

biblioteca școlarului

ION AGÂRBICEANU

FEFELEAGA

Litona

biblioteca școlarului

Ion
AGÂRBICEANU

FEFELEAGA

INTERNAȚIONAL

BUCUREȘTI — CHIȘINĂU

Colecție inițiată și coordonată de Anatol Vidrașcu și Dan Vidrașcu

Conceptția grafică a colecției: Vladimír Zmееv

Ilustrații: Emíl Chıldescu

Copertă: Isaí Cârnu

REFERINȚE ISTORICO-LITERARE:

Eugen Lovinescu,

Mihaíl Dragomirescu, Ion Vlad,

H. Sanielevici, Víctor Felea, Dímítríe Vatamaníuc,

Ion Negoitescu, Dumítru Mícu, Al. Píru,

Vasíle Coroban, Emília Șt. Mílcescu,

Mírcea Zacíu

Frantiscu

Grupul Editorial „Litera”
str. B. P. Hasdeu, mun. Chişinău, MD-2005, Republica Moldova
tel./fax +(3732) 29 29 32, 29 41 10, fax 29 40 61;
e-mail: litera@litera-publishing.com

Difuzare:

Librăria „Scripta”
str. Ştefan cel Mare 83, mun. Chişinău, MD-2012,
Republica Moldova, tel./fax: +(3732) 221987

Prezenta ediţie a apărut în anul 2001 în versiune tipărită
şi electronică la Grupul Editorial „Litera”.
Toate drepturile rezervate.

Editori: *Anatol şi Dan Vidraşcu*
Redactor: *Ion Ciocanu*
Corector: *Raisa Coşcodan*
Tehnoredactare: *Marin Popa*

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic din Chişinău
Comanda nr. 11405

CZU 821.135.1-3
A 26

Descrierea CIP a Camerei Naţionale a Cărţii
Agârbiceanu, Ion

Fefelega: proză/ Ion Agârbiceanu; col. iniţ. şi coord. Anatol şi Dan Vidraşcu;
conc. gr. col./ Vladimir Zmeev/ coperta Isai Cârnu/ ilustraţii Emil Childescu.— Ch.:
Litera, 2001 (Combinatul Poligrafic). — 344 [p]. — (Bibl. şcolarului, serie nouă, nr.
296).

ISBN 9975-74-371-4
821.135.1.-3

CUPRINS

<i>Tabel cronologic</i>	9
-------------------------------	---

POVESTIRI

POPA VASILE	16
CULA MEREUȚ	23
MOȘ VIRON	30
DOI BĂTRÂNI	39
BUNICA IOVA	45
FEFELEAGA	52
LUMINIȚA	60
VÂRVOARA	67
LA O NUNTĂ	73
ANGHELUȘ	77
SĂNDUȚA	84
DUHUL BĂILOR	90
LADA	97
MELENTEA	104
GURA SATULUI	112
DARUL LUI MOȘ MIRON	118
ZI DE VARĂ	121

Din volumul

FILE DIN CARTEA NATURII

CIOCÂRLIA	147
LA COASĂ	159
BUNICA SAFTA	166
ROITUL STUPILOR	177
LA SECERIS	184
MOȘ IONIȚĂ	193
LA FÂN	201
TÂLHARUL	207
TURTURELELE	212
LA PĂDURE	219
CULESUL PORUMBULUI	226
PRESURA	233

STRĂJERUL	240
CIORILE	248
NINGE	256
VÂNTURILE	262
ÎNȚĂIUL DRUM	268
LA SĂNIUȘ	278
POGĂNICIUL	286
PLOAIE CU ȘIROAIE	292
ADORMIREA MĂRIUȚEI	292
NIȚĂ DE LA COASTA MORII	304
ÎNTRE STEJARI	316
NEPOATA LUI MOȘ MITRUȚ	323
NICU	329
SERI SENINE	336
BOURELUL	342
<i>Referințe istorico-literare</i>	348

TABEL CRONOLOGIC

1882 12 septembrie S-a născut în satul Cenade, nu departe de Blaj, Ion, al doilea copil din cei opt ai lui Nicolae Agârbiceanu și ai Anei, născută Olariu. Tatăl, de profesiune „vigil silvic“, pădurar, om cu dragoste de carte, era abonat la diverse ziare și reviste populare ale vremii. Mama, care nu știa carte, avea darul povestirii și un simț dezvoltat pentru frumusețile naturii.

Bunicul dinspre tată, Vasile Boariu, tot pădurar, se născuse în satul Agârbiciu, situat pe linia ferată Copșa Mică — Sibiu. Poreclit în Cenade „Agârbiceanu“, porecla va deveni numele urmașilor săi.

1888 Micul Ion începe să învețe la școala din satul natal.

În ultima parte a clasei a treia trece la Blaj, unde face și clasa a patra, pentru a putea fi mai bine pregătit în vederea continuării studiilor.

1891—1900 Gimnaziul și liceul, la Blaj, unde își ia și bacalaureatul.

Începând din clasa a patra liceală are ca profesor la limbile română și latină pe Gavriil Precup, „om cu aleasă cultură și cu mult simț pentru literatură“. Citește cu nesaț din Alecsandri, Creangă și din colecția de poezii populare a lui G. Dem. Teodorescu. „Poveștile lui Creangă m-au făcut pentru întâia oară să râd cu lacrimi, să simt o mare bucurie și lumină în suflet. Dănilă Prepeleac, Soacra cu trei nurori, ca și mai târziu Kir Ianulea și Pastramă trufanda de Caragiale mi-au rămas până azi scrierile care mă predispun la voie bună mai mult decât oricare altele“ (Mărturisiri). La lecturile preferate se adaugă curând operele lui Costache Negruzzi, Grigore Alexandrescu și N. Gane.

În ultimii ani de liceu se afirmă cu încercări de poezie la societatea de lectură a elevilor; iar în foiletonul ziarului Unirea din Blaj, la sfârșitul clasei a VII-a, i se publică primele versuri. În același ziar, în aprilie 1900, debutează cu schița În postul Paștelui.

1900 Ion Agârbiceanu se înscrie la Seminarul teologic al Universității din Budapesta, ale cărui cursuri le urmează cu întreruperi, până în anul 1904, când obține „absolutoriuul“.

În primii doi ani continuă să trimită versuri la Unirea, semnate Alfius, de asemenea și câteva povestiri. Mai publică versuri în Familia, Tribuna, Tribuna literară și chiar în Sămănătorul (1903), folosind diferite pseudonime. Tot cu pseudonim (Potcoavă) publică în ziarul Drapelul din Lugoj schițe satirice și umoristice, realizate în spiritul literaturii umoristice a brașoveanului Virgil Onițiu. Dar încercările în proză încep să fie curând „determinate de-o nouă încântare estetică, de-o adevărată însuflețire. De Sămănătorul. Și anume: de proza literară a lui M. Sadoveanu, I. Ciocârlan, Sandu-Aldea. Și, mai precis: de stilul nou, fraged de tinerete, viu și colorat, cu mare putere de a descrie natura și aspectul extern al oamenilor — tocmai ceea ce păstram și eu mai adânc în suflet, în chip inconștient, din prima mea copilărie (...) Simțeam acum o dorință, un avânt să încerc și eu, ceea ce nu a fost cazul când am citit pe ceilalți prozatori români: Negruzzi, Gane, Slavici, Creangă, Ispirescu, Vlahuță, Duiliu Zamfirescu“ (Mărturisiri).

1902 Apare la Budapesta, scoasă de o seamă de tineri (A. P. Bănuț, Al. Ciura, Octavian Goga, Octavian Tăslăuanu), revista Luceafărul. În nr. 8 al primului an de apariție Agârbiceanu publică schița Badea Niculae. În 1903 colaborarea se intensifică. Acum apar: În sâmbăta Floriilor, Mătușa Stana, urmate, în 1904, de Mistrețul, Hoțul, Pe mal.

1904—1905 Pedagog („subprefect“) la internatul liceului de băieți din Blaj. În toamna lui 1905 primind o bursă, se întoarce la Budapesta cu intenția de a urma filologia clasică și istoria, dar scurt timp după aceea renunță. Perioadă de intensă creație și de lecturi susținute. Într-un singur an (1905) apar în Luceafărul 11 povestiri. Spre sfârșitul anului 1905 apare, editat de Luceafărul, care scosese tot atunci și Poeziile lui Octavian Goga, primul său volum de schițe și povestiri intitulat De la țară.

1906 Întors la Blaj, ocupă pentru scurt timp funcția de „cancelist“ la Mitropolie.

Vizitează Bucureștii cu prilejul expoziției jubiliare. Aici cunoaște pe scriitorii ardeleni așezați în Capitala țării libere, pe Coșbuc, Iosif, Chendi, Gorun, Zaharia Bârsan, precum și pe Nicolae Iorga și Emil Gârleanu.

Se căsătorește cu Maria Aurelia Radu.

Hirotonit, este numit preot în satul Bucium-Șasa, aproape de orașelul Abrud, în Munții Apuseni.

Începe perioada unor aspre revelații cu privire la traiul oamenilor acestor părți, majoritatea mineri la băile de aur. Rodul acestor experiențe sunt o seamă de Fragmente publicate în revista Ramuri (1907) și în Revista politică și literară din Blaj, din același an, portrete și instantanee reportericești, dintre care unele vor deveni schițele și povestirile care compun volumul din 1910, În întuneric. Ion Agârbiceanu colaborează la numeroase reviste din Ardeal și din Țară, îndeosebi la Luceafărul și la Viața românească; în revista ieșeană publică, începând cu 1906, numeroase schițe: În luptă (nr. 7, 1906), Fierarul Petrea, Fefelega (nr. 8, 1908), Luminița (nr. 10), Vârvoara (nr. 12), Angheluș (1909), Vecinul nostru Hudri (1910), precum și nuvela mai lungă Popa Man (nr. 3 și 4, 1910).

1909 Apare la Vălenii de Munte volumul În clasa cultă, reunind schițe și povestiri din viața intelectualității ardelen.

1910 Apare volumul Două iubiri, tipărit de tipografia Neamului românesc. Volumul conține cunoscutele schițe și povestiri Fefelega, Luminița, Bunica Iova, Precupaș etc., inspirate unele de amintirile copilăriei, altele din noua realitate a satului moșesc.

Apare volumul În întuneric, tipărit de Editura Minerva din București, cuprinzând de asemenea evocări de figuri din satul copilăriei, dar mai ales Fragmentele rupte din experiența de viață de la Bucium-Șasa.

Apare în Biblioteca Lumina din București culegerea de povestiri Prăpastia.

În nr. 5 al Luceafărului se publică răspunsul lui Agârbiceanu la ancheta revistei cu privire la poporanism, semnificativ pentru convingerile social-politice ale scriitorului.

Este numit preot în satul Orlat din apropierea Sibiului, unde va rămâne până în 1916. Perioada aceasta și cea care a precedat-o sunt însemnate pentru scriitor și din punctul de vedere al lecțiilor decisive care i-au îndrumat pașii în creație. Ia cunoștință de creația lui Balzac, Flaubert, Zola, Dostoievski, Tolstoi, Gogol, Gorki, Andreev.

1912 Impresii și imbolduri conjugate din lectura Annei Karenina și a Doamnei Bovary îl duc la elaborarea primului său roman, Legea trupului, publicat în foiletonul Luceafărului (nr. 1 — 32), apărut în volum mult mai târziu, în 1926.

1913 Tot în Luceafărul apare romanul Arhanghelii (nr. 1 — 12, 15 — 16, 18 — 24), al cărui titlu i l-a inspirat romanul Mont-Oriol al lui Maupassant.

1914 *Romanul Arhanghelii apare și în volum, în editura Luceafărul din Sibiu.*

În foiletoanele, povestirile și nuvelele sale, Ion Agârbiceanu a prezentat drama omului simplu zdrobit de război.

1915 *În cursul verii scrie al treilea roman, Legea minții — Povestea altei vieți, la baza căruia stă concepția etică creștină. Romanul a fost publicat abia în 1927.*

1916 *După intrarea României în război, o dată cu retragerea trupelor române ce intraseră în Ardeal, Agârbiceanu cu familia se refugiază la Râmnicu-Vâlcea, apoi în Moldova.*

1918 *Spre sfârșitul anului se întoarce în Transilvania, întâi la Orlat, apoi la Sibiu, unde conduce ziarul Piatra, scos de Consiliul dirigent.*

1919 *Ion Agârbiceanu se stabilește la Cluj, dedicându-se gazetăriei politice, care-l absoarbe vreme de peste un deceniu.*

1920—1922 *O parte din ceea ce va publica în acești ani fusese scris în vremea războiului, și chiar înainte, ceea ce-i permite să scoată în-tr-un interval relativ scurt peste zece volume de schițe, povestiri și foiletoane: Povestiri (Sibiu, 1920), volum care cuprinde într-o primă versiune nuvela Păscălierul; Popa Man (București, 1920), cuprinzând și lungă nuvelă cu acest titlu, publicată anterior în Viața românească; Luncușoara din Paresimi, nuvele (București, 1920); Trăsura verde, povestiri (București, 1921); Robirea sufletului, povestiri (Cluj, 1921); O zi însemnată (Biblioteca Căminul, 1921); Chipuri de ceară (București, 1921); Ceasuri de seară (București, 1921); Zilele din urmă ale căpitanului Pârnu (București, 1921); Scene (București, 1922); Spaima (Craiova, 1922) etc.*

1925 *Apare volumul Dezamăgire, conținând și impresionantele nuvele Dura lex și Așa de singur!, inspirate de asemenea din tragedia familiilor lovite de război.*

1922—1930 *Scriitorul își extinde colaborarea la un mare număr de reviste din întreaga țară, publicând asiduu mai ales în Adevărul literar și artistic, Cosânzeana, Cele trei Crișuri, Transilvania (pe care o și conduce), Ramuri, Viața românească (unde apare, în 1931, în versiune revizuită, Păscălierul) etc.*

1927 *Ion Agârbiceanu se învrednicește de Premiul Național pentru proză.*

1930 *La Craiova este publicat micul „roman“ Dolor.*

Apare în Biblioteca pentru toți volumul de povestiri Stafia, cuprinzând și lungă nuvelă cu acest titlu, versiunea inițială a nuvelei Jandarmul.

1931 *Văd lumina tiparului romanul Biruința și „încercarea satirică” Răbojul lui Sf. Petre (editată în volum în 1934).*

1930—1937 *Prezent în continuare, cu producții literare, în publicațiile literare, numele scriitorului poate fi întâlnit mai frecvent în revistele ardelen: Darul vremii, Cluj, 1930, Societatea de mâine, Gând românesc (Cluj, 1933...), Pagini literare (Turda, 1935...), Familia (Oradea, 1935...) etc.*

1938 *Apare romanul Sectarii, satiră a partidelor politice și a „sectarismului la care ajunseseră”. „Dacă sub raport politic nu puteam face nimic, mă simțeam obligat să ajut societății să se ferească de ridicol și de exagerările degradante în lupta pentru o nouă căpățuire” (Adaos la Mărturisiri).*

Apare în revista Cuget clar povestirea Faraonii, o primă versiune a cunoscutei nuvele de mai târziu.

1940 *August Dictatul de la Viena, prin care o parte a Transilvaniei a fost ruptă din trupul țării.*

Scriitorul, refugiat la Sibiu, rămâne aici până în 1945, când se întoarce din nou la Cluj. Din bogata activitate de creație desfășurată în această perioadă numai o mică parte a văzut lumina tiparului.

Editura Cartea românească din București tipărește volumul Amintirile, esențial pentru cunoașterea împrejurărilor și a oamenilor care au modelat în copilărie sufletul scriitorului. Sub titlul Dintr-un carnet, capitolele cărții apăruseră anterior în diverse reviste.

1941 *Publică, în nr. 12 al Revistei Fundațiilor, Mărturisiri.*

1942 *Apare (Editura Fundațiilor) romanul de factură autobiografică Liceean... odinioară, reconstituire a vieții de elev de la Blaj și a atmosferei blăjene.*

O altă editură bucureșteană îi tipărește romanul În pragul vieții, care surprinde tipuri și moravuri din viața intelectualității ardelen.

În aceeași editură se tipărește romanul Domnișoara Ana, cu preocupări asemănătoare.

1943 *În revista Convorbiri literare, se încheie publicarea unui nou roman, Vâltoarea, imagine a moravurilor electorale. Romanul apare și în volum, la Sibiu, în 1944.*

În anii războiului (1940—1945) cenzura timpului îi oprește editarea mai multor creații.

Dintre scrierile needitate, lucrate în această perioadă, fac parte romanele Frământări, Prăbușirea și Prăpastia (acesta din urmă publicat ulterior în Revista Fundațiilor), cu subiecte din viața

intelectualității ardeleni în deceniile de după Unire, și Sfântul, „o repriză satirică generală peste diferitele pături sociale în cele două decenii“.

Tot din această perioadă datează și narațiunea Valurile, vânturile..., povestire din primii ani de după Unire, și Strigoii, roman evocând obiceiuri și credințe proprii satului ardelean la sfârșitul secolului trecut.

Fragmente din unele scrieri rămase în manuscris (Valurile, vânturile..., Frământări, Prăbușirea, Strigoii) au apărut în cursul anilor 1957 și 1962 în revistele Steaua, Gazeta literară și Tribuna, cu prilejul sărbătoririi scriitorului la împlinirea a 75 și, respectiv, 80 de ani de viață.

1954 Apare în Biblioteca pentru toți prima culegere de reeditări din schițele și povestirile lui Agârbiceanu. În anii următori asemenea culegeri sunt tot mai frecvente.

1955 Ion Agârbiceanu devine membru de onoare al Academiei.

1956 Apare la Editura Tineretului volumul Din copilărie, cuprinzând evocări scrise după 1950.

1957 Vede lumina tiparului, la aceeași editură, volumul Din munți și din câmpii, imagini din lumea viețuitoarelor.

1959 Ion Agârbiceanu publică volumul File din cartea naturii.

1961 Apare la Editura pentru literatură volumul de nuvele Faraonii, cuprinzând cele patru mari nuvele ale scriitorului: Faraonii, Popa Man, Jandarmul și Păscălierul.

1962 Scriitorul este sărbătorit cu prilejul împlinirii vârstei de 80 de ani. Revistele marchează evenimentul, iar unele, ca Steaua și Tribuna, îi închină numere omagiale. Remarcabil prin ținută mai ales nr. 9 al revistei Steaua, care cuprinde și un util indice bibliografic al operei literare a scriitorului, precum și Adaos la Mărturisiri.

Începe publicarea seriei de Opere, sub directa supraveghere a scriitorului. Studiul introductiv, așezat în fruntea volumului I, e semnat de Mircea Zăciu; revizuit și îmbogățit, textul acesta devine monografia din 1964 Ion Agârbiceanu, tipărită de Editura pentru literatură.

1963 28 mai Scriitorul încetează din viață, la Cluj.

— *Fefelega* —

POVESTIRI

POPA VASILE

În odaia îngustă, joasă, cu geamuri mici, roșcate de flăcăruia când sălțătoare, când liniștită a bețigașului de său de pe masă, se plimbă cu pași largi, măsuțai un bărbat adus puțin de spate. Barba bogat revărsată pe piept are mănunchiuri groase de fire argintii. Mustățile-î răsucite par două coarne de berbec, ce se pierd în barbă, roșcate, cu puține fire albe. Din când în când, se oprește lângă masă, vrea să se așeze pe scaun, dar iar se îndreaptă și îarăși pășește larg și măsurat. Pe câteva clipe capul se ridică mareș, și sub sprâncenele dese, stufoase, ard în vâpăi două diamante negre. Nasul de vultur palpită, pare că adulmecă în depărtări mari.

În casă e liniște grea. Din odaia vecină, pe ușa deschisă, se-aude respirația regulată a celor ce se odihnesc, scutiți de răsufilele reci ale vântului ce fluieră cu o mulțime de întorsături în streășina lungă a casei, afară, în toamna târzie. În vatra rece, în două colțuri, doi greieri numără cu scârțâiri uscate clipele ce trec. Din cadrele icoanelor vechi, sfinții, în haîne lungi, șterse, ascultă, cu capetele plecate, furtuna de-afară. Par adânciți în gânduri, ca niște moșnegi ce-au adormit la un priveghi, cu coatele pe masă. Pe după icoane sunt vârâte tufe de busuioac și de izmă creață, cu miros de sărbătoare.

Întru târziiu, bărbatul, după ce închide ușa odăii vecine, se oprește în mijlocul camerei. Stă mult, ca împietrit, cu capul plecat, cu brațele încrucișate pe piept. Din când în când oftează, și barba mare î se zbate ca o descărcare nervoasă. Afară, vântul se vaietă prin frăgarii negri, se învalue pe sub streășină, îmbulzindu-se prin geamurile mici, și se depărtează apoi, ca răpît, într-un întunerîc de să-ți scoți ochii, lăsând

răstîmpurî marî de lînîște în urmă. Dîn ochîi negrî, aprînșî, se desprînd repede doî stropî marî și se pierd în barba încâlcîtă. Pașîi se-n-dreaptă iar, hotărâțî acum, spre masă, și scaunul cu spetează scârțâie dureros.

O coală albă de hîrtie așteaptă pe masă. Pana înțepenește o vreme între degetele groase, apoi, încet, cu opîntîrî și ponturî, începe s-alunece scârțîind.

„Măria-ta!

De douăzeci și cinci de ani sunt aici, în satul unde m-ai trimis. Douăzeci și cinci de ani trec ca o palmă la ureche, dar pentru mine au fost douăzeci și cinci de veacuri, măria-ta! Până am fost la învățatură, m-ai cunoscut bine pe mine, și pe Toader Vălean, și pe Petre Muntean. Noi țineam strana. Acuma, ei s-au dus de mult, măria-ta, și numai eu am mai rămas, eu, Vasile Todoran.”

Mâna lui Vasile începe să tremure ca de frîgurî, pe ochîi se pune o ceață deasă. Șîrurile ce se usucă pe hîrtie se par grozav de încâlcîte. Lîterele joacă, se dezlănțuie, se împrăstie și dîspar apoi cu totul. Vasile Todoran se freacă la ochî, dar ochîi nu mai vād în afară. Se lasă greu pe speteaza scaunului și oftează dîn adânc. Sub para tremurătoare a feștîlei de pe masă, sfînțîi vechî de pe perete par că se deșteaptă. Afară, vîntul se izbește în ferestrele mîci, și un ochî de hîrtie plesnește. Vasile Todoran deschîde ochîi, tresărînd. Flacăra săului de pe masă se-alungește și-î gata parcă să se desprîndă de feștîlă.

— Ce vreme, Doamne, ce vreme! șoptește popa Vasile, și cu o năframă neagră astupă ochîul. Apoi se așează iar pe scaun.

De cînd duce el amarul ăsta de viață! Bătrînul badea Iacob, tată-său, să-î fî dat lui bună pace, să fî rămas aici în sat, în rînd cu fecîorîi. Cîne-ar fî ca el acum? Dar nu! Bătrînului îi ardea să-l facă domn, și încă ce domn, ia, nu așa, o zdreanță de scriîtorăș! Avea băiatul glas bun, — ce mai glas! — „got“, cum zîce cantorul Mîtru. Și dacă nu l-ar fî făcut popă, atunci

pentru ce le mai dă Dumnezeu dar oamenilor?

Și Vasile Todoran, cum stă rezemat de speteaza înaltă a scaunului de stejar, vede, ca în vis, toată viața ce-a urmat pentru el din această hotărâre neînduplecată a bătrânului.

O casă mică, cu ferestrele murdare, cârpite cu hârtie, locuința unui pantofar uscat, vână la obraz, care toată ziua ședea pe un scăunăș, punând petice orî tălpî, fumând neconținut și golînd tot la trei ceasuri o lîtră de rachiu. Un ucenic ghebos aducea și ducea marfă, punând întotdeauna în buzunar glaja stăpânului. Ací a-nceput să învețe lecția ce í se spunea la școală, în mírosul de tutun, de cleiuri, de vînars și de piele umedă, putredă pe jumătate. Când íí vîn în mínte aníí petrecuți acolo, îl cuprînd fíorí reci.

Numái după aní a schímbat cvartírul și s-a mutat la cei doi prieteni, cu care mai târziu cânta în strană; numaí atunci a mai prins și el vlagă. Aníí de-nvățătură erau doi pentru cei ce se grăbeau.

Dar de acești doi aní Vasile Todoran íși aducea totuși cu drag amînte. Mai ales de unele zile mari. Când se strecura cu cei doi prieteni la crășma lui Tănase, puneau trei șurte de-ale crășmărești în cele trei ferestre și așezau lumina în mijlocul mesei, iar în jurul lumínii — trei sticle cu vîn. Fecíorí se mai încălzeau la ínímă, lí se dezlegau límbíle și le porneau lacrímíle odată cu cântecele. Și ce cântece, Doamne, Doamne! Te-aprîndeau mai ceva ca vînul! Și Vasile era cel mai meșter. În asta una nu se-nșelase bătrânul: fecíorul lui avea un glas, — Doamne, ce mai glas! — „got“, cum zicea díacul Mítru.

Vasile cânta, prietenií îl acompaníau, și ochíi lor cumínți se umezeau. Și când se depărta și al doilea rând de sticle goale, să vînă iar plíne, prietenií se îmbrățișau, și apoi, líníștíndu-se, făceau planurí mari pentru víitor. Cei doi aveau acasă logodnice ce-í așteptau cu ochíi plânși, blăstămând atâta foc de-nvățătură ce trábă să aí ca să poți cădelnița în bíserícă. Eí se-nduíoșau mai în grabă decât Vasile, și pe buze le veneau cântece de dragoste. Dar Todoran schímba repede

rostul și se pomeneau cântând:

Cíne trece Oltul mare?
Ce víteaz răzbunător
Umple astăzi de teroare
Zbíríí bítuluí popor?

Șí nu se prea puteau dumerí ce va să zícă „zbíríí-bítuluí“, spus totdeauna într-un síngur cuvânt. Dar Vasíle punea capăt și nedumeríríí, căcí íncheía cu:

Plângí, popor nenorocít!
Plângí, că Tudor a murít!

Șí ceí doí príetení plângeau cu lacrí mí amare moartea bítuluí craí Tudor Olteanul, care trecuse

Fără cruce, fără floare,
Fără lacrí mí pe mormânt.

Amíntírea acestor zíle marí era síngura zare lumínoasă în víața luí Vasíle Todoran. Dar cât de rare au fost acele zíle! Câteodată í se părea că partea asta frumoasă a víețíí luí a fost un vís numaí. Maí ales după ce-í muríră príeteníí.

El nu avusese logodnícă, până la prícopseală, dar, venínd acasă, zece ar fí mers după el.

Luí Vasíle íí víne în mínte toată víața luí de popă ací în sat. Șí, dín toate, ínțelege numaí atâta, că tată-său maí bíne-l lăsa să crească în rândul celorlalți fecíorí. Aníí ráí l-au legat de gard. Ceí buní í-a cheltuít cu școlíle, pentru un băiat care, după cíncí aní, muríse de apríndere de plămâní, și pentru o fată care și ea fusese un an la oraș.

A muncít în rând cu ceílalți oamenii dín sat. A muncít ca un bou, și nu s-a ales cu nímic. Că dacă era an ploíos, eclegía se íneca de bălțiíle ce le țínea lunca o jumătate de an; iar de era secetă, crăpa cleíul de sub fírele rare de íarbă, și cucuruzul íși

învârtea frunzele ca fusele. Moșia lor cea bună, dîn moșí, a pus-o tată-său cu învățătura lui. Era înrudit cu jumătate satul, — cât despre partea lui, cât despre partea muierii —, dar de la aceștia în zadar cerea. Erau săraci și n-aveau ce să le dea.

Și tot ar fi mers cumva, numai să fi fost aní buní. Mai ales anul acesta dîn urmă! Trei vítișoare în grajd, și nu avea un car de fân! Și toamna venise degrabă. Le-ar fi vândut, da' nu le cumpăra nimení, numai cu preț de batjocură. Oamení mulți plecaseră la América. Își vânduseră tot, ca să-și poată face baní de drum. Și plecaseră cu gâturile uscate și cu ochii umezi. Și s-au dus mulți...

De când se porniseră oamenii să meargă în lumea cea nouă, íi tot umbla și lui ceva prin cap, dar tăcea. Níciódată însă n-a fost așa de zdrobít ca în seara asta.

La o vreme, se rídică íar și începe să se plímbe prin odaie. Întru târziu, se oprește dîn nou, cu brațele încrucíșate, și stă mult așa, ca împíetrít.

Afară, în noaptea adâncă, vântul vuíește întruna. Două lacrími marí se píerd în barba încâlcítă, și popa Vasíle pornește cu pași hotărâți înspre masă și se apucă dîn nou de scrís.

„Măria-ta!

Eu, Vasile Todoran, de douăzeci și cinci de ani preoțesc tot acolo unde m-a pus măria-ta. Pasămíte, așa e voia Celui-de-Sus. Acuma, eu am avut un fecior, pe care l-am purtat cinci ani la școală. Dar ăla a murit. Dac-a murit, s-a hodini, măria-ta. Dumnezeu să-l ierte! Acuma, măria-ta, vei ști c-a fost mare secetă în anul acesta, și am trei vitișoare și nici un car de fân. Să le vinzi, le dai pe nimica. De celelalte ar mai fi cumva, dar cu mălaiul stăm rău de tot. Poporeni n-au să-mi dea nici câte-un cop. Și am, măria-ta, nevastă, că trăiește încă, și doi băieți, peste zece ani amândoi, dar pe ăștia vezi bine că nu i-am mai putut duce la școală. Și așa, ei pot trăi și cu mălai. Dar mai am, măria-ta, o fată de douăzeci și patru de ani. Și nu s-a măritat încă... A fost un an și la școală, la oraș, dar domnișoară tot nu

poate fi, că nu avem nici bani; apoi, feciorii din sat se vede că nu prea îndrăznesc, ştii dumneata. Şi așa, e trecută de ani și nu s-a măritat încă. Și să o vezi numai! Înaltă, mlădioasă, cu fața albă ca de crin, cu ochii negri, negri și umezi! Și stă așa, și nu se mărită. Măria-ta! Pe mine pentru fata asta mă doare. Și să mă ierți, măria-ta, dar când mă uit la ea, blăstăm ziua în care m-a dat tata la școală. Acuma, de-aceea vin eu să scriu măriei-tale: vreau să adun ceva bani, să-i fac zestre, ori să mă duc de-acasă, că așa, gândesc, feciorii vor fi mai îndrăzneți, că preoteasa, Ruxandra, e țărancă și ea. Eu singur îs domn în casă. Că, uite, de asta voiam să-ți spun măriei-tale: eu vreau să mă duc din sat, oblu în America. S-au dus ei încă oameni de la noi, și au făcut unii bani. Acuma, eu numai de-atâta mă rog, să-mi dea măria-ta slobozenia asta și să-mi ție satul până voi veni. Nu ca popă vreau să mă duc, măria-ta, nu! Patrafirul îl las aici; ci acolo spun că sunt fabrici multe și plătesc mai bine. Nu pentru mine, nici pentru Ruxandra, ori pentru cei doi băieți te rog, ci numai pentru ea. De ea mi-e milă, că e trecută de douăzeci și patru de ani, și nu s-a măritat încă. Și-apoi mai spun eu încă ceva, dar numai măriei-tale: așa-i ea, nu poate mânca nicicum mălaiul gol. Și în America mai fac oamenii bani, măria-ta. Și trăbă să mă duc! Așteptând slobozenia, sărută dreapta măriei-tale sluga plecată,

Vasile Todoran,
popa din Lupeni”

Popa Vasile, zdrobit, împătură hârtia, o pune bine în buzunar, și așa, îmbrăcat, se răstoarnă pe lavița de lângă fereastra în care răscolește și-acuma vântul.

Dîmíneața încirîpă de la judele un cal, cu șaua de lemn îmbrăcată în piele neagră, și spuse femeilor că trăbă să meargă până în oraș, la poștă.

Când să ieșe pe poartă, un copilandru de vreo șaisprezece ani, oacheș, îmbrăcat în suman, se arată și el în prag, cu calul de căpăstru.

— Domnule părinte, să faci bine să vîi, că moare taica!

— Cum moare, mă Ionică? N-a fost beteag!

— Numai de două zile a căzut la pat. Dar acum moare, domnule părinte! Fă bine, vînă-n grabă!

Ai lui Ionică locuiau pe hotar, cale de-o poștă pîn-acolo. Popa Vasile sări din șa, se-ntoarse furtună în casă, luă patrafirul și ceaslovul, se-avîntă iar pe cal și plecară amîndoi.

Colo, după amiază, o căruța se oprî înaintea casei preotești.

— Vînă, Ruxandro, de ia patrafirul și ceaslovul! Trăbă să-l ducem la doctor. De nu, omul ăsta moare cu zile. E în aprîndere de plămîni, așa cum a fost și Gheorghieș al nostru.

În căruța nu se vedea decît lâna cojocului ce-acoperea pe bolnav.

Seara, căruța se oprî iar în fața casei. Popa se coborî.

— Auzi, Ionică, dacă-î ajunge acasă, să faci cumva să trimiți calul, că e al judeului, zise popa către băiat, și, întorcîndu-se către preteasă: I-au dat doctorii leacuri și-au zis că-î trece. Da' de nu mergeam, era gata! Vezi, mor cu zile bieții oamenii!

Cînd să se dezbrace, popa Vasile dă de scrisoarea la vlădica în buzunar. Își uitase toată zîulica de ea. O scoate, o-ntoarce, o privește lung pe toate părțile, apoi se-apropie de vatră, o pune în flăcări și oftează dîm-adînc, cu privirile pierdute-n vîlvătaia roșie:

— Cîte necazuri, Doamne, cîte necazuri!

1905

CUPRINS

CULA MEREUȚ

La stîna de la Comandă, Cula Mereuț e acum a cîncea roată la car. Strungarii, niște băiețandri de ieri, de-alaltăieri, îl iau peste picior, iar păcurarii roșcovani la față, cu cămășile smolite, rîd pe sub mustăți de ponturile ce i le fac aceia. Dar cînd e să urnească o treabă cu temei, Cula Mereuț trăbă să vie cu sfaturile bătrînești, așezate, ca să iese toate bine la cale. Cea dintâi urdă, primăvara, și cel dintâi caș Mereuț trăbă să le

facă; el trăbă să potrivească laptele dîn fiert, să arate cât cheag trăbă pus ca brânza să iese potrivită pe întreg anul. Ceilalți păcurari stau atunci pe de lături și privesc țintă la toate apucăturile bătrânului.

— Ia gustați, puilor, de vedeți, mai are moșul preț de-un ban rău?

Și Cula, cu ochii mici, strălucitori de bucurie, le împarte la toți caș dulce și urdă nouă.

— Plătești, moșule, un corn de țară încă!

Flăcările arămii de sub căldare rumenesc și mai mult fețele ciobanilor. Ochii le scânteie, negri ca tăciunele. Își scutură capetele frumoase, — să le tai în marmoră! — ca să se tocmească bine părul luciu, și privesc la urda și la cașul alb ca zăpada.

— Măi strungari, măi, mă Bucure, mă, haidați de duceți zărul, să știe și câinii ăștia, săracii, că a mai sosit o dată sfânta primăvară!

Și Cula Mereuț le arată cât zăr să ducă. Strungarii se codesc, se frământă, și unul își strâmbă gura, gata să plângă.

— Păi numai atâta să le ducem? Sunt șase zăvozi!

— Asta-î! Parcă ei ar fi spartii, ca voi!

Și strungarii, oricât ar voi să-și hrănească bine câinii, trăbă să se mulțumească cu atâta.

La troaca îngustă, dulăii mari, lănoși, pleoscăie cu limbile lungi, de-ai gândi că se îneacă, nu alta. Dîn când în când vreunul își arată colții, rânjind spre vecinul ce se îndeasă în el. Apoi, în răstimpuri, câte doi se mușcă de urechi, de gât, aleargă de la troacă unul după altul și, unde se ajung, cad grămadă, încolțindu-se, hârâindu-se.

— Nu-î lăsa, Petre, mergi și arde-l pe Bălan de mama-focului! De nu se-nfrică acum, de la-nceput, nu va mai fi pace între ei la nici o mâncare.

Un flăcăuandru oacheș, larg în spate, se repede cu bâta.

— Așa! Dă-î, dă-î tâlharului, să ție mînte! Bun! Bun! Mai dă-î una. Brava! Acum știu că nu mai mușcă!

Şi Cula Mereuţ râde foarte mulţumit, înmulţindu-şi creţurile de pe obraz.

— Măi, aveam eu un câine, adaogă el, — voi nu l-aţi apucat, — ăla, dacă nu stătea cu bâta lângă el, se pune de-a lungul în troacă, de nu se mai putea apropia nici un dulău. Muşca în dreapta, se rânjea în stânga, se îndrepta înaintea, sărea deodată înapoi, de gândea că-l poartă zmeii. Şi dacă se sătura, rămânea așa, cu toate patru picioarele în zăr, ca încremenit. Numai colţii şi-i arăta din când în când. Al dracului câine! Da' şi lup să fi fost care, dacă intra odată în turmă, să se mai întoarcă în pădure! Era o prăsilă, ştii, cum azi nu se mai află.

— De mult a murit, moşule?

— De mult! Şi nici azi nu ştiu ce boală să fi avut. Că într-o dîmîneaţă mă trezesc numai că voînucul meu nu se mai scoală de lângă strungă. A zăcut patru săptămâni pe coaste şi nu mânca nimic, ci privea numa așa, cu ochii învăluţi de ceaţă, ca un om care simte că se duce. Îl chemam pe nume şi nu mă auzea, îl mângăiam pe gât şi pe spate şi nu mă cunoştea. Sara numa, când se lăsa așa o linişte de să auzi cum rumegă oile şi când vrui să păcurar pune fluierul la gură şi-l făcea să plângă, atunci numa începea şi Hectoru meu să urle, da' nu așa cum urlă câinii, ci părea un glas de om, de-mi rupea inima. Pasămite, numai fluierul îl mai auzea. Şi am plâns eu cu baba după el multă vreme, că era de la părinţii ei, şi când am adus mireasa acasă, nu s-a mai lăsat de car.

Cula Mereuţ clipea acum des din gene şi mişca din umeri, ca şi când şi-ar sălta jocul pe spate, deşi nu-l avea. Ochii i se înduioşau la amintirea vremilor apuse şi clătina din cap fără să zică o vorbă.

Fusesse vreme îndelungată bacî la stâna asta, unde ca băiat a fost strungar, iar ca flăcău, păcurar harnic şi isteţ. Acum toate s-au dus! Oamenii cu care se putea înţelege bine, prietenii, viaţa, toate. A mai rămas cu câmpul şi cu pădurea de pe culme.

De cum se băgau oile în lapte, Cula Mereuţ umbla cu sterpele. Pornea dîmîneaţa, cu doi câini târcaţi după el, cu

traista în vârful bâteí, și nu mai dădea pe la stână câte două-trei zile.

Când apuca să doarmă la stână, nu mai încăpea de gura strungarilor, niște frunză-n buze, de nu plăteau două parale!

— Moșule, am numărat sterpele dumitale și se vede treaba că pe cincí le-a mâncat lupul!

Cula le da pace să vorbească, dacă nu-í venea somnul; se-ntorcea numai pe cealaltă parte.

— Ba să-ți spun eu una, fârtate Nículae, zece sterpe de-ale moșului, de alaltăieri, au niște mieí ca aceia, să-í frângí în genunchí de grași.

— Asta nu știu cum va fí, da' cea cu lupul stă. Eu am fost azí-dímíneață pe la Valea-Vacíi și am văzut la margínea păduríi, într-un tufíș, lână de oaíe mâncată acum, proaspăt, de lupí. Pe-acolo numa turma moșului umblă.

— Mai duceți-vă și dracului, măi copíi, că de gura voastră nu poate omul închíde un ochí! se răstea la eí, întru târzíu, un păcurar ce era mai aproape.

Ceíalți tăceau molcom, cu ochíi la cerul înflorít de stele.

Cula Mereuț nu zícea nímic. Se învârtea când pe-o latură, când pe alta. Nu-l príndea somnul. Se rídica într-un cot, își scotea pípa și o îndesa cu tabac dínr-o beșícă mare, smolítă. Apoi se apuca să sloboadă la fumurí, tot câte-un ghem mic, dínr colțul guríi. În văzduh plutea o líníște de se auzea cum rumegă oíle și cum șopotă, înfíorată de taină, pădurea de pe culme. Sus, stelele se îndeseau tot mai mult și trímíteau, tremurând, sulíte albe, fíne, príntr genele ce se lăsau grele pe ochíi moșului. În rástímpurí marí se auzea câte un susur moale, îndelungat, ca și când ar trece, prín văzduh, o pasăre uriașă, nevăzută, cu arípíle ușoare întínse. Cula Mereuț, cu ochíi închíși, punea luleaua după șerpar și se lăsa domol pe spate. Dar când să-í fíe somnul mai tíhnít, strungarul Bucur, care nu avea deloc poftă să doarmă, se apropía încet de moșneag, își ducea fluíerul la buze și începea să tragă la doíne ca acelea, de tresăreau coamele stejarilor bătrâni în

vís. Dacă se deștepta și alt păcurar, Bucur mânca o papară ca aceea, dar bătrânul nu-í zicea nimic, deși de adormit nu mai putea să adoarmă.

Cu dracii aștia de strungari numai o dată pe an era prieten Cula Mereuț: toamna, când se împreunau oile. Atunci îi muștruluia de mama-focului.

— Măi Bucure și Nículae, voi să-mí prindeți berbecele cel băl. Da' până număr la trei!

Băieții alergau, speriau oile, îl prindeau și rămâneau să tragă berbecele după turmă. Dar moșul îi ajungea și punea și el mâna.

— Așa, acum să vie săinul.

Acesta era berbecele bătut de bálul.

Săinul venea adus de Bucur, se oprea așa ca la douăzeci de pași, cu capul ridicat, mândru. Moșul și cu strungarii țineau pă bálul, care, zărindu-și dușmanul înainte, își încorda gâtul.

Bătrânul comanda:

— Uii-í-íup!

Săinul pornea furtună, de-í sălta lâna, și se ízbea ca maíul în capul bálului.

— Așa, asta-í bună! Încă una, săinule!

Acesta se retrăgea, mergând îndărăt, la aceeași dístanță, și o altă ízbítură de maí, — ca și când aí da să crapí un butuc mare, — trăznea între coarnele bálului.

— Așa și-a trebuit, hoțule! Asta-í învățatură!

Și slobozea berbecele.

Altfel, cu strungarii nu-și făcea treabă. Numai când îi aduceau tabac, îi întreba cu ochii cercetători:

— Maí este, măi hoților? Că sunteți curat hoți.

De altfel níci nu rămânea multă vreme pe la stână. Vuța, baba lui, îl găsea tot pe marginea pădurii de pe culme, de câte ori venea la el, ori în pădure. Și venea regulat, de trei ori pe săptămână, să-í aducă un pachet de tabac de trei, toată patíma ce o maí avea moșul în lumea asta. Când venea bătrâna, între ei, de aní de-a rândul, se petrecea aceeași scenă.

Vuța se abătea totdeauna maí întái pe la stână și întreba cu

glas moale, sălcíu:

— Omul meu nu e pe-aicí?

— Nu, buníco, de două zíle n-a maí venít. Poate l-or fí príns nişte lupí.

— Ha? făcea bătrâna şi pornea fără să maí întrebe ceva.

Când îl întâlnea pe Cula, la margínea păduríí, era bíne, dar câteodată numai clopotele se auzeau, unde şi unde, sub bolta de frunze. Atunci Vuţa dădea târcoale pe margínea păduríí şi-şi chema moşneagul, cu glas scârţâit:

— Uu, Culo, măăă!

Şí în pădure răsuna un „ă“ prelung. Vuţa se da pe unde era loc maí rídícat, îşi punea mâna zbârcítă sub barbă, buzele í se despătureau dín smereníá bătrâneţílor:

— Uu, Culo, măăă!

Şí abía întru târzíu răsunau clopotele de la oí, tot maí aproape, tot maí aproape, până se íveau în margínea păduríí cele maí spríntene.

Bătrâníí se aşezau, tăcuţí, pe ţelínă.

— Aí venít íar, Vuţo?

Şí moşneagul prívea în pământ. Bătrâna íí răspundea întru târzíu:

— Venít, Culo!

Tăceau amândoí.

— Ş-aí maí făcut rând de un pachet?

— Maí, că încă am două găíní care ouă. Ştíí, ceea galbenă, cu creastă de cocoş, şi cea pestríţă, care ne-a strícat atunci, la Paştí, o fereastră.

Vuţa scotea dín sân o năframă neagră, o despătura pe-ndelete şi-í dădea pachetul.

Nu zíceá nící unul nímíc.

Cula desfăcea hârtía galbenă, puneá tabacul în beşícă, scotea pípa şi o îndopa cu „proaspăt“. Lăsa o dungă de catran pe cíoarecí şi apríndea íarba-draculuí. Slobozea nourí uşorí, alburíí, prín colţul guríí.

Baba se uíta la el.

— Doamne, Culo, mult pípi tu!

— Hm, mult! răspundea moșneagul, scurt, pe nas. — Apoi, cu gura plină de fum, adăoga: Ímí maí aduc și strungarií.

— Strungarií?! De unde, Culo?

Mereuț clípea víclean dín ochí.

— De la sasu.

— De la care sas?

— De la cel cu tabac.

— Și care-í ăsta?

— Iacă, soro, tu nu știi! Sasu și dracu! Acasă, în grădínă, nu pune tabac, că í-í frícă. La hotar, maí prín cucuruz, maí prín napí, pune. Dar au dat strungarií noștri de el și-mí tot aduc.

Strungarií, ce-í drept, í-au adus de câteva orí, dar numai câteva fíre. Bătrânul nu í-a crezut când í-au spus că nu maí este, și de atuncí, prăpădiíí, îl țin pe bíetul Mereuț cu tabac dín frunze uscate de napí și de bostaní.

După un tímp baba se trezea ca dín vís.

— Uíte, Culo, stejarul acela n-a fost ars. Cíne l-a ars?

— L-a trăznít, Vuțo!

— L-a trăznít! Măí, măí! se múnuna bătrâna. Ce putere mare s-a făcut și dín pădurea asta! Știi, maí demult erau numai nuiele de-ngrădít.

— E mult de-atuncí, babo!

— Tare mult, moșnege!

Șí-și amínteau líníștiíí, ca și când ar fí spus crâmpeie dín víața altora, atâtea lucrurí trecute de pe când erau eí în floare...

Târziú, Vuța se gătea de mers.

— Acum te duci, Vuțo?

— Da, mă duc!

— Prín sat ce maí e nou?

— Ce să fíe, moșnege? Nímíc.

Șí Vuța, adunată de spate, cu cârja bătrâneților în mână, își trăgea cu greu cízmele marí, uscate, pe pajíște, íar Cula își apríndea dín nou luleaua și rămânea, așa,-ntr-o dungă, cu ochíí píerduți spre culmíle păduríí, ce părea o boltire de smarald sub lumína soareluí tânăr.

1905

CUPRINS

MOȘ VIRON

Cîne-l cunoaște mai de-aproape îi zice „moș Víron“. Când vorbește mai mult cu el, îi spune símplu, cu glasul înduioșat: „Moșule“. Ceí albíți de aní însă, care-au apucat alte vremurí, nu í-ar zice pentru toată lumea asta decăt „părintele Víron“.

Dín sātuțul lui, răsírat pe cursul unei vái ce-și strecura argíntul în valuríle frante, părintele Víron nu mai prea íeșea în lumea asta largă. Că era destul pentru bătrânețile lui, — grele, dar neînfrante bătrâneți, — să slujească dumínica sfânta líturghie, iar peste săptămână să mai ímpuțineze dín cele sărîndare și canoane ce í le dau oamenii mai cu tragere de ínímă ca unui preot tânăr, căcí, ce să zící, bătrânețile sunt totdeauna mai aproape de Dumnezeu. Când íeșea la sfânta líturghie, să cădească biseríca, aceeași muzícă duioasă, plínă de pace, se despríndea dín zurgăláií înnegríți de fumul de tămáie, pe care o cunoșteau poporeníi de un șír lung de aní. Și creștíníi se alínau smeríți, cu capetele plecate, cu máinile în lungul trupului, să-í mângáie mírosul fumului albastru, íute, ce rămânea în clăbucí rotunjorí, ca și când ar fí scăpat dín pumní, de câte orí părintele Víron zmuncea dín cădelníță. Și ferít-a sfântul ca să cădească dumnealui ca alți preoți bătrâni: abía să-și míște pașíi și abía să adie dín cădelníță! Pe când buzele íi bolboroseau „psalm cínzeci“, se purta grabníc și hotărât, ca și când ar fí fost máníos pe cíneva. Stângácia nu o putea suferí părintele Víron. Când vedea într-alt sat vreun preot că abía se-ncurcă prín biserícă, nu se putea răbda să nu-í spună, după líturghie:

— Bîne, nepoate, de ce ți-a dat Dumnezeu sănătate? Nu uíta că slujba-í slujbă, orí la Dumnezeu, orí la împăratu! Tu așa te uíți de parcă n-ai mâncat de trei zíle și ți-í tot frícă să nu

amețești!...

Níci tinerí, níci bătrâní nu scăpau ne-mproșcați de părintele Víron dacă í se-mpărea ceva.

Șí în biseríca luí trebuía să fie curățenie și rânduială odată. Că de se întâmpla să zărească căpețele de lemnuse pe lângă sfeșnice, orí alt semn trădător pentru crâsnícul ce n-a măturat sâmbătă seara biseríca, se oprea cu cădelnița în loc, privea cu sprâncenele adunate la locul cu pricină și nu se putea răbda să nu arate și cu picíorul. Iar când se întorcea în altar, crâsnícul lua, cu capul în pământ, cădelnița și mergea să aducă jar nou, deși nu era níci jumătate stíns celălalt. Pe díacul ce l-a avut dintâi, atâta l-a tot urmărit prin toate crâșmele, de nu-í lăsa omulú răgaz să bea un pahar de vínars, încât bíetul díac, cum era pătímaș de felul luí, a trebuit să se mulțumească de cínste și de slujbă. Și, colac peste pupăză, când a cântat díacul cel nou în biserícă, părintele Víron a ținut o predică despre datorínțele fețelor biserícești, cum mai ales aceștia trăbă să se ferească de crâșmă, căci în fíecare butoi stau zece drací și umblă să ducă în íspítă o față biserícească. Și în tímpul predicíi privea aspru, de câte orí se oprea să-și ía răsuflet, la díacul cel vechí. De altfel, părintele Víron nu-și prea lua răsuflet. Vorba întâi și a doua íi erau domoale, dar de-aící încolo, se aprindea văzând cu ochíi și vorbea la ínima omulú, de n-ai í crezut că-í a luí barba cea albă și părul argíntat. Íi vedeaí numai ochíi negrí, plíní de foc și neastâmpărați.

Dar líturghíe e dumínica și în sârbători, când are preotul slujbe de la poporení. Multe zile însă sunt goale, pustíi, fără să știi ce să faci, mai ales dacă ești cu-atâtea ierní în spate, ca părintele Víron. Că dacă ești bătrân, te trezești odată cu gáiníle și, după ce te-mbrací, vezi că n-ai ce face. Ieși în curte, vezi că nu-í níci acolo nímic de făcut. Atâta doar, să-ți aprínzi pípa și să-ți deschízí portíța, să-ți mai dea oamenii bună dímineața. E bine și asta, când ai o fíre să te rabde așa. Dar părintele Víron nu era dăruít de Dumnezeu cu astfel de fíre. Nu poți dormí? Te scolí, te spelí în grabă, zící trei rugăcíuni care le știi și „psalm

cínzeci“. N-ai ce face în curte? leși pe uliță și pornești cu cârja bătrâneților în mână. Cí nu mergi așa ca bătrânii, cí cum se merge în aerul tânăr de dímíneață. Întâlnești un om harníc și-í dai un sfat bun pe ziua de azi, dai de o femeie și-o întrebí de í-s sănătoși copíii, zărești un príchínduț de băiat cum mână vaca, grăbít să nu scape cíurdarul, și-l lauzí în gura mare, că se va face un om „fală satului“, íei în nume de rău pe un moșneag ce și-a apríns luleaua, și mergi așa, înaínte, pe ulițele satului, cu sprâncenele încruntate, gândíndu-te poate departe, dar văzând, fără să vrei, tot ce-ți íese înaínte. Și păríntele Víron numai așa putea să trăiască.

Destul era pentru dânsul síngurătatea noptíi. Că-í era casa pustie și rece, și o líníște de-ți pătrundea în urechí. La cele două mâțe târcate se uita chíorăș, și bătea cu pícíorul în pământ de câte orí le zărea prin casă, de o tundeau la fugă ca arse cu bícíul, și numai departe, în curte, se opreau, și mieunau tríst, cerșínd míla bătrânului. Zadarníc! Párintelui Víron nu í-au plăcut mâțele níciódată. „Satano!“ zicea el, de câte orí le vedea, și ízbea cu pícíorul în podele. Câínele Zoltan e alta. Câínele păzește casa și-și știe porția: în toată ziua un bruș de mămăligă. Și era mare, un câíne cíobănesc, de-a dragul să te uíți la el. De-ar fí fost vreun cățeluș, cum țin domnii, popa nesmíntít ar fí bătut în podele și-ar fí strígat „Satano!“ la vederea lui.“Ce-í neputíncíos e neputíncíos, și unde nu-í trup, cí numai o sfârlează, nu poate să fíe vírtute“, zicea párintele Víron.

Și cât necaz a avut el până í-au fost copíii míci și trebuia să-í lase să maí príndă vreo mătă de coadă! Dar acum băleții lui s-au dus, ca și când n-ar fí fost níciódată în satul ăsta. Domní pe la orașe. Maí trímít dín când în când vreo scrísoare párintelui, cu slova mărunță și așa de încurcată, de să se tot míre bătrânul: ce au făcut atât amar de vreme copíii lui la școală de n-au învățat níci să scríe pe ínțeleș?! De multe orí se oprea la jumătatea scrísoríi și-o arunca pe masă: „Ștíu eu ce zíce și așa“. Dar de mâniat nu se mâniá níciódată pe eí.

Íi zíceau de multe orí cunoscuíí, oameni care îndrăzneau oríce cu părintele:

— Vezí, dumneata aí razím la bătrâneţă, de ce nu te duci la vrurul...

Dar popa le tăia repede vorba:

— Ce să mă duc?! Ce să mă razím?! Eí să trăiască, eu nu voi murí de foame! Auzí tu, parcă numa de-aceea s-ar trudí omul cu copilul, ca să aibă odată proaptă! Nu-í asta! Să faci om dín el, ştií dumneata, să-l bagí în lume şi în trai! Dacă-í odată om, celelalte vín toate. Apoi dumneata gândeşti că noi nu mai putem face nímíc? Ba putem! Orí crezí că noi nu mai trebă să lucrăm? Ba trăbă! Că dacă nu faci nímíc, eşti mort. Înţălegí-mă dumneata pe míne? Eşti mort!

Şí aceia trebuiau să înţelegă, căci popa Víron íşi înţepenea odată trupul, ca şi când ar íi fost de lemn:

— Vezí, íac-aşa!

Nící nu avea lípsă de spríjínul copiílor, căci un om síngur trăieşte şi dín aer, dar încă dumnealui, care slujea încă!

„Gura ta íi-o astupí tu, gura femeii o astupí cu palma, numa gura copiílor n-o poţi astupa numa cu pâine“ — o judecată această pe care o spunea părintele de multe orí. Dar acum copiíi lui puteau să trăiască, şi încă bine, preotesei de mult í creşte volbură şi coada-şoricelului pe mormânt.

Cu moartea eí s-a împăcat în grabă popa Víron. Drept că venise târzíu, după ce şi-a făcut toate strapaţele în lumea asta şi după ce a vegheat, Dumnezeu ştie câte noptí, când el era dus departe! Numái când íşi aduce amínte de tímpul acela de síngurătate, când el nu da cu luníle pe-acasă, iar preoteasa purta gríja copiílor, pe níşte vremí grele ca acelea, numái atunci ínima părintelui Víron se înduíoşa, clătina mereu dín cap şi, ridícând dín sprâncene, zíce: „Vrednică femeie!“ Şí în clipele acelea íi părea rău că a murít, că nu-í şi ea aici lângă el, să-í spuie o vorbă de mândrie şi una de mângâiere, şi s-audă şi ea cum zíce el dín ínimă: „Vrednică femeie!“

Dar íac-aşa, de moarte nu scapă nimení! Ce-í viaţa asta?

Iacă, să dai în dreapta, să dai în stânga, să te frământî, să izbești, dacă poți, acolo unde e buba și răul, să izbești cu nădejde, și, când nu mai poți face toate astea, când încep să te zvârcolești numai, vine moartea și... gata! Și, gândind așa, părintelui Víron îi trece îndușoșarea, ca și când i-ai fi luat-o cu mâna.

Ceva numai nu se potrivea cu bătrânețile dumnealui: când se apropia toamna, cu păclele de neguri, cu nourii grei de plumb, cu vânturile tari și reci, care păreau țesute din vaiete și durere, cu ploile dese și subțiri-subțiri, atunci ieșea părintele Víron în pridvor și-și ațintea ochii neclintit în plumburiul cerului. Și, după ce stătea mult așa, clătina din cap și făcea „Hm!” Se trăgea încet-încet la portiță, ochii neclintiți urmăreau valurile de apă tulbure ce alergau pe vale cu cântece frante, pline de durere, făcea iar, după ce stătea mult, privindu-le: „Hm, hm!” și iar mergea în casă.

Alta-i iarna! Atunci cel puțin știi de ce să te ții! Vine făuraru, și crapă stejarii și ouăle de corb! Acolo-i putere odată, și ți-i drag să vezi cum scânteie zăpada sub stelele înghețate! Dar toamna asta e slabă, și de-aceea ucide așa, pe încetul. Parcă anume face să tândălească, se-nmoaie, se înăsprește și iar se-nmoaie, parcă se bucură de putrezirea înceată a florilor și-a verdeții de pe câmp și din pădure!

Și dacă la întoarcerea în casă dădea de mâțe, tropotea părintele Víron cu amândouă cizmele pe podele și zicea aspru: „Satano!” I se păreau viclene și mai ales răutăcioase, ca și toamna.

Numai o singură bunătate aducea toamna pentru părintele Víron: culesul viilor.

Nu la el în sat, ferit-a sfântul, că pe la el dăduse filoxera (o goangă cumu-i mai rea), și oamenii au scos de mult parii de prin vii. Dar erau mulți care ar fi dorit să-l aibă pe părintele Víron la cules, în jurul acela. Popa David însă, departe de patru ceasuri cu cai luți, avea vinul cel mai bun, și la el se adunau mulți la cules. Părintele Víron în tot anul îi era oaspe.

— Vezí bine c-am mai venit şi eu! Vouă, ăstora tânări, ví se pare cam nu ştiu cum să víí patru ceasurí cu căruţa, pe un vânt vrăjmaş ca ăsta. Vezí că voi v-aţi domnit a dracului, de v-ar plăcea să vă steie trenul înaintea porţii. Şi nevestele parcă n-au alta de lucru, numa să se tot ţie cu gura de voi: „Grijí, dragă, să nu te răceşti! Bagă samă să nu capeţi un catar!” Aşa, parcă strănutatul nu l-a lăsat Dumnezeu. Numaícât, să-mí credeţi mie, prea multă grijă ticăloşeşte pe om! Dacă merge tot aşa la trei rândurí de oameni, dín urmaşii voştri cine ştie ce nemţi subţiri s-or alege?!

Cine să se supere pe părintele Víron? Preoteasa, care-l îmbie cu strugurí de să nu ştii pe care să-l íeí întâi? Popa Davíd, care, de la o vreme, pune coşarca la o parte, căcí pentru bărbat grăieşte vínul? Ceíalţi oaspeţi, care privesc cu bucurie şi cu sífială la acest om rămas dín vremí atât de grele, şi totuşi atât de frumoase şi de avântate?

Vínul grăieşte el, nu-í vorbă, după cumu-í şi vínul. Că un fel de vín îţi dă durere de cap, altul te-nmoaie, de eşti ca bătut, iar altul ţi se suie deodată la cap, de te ameteşte. Dar vínul ce stă în întunicul pívniţelor şi priveghează în buţile marí, aşteptându-şi íeşirea la lumínă, níci nu ímbată, níci nu dă durere de cap, cí întinereşte. Şi vín de ăsta avea popa Davíd.

Părintele Víron îşi moaie buzele şi mustaţa şi zâmbeşte, nu doar că-í place, cí pentru că-í simte tăria. Este în el ceva, poate dín multa putere de viaţă ce-í în lumea asta, ce-ţi umblă prin víne, prin toate vínele, aşa, ca o sârmă de foc parcă. Căcí vínele se întăresc, şi focul sângelui întinerít bate deasupra tâmplelor, încălzeşte ínima, te ínvie.

— Mái nepoţilor, íac-aşa, un pahar de vín sănătos şi tare plăteşte cât trei crâşme. Tot aşa víne pilda şi despre om: un om tare însufleţeşte o sută de oameni, iar doi oameni slăbănogí stau să scoată sufletul dín zece oameni tarí. Şi, drept să vă spun, mie nu-mí place când aud pe om că se tânguie. Când simte unul trebuinţa să se tânguie, fără să-í fie ruşine de oameni, e mai slab ca o muíere. De pildă voi: unul că n-are eclegie

destulă, altul că n-are baní de ajuns. Avocatul spune că-í merge rău, doctorul se plânge că nu-l cercetează nímení, popa véne să se tânguie ca o ceteră cu două coarde: sărăcie și copíi multí! Bíne, măi nepoșilor, astea pot fí adevărate, și sunt. Asta înseamnă însă a da de greutățile vieții. Ce credeți voi, că noi nu ne-am ízbít de ele?! O, Doamne! Da' încă ízbít, nu numai așa! Dar am fost oameni tari, măi, și furtuníle vieții ne-au înăsprít și mái mult. Pe voi lupta nu vă oșelește, cí vă înmoaie. Și aici e toată primejdía.

Cei de față cunoșteau bine pe părintele Víron, și știau că nu vorbește níci odată ca să le treacă vremea. Trebuía să le spună tot ce credea el despre lumea asta nouă.

— Ce gândiți voi? Dacă la patruzeci și opt am fí fost și noi cu o ínimă ca a voastră, s-ar fí făcut ceva? Hm! Și doar noi n-am învățat atâta cât voi! Da' știí, pe-atunci era altceva! Pentru noi zidurile școlíí erau sfínte. Ne trăgea ceva de la ínimă către școală. Drept că și aveam dascáli de să nu te mái dezlípești de ei! Și eu vă spun cu mâna pe ínimă că nu m-am gândít o síngură dată, cât am fost la învățatură: ce câștig voi trage dín strădanía mea și cum am să trăiesc de bine și fără de grijí. Hm! Azi, până nu gată cu gímnaziul, știé studentul: avocatura ímí aduce atâta, doctoratul atâta! Și abía apucă să treacă odată peste aní, să ajungă acolo unde vede de când í se deschíde gândul. De aceea-í școala urâtă, pe când nouă ne era atât de dragă.

Vedeți, așa cumu-s, două locurí am și eu dragí în viața mea: grădína clericilor dín Blaj și un loc în munte, undeva. Acolo, în grădína aceea, s-au apríns cele dîntâi flăcări tainíce în ínima mea, acolo am legat prietenííle cele adevărate, care se fac numai-ntr-un chíp: pe viață și moarte. Iar celălalt, știți voi toți pentru ce mí-í scump, la ce să mái spun? — Aici ochíí bătrânului priveau tot în lături, ca și când ar fí voít să ascundă ceva.

Cei de față vedeau, ca într-o depărtare mare, locul unei lupte oșelíte dín vremíle trezíte și scuturate de somn. Părintele vedea tot locul acela într-o lumínă mare.

Și multă vreme rămâneau pe gândurí, cu ochíí neclíntíți.

Cei mai tineri priveau în răstimpuri la fața nemîșcată a bătrînului, și nu le venea să creadă că din așa depărtări a mai putut să rămîna un om pînă în zilele lor.

Părintele Víron lăsa de altfel să fie bucurie deplină. Paharele se deșertau de multe ori și se făcea că nici nu băga de seamă la vorbele celorlalți, cum se înțelegeau între ei. Dar când se rupeau deodată vorbele toate și rămînea un răstimp de tăcere, vedeau că el nu trece nimic nebagat în seamă.

— Ce ziceți? Că vremile mari își au oamenii mari, că azi nu mai pot fi oameni de aceia? Vezî bine că nu! Da', măi nepoți, atunci nu numai oamenii mari și-au făcut datoria. Toți ne-am făcut-o. Că dacă s-ar porni zece la luptă, iar ceilalți ar sta cu mâinile în sân, să le cadă mană din cer, ce s-ar face, spuneți voi, ce s-ar face? Aceia s-au luptat pînă la capăt, umăr la umăr. Au căzut, căci dreptății i se rup grumajii pînă odată. Da' numai pînă odată! Asta-î, voi credeți că i s-au rupt pentru totdeauna. Și aici iar e primejdie. Că, de crezi așa, te ticăloșești, poți să te faci putred de bogat, da' n-ai inimă, mă, că ți s-a făcut inima ghem, și dacă n-ai inimă, nu poți să dai nici urmașului tău! Când ne-am văzut noi cu morții noștri mulți, cu văduvele, cu orfanii, cu satele pustii și, pe deasupra, iarăși îngenuncheați, atunci am gemut o dată înăbușit, câtorva li s-a rupt ceva în piept de geamătul acela, da' n-am deznădăjduit. Am privit o dată la cer, a doua oară la plaiurile pe unde era să învingă dreptatea, am privit cu aceiași ochi încruntați, reci poate, da' care nu voiau deloc să se închidă, ca și când toate s-ar fi sfârșit. Ne-am făcut o cruce largă apoi, de începutul unei munci noi, al unei noi lupte. Da' voi vă închideți ochii fără de-a lupta și spuneți că azi nu se mai poate face nimic...

Aici părintele Víron își schimba deodată glasul și vorbea domol cu ei, cum vorbești cu niște copii nevârstnici. Și cei mai mulți se mirau de cunoștințele moșneagului ăstuia și, încetul cu încetul, își dădeau seama că pe vremea când a făcut gimnaziul și teologia, — căci părintele Víron le-a isprăvit pe amîndouă, — se învăța cu temei, și oamenii de-atunci nu

părăseau cîtitul după ce terminau școala. Și vorbea înduioșat de nădejțile lui, de greutățile de acum, de creșterea ce trăbă dată tuturor băieților. Mai ales să se ferească, ca de foc, să nu se tînguie de greutățile vieții, ci să se împace cu asta și să răzbească. Un om harnic nu moare în lumea asta, oricât ar fi de rea. Și lumea poate fi și bună, numai s-o știți face.

La sfârșit vorbea aspru:

— Grijiți, măi nepoți, să nu vă treziți că urmașii voștri, peste trei rînduri de oameni, nu vor mai semăna cu noi, ci să gândești că-s niște nemți subțiri, de să-i ducă vîntul. Ce tot „Doamne, cum îmi va trăi copilul? Oare ca popă putea-va trăi? Ca avocat nu va fi mai bine?” Astea-s gânduri de om slab! Da, da, nu radeți, gânduri de om slab! Îndreaptă copilul în viață după ce l-ai făcut om. Om să fie întâi! Lasă-l să se izbească de greutățile vieții, el, cum m-am izbit și eu, cum v-ați izbit și voi. Care n-are curajul să se izbească se prăpădește, orice ar fi fost în lumea asta. Da' voi faceți-l să albă curaj, măi, să fie tare, măi nepoților, și atunci v-ați făcut datoria.

O zi, două de avea părintele Viron, cât ținea toamna, să se mai răzbune și el. Mulți îi știau mai dinainte mănâncăriimea lui de limbă, dar le plăcea de el. Îl petreceau până departe între hotare, îi poșteau drum bun și la anul întîlnire veselă și se întorceau vorbind puțin și încet, pe când căruța cu doi cai a părintelui David ducea prin negurile dese pe moșul albît la barbă și la păr. Nu mai zicea o vorbă legănată până acasă, ci se clătina în căruță pe drumul pietros și-i șuiera prin urechi vîntul aspru de toamnă. Prin păduri era o jîlăveală rece, de pe frunzele îngălbenite picura în răstîmpuri, și vîjâitul surd al depărtărilor trecea ca prin peșteri mari pe sub bolta arămie a pădurii. Părintele Viron se uita cu ciudă la frunzele pline de tina drumului, își trăgea apoi pălăria pe ochi și nu mai voia să privească. Și în gândul lui se încrunta când îi veneau în mînte casa pustie și mîțele.

1906

DOI BĂTRÂNI

Căsuța mică, zgrîbulită de frîg parcă sub acoperișul mare de paie, nu ar semăna să fie dintr-un sat cu cele două case de piatră ce-î stau una de-o parte, una de alta. Între cele două ziduri frumoase, aproape noi, căsuța pare și mai mică, și mai umilită. Curtea-î strîmtă, mai numai cât o grădiniuță de flori, și în curte crește iarbă mărunță și tânără. O tot retează un purceluș și-o ciupără câteva ciocuri de găină. Sub streășină, la umbră, un podmol luciu, ca o umflătură învechită, reazemă păretele, din care abia mijește o ferestuță cu vederi slabe, ca ochiul împăienjenit al unei bătrâne. Ușa e veche, cu brazde adânci, ca lustruite. Pe sub ușă, pe lângă pragul ros, poate intra găina în bună voie la ouat în tindă. Ba și cocoșul. Atâta numai că el se strîmtorește puțin. Dar când intră și cocoșul, dinlăuntru, din căsuța ce s-ar părea pustie, se aude numai:

— Hăș, hăș, cocoș, mânca-ți-ar ciorile creasta!... Hăș!

Apoi un alt glas, mai gros, s-aude mai dinlăuntru:

— Da' ce-î, babo? Doar n-a fi venit iar cocoșul!

— Ba a venit, mânca-l-ar frîgarea să-l mance!

— Apoi iar a venit pe sub ușă?

— Vezî bine că iar a venit pe sub ușă.

Glasurile se opresc apoi amândouă, și cocoșul se zbate, se frămîntă sub ușă. Din mijlocul curții cucurigă tare, ca un învingător.

— Acuma-î vine să cânte, bată-l puterile de pîntenat!

Glasul gros nu răspunde îndată. S-aude numai o tuse cu înecuri, ca la bătrâni, de astă dată în tindă, și, după un răstimp de tăcere, s-aude glasul gros:

— Acum poate cânta, că iar a mâncat din cucuruz. Ți-am tot spus, tu babo, să astupî c-o răză gaura ceea.

— Bine, omule, dar atunci nu pot veni găiniile la ouat!

— Dacă nu pot, eu ce să le fac?

— D-apoi eu ce să le fac?

— Tu s-astupî gaura, și pace!

— Bîne, omule, d-apoi găinile?

— Găini, negăini... Bîne-í c-a mâncat iar dín cucuruz?

— Ba nu-í bîne.

— Dacă nu-í bîne, astupă gaura și tací!

Se vede cum se vâă dínlăuntru un șorț negru sub ușă. Apoi iar s-aude tusea, maí înspre fundul căsuței. Apoi líníștea iar se așează asupra căsuței, ce pare părăsítă.

Dar nu peste mult, dín tîndă, găina începe să cotcodăcească.

— Acuma pe unde să íesă găina?

— Treaba ta, că tu aí zís să astup gaura!

— Am zís, dar acuma găina a ouat.

— D-apoi!

— D-apoi trăbă să-í daí drumu, că, de nu, s-apucă și ea de cucuruz.

Ușa de la tîndă se deschíde, și amândoi bătrânii răsar în ușă.

— Azí iar va fí năduf, tu babo!

— Văd eu bîne că iar.

— Poate să-í roíască luí Ion vrun stup!

— Vezí bîne că poate.

Încet-încet, s-așează amândoi pe podmol. În fața lor, dín sus, stă casa luí Ion. Înaltă, cu tencuála nouă, cu acoperíș de țíglă.

Bătrânul se uítă mult, ca în vís, la casa ceea și zíce apoi, mulțumít:

— Ce-í frumos íi frumos, tu muíere!

— Vezí bîne că ce-í frumos íi frumos!

Cum stau ghemuítí pe podmol, par níște pítící cu căsuța lor cu tot. El, cu părul și mustățile de colíe nínsă, cu sprâncenele înțepoșate la mójloc, cu ochíi de un verde-șters, șters, ea, cu bărbuța rídícată, cu gura căzută înlăuntru, cu ochíi micí, cufundați, — par îmbrăcați în haíne de oameni mari, numaí ca să nu-í cunoască lumea că-s níște copíi îmbătrâníți înaínte de vreme.

Aící, pe podmol, e bîne, că-í răcoare, da-n curte soarele arde tot maí tare. Purcelul s-a vâă bîne lângă gard, cu nasul în buruíení. Găinile, cu arípíle depărtate, íși tot lasă píelíța pe ochí și iar o rídícă.

— Vezí, tu babo, și eu era să fac o prostie! Era să nu-l las pe Ionu nost' să-și zidească casă de cărămidă! Da' vezí că eu mă temeam de gerul iernii. Când colo, iarna, la ei — mai cald ca la noi.

— Ion a făcut cărămidă cumu-í legea. A ars-o-n foc. Știi ce foc și ce jar? De parc-ar fi ars o casă.

Nu mai zíc un răstimp nimic, cí privesc duși la casa dinaíntea lor. O mândrie și o mângâiere mare ies pe fețele lor vecuite, când văd ce harníc a fost feciorul lor Ion, care și-a zídít o casă de piatră ca asta.

Portița de la curte se deschide grabnic, și o fetiță de vreo șase aní strigă de-acolo, tare, ca la cineva foarte îndepărtat:

— Buno-o! A zís mama să veniți și dumneavoastră să mâncați!

— Haída, tu babo, să mergem dară!

— Nu știu ce să fac, că mie nu mí-í foane! Da' ție?

— Nící mie, da' tot mă duc.

— Atunci, așa pot veni și eu.

Șí, încet-încet, se scoală amândoi și pornesc spre portiță.

— Doamne, tu babo, da' puțin pot eu mânca acuma!

— Las' c-aí mâncat tu odată destul!

— Mâncat, da! Da' tu n-aí mâncat?! spuse dârz moșul, și nu mai zíce nimic.

Afară, moșul dă să plece la vale, spre casa lui Petru.

— Nu acolo, bătrânule, heheí, nu acolo! Acuși nu mai știí pe ce cărări să umbli!...

Șí baba se oprește cu mâinile în șolduri, gata să râdă.

Bătrânul zíce necăjit:

— Da' bine, n-a fost asta Mărie?

— Ba Mărie a fost.

— Mărie, copíla lui Petrea nost'?

— Ba Mărie, copíla lui Ionu nost'.

Moșul clatină din cap că nu crede. Atunci, bunica îi zíce scurt:

— Nu face pozne! Unde-am mâncat íerí?

— La Petrea nost'.

— Bîne, aşadar, azí la cíne mănâncăm?

El nu mai zíce nímíc, cí se întoarce spre casa lui Ion.

Amândoi erau feciorii lor, şi, cum bătrânii nu mai puteau să muncească acum, îi ţineau ei. Azí unul, mâine celălalt. I-au rugat pe bătrâni, amândoi feciorii, să locuiască la ei, dar moşnegii nu s-au învoit. Cum să le rămâie casa lor pustie?! Şi mâţa lí s-ar sălbătăci acolo. Dín curte, şi de-o parte şi de alta, au cuprins mult feciorii, cu casele şi acareturile lor, dar bătrânilor şi așa nu le mai trebuia. Odată, curtea, — care-í acum numai cât o grădínuţă de flori, — era mare, căci moşul a stat destul de bîne: car, plug cu doi boi, şi două vaci. Şi bunica de-acum pe-atunci era o nevastă sprîntenă ca o şopărlă.

Aşa s-au învoit cu tinerii, că ei să-í ţină cu mâncare, dar să rămâie în casa lor până la moarte.

Când întră în curtea lui Ion, copiii mai mărunţi sar grămadă în jurul lor.

— Bunică, câte ouă aveţi acum?

— Zece!

— Şi íerí aí zís că zece.

— Acum avem zece şi încă cu zece, s-amestecă în vorbă moşul.

— Şi până la Paşti nu le mâncaţi, așa-í, moşule?

— Nu, dragă, nu. Că noi acuma ne-necăm cu ouăle, da' ví le-nroşim vouă. Ştiţi voi bîne.

Blídul cu lapte, larg şi afund, stă în mijlocul mesei, şi vreo şapte lîngurí pescuiesc înlăuntru, să prîndă şi câte un glonţ de mămăligă. Ochii copiilor privesc ţintă la blíd. Ochii moşului şi-ai bunicii se uită mai mult la copii, şi mâinile ce duc lîngura la gură tremură, de parc-ar face lîngurile tot așa: „na şi ţie, na şi ţie“.

Pe bătrân îl îneacă de multe orí tusea cu horcăielí, acolo, la masă. Copiii cei mai mici rămân cu lîngurile în mână şi privesc speriaţi la moşul, ce stă să se înece. Cei mai mărişori rîd înfundat pe sub masă.

O fetiţă s-apropie de bunica şi-í şopteşte în taină:

— Buníco, de ce face moșu așa de urât?

— Are o mașínă acolo înăuntru, și aceea cântă așa, tu fată.

Pe buníca o umflă rásul, câtu-í de bătrână, când bagă de seamă că moșul a auzít vorbele eí.

— Am pe muma-zmeílor, zíce el, și se duce de la masă, să tușească afară.

Bătrâna a fost femeíe rea de gură, în vremea eí — ca toate muíeríle harníce. Íí plăcea ș-acuma să-l maí zgândăre pe moș. A și rămas maí în putere ca el. Copíi mulți n-a avut, numái pe aceștia doí, și n-a avut poverí grele în viață. Moșul se trecuse maí tare. Când da vreme de ploaie, auzea greu ca pământul. Sta atunci cu baba în casă și nu ștíau ce să maí facă.

— Auzí, moșnege, că trage clopotul, zícea baba întru târzíu.

Moșul avea cínste mare de clopot, care împrăștie tunetele, trăsnetele și toate furtuníle scormoníte de șolomonarí. Asculta cât putea maí atent. Dar nu auzea nímíc. Totuși, ca să nu s-arate babeí că-í chíar așa de surd, zícea:

— Ímí pare și míe c-ar suna. Parcă cel mare încă!

— Vezí bine, cel mare. Spun c-a murít Gheorghe-a Melenteí.

— Nu maí spune, tu soro! Că n-am auzít să fí fost bolnav!

— Eí, nu! Și, íaca, s-a stíns.

— Sărac de el! Și încă avea o fată neașăzată. Noí, ce să zícem, tu babo, ne-am așăzat copíi, și cum încă! Bine! Tare bine! Pe noí ne poate lua Dumnezeu când vrea. În pace ne ducem, ca și când n-am maí fí fost în lume de cându-í veacul. Iacă, Ionu de píldă. Are casă de píatră, are tot ce-í trăbă. Numái noroc să-í dea Dumnezeu de-aící-ncolo. Și Petrea tot așa. Au și eí copíi, dar au și dín ce să-í ție.

Când se întâmpla să se întâlnească apoi cu Gheorghe-a Melenteí, orí cu altul de care-í spusese baba c-a murít, moșul se mânía foc, dar nu-í spunea babeí de ce-í mâníos. Destul că două-trei zile era înțepoșat la obraz și la privíre, când trecea pe lângă babă, și nu í-ar fí spus o vorbă legănată, pentru toate bunătățile dín lume.

În zile de-acestea moșul era între nepoți, când la Ion, când

la Petrea, și-î plăcea atunci să le spună povești cu muma-pădurii și cu vrăjitoarea. Și când da s-arate cum a fost muma-pădurii, totdeauna zicea astfel:

— Cunoașteți voi pe bunica?

— Cum să nu, moșule!

— Ei, apoi chiar așa a fost și muma-pădurii, leit-poleit.

Iară când se culca, horcăia îndată, să-î pară bătrânei că doarme fără nici o grijă că-î în dușmănie cu ea.

Dar de se punea în cale vreo duminică, vreo sărbătoare, moșul își lăsa mânia deoparte și cerea de la bătrână haîne curate pentru praznic.

Porneau apoi amândoi deodată la biserică, cu călăpăr și busuîoc în mână.

— Ați plecat la sfânta biserică? ziceau drumeții. Dumnezeu să v-ajute!

— Ce să facem?! Plecăm devreme, s-ajungem, că-î departe.

— Vî-î lesne dumilor voastre, c-aveți doi feciori harnici și de treabă.

— Avem, mulțam Doamne! Să dea Dumnezeu și la alții tot așa ca nouă!

Și bătrânii pășeau tăcuți mai departe, cu ochii umezi de lacrimi, oftând din când în când.

De multe ori, seara, nu adorm decât tare târziu. Mai ales în zilele ploioase, când stau mai tot în casă și așipesc. În clipele acelea de așteptare a somnului li se pare că umblă pe undeva, foarte departe, că se întâlnesc amândoi mult înapoi pe cărările bătute ale vieții lor, și în astfel de clipe numai își zic ei pe nume.

— Doamne, tu Marie, de mult suntem și noi pe lume! zice moșul, încet, din păcel.

— De mult, Tănase, zău că tare de mult! răspunde bătrâna de pe lavită. Uite, eu de multe ori nici nu mai pot să-mi aduc bine aminte.

— Așa și eu, tu Marie! Așa și eu!

Apoi, dup-o altă colindare lungă cu gândurile, zice bunica:

— Ce-ai face tu, Tănase, să mă găsești dimineața moartă?

— Hm! Eu ce-aş face?

— Tu, ce-ai face?

— D-apoi aş chema pe popa şi te-aş îngropa, ce să fac alta? De-aici-ncolo nu mai zice nici unu nimic. Poate că dorm, ori poate că stau așa, pe gânduri, ca nălucile — ușoare, ușoare...

1907

BUNICA IOVA

Pentru dumneaí nu mai are nici un preț viața asta. De privește cu ochii mici, ca două capete galbene de viespe, în lume, vede lumea spălăcită, cum ar fi o măsurită ce-a fost albastră odată, dar acum nu mai are nici o culoare. Și se uită dumneaí încruntată la oameni, cu un dispreț rece, ce-l arată câteodată și prin ridicarea buzelor. Trece, în casă, de la vatră pe lavită, apoi merge iar la vatră, fără s-o întrebe cineva ce are. Nici că are dumneaí ceva, numai í se urăște, că n-are nici o treabă. Pe-afară, într-un puí de ger de să-í facă nasul vânăt în două clipe, nu cutează să iese. Mai strânge tăciunii de pe vatră, ía chiar în palmă jarul împrăștiat, fără s-o ardă, și-l aruncă în sobă. Apoi se uită la mâța ce-și ridică spínarea în semícerc și umblă s-o ajungă cu degetele noduroase, rășchirate.

— Chee!

Când, pe ușa deschisă, abia se deslușește, în frígul alb ce năvălește în casă, sluga voinică, bunica Iova clatină dín cap, să vadă mai bine, și-í face apoi semn să se apropie.

— Dar... ai gătat-o?

— Nu chiar, bunico, nu chiar. Mai am de făcut trei găurele.

— Apoi, dacă le gați, mí-o aducí mie. Așa-í?

— Aduc, doar amândoi am vorbít. Va fi tare frumoasă!

— Noa, vezí! Cată să fie tare frumoasă.

Sluga își vede de lucru, iar bunica Iova se gândește la mínunea ceea de fluieră, pe care í-a fãgãduít-o unuí nepoțel,

cel mai mic și cel din urmă care mai ținea la bunica. Ceii mai răsăriți ascultau și nu prea de dansa, dar mai ales nu prea stăteau de vorbă cu ea. Cel mai mic s-a supărat chiar acum, și, într-un plâns cu sughitură, i-a spus mamei că nu se mai culcă în patul bunicii, că bunica-i suflă-n obraz.

Și-i bătrână, mânca-o-ar pământul s-o mănânce, de nu mai știu de multe ori ce s-a alege din vorbele ei. Mai aude și greu, pe lângă alt năcaz, și are doi obraji mâncați de străbuțele și pâraiașele bătrâneții, de să fi apucat pe drumurile acelea o furnică, ar fi rătăcit ca printr-un labirint. O bărbuță ascuțită și-o gură curată ca de pungă ce-o desfaci cât țin băierile.

Nepoții îi iau dintr-o alunecare a mânuței creiștarul din pieptarul de lână, la care bunica ține foarte mult. Se gândește că cine știe ce cuceriri va face cu el. Când se pipăie, începând să spună ce le-a cumpăra bunica pe creiștar, nu mai e nici creiștarul, nici nepotul. Și când răsar nepoții prin casă, întrebă de la vatră:

— Mă, care-ai furat creiștarul?

— Eu nu l-am furat!

— Nici eu!

— Eu nici nu l-am văzut!

— Nici eu!

Dacă grijește mai bine de bănuț și le cumpără gogoroane roșii de zahăr, îi cheamă pe toți în jurul ei și desface tolcerașul de hârtie.

— Ție două, ție două, ție...

Dar n-apucă să spună cât le va da tuturor, și cel mai strengar i-l zmânțește din mână și fuge afară. Ceialaltii — după el. Bătrâna rămâne tare necăjită, ia lemnul să alunge mîța de pe vatră, dar izbeste în gol.

— Chee!

Când vin nepoții, întristați, în casă bunica își ridică ochii.

— Ție datu-ți-a?

— Nu mi-a dat.

— Da' ție?

— Nici mie.

— Nici ție?

— Nici mie.

— Toate le-a mâncat el?

— Toate!

— Spartul, că parcă-î spart, de nu se mai satură! zice bunica lova, și se jeluie la noră-sa.

— De, maică, ce să le faci, îs ca dracii...

— Ha? face bunica, și nu mai zice nimica.

Seara, când vine acasă feciorul, tatăl ștregarilor, se întoarce cu jalba către dânsul.

— Și care zici că le-a mâncat pe toate?

— Ionită.

— Ionită? Hm!

— El, că parcă-î spart, de nu se mai satură!

Și iară nu mai zice nimica. Vede dumneaie că Ionită-î vinovatul, și alta ce i-ar mai fi trebuit?

La culcare-î de multe orî zarvă și-s plânsete aprînse. Cum sunt mulți, trăbă să se culce unul și cu bunica lova. De dumneaie nu le place la nici unul, că adoarme îndată și horcăie de gândești că se' neacă. Soarta cade tot pe cel mic, că numai el poate fi convîns.

— Cîne nu se culcă cu bunica nu crește mare!

— Pe care n-ascultă, îl duce muma-pădurii!

Cei mai mari se izbesc pe jos și n-ascultă. Cel mai mic merge sfîos lângă bunica.

Dacă se-ntâmplă și cu ăsta vreo neînțelegere, bunica se sîlește din răsputeri să dreagă ce-a strîcat, să-l îmbune. Mai cu o jucărie, mai cu zahăr, dar tot mai mult cu vreun bănuț.

Când se-apropie însă Crăciunul, mai are și bunica ceva rost la casă. Că ceilalți ai casei au de lucru. Cîne să steie-n toate serile să-î învețe colînde pe copii? Bunica lova, că și așa n-are cu ce-și omorî vremea.

Și mai era ceva. În întunerícul dín casă, — numai focul în cuptor, — nepoțíí nu o vād pe buníca, cí-í aud glasul taíníc, ca și când ar vení de după cuptor.

— Pe míne să mă-nveți o colíndă frumoasă.

— Și pe míne, buníco.

— Pe míne, ștíí, aía cu „doí boíerí bogați“.

— Pe míne aía cu „míelu grasu, míelu frumosu“.

Numái cel míc se oprea la aceleași cuvínțe:

— Pe míne... pe míne...

— Pe tíne te-nvață buníca aía cu „doí oameni bătrâni“!

Buníca ștíe cuvínțele, dar n-o mai ajută glasul să spună cumu-í legea și melodía. Că începe încet, pe nas, cu gura aproape închísă, de și se pare că, într-adevăr, glasul víne nu numai de după cuptor, cí și díntr-altă lume, adus de un vânt încet și slab. După ce mârâie așa, pe nas, mîncînd cuvínțele, făcînd să se-audă numai în răstímpurí vreo sílabă mai clară, trece la alt colínd, cu altă melodíe, pe când nepoțelul a cărúí cântare s-a gătat rămîne plín de cíudă, gata să plîngă.

— Cum aí zís, buníco, după „doí boíerí“?

— Vezí bine, așa trăbă, „doí boíerí“!

— Da' după asta ce víne?

— „Bogați“. „Doí boíerí bogați, Domnulúí nostru“...

Și buníca trăbă, în urma urmelor, să spună numai cuvínțele, fără cântec. Numái c-aící se-ncurcă dumneaéí, că fără aríe nu prea află cuvínțele. Astfel, colíndă de la-nceput până la cuvîntul cu prícína, apoi îl spune tare. E mīgălos și merge încet, încât ceíaltși își píerd răbdarea.

— El ștíe destul, buníco. Acum, pe míne.

— Pe tíne te-nvață buníca.

Al celuí míc e colíndul cel mai scurt. Buníca í-l colíndă díntr-o ruptoare:

Doí oameni bătrâni,
Haí de dați în cáini,
Că de ne-or mușca,
Voí de dracu-ți da.

Cei mai mari rîd de colîndul ăsta, dar bunica le spune că-
î tare frumos și-l îmbună pe cel mic.

Cu seara de cap, stau în jurul ei, la vatră, și, încetul cu
încetul, învață colînde. Numaî vorbele de mulțumită le mai
trăbă. Aici, bunica lova știe numaî atât:

Dă-mi colăcelu,
Că mă strînge geru,
Dă-mi un covrig,
Că mor de frîg.

Dar celor mai mari nu le place. Auziseră ei altfel de
mulțumite de la colîndători... Cel mai mic, însă, e îndestulat și
cearcă să spuie cuvîntele:

Dă-mi lăcelu,
Mă cînge gelu...

Dar când știu colînde, vine altă greutate. Toți cîinci nu
pot merge laolaltă, ci doi cu doi.

— Eu mă duc cu Ionuța.

— Și eu mă duc cu Ionuța.

— Ba eu mă duc cu Ionuța.

Toți ar voi să meargă cu Ionuța, că el e cel mai viteaz — nu
î-i frică de nici un câine. Apoi, el știe colîndul de nu se-mpiedică
niciodată. Bunica-ncearcă să-î îmbune:

— Că toți nu puteți merge cu Ionuța!

— Că eu mă duc, bunico, cu el!

— Ba eu!

Și câte doi încep să plîngă deodată. Ionuța, simțîndu-și
superioritatea, zice dârș:

— Cu plîngoci nu mă duc la colîdat!

Și câte doi înceată deodată, grăbind să-și șteargă lacrimile.
Bunica-î împarte în două, ținând pe cel mai mic în poală.

— Voi mergeți laolaltă, și dă pe doi la o parte. Și voi laolaltă,
și dă de altă parte pe ceilalți doi. — Apoi întrebă: Bine va fi
așa? Tu ești cu Ionuța, pentru că Ionuța-î mai mare, și tu mai
mic, și te apără de câini. Tu ești cu Niculae, pentru că tu ești
fată, și el e fecior, și te apără de câini. Bine va fi așa?

Cei dîn pereche se uită unul la altul, măsurându-se, parcă nu s-ar mai fí văzut.

— Bîne, bunică!

Dar în clipa asta începe să țipe cel dîn poală, care se vede deodată rămas sîngur, fără soț. Dar bunica lova îl îmbună:

— Noí mergem amândoí, tací tu, puíule!

Zíua cea mai nelíníștită pentru bunica lova e însă ajunul Crăciunului.

— Azi-í ajunul lui Crăciun, așa-í, bunico?

— Așa-í!

— Azi mergem la colíndat, așa-í, bunico?

— Așa-í!

Șí sar cu toțíí de sub țolul cald, pe când în ochíul de fereastră abía se crapă de zíuă.

Bătele lí le taie sluga, dín grămada de lemne dín curte, dar trăbă să reteze bunica la ele, până sunt pe-o formă de lungí, ca să-í încete dín plâns.

O trag pe bunica lova de mîneacă, în unghere, să facă repetíție, și, cât ce gată, zup, în curte și la portíță, să vadă: nu se mai face seară?

Mama copíílor are de lucru cu pâinea, cu covrígíí și colăceíí. Cíne să gríjească de haíne mai groase pentru copílașíí ce-or porní la colíndat?

Bunica aduce un clícín vechí, mare.

— Care-l vrea pe ăsta?

Șí toțí se-ndasă, împíngându-se, plîngând. Dar cel îmbrăcat, când vede că nu-și poate mîșca mîínile, începe el să plîngă în locul celor ce-au rămas despoiațí. Atunci bunica e numai gură și numai mîíní. Îmbracă pe unul, îl dezbracă și pune haína pe altul, și tot așa, până nu mai poate, și íese mama, plínă de fâínă, dín cămară.

— Care nu se-mbracă nu merge la colíndat!

Atunci tac toțí, tăcerea peșteluí, stau neclínțítí, de-í poate grămădí cu haínele bunica după bunul eí plac. Groșí, ca umpluțí cu paie, cu traísta după cap, cu bătele în mână, stau lîngă

ușă.

— Încă n-a înserat, buníco?

— Nu încă.

— Dar înseară, așa-í, buníco?

— Așa.

Șí vreunul, ca să vadă, íese afară... Al doilea, după el... Al treilea, tot așa... Al patrulea... Cel mai mic începe să plângă, că s-au dus la colíndat. Buníca íese după eí, și, într-un ajun de Crăciun, íi aduce în casă de treizeci de orí, ca să tacă cel mic.

Când mama, colo, dup-amiază, nu mai poate auzí ușa ízbíndu-se, vîne și-í spune:

— Să meargă acum! Niște copíi ca eí, ce să mai aștepte? Pentru eí a sosit Crăciunul.

Șí buníca lova, de voíe, de nevoíe, trábă să se înfășoare în cojocel, cu cel mai mic cu tot, și să lunece până în vecíní, să colínde și neamul ăsta îndărătnic.

Atâta-í slujba bunícíi lova: când se-apropíe Crăciunul și până pleacă nepoții la colíndat. Când se-ntorc, își spun vítejiile părinților, nu bunícíi, care rămâne íarășí la vatră, gândíndu-se poate departe, în urmă, la alte yremí, orí poate negândíndu-se la nímic. Dar, de la o vreme, cum băieții n-o mai bagă în seamă, cí colíndă pa tata și pe mama, buníca își pune mâna în sân.

— Care colíndă și pe buníca, íi dă buníca un creítar!

Șí nepoții vîn, și cei mai marí încep colíndul lor cu „stratul de busuíoc“, cu „cărarea prin mijloc“, cu „leagănul de mătase“.

Dar în leagăn cíne șade?

Șade buna fată dalbă,

Tot șade și chíndísește...

Părinții râd, și buníca le dă bănuțul, dar trebuíe să mai scoată dín fundul pământului íncă doí, pentru ceílalți.

După asta, buníca lova are pace până la Crăciunul celălalt, de-l va mai ajunge... N-are ce face, n-o întrebă nímení de nímic, cí trece de la vatră la lavíță, și de la lavíță la vatră,

privind la lumea asta ce-í pare așa de ștearsă, ca o măsurîță ce-a fost albastră odată, dar acum nu mai are níci o culoare...

1907

FEFELEAGA

Dís-de-dímíneață o vezí pe drum, târându-și calul de căpăstru. Femeía e înaltă, uscată, cu obrazíí strícați de vărsat, arși de soare și de vânt. Pășește larg, tropotínd cu cízmele tarí, plíne de umflături uscate. Calul o urmează cu gâtul întíns, scobíțînd dín pícíoarele cíolănoase. Poartă pe spínarea adânc deșelată două coșărcí desăgíte. Sub coșărcí, la fíecare legănare, se vād două petíce marí, pământíí. Calul e alb, dar, sub coșărcí, í s-a ros părul tot, și píelea, de-atâta frecătură, e-o rană tábăcítă, tare ca potângul. Merge în urma muíeríí, adormít parcă de tropotul cunoscut al cízmelor eí. Capul, mare cât o solníță, nu și-l míșcă níci la dreapta, níci la stînga. Níci femeía nu-í are gríja, cí pășește mereu înainte; doar în rástímpurí zíce așa, ca pentru síne:

— Ghíí, mă Bator!

Trec așa, amândoí, pe ulíțele satuluí, urcă apoi pe cărarea dínspre Dealu-Băílor și se píerd în coborâșul repede de díncolo de deal. Pe acolo-í coastă píetroasă, și cărarea-í strâmtă, și femeía tot mereu ogoíește calul:

— Noa, mă Bator, mă! Numa-ncet, mă, că nu dau tătarií.

Bator se zdrobește rău pe povárníș, și cíolanele așa de tare-í împung în píele, când ící, când colo, de parc-ar căuta un loc să íese dín trupul bătrân și ostenít. Corfele, desăgíte în spínare, bleoncăne în toate părțile, dând să se despríndă de pe șaua mícă, de lemn, și pleoapele se lasă și se rídícă mereu de pe cele două rání alburíí ce-nchípuíe ochíí, ca și când ar încerca să tragă-n sus o píele neagră ce-acoperă lumíníle stínse de mult.

Ajunși în vale, se opresc lângă o grămadă de piatră mărunțită. Femeia scoate dintr-o corfă o troncuță de lemn, o umple cu piatră și începe să încarce coșărcile. Calul se clatină încet, la dreapta ori la stânga, după cum pune femeia piatra. Apoi, cu coșărcile pline, pornesc amândoi, încet, la deal. Se-ntânesc cu băiețandrii care vin chiuind, cucuiați deasupra coșărcilor desăgite pe căluții mici, dar țapeni. Vin și ei după piatră. Băiețandrii-i dau bună-ziuă femeii și trec mai departe.

— Să creșteți marî, să creșteți marî, răspunde dânsa, și trage-ntîns de căpăstru.

Caîi mai tineri nechează, cheamă de ici și de colo, dar Bator urcă din greu, cu capul în pământ, n-aude nimic, nici tropotul cunoscut al cîzmelor stăpânei nu-l mai aude. Pîpăie cu picioarele și cunoaște, știe unde are să vie vreun pripor mai greu de urcat. Acolo se adună, se îndreaptă, suflând, nădușit, pe nările largi, bătrâne.

— Ho, mă Bator, ho, mă sărace! Staî să mai hodînîm, că doar nu dau tătariî.

Și calul se oprește bucuros, și răsuflă ca din foi. Femeia tocmește coșărcile, mai pune la loc vreo bucată de piatră ce dă să cadă, și cată înaînte: cât mai au până-n vârful dealului?

Și tot așa, cu popasuri dese, cu îndemnuri, ajung pe culme. De aici-i mai ușor. Ajunși în sat, descarcă piatra astăzi la o gazdă, mâine la alta. La câte unii duce și săptămâni de-a rândul.

Pe muîere-o cheamă Maria, dar oamenii, batjocoritori cum sunt, îi zic Fefelega. Tineretul mai mărunț din sat așa a pomenit-o: cu Bator de căpăstru aducând piatră la unii și la alții. Cât aur vor fi scos unii și alții din piatra adusă în spîinare de Bator, Maria nu s-a gândit niciodată să socotească, dar, de multe ori, când Bator abia urca pe spîinarea dealului, își zicea așa în gândul ei: „Din câtă piatră a purtat săracul, mai că s-ar putea face un deal ca acesta“. Îi plăteau de-o povară zece crucerî. Și când era drumul bun, putea aduce cînci-șase poveri. Tot făcea pe săptămână vreo trei zloți. Și-și zicea în gând: „Tot

putem trăi“.

Odată trăise și mai bine. Pe când îi trăia bărbatul, Dínu, oamenii îi ziceau Maríá Dínului. Și Maríá Dínului, pe vremea aceea, lucra cu Bator alătura ca și acum, iar Dínu lucra în baie, sfredelea stânca și pușca cu praf orí cu dínamítă, ca toți băieșii. Și mai câștiga și Dínu trei-patru zloți la săptămână.

Copiii aveau pe-atunci vreo cincí capete. Slăbuți copiii. Aveau ce mânca, și tot erau jígăriți. Dínu tușea mult; de câte orí venea de la baie, ud și plín de tînă, tușea și suduía copiii, — nu-í putea suferi văzându-í așa de prăpădiți. Muíerea le ținea partea, îi mângâia, îi săruta pe obrăjorii scorțoși, de pe care mereu se desprindea un praf ca o pulbere de făină.

— Lasă-í, măi române, ce-așteptí tu acuma de la eí? Când vor începe să lucre, se întăresc eí atunci, zicea femeía.

— Până-í cucu! Díntr-ăștia nu voi vedea eu oamenii! răspundea cu ciudă bărbatul.

Și n-a văzut, că Dínu a murit mai degrabă ca toți. Femeía l-a plâns ce l-a plâns, dar n-a avut vreme de jelíre, că, deodată cu înmormântarea, s-a gătat și cel dín urmă bănuț dín casă. Bator, în vreo trei zile, cât a hodínit până l-au îngropat pe Dínu, era aproape să înțepenească. Acum femeía simțea că singurul sprijín ce-í rămăsese era calul ásta mare, alb, slab de să-í numerí toate oasele. Satul era tot așa ca și pân' trăia Dínu. Toți oamenii își vedeau de lucru, ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat. Și când au văzut-o pe Maríá, a doua zí după ce și-a îngropat bărbatul, c-a și plecat cu Bator de căpăstru, unul mai peștriț la mațe a zís:

— Iată și pe Fefelega!

Și, de-atunci, Fefelega í-a rămas numele.

Dar ea nu s-a încrezut níciódată în oameni, níci nu le-a cerut ajutorul. Altădată se încredea în voía Celuí-de-Sus, iar acum, de la moartea bărbatului, se încredea în Bator. De când și-a închís Dínu ochii, și ea a ieșit în curte și a strígat „Tulaí!“, de-atunci a simțit că nu oamenii aceia care vor veni să vadă pe mort îi vor fi sprijín de-acum înainte, cí calul acela mare,

alb, care sta legat de-un pocíumb și ronțăia líníștít la ogrínjí. Și cât a stat mortul în casă, de câte orí ieșea Fefelega afară, îi părea că Bator, cum ronțăia la ogrínjí, dând dín cap, ar zíce: „Da, da, da! Vom face ce vom putea“.

Șí așa, încetul cu încetul, tropotínd dín cízmele marí zúua întregă pe ulíțele satului, cu Bator de căpăstru, a început să-l uíte pe Dínu. Nu doară așa, ca să se gândească la alt bărbat, că ea de mult nu mai înțelegea decât într-un chíp víiața: să se frământa săptămână de săptămână, ca, dumínica, pe bănuțíi căpătați, să cumpere bucate și legume pentru casă. Și, pentru asta, se símțea destul de tare, dacă avea pe Bator alătura. Poate or fí muncít-o și pe ea vreodată, — cândva, demult de tot, — gândurí mai lumínoase, și ínima, în tinerete, poate să-í fí tresărit vreodată de-o căldură taínică. Dar îndată ce s-a inhămat la munca dín care vedea că toată víiața n-are să mai scape, a înțeles că, pentru o femeie năcăjită ca ea, toate acele închípuírí de mai bine sunt, íac-așa, prostíi, care-ți fac traíul mai greu.

S-au aflat vreo doi-trei oameni care au sfātuít-o să se mărite íar.

— Ce să stai așa? Îmbătrânești, ș-atuncí nu te mai ía níme.

— Ieie pe muma-dracului! zícea Fefelega.

Șí prívea cu dușmănie la oamenii aceia, care numai dín bunavoință o sfātuiseră așa. Apoi își punea capul în píept, trăgea de căpăstru — „Ghíi, măi Bator, ghíi, măi sărace!“ — și-și vedea de drum, gândíndu-se la ceva. Nu ștía ce-í, dar símțea că-í amar, și nu ștía de ce-í mai víne în mínte: că, adică, de ce mai trăiește omul în lumea asta? N-a răspuns níciodată decât rídícând dín umerí și decí îi era cíudă că, dín când în când, îi venea íar gândul acela. Câteodată, dímineața, când punea coșărcíle pe cal, í se părea că și Bator s-ar gândí la lucrul acesta și că, dacă n-ar fí orb, ar príví-o întrebător.

În cíncí aní de văduvie a rămas numai cu doi copíi, un băiat și-o fetiță. Trei au murít. Au murít toți când să treacă peste anul al cíncísprezecelea. Ca și când acolo, la anul acela,

al cincísprezecelea, ar fí fost un prag înalt-înalt, de care era sortít să se împiedíce copííí eí. Cădeau și-și rupeau grumajíí. Săteníí se bucurau că o maí ușurează Dumnezeu, dar Fefelega nu se bucura deloc. Drept că bălețíí erau marí, dar, fíínd toțí bolnaví, nu puteau muncí. Pe unul chiar l-a dat slugă, dar nu l-a ținut stăpânuí, zícând că-í prea slab, că n-are vírtute. Și Fefelega tot nu se bucura de moartea lor. De spus, nu spunea nímănuí de-o doare orí ba. Nící n-o puteau cunoaște oamenii dacā are mort la casā decāt de pe douā lucrurí: íntái că, două-trei zile ínaínte de moartea vreunuí copíl, Bator stătea legat de pocíumb, ronțáínd ogrínjíí, și a doua, că, după ínmormântare, Fefelega pornea cu noaptea-n cap, cu calul de căpăstru, pe ulíțele satuluí. Dar, până era mortul ín casā, dânsa íeșea de multe orí și se apropía de cal.

— Ce maí fací, tu Batore, sārace?

Șí calul cíolānos da díń capu-í mare cât o solníță, pārând a zíce: „De, ce sā-í fací, așa e lumea!”

Șí drept avea calul! Așa e lumea! Fefelega a símțít bíne că-í așa, de câte orí íí murea vreun copíl și-și vedea casa díń ce ín ce maí goalā.

Maí mult venín í se strânga la ínímă duminíca. Da, atunci íși scotea plata pentru munca de-o săptāmānā, a eí și-a luí Bator. Și bogātaníí, știínd-o fāră ajutor, nu-í plāteau regulat, nu-í plāteau tot, așa că Fefelega avea rāmășíte marí pe la toțí. Se íncredeau că va vení, totuși, și săptāmāna víítoare la lucru, căcí n-avea ce face cu Bator. Și maí făceau socoteala că, de la o săptāmānā până la alta, Fefelega, cap de muíere, va maí uíta. De uítat nu uíta dânsa, dar dacā vedea că omu-í lacom pe creíțărașul eí, nu zícea nímíc, nu-l maí cerea, cí numái un zāmbet de batjocurā í se așeza pe fațā. Și era ceva curíos de tot zāmbetul acesta pe obrájíí pāmāntíí, māncățí de vārsat, ca douā lespejoare de píatrā suríe pe care au pícat mulțí pícurí greí de ploaie, gāuríndu-le.

Așa, adunāndu-și plāțíle, rar putea sā dea pe la biserícā. Dar nu mergeau la biserícā nící bogātaníí díń sat. Aceștía stăteau

la cârciumă și beau bere. Fefelega nu mergea la slujbă, și, totuși, văzând pe oamenii aceștia, care beau poate chiar bănușii pe care ar fi trebuit să-î dea ei, îi disprețuia, și, — ști-o amarul ei de ce, — se simțea că-î mai mult decât ei, că-î mai bună creștină decât dânșii. Și, rar, dar rar de tot, când vreunul o amâna cu lunile și nu-î plătea, îi spunea verde în față:

— Ce-s eu? Nimic! Da' pe mine nime nu mă blastămă, nime nu zice să mă bată Dumnezeu, pe când pe dumneata tot satul te blastămă.

Și-acum, să-î fi dat bogătașul plata întreită, nu-î mai trebuia. Mergea acasă, mai punea o mână de fân sub botul calului și-î zicea:

— Da' tu ce mai spui, Batore sărace?

Și calul, pipăind cu buzele marî, groase, fânul, da din cap, ca și cum ar fi zis: „Da, da! Așa-s oamenii...”

Lucrând săptămâna întregă, înțelegându-se cu Bator, ca și când în el s-ar fi mutat sufletul bărbatului, al lui Dînu, Fefelega nu știa cum trece vremea. Timpul, pentru ea, avea o singură măsură: de la moartea unu copil, până când altu își închidea ochii. Numărând așa, ajunse cu un singur copil, o fată, și socotea trei ani de la cea din urmă moarte ce-a fost în casa ei. Îmbătrâniseră și muiera, și calul. Muiera era jumătate căruntă, avea părul ca lâna oîlor seîne. Pe obrazii ei mâncașii de vărsat se formaseră pârăiașe adânci, zbârcindu-î fața. Bărbia î se ascuțise și începea să se ridice spre gura căzută înăuntru. Calul era și mai ciolănos. Cele două petice pământii de sub corfe se măriseră, părul de pe coaste, de pe spînare î se rărise și î se rărea mereu. Buza de jos îi spânzura, ca și când î-ar fi atârnat cîneva o povară nevăzută.

Femeile mai bătrâne din sat, babele, se dădură cu vorbe în jurul ei. Că așa, că pe dincolo, c-ar fi bine să se facă niște farmece, că nu-î lucru curat de-î tot mor copiii, și tot la aceeași vîrstă.

Dar Fefelega nu credea în dracu' și în puterile lui. Femeile își făceau cruce de necredința ei, dar Fefelega rămânea rece.

— Nu, soro, nu-í duc. Drac e omul cel rău și nedrept. Țăla-í dracu!

Șí n-a umblat după farmece și descântece. N-a umblat. Șí la patru aní, două luní și treisprezece zile de la cel dín urmă mort, í-a adormít și fetița rămasă în viață. Cel dín urmă copil. Șí tot când să treacă peste al cincisprezecelea an. Șí asta, ca și vreo trei aní mai înainte, n-a fost bolnavă. Făina ce-í cădea de pe obraji, până a fost mai mică, s-a dus. N-a zăcut decât vreo două săptămâni.

Șí când í-a murít copilă aceasta dín urmă, Fefelega n-a spus o zí nímănuí nímíc. Cât ce-a închís ochíí, a pus lumínița în sfeșnic, să ardă mai departe, a ieșít în curte, a dezlegat pe Bator de la pocíumb, l-a tras întíns de căpăstru, l-a dus în șopronul plín de fân și l-a lăsat acolo slobod. Nu í-a zís nímíc, cí, dín întâmplare, și-a rídícat ochíí spre capul bălanului. Pleoapele-í stăteau deschíse, fără să clípească. Nícícând nu-í părură cele două răní alburíí așa de grozave, așa de adâncí, ca acum. Apoi a íntrat în casă, s-a pus pe-o lavíță de brad și a stat zúua-ntreagă așa cum stă lemnul. N-a plâns, nu s-a bocít, nu și-a sărutat copilă, cí a stat așa, cu capul în palmele aspre. Șí-í tot venea nodul acela amar, până-n gât, că adícă pentru ce mai este omul în lume? Acum nu mai rídíca dín umerí, dar nící nu-și deslușea gânduríle într-un răspuns. Ce vedea mai víu era viața pe care-o dusese, de căpăstru, întâi c-un cal negru, apoi cu Bator. Vedea Dealu-Băilor înalt, píeptiș, cu colți de stâncă ieșítí ca niște măsele de uriași, vedea poteca de-atâtea orí bătută, și pe potecă se vedea pe ea cu Bator de căpăstru. Număra așa ca-n vis de câte orí a urcat și-a scoborât dealul acela, socotea cam de câte poverí de píatră să fí adus în vreme de vreo patruzeci și cincí de aní. Apoi trecea cu gândul la dumínícíle de peste an; în câte a fost și în câte n-a fost la biserícă. Șí când n-a fost, de la care om câți baní a luat? Cu care s-a sfádít pentru plată? Apoi auzea íar pe Bator cum pășește, pocnín-du-și oasele, în urma eí, cum sună vreo potcoavă ce stă să cadă. Íl vedea cum se zmâncește, cu greutatea în spate, pe Dealu-Băilor la deal, cum se proptește pe pícióarele de dínainte,

pe Dealu-Băililor la vale. Îl vedea, și se-auzea acolo, departe, pe sine cum îl îmbuna: „Stai, mă Batore, sărace! Stai să mai hodínim, că doar nu dau tătarii!” Apoi, încet-încet, cu mare greutate, socotea numărul anilor dintre morții săi, de la bărbat până la fetița aceasta din urmă. Lung șir de ani! Și ce de drumuri bătute, maica mea, Doamne, că dacă le-ar pune în șir drept, ar fi ajuns la marginea lumii!

Dar acum s-a isprăvit cu strapațul! Nu mai avea pentru ce să se zdrobească. Până í-au murit pe rând, unul câte unul, copiii, n-a știut pentru ce se zolește atâta. Acum, când Păunița sta cu luminița de ceară la căpătâi, simțea Fefelega că toată viața pentru copiii aceștia s-a chinuit. Cum s-a chinuit, numai ea știa! Ba nu, nu í-a căzut greu lucrul, a muncit din inimă! Pentru ei! Pentru cinci, apoi pentru patru, apoi pentru trei, și iarăși, pentru doi, și în urmă pentru unul. Și două lacrimi micițe, cât gămălia, îi umezira ochii uscați.

Seara s-a dus la clopotar, la preot, „să se mai ostenească o dată și pentru cel din urmă suflet din casa ei”. Dîmíneața următoare a intrat în șopron, l-a luat pe Bator de căpăstru și a pornit. Calul trăgea să meargă spre locul unde știa că stau cele două corfe legate, îndesăgite. Dar Fefelega l-a oprit.

— Stai, Batore, stai, calule sărace, că de-acum n-o să mai porți piatra în spinare!

Și-l trăgea de căpăstru spre portiță.

Calul, simțind că n-are coșărcile în spate, se prîponi în prag.

— Ghii, măi Batore, ghii, măi dragă! Acum nu mergem la lucru. Nu! Acum te duce Fefelega la târg să te vîndă, să cumpere mama cunună și juleta alb-alb, ca laptele de alb. Că acum a murit și Păunița, măi Batore!

Și ochii ei uscați se umezira a doua oară.

Și, trăgându-l de căpăstru și tot vorbindu-í, l-a dus la oraș și l-a vîndut pe un preț ca vai de el. Calul simți mâna străină, ce-l prînse de căpăstru, mirosi pe noul stăpân, și, întorcându-și capul după Fefelega, necheză întâia oară, după o tăcere de o grămadă de ani. În ochii bătrânei se ívira a treia oară lacrimi,

și, ca într-o fulgerare, înțelese păcatul ce-l face despărțindu-se de calul ce-a ajutat-o o viață întregă. Dar zadarnic! Dânsa nu mai avea ce face cu Bator. De câte ori l-ar fi văzut, și-ar fi adus aminte de lungul șir de morți, — da, de morți, căci vede ea că pentru ei a lucrat, — și n-ar fi putut răbda. Sîmțea că prietenia aceea aproape omenească, ce a avut-o față de cal, a fost numai pentru ajutorul ce i l-a dat el pentru copiii săi. Că ea, în calul acela mare, alb, ciolănos, și-a iubit copilașii. Și totuși, iată, chiar acum, cel din urmă ajutor tot de la Bator vine. Să nu fi fost el, Păunița n-ar avea nici sicriu vopsit, nici cunună ca de mireasă, nici giulgiuri albe. Când ieși de la târguit, calul era legat de-o proptea într-o uliță strâmtă. Merse la el și-l mângâie pe grumajii. Calul necheză iar.

— Batore, mă, nu fi tu supărat. Ție o să-ți meargă mai bine. Dar iaca, eu mă duc, mă grăbesc să împodobesc pe Păunița.

Și tropotîndu-și pe trotuare cizmele grele, umbla, frîntă de spate, să găsească vreun car de la ei, să-și ducă acasă podoabele cumpărate pe prețul lui Bator.

1908

LUMINIȚA

Primăvara începuse cu secetă mare. Se roșiseră livezile, ca arse de brumă, iar dealurile erau pământ gol. Vitele zbierau pe câmp ziua, mugeau prin curți noaptea, iar oamenii își plecaseră capetele adânc în piept. Bucatele se scumpiseră foc, de nu te puteai apropia de ele, și-ací, în sat de munte, erau și mai pîpărate.

De la Paști până la Rusalii, o dată numai s-a îndurat cerul să se întunece și să azvârlă câțiva stropi mari, grei, rari. Dar la Rusalii, cerul se căpuși deodată cu nourii grei, plini de întuneríc și de vijelie. Și pădurile de brad începură să vuască adânc, ca o cădere puternică de ape mari. Un fulger s-aprînse în înălțime,

dín Pleșa până-n Măgura, zvâcní în toată lungímea lui, și întunerícú începú să se coboare și mai tare. În noaptea aceea dín marțea Rusalíílor, mulți creștíní vor fí privegheat, numărând trăsnetele ce se slobozeau când ícú, când coló, cu detunături clocotítóare prín păduri și stâncării. Dímíneața ploua încá, și oamenii se adunau câte doi-trei la câte-o portíță acoperítá și povesteau.

Pe drumul strâmt, plín de bolovaní, care duce spre dealul cu cíterá neagrá, este o căsuța de bârne, puținá de s-o cuprínđá șase oameni în brațe. Căsuța e răzlețítá de sat, pe deal în sus, de nícú popa nu merge, la Boboteazá, cu crucea, până acolo. Cantoríí au scornít vestea că femeía zăvorăște ușa și stá închísá, câtá vreme umblá popa cu botezul prín partea aceea de sat. Vreodatá cíne ștíe cum va fí fost, dar acum baba Mâía zăcea de mult în pat, și nu mai vorbea nímení de dânsa, ca și când n-ar máí fí fost pe lume.

Noroc avea cu fatá-sa, cu Salvína. Salvína asta era fatá bătrâná, — trecuse de treízecí și cíncú, — dar apucase să rămâie așa, nemáritátá.

Ploaía de la Rusalíí aduse bucuríe și-n casa lor. Ce-í drept, n-aveau fânețe, n-aveau semănături să se usuce, n-aveau víte să moară de foame. Dar avea Salvína două brațe tarí, ș-acum ștía că va căpáta de lucru pe la oameni. Că-n tímpul cât ținuse seceta, babeí Mâía í se uscaser și gâțul, și píeptul, iar dín adâncul măruntaíelor í se stârnea ceva ce-í aducea amețealá la cap. Salvína n-avea unde să muncească, n-o chema nímení, și, de cerșít, nu putea să cerșească. Și, dacă nu muncea fata, cíne amarul să se-ngríjească de o femeie bătrâná și bolnavá?

Când íí întíndea mălaíul, Mâía de trei orí pe zí clătína dín cap că nu-í trebuie, și numai a patra oară ímbuca ceva. Și ochíí eí, ínconjurați de píelíță zbârcítá, víneție, priveau nemíșcați, dulcegi, plíní parcá de-o apă alburíe.

Zícea de multe orí:

— Doamne, tu fatá, că ráu ínghít.

Șí dacă fata nu-í zícea nímic, după un rástímp íntíndea dín

gâtul plin de vine și de oase și mai zicea o vorbă:

— Oare nu s-a-nnourat afară?

Și câteodată fata trebuia să iese să privească cerul. În răstimpul acela dintre Paști și Rusalii, lumină nu s-a aprins în căsuță la cele două femei. În trei duminici a cumpărat Salvina sare de câte patru bani, o dată oțet de cincici, și-atâta le-a fost tot târğașul.

Era în casă o luminică, o luminică de ceară, pusă împletită pe o cruciuliță afumată de lemn, pe care nu se mai cunoșteau sfinții. Dar luminica aceea n-o aprindeau. O păstrau pe când va fi să moară baba Măia, să aibă și ea ce ține în mână, ca să-și vadă calea luminoasă, când va pleca pe drumul de veci. Și nici nu aveau lipsă s-o aprindă. În căsuță n-aveau de ce se împiedica. Cele două lavite înguste erau lângă pereți, o lădiță — într-un ungher, patul — era bătrâna pe el, iar masă n-aveau. Cele trei icoane cu sfinți deznădăjduți, care se strâmbau ca-n muncile iadului, atârnav de pereți și nu le făceau val.

Baba Măia nu s-a ridicat de pe oase de vreo doi ani. Câteodată avea junghuri adânci, „se petrecea“, cum spunea fata, apoi iar se liniștea. Dar în vremea asta de secetă, hrănită rău, Măia slăbise și mai tare din puteri. Durerile îi veneau mai des, și, de multe ori, în chinurile ei, întindea mâna, holbând din ochi, după luminică.

Fata l-a adus pe popa s-o grijească, s-o împărtășească cu cele sfinte.

Dar numai îi venea așa, să moară, ci nu murea.

La Rusalii, când se-ntunecă, bătrâna zise:

— Are să plouă, fată.

— Da, are să plouă! zise Salvina.

Și când cei dintâi picuri izbîră pe acoperișul de șindrilă, ca un ropot dulce, ca un cântec sfânt, cele două femei tresăriră:

— Plouă, zise Măia.

— Plouă, zise Salvina.

Și deschise ușa să între în casă mîreasma ploii.

Bătrâna a stat un răstimp și-a ascultat. Apoi își măsură o

cruce largă, neregulată. Când începură să se descarce trăsnetele unul după altul, ca dărâmări de stânci prăpăstioase, baba Mâia își măsură altă cruce și zise:

— Închide, tu fată, ușa. Are să vremuiască.

Și-a închis fata ușa, și s-au culcat amândouă în lumina fulgerelor.

Dar ploaia vreo patru zile n-a mai conținut. Câteodată scăpau de după dealuri vânturi mari, ce duceau spre Pleșa grămezi mari de noură, ca niște turme de dihanii și de uriași, negri, vineți, mânioși, încleștați unii într-alții. Câte o ruptură de cer rămânea albastră, înaltă, dar îndată alergau alți noură s-o astupe. Și vântul se oprea, și ploaia începea să cadă, mărunță, deasă.

Baba Mâia și cu fată-sa așteptau să se-nsenineze. Se-mpuțina mălaiul, trebuia făină, și Salvina văzu că totuși trebuie să dea creșterii pe lapte. Mă-sa abia mai sufla, și bucată uscată în zadar i-ar mai fi dat.

Ochii bătrânei, în cele două zile din urmă se-ngălbeniseră pe la alb. Rotunjii, mici, priveau țintă și semănau acum cu ochii de cucuvaie.

I-a adus lapte, ca astăzi, și, ca mâine, Salvina a căpătat de lucru. Era și vremea, căci fata se asprise tare. Vorbea răstît cu bătrâna, din firea ei, căci era scurtă și zmânăncită la vorbă, dar în zilele din urmă era tot mânioasă.

Dîmîneața i-a pus ulcica cu lapte lîngă pat, a luat luminița de pe cruce și a așezat-o, cu câteva chibrîtură, lîngă ulcică.

— Iaca, aici, lapte. Aici ai și luminița, și chibrîtură.

— Bîne, maică, bîne. Să-ți ajute Dumnezeu, zise bătrâna, când fata ieși pe ușă.

Abia se duse Salvina, și Mâia luă ulcica; dezlîpindu-și buzele sorbi o dată, de două ori, de trei ori. Și băutura albă părea că trece, — în drumul său în jos, — peste podețe, părea că se adună în gropi și se varsă apoi mai departe, așa ghiolcănea.

Și Mâia deodată se simți mai bine. Se ușurase și i se muiaseră

parcă toate oasele.

Afară ploaia încetase de cu noapte, dar vremea nu era senină. Nourí negrí, marí, petíce de nourí maí lumínoşi călătoreau mereu, de la apus la răsărít. Vântul numaí, în răstímpurí depărtate, şuiera în vreun brad prín apropierea căsuţei, apoi iar tăcea díntruna.

Dín pat, pe ferestruţă, baba Mâía vedea afară. De câte orí n-a prívít ea prín ferestruţa aceea! De când n-are ea alta de făcut decât să se gândească, să prívască pe ferestruţă şi să-şi aştepte moartea!

Şí, de multe orí, gândul eí colínda departe, cu zecí de aní în urmă. Íşi amíntea de tot ce-a văzut, de tot ce-a păţít în viaţă. Dar íată, acelea, ca şi când n-ar fí fost. Ca nouríi care trec pe cer, târându-şi umbra pe pământ, şi se duc să nu se maí întoarcă. Şí íată c-a rămas numaí cu fata! Dar şi fata, ca şi când n-ar fí. Ea se duce la lucru dímineaţa şi víne seara, şi câteodată níci seara.

Şí, în nenumăratele zile de boală, părăsítă, baba Mâía prívea cu dragoste, cu sfínţenie la lumíníţa de ceară. Íată, lumíníţa asta e síngurul spríjín care n-o părăseşte níci odată. Ea o păzeşte acum şi va ajuta-o în ceasul dín urmă. Şí bătrâna suspínă de multe orí:

— Sfântă lumíníţă, sfântă ceară, sfínite albíne!

Aní întregí au trecut de când nu s-a maí putut duce la biserícă. Dar tot maí ştia dín ce spunea popa, dín ce spunea díacul.

Şí maí mult, în boala şi síngurătatea eí, baba Mâía la lucruríle astea se gândea. Íşi închípuía cum are să fíe ladul cu dracíi, cum are să fíe Raíul cu sfínţíi. Ladul? D-apoi íntuneríc beznă, de să nu-ţi vezí mâna! Şí, prín íntuneríc, cozí şi gheare de drací, care prínd pe creştín şi-l duc la căldarea cu smoală, să-l opărească. Doamne fereşte! ladul! O, Doamne, Doamne! D-apoi bívolíi ímpungací, ce-or lua în coarne femeíle nelegíuite şi pe ucígaşíi de oameni!

— Doamne fereşte, Doamne fereşte! suspína bătrâna.

Dar ea n-avea s-ajungă-n lad. Pe ea va prinde-o sfântul Petru de mână, va sprijini-o să nu cadă și va întreba-o:

— Tu ești baba Măia?

Și ea va zice:

— Eu, sfinte Petre.

— Cea de-a avut o fată, una Salvina? va zice sfântul.

— Da, eu!

— Cea de-a bolit vreme multă de tot?

— Da, eu!

Și-atunci, sfântul Petru va zuruí din chei și va găsi pe cea potrivită. Se va deschide poarta, și sfântul Petru îi va arăta locul de hodină, în iarbă înflorită, sub un măr cu mere aurii.

Nu, ea nu va apuca în lad! Ce-a făcut ca să meargă în lad? Și are ea luminița aproape! Când va simți că í se ridică nodul în gât, să-í oprească răsuflarea, aprinde luminița, sfânta luminiță de ceară. Și-atunci, chiar de-ar vrea s-o răpească, cornorații se vor împărăștia.

Și baba Măia își făcea o mulțime de ícoane. Și totuși, vremea îi trecea destul de greu.

Dar astăzi, după ce bău laptele până-ntr-un picur, nu-í veneau gânduri de-astea. Astăzi privea dornică prin fereastra căsuței, și-í veneau gânduri copilărești. Uite, cum ar vrea să íese puțin până afară! Numai aici, înaintea ușii; când a trece nourul de pe soare, să cadă lumina pe ea! Ba nu, ar vrea să meargă și mai departe. I-ar plăcea să se coboare în sat, să vadă cum mai stă satul. Să-l vadă pe popa și să-l întrebe de sănătate. Să se ntâlnească cu două bătrâne din vremea ei, — Anuța și Zamfira, — să le-ntrebe:

— Da' voi ce mai faceți?

Și ele să zică:

— D-apoi ce să mai facem? Iacă!

Și să meargă mai departe pe uliță, să vadă biserica. Mare și frumoasă biserică! Să se-ntâlnească cu oamenii care í-au fost vecini până a stat și ea în sat. Și oamenii să zică:

— Ce-í, vecină? Ai mai venit la vale?

Șí ea să zícă:

— Maí!

Tot așa, să umble pe uliță, pe unde n-a umblat de mult, și oamenii să zícă:

— Iată și baba Mâia!

Iar copiii cei mai tineri să-ntrebe:

— Mamă, cine-í bătrâna aceea?

Șí femeia să zícă:

— Baba Mâia, cín' să fie?!

Gândurí de-acestea íí veneau astăzi. Și nu erau gândurí goale, erau gândurí víí, erau ícoane. Și nu ícoane reci, cí ícoane așa de călduțe, de baba Mâia le símțea căldura ca o mângâiere la ínimă. Și cerca să se-nvârtă-n pat, să poată vedea maí bine pe ferestruță.

Nu, astăzi nu se gândea la Iad și la Rai! Azi, după ploaia ce-nverzise câmpul, ar íí voit să maí fie o dată fată-mare, să pască vítele pe munte, să pășească pe frunzele uscate, umede acum, să se prîndă cu mâna de-o creangă, și picuríí rămași pe frunze să cadă stropînd-o pe obraz, pe íe, apoi să íese pe culme, la lumíníș, să toarcă și să privească vítele cum pasc, și seara să vie acasă cu vítele sătule cumu-s dobele. Se maí cugeta cât ar íí de bine să maí umble ea pe vârful măguríí, pe Frasin, după fragí de pădure. Ce fragí se fac maí ales pe Frasin! „Burícul deștului“ de marí! Orí să aibă ea acum niște pere de la dascălul cel bătrân dín grădínă. Ce pere! Cumu-í ceara! Numaí dascălul are pere de-acelea în sat.

Șí cum se gândea așa, la câte toate, baba Mâia símțea că se face tot maí ușoară. De la o vreme í se păru că níci nu maí stă în pat. Și pípaí bine scânduríle. Apoi, ușoară de tot, íată că sta așa și nu se maí putea gândí la nímic. Dar era bine. Las' să fie, că nu-í rău! Au durut-o pe ea destul oasele, au tăiat-o destul junghíuríle ca niște săbíí ascuțite. Acum, așa, călduță, ușoară și fără durerí, stă, și ochíí parcă-í rîd. Și-n casă e o líníște așa de bună! Și soarele se uita chíar acum, deodată, pe cele trei ferestruțe. Uíte, ce pulbere de lumínă!

Deodată, însă, baba Mâia schimbă ochii și-i umplu de spaimă. Sîmțea cum vine ceva, ceva rece și greu, ca o povară strivitoare. Întinse mîna, dar n-ajunse luminița de ceară. Se oțărî cât putu, dar luminița căzu pe podele. Junghiul ce-l sîmțise o prînse, o-ncărligă, dar bătrîna se zvârcolea mereu, s-ajungă luminița de ceară. Așa, frămîntîndu-se, căzu pe podele și murî, cu mîna întinsă după luminiță.

Și prîn cele trei ferestre pulberea de lumină albă cădea mereu în casă, apropiîndu-se tot mai mult de pat. Și dînr-odată învăluî, ca un giulgiu, trupul țapăn al Mâiei, ulcica răsturnată, și luminița de ceară, de care n-avusese parte bătrîna.

1908

VÂRVOARA

Am întîlnit-o pe drum, c-o traistă lungă, smolită, de lână, umblînd în sus și în jos. Se oprea la câte-o poartă, privea înlăuntru, uneori vorbea două-trei vorbe cu cineva dîn curte și pleca mai departe. Sapa veche, cu coada lungă, lucie, o tot muta de pe-un umăr pe altul.

— N-ai de lucru, nu capeți de săpat, se vede, lele...

— Nu prea, zise femeia și trecu mai departe.

— Staî puțin, lele, am eu o grădînă. Pân' desară o isprăvești.

Ea se oprî deodată și-ntoarse puțin capul:

— Cât îmi dai?

— Îți dau o coroană. De-ai fi venit de-dîmîneață, îți dam mai mult. Acum, uîte, soarele-î sus.

— Știi ce? Să-mi dai și o bucată de mămăligă; n-am mâncat nimic de ieri.

Se-ntoarce ea, ne-nțelegem noi ș-o duc în curte. Poruncesc să-î ducă un blîd de lapte și mămăligă. Și-î arăt grădîna.

— Să vezî numai cum am să îți-o grijesc. Ai să mă pomenești câte zile-î avea!

O las să soarbă laptele și între în casă. Aveam ceva de isprăvit. Și dîn când în când aruncam ochii spre grădînă.

Femeia încă nu întrase în lucru. Ieșii mai târziu să văd ce face; nu mânuise încă de mâncat.

— Cum, Doamne sfînte, mă miraî eu, de-atunci puteai mânca de zece ori!

— Vezî, îmi răspunse ea, că eu am durere de gură. Și pieptul mă doare, și tușesc. Să vezî cum tușesc... de se sperie copiii. Aiaî-î tusă! Odată am mers eu la un doctor, ș-a zîs că am hertică... Are dracu hertică! De-aveam, muream de mult. De altfel, ce zîci și dumneata, dacă moare omul, nu-î mă bine? Popa Davîd de la noi așa zîce, că, dacă moare omul, îî mă bine. „Unde nu este durere, nici întrîstare“... Și începu c-un glas gros, întrerupt, să spuie cuvînte dîntr-o cântare de la prohodul morților. Imîta, se vede, pe popa de la ei, pe Davîd.

Crezui deodată că femeia-î smîntîta și priveam cu băgare de seamă la ea cum mânca încet, ca de sîlă, cu ochii țîntă în blîd.

— De unde ești dumneata, lele?

— Dîn Mămăliganî.

— Pe-acolo au gătit oamenii de prășit?

— Au îsprăvit care-au avut; care n-au, nu gătesc nicîodată.

— Pesemne dumneata n-ai pămînt...

— Pe unde calc, pămîntu-î al meu, ca ș-al dumitale, și începu să rîdă deodată, arătîndu-și dîntșii lați, gălbîniî.

Dădu să se ridîce, da', ca și cînd și-ar fî adus amînte de ceva, se lăsă iar, moale, jos, și pescuî cu lîngura de lemn o bucățîcă de mămăligă.

— Cred că ai putea să vîi acum în grădînă, zîc eu. A trecut aproape un ceas de cînd tîndălești. Se vede treaba că de-aceea nu te prîmesec oamenii la lucru.

— Pe mîne?

— Pe dumneata.

— Vezî că nu mă cunoști?... Eu nu mă duc la orîcîne. Întâî întreb cîne șade-n casă, și dacă-mî place, mă duc, de nu-mî place... plec măi departe.

— D-apoî la mîne ai venît fîră să fî întreat de cîneva.

Femeia nu zise nimic. Se scula, puse cojile de mamaliga in traista, se pleca apoi iar, ridica blidul si sorbi din el cativa stropi de lapte, cati mai ramasesera. Isi puse traista dupa grumaj; si avu dintruna niste priviri ca de scapare, ca si cand ar cerceta pe unde sa iese afara, in ulita.

Nu i-am mai zis nimic. Am lasat-o sa se ducă. Dar ea cobori treptele si o luă spre gradina. Intr-o miscare nervoasa isi desprinse traista si o atarna intr-un mar batran. Apoi, incepand sa sape, imi zise:

— La dumneata am venit pentru ca esti om bun.

— De unde stii dumneata?

— De pe ochi. Eu cunosc oamenii de pe ochi. Când te-am văzut, am ghicit cum esti, acum, dându-mi de mâncare, mi s-a adevărit gacitura.

Sta franta de sale si sapa asa de repede, asa de bine, de-am ramas uimit. Fir de buruiana nu lasa, si-n jurul cucuruzului aduna musuroaie mari cu sapa, le rotunjea apoi repede cu palmele, ca si cand ar tocmi o paine ca s-o bage in cuptor.

— Cum te cheama pe dumneata, lele? Intreb intru tarziu.

— Varvoara.

— Varvara poate.

— Ba Varvoara; urat nume, nu-i asa? Da' da-l in sfintii lui, ca noi avem un popa... de tot nume pocite ne pune. Iaca, de pilda, la un copil de-al meu i-a pus numele David.

Femeia nu mai zise nimic. Parca i-au venit deodata in cap alte ganduri. Am lasat-o sa sape, si eu am trecut la un strat de legume, sa plivesc. Cazuse de cu noapte o ploicica, de revenise bine pamantul. Buruiana se smulgea usor, cu radacina intreaga, alba, plina de atisoare. Mireasma pamantului ud se ridica in vazduh, calduşa parca si oarecum amaruie. Pliveam, si din când în când aruncam ochii spre femeie. Lucra franta de sale, cu capul in piept. Era slaba, aproape ca o suveica. Si totusi vedeam ca nu osteneşte, ca nu se opreste sa mai pliveasca, ridicandu-se, in stanga si-n dreapta, cum fac toti sapatorii. Mi se pare uneori ca bombăneşte singura, da' ce, nu puteam

înțelege. De la o vreme aud că mă-ntreabă:

— Nu știi dumneata un leac de tusă?

— D-apoi ce umblî după leacurî dumneata? Eu nu te-am auzit tușînd nîcîodată.

— Că peste zî nu tușesc. Numai noaptea; atunci tușesc, să mă rup, nu alta. Doctorul zîce că-î hertică, da' nu-î hertică, cî se vede c-o fî aghiúș.

— Ce-î aghiúșul acela?

— Paí, nădușală, ce să fie? Nădușală la píept și la răsufuș. Am fost de vreo câteva orî de mí-a citít popa nost', da' se vede că rugăciunea lui nu prînde.

— De ce să nu prîndă?

— Pentru că-î mai mult pe partea dracului decât pe-a lui Dumnezeu... Ȃla numai bun de popă nu s-a născut!

— Nu-î unul míc, cu bărbuța neagră, rară?

— Míc, popa David? Tíííí! 'tă-l puterile, da' că-î mare cât un cal, ș-are o barbă lungă, țepoasă, roșcată. Gândești că-î o mătură de mesteacăn, cu care-ai măturat curtea, de s-a țândărit acum.

— Nu-l cunosc. Așa popă nu știu.

— De unde să-l cunoști?! Așa popă crezî să íese între oameni? N-a mai fost la oraș de când l-a sfîntít vlădica. Da' mai bine nu l-ar fî sfîntít! Gândești că nu-î însurat? Ba-î însurat, și are-o muíere tare de treabă și tare frumoasă. Da' gândești că popa vrea să știe de ea? Umblă după toate femeíle dín sat. Amarníc om, amarníc popă! Și bíata preuteasă, dac-a văzut ș-a văzut că nu poate altfel, ș-a luat și ea un drăguț, un fecíor dín sat. Zdravăn fecíor! Íl prînde câteodată pe popa David de mătură... și-l îmblătește. Vezi că popa se-mbată, și dacă se-m-bată, vine acasă și-și bate nevasta. Țí-am spus eu că nu-î popă. De altfel n-î învățat. Eu îl știu. A fost tot acasă, la plug și la vite. Apoi, fecíor mare, a mers la vlădicie vreo trei săptămâni. Da' naínte de-a se duce a vândut două părechí de boi. Și peste trei săptămâni a venit acasă — popă. Gata. Ce zící dumneata?

— Ce să zíc? A fost rău că l-a sfîntít vlădica.

— Ba a fost păcat, mare păcat! Ca să vezi, lasă pe oameni să

moară nespovediți și necuminecați. Lui să-î puî zlotu-n palmă, și-apoi vine. — Stătu puțin, apoi adaoșe: De altfel, îi dau pace. Cu dumnealui n-am eu nimic. Atâta numai, c-a pus nume de batjocură copilului. Dar eu acasă nu-î zîc Davîd. Acasă-î zîc Pătru.

Soarele se rîdicase sus, și căldura cădea dogorătoare. Am lăsat plîvîtul și m-am dus în casă, gândîndu-mă la femeia aceasta dîn Mămăliganî, care muncește cu atâta hărnicie și despre care nu puteam ști de-î tresărită, orî de-î așa felul ei de vorbă.

La amiază am chemat-o iar să mănce. Dîntâi n-a vrut să vie. Se temea, socotea că fac numai o glumă. Apoi se temea că-î trag dîn plată dacă-î dau și-o sorbitură de mîncare. În urmă venî și se apucă, cu aceeași tîndălire, să mănce, ca și dîmîneața.

— Vezî că mă doare gura. Se vede că este ceva strîcat în mine. Mî se strîcă și dîntîi. Iaca! și-și vîrî două degete plîne de tînă în gură și le scoase, după puțină cercetare, strîngînd între ele un colț de măsea.

— Pentru ce țî se strîcă?

— Nu știu. Îmî vine așa, o amăreală, ca șpîrtul de tare; se vede c-aceea mî-î roade. Nu știu de unde... Poate dîn fiere. C-odată mî s-a strîcat rău fierea.

— Aî avut vro supărare, vreî să zîcî?

Femeia își rîdică deodată ochîi și privî la mine lung, întrebător, ca și când acum m-ar fî văzut întâi în viață. Da' poate nîcî nu se uîta la mine. Prîvea prîn ochîi mei încolo, mai departe. De vorbî n-a mai zîs un sîngur cuvînt, pînă spre seară. O întunecîme ca o umbră de durere veche îî îmbracă obrajîi și începu să tușească adînc, încîis, ca și când aî da c-un sul într-o gaură afundă în pămînt.

Nu înerase când îspravî cu grădîna. Își luă traîsta și ieși în curte. Da' nu-ndrăznea să vie să-î dau banîi.

— Cu zece crucerî îți plătesc mai mult, lele Vârvoaro. Iată șaițecî. Mî-aî lucrat tare frumos.

Femeia luă banîi și se duse fără nîcî o vorbă.

Maí târzíu, íes pe ulířă ří mă-ntâlnesc c-un vecín. Umblăm noi de la o crâřmă la alta, să maí vedem cíne-í pe-acolo. Când ajungem la crâřma luí Stan, acolo o grămadă de oameni se-mbulzeau cu capetele unu-ntr-altul prívínd la ceva jos, în mójloc.

— Ce să fie? zíceau uníí.

— O femeíe.

— Ce-í cu ea?

— A avut cãlcãtură, dar acum s-a línířtít. Vaí de ea, ce chínurí!

Șí oameni încep să se ímprăștíe.

Când m-apropíí ří eu, rămân ínlemnít. Era bíata Vârvoara! Cu gura plínă de spume albe, băloase, cu řařa vânătă, cu ochíí ínchíří, nemiřcată, cu degetele íncleřtate, zăcea íntre traířă ří sapă.

Oameni începură vorbele. Unul zíce:

— A venít în crâřmă ř-a bătut doí deří de řpirt. Șí dacă í-a bătut, a plătít ř-a dat să íese. Da' când să íese, s-a ímpíedícat de prag ří, ímpíedícându-se, a tot mers până unde-o vedeří acum. Acolo a cãzut, ř-a fost vaí de ea apoi, c-a apucat-o boala.

— De mult o duce ařa, zíce altul. Cel puřín de cíncísprezece aní.

Altul o cunoscuse pe Vârvoara ří ínaínte de boală, ří řtía să spună dín ce í-a venít.

— A rămas, spunea el, văduvă tânără, da' nu s-a maí mărítat. Avea o fată ří doí fecíorí. Fata, dacă a crescut, a dat-o slujnícă, să lucre, să căștíge ceva. A dat-o la boltařul dín sat. Ací fata s-a răsărít índată. Traí bun, muncă puřínă, ří s-a ales în doí aní dín Anuřa o fată ca de domn. Stăpânul său era nădrăgar, sta bíne, da' cu muíerea sta rău. Se certau în toată zíua. De la o vreme juřânul s-a dat pe lângă Anuřa. Șí numai ce, íntro dímineařă, fata s-a-ntors acasă. Nu peste mult tímp murí în chínuríle faceríí. Vârvoara de-atuncí a rămas cu boala ceea de cap.

Am ascultat ístoría asta ří mí-a venít deodată în mínte că mí-a spus ceva ří dânsa, zícând c-odată í s-a strícát rău fıierea; ří ínřelegeam de ce-a stat tăcută o după-amíază, fără o vorbă, când maí naínte fusese ařa de vorbăreăță.

Acum sta încă tot întinsă. Nici nu sufla, nici nu mai trăia parcă. Traista și sapa privegheau lângă dansa, și fața ei părea că se-nnegrește.

Oamenii începură să vorbească despre altele și-î dădură pace. Au mai văzut ei că după boala asta bolnavii rămân așa, nemîșcați.

Dar deodată își întoarseră cu toții capetele. Vârvoara deschise ochii-nroșiți, umflați, ca două răni, răcni din adânc, se întinse o dată, pocnindu-î toate oasele, apoi se zgârci, înțepenind pentru vecie.

— Dumnezeu s-o ierte, c-a fost femeie harnică și cinstită, ziceau oamenii, făcându-și, cutremurați, semnul crucii.

1908

LA O NUNTĂ

Mihael Codrea se hotărî, în cele din urmă, să-și mărite fata. Cum n-avusese decât un singur copil, pe Lina, se obișnuise cu-o viață tihnită. Dar de când fata își pusese catrința, noroc bun! Hodină și pace-n casa lui nu s-a mai aflat! Când o păruială, când o bătaie strașnică între tinerii satului — pentru Lina. Și, de-aici, vorbe-ntre oameni, ceartă acasă cu femeia, năduf la inimă și tulburare în sufletul lui Mihael. „Stăi, că pun eu capăt la toate!” își zise într-o bună-dimineață, și încă-n seara aceea se făcu încredințarea, și peste patru săptămâni fu hotărâtă cununia.

Feciorul era din neamuri, avea patru boi, dar, de când știa că Lina are să-î fie nevastă, umbla pe ulițele satului ca și când ar fi avut doisprezece boi, nu patru.

Fata? Ei! Fata era o șopârlă de copilă, de să-ți scape printre mâini, ca un pește luciu. Cu ochii ei căprui, a băgat dracii în mulți feciori; din unii i-a mai scos ea cu vreo vorbă bună, în alții i-a lăsat acolo, să se înmulțească. Dar de vreun voinic anume nu s-a legat. Când a înțeles că se mărită, a clătinat din

cap, ca și când ar fi zis „nu-mi pasă!“ și s-a apucat îndată să-și puie în rând veșmintele de zestre, la care începuse să coase de când era de doisprezece ani. Seara, în ziua nunții, cinară nuntașii o mulțime de mănâncări, începură să beie vin cumu-i uleiul, căci Mihaíl Codrea avea în sat viile cele mai mari și vinul cel mai vechi. Și veselía se dezlănțuí deodată din piepturile tuturor, și casele lui Codrea vuiau de chiote, de cântece și de voce bună.

Dar mireasa, de când s-a pus la masă și-a început să cânte ceterașul, nu și-a mai luat ochii de la el. A gustat puțin din mănâncări, și-a muțat buzele, că-í ardeau, în vinul răcoritor, și, de-ací încolo, privea la muzicantul acela. Că ce í-a trăsniť lui Codrea prin cap? Iată, s-a hotărât ca la nunta fetei sale să nu aducă țigan ceteraș în casă, cí un românaș pe care-l știa el. Ș-a trimís căruța într-al treilea sat, și duminică dimineața străinul era în curtea lui Mihaíl, cu cetera subsuoară.

Și Línuța privea la ceterașul acela. Ar fi voit să știe cum îl cheamă, ar fi voit să știe de unde-í, ar fi voit să-l întrebe ceva. Și, pe când nuntașii se veseleau, Línuța stătea înlemnită la masă și se frământa cu gândurile.

La început nu băgară nuntașii de seamă că Línuța níci nu bea, níci nu mănâncă. Dar, după ce vinul revărsă căldură-n ínimí și văpái de foc, unii începură să privească la mireasă.

— Așa-í stă bine, ziceau unii, mireasa să fie supărată când se desparte de părinți.

— Așa-í frumos, să nu se vadă c-a așteptat măritișul, spuneau alții.

Tinerii începură să frământe pământul. Când o fată, când alta, când o nevestă tânără treceau, tocmíndu-și năframa, printre scaune și mese, la mijloc, unde le-așteptau jucătorii. Línuța a jucat puțin, í-a venit să amețească și s-a dus íar la locul ei; și ochii í se legară íar de muzicant. Aflase ceva. Aflase că-l cheamă Nícodím. Întái s-a mínunat de numele acesta străin, apoi, încet-încet, numele í se păru tot mai cunoscut, până ce, în urmă, í se păru că-l știe de un veac. Dar, după ce a știut

atâta despre el, deodată o cuprînsese o nelînişte mare şi nu mai avu astîmpăr. Se rîdică de pe scaun şi se apropie de străin.

— Măi bădiţă Nícodíme, dín ce sat eşti tu?

Tânărul îşi rîdică ochii de pe ceteră şi privi la Línuţa ca la o mínune. Se părea că până-acum níci n-o văzuse.

— Dín satul cu floríle, fetică, zise el, zâmbînd sub mustăţile negre.

— Ba nu glumí, cí spune-mí, tu de unde eşti?

Flăcăul nu-í mai zise nímic. Îşi înclină capul pe víoară şi începu să cânte un cântec nou, plín de înfíorări tainíce. Línuţa porní la locul eí, cu ínima strânsă, gata să-í dea lacrímíle.

Şí, de-aicí încolo, muzícantul nu mai cânta ce-í porunceau oaspeţii beţi. Cí toate cântecele pe care le avea el mai dragi începură să tremure, să adíe, să plîngă prín casă şi în sufletul Línuţei. Bărbatul cel nou băgă ceva de seamă, dădu târcoale în jurul Línuţei, dar Línuţa nu-l vedea, nu-l auzea. În ea se trezise ceva nespus de dulce şi dureros, care creştea cu fíecare cântec al lui Nícodím.

Şí íată numai că Línuţa se rîdică íar, merge la străin, îşi ía cununa de florí de pe cap şi o pune pe capul lui Nícodím, apoi şade lângă el şi începe să-l dezmiéerde. Lui Nícodím íí amuţi víoara, í se înmuíară mâíníle şi privea undeva departe-depart.

— Brava! strígară nuntaşíí, asta-í bună glumă, asta-í adevărată păcăleală!

— Ba míe mí se pare că-í curată batjocură, zise Míhail Codrea. Eu n-am adus ţígan la casă, cí român. Dar Línuţa asta tot aşa-ntr-o dungă a fost, de când o ştiu.

Şí porní odată díntre cumetri, să-í spună feteí să nu facă prostíí.

Gínerele pufáía, ca şi când ar fí vrut să se ínece, şi mai căpătă răsuflet numai când văzu pe socru-său venínd.

Amândoi, ínsă, rămaseră zăpăcíţi când se apropiară şi văzură pe Línuţa. Că o mână-í sta pe genunchíul lui Nícodím şi îl privea în ochí ca fermecată, ca dusă de pe lume.

— Íţi place cum cântă Nícodím, tu fată?

— Place, tată!

— Da-mí pare că-ţi place şi de ceteraş, adăogă gínererele.

— De el ímí place şi maí tare! Şí vedeţi amândoi că are de cíne să-mí placă!

Şí fata ínvăluí íar pe Nícodím ín prívíríle eí calde.

— Ba să te ducí tu dracului, să nu-mí fací casa de ruşíne, zíse Míhaíl, íntunecat deodată.

— Ce ruşíne? zíse fata, sculându-se şi mergând la locul eí.

De-aicí íncolo Nícodím íncepu íar să cânte de joc. Şí unde nu í-a pus índată şi pe bătrâni să tropăie, de părea că se clatínă pământul. Şí cum jucăuşíí erau tot maí multí, şi locul de jucat tot maí strâmt, Nícodím se sculă de pe scaun, schimbă o prívíre cu Línuţa şi íncepu a tot face câte un pas spre uşă, feríndu-se de ínvălmăşeală.

Ţínu un joc lung şi frământat. Părea că anume vrea să-í frământe cu zícala, să-í obosească, aşa trăgea pe coarde Nícodím.

Deodată, aría se rupse, şi toţi alergară să se răcorească cu un pahar de vín. Şí, până să răsufle, până să ínchine, până să se aşeze fíecare la locul lui, íată numaí că ínră un mort ín casă, şi mortul acela era bărbăţelul Línuţeí. Abía putu íngâna:

— Au píerít ín noapte!

Íntre nuntaşí s-a făcut deodată o mare ínvălmăşeală. Multí năválírá, ímbulzíndu-se pe uşă, să vadă unde-s, să-í aducă, să maí rãdă şi de gluma asta. Dar gínererele şi tatăl feteí se urcară pe cal şi pornírá ín puterea noptíí. Míhaíl Codrea ştıa, gínererele símţea că nu-í o glumă fuga asta. Fetele prívíeau mírate, femeíle tínere se coteau, rãzând, íar bărbăţíí íncepură să beie şi să spuie ístoríí de pe la nunţi. Le vení ín grabă pofta de joc, dar nu maí era ceteră. Un bătrân luă fluíerul, şi jocul se urmă până dímineaşa.

Pe Línuţa n-au gãsít-o níci gínererele, níci socrul. Poate se vor fí ascuns undeva pe aproape, că noaptea a fost íntunecoasă tare. Dar au trecut şi săptãmâni şi n-au maí aflat-o, níci pe ea, níci pe ceteraş. Gínererele se bolnãví de ínímă rea şi de ruşíne şi

n-a mai ieşit din casă să dea ochii cu lumea. Iar de cei doi fugiţi n-a mai ştiut satul nimic, niciodată.

1909

ANGHELUŞ

În ȕigănimă afumată, plină de larmă, de la marginea satului, Angheluş e împărat. Când trece el printre bordeiele pătate în pământ, cu câte un singur ochi de fereastră murdar şi speriat, ȕiganii i se feresc din drum, ȕigăncile tînere îl săgetează din ochii de păcură, aprinşi, harancele clatină din cap cu admiraţie, iar dancii înhoalbă ochii mari, rămânând cu gurile căscate.

Şi Angheluş trece mândru printre toţi, cu trupul drept, ca un militar, cu pălărie moale, fină, pe cap, cu straie de catifea verzie, cu ghetele elastice, scumpe.

Angheluş e de-aici din sat. Bătrâna lui trăieşte şi acum, şi, câtu-i zăulica de lungă, stă pe podmol, sub streşina bordeiului, şi colbăieşte din luleaua de cărămidă roşie. Ea singură, în toată ȕigănimă, nu se miră de ce trăieşte şi azi în zdrenţe şi-n sărăcie. Angheluş i-ar fi putut face o casă domnească, ar fi putut s-o îmbrace în mătase, ca pe-o baroniţă, dar n-a vrut nici el şi n-a vrut nici bătrâna. Angheluş avea de împărţit într-alte părţi, iar când aducea ş-acasă bogăţii, de prin şetre şi prăvălii, haranca se cutremura, îl privea cu spaimă şi zicea:

— Vai de mine, Angheluş, au să te prindă şi au să-ţi rupă oasele!...

Şi feciorul abia cuteza să descarce, pe-o noapte, la ei acasă, lucrurile furate, iar dîmíneaţa, când pîreau scumpeturile, píerea şi Angheluş.

S-a întâmpat însă că, mai naînte, vreo trei ȕigănci tînere, de-aici din ȕigănimă, au dus-o numai în petrecanii, şi veşmintele lor, la fieceare trei săptămâni, erau nouă-nouţe. Începuse să li se facă píeliţa fină, de un brunet trandafiriu, de traiul cel bun,

Íar țígáníí lor nící nu maí cutezau parcă să se apropíe de ele, vâzându-le curate ca níște doamne. Ștıau cu toțíí că aící lucrează mâna luí Angheluș, și cele trei favorite spuneau în gura mare că bărbat vredníc ca Angheluș nu maí este.

Dar bínele n-a ținut mult. Angheluș le părăsí în grabă, ca să-și aleagă altele, într-alte sate, cíne ștıe pe unde.

Șí se vede că de la o vreme a dat peste una pe care n-o maí putea sătura cu furăturíle sale, căcí se porníse prín toate orășelele dín jur o adevărată goană împotríva luí Angheluș. Spuneau neguțătoríí de stofe, spuneau auraríí că se prăpădesc dín prícína hoțuluí aceluía de Angheluș. Nu trecea o zí de măturíe, în tot jurul, ca să nu se fure un lanț de aur, o pereche de cerceí, ínele scumpe, o stofă de mătase.

Șí págubașíí, să-í fí ímpușcat, nu puteau să pună mâna pe tâlhar. Nící nu băgau de seamă paguba, până seara, când să-și adune târgașul. Atunci: de la cutare lípsește ceea, de la cutare cealaltă. Stăpâníí se mâníau, se apríndea cearta cu calfele, cu ucenícíí, se cărau la pumní, răsunau plesníturí de palme. Zadarníc, nímena nu ștıa, nímena nu văzuse pe hoț. Șí când, pe urmă, după multe întrebări, după cercetări îndelungate, se da de urma tâlharuluí, íeșea la íveală că într-o prăvălíe s-a strecurat un domn cu pardesíu sur, într-alta unul cu o barbă neagră, într-a treía unul cu o ceteră subsuoară. Șí toți aceștıa erau unul: blestematul de Angheluș.

Se puse decí lumea la pândă, cu-o sete mare să-l príndă, sau cel puțín să-í dea o sfântă de bătaíe, soră cu moartea. Dar pe Angheluș, după furături maí marí, îl ínghíțea íntunerícul. Puteau să-l caute jurațíí satelor, puteau să scormonească acasă la bătrână, până și pe unde râma godacul... nímic nu puteau afla. Șí cum de-o vreme íncoace fura tot maí des, noaptea se ținera mereu ascuns.

Se símțea de multe orí obosít și íși hotăra de multe orí, în gând, să nu-și maí puíe așa des víața în prímejdíe. Dar când íși aducea amínte de fata care-l trímítea în foc, Angheluș íși íuțea pașíí, ca să ajungă cât maí curând acolo departe, la pădurea

de sălcii bătrâne, care ascundea apa lîniştită a Mureşului.

Nu-í un an de când norocul l-a adus mai întăi în părţile acestea. Era primăvara, băteau vânturí călduţe, apa Mureşului venea mare, vuínd, şi glasurí adâncí şi aspre o străbăteau parcă. Şí Angheluş ajunsese la ţarmul negru al apelor în puterea nopţii, după o pescuire bogată. Trebuía nesmíntít să treacă píeptul acesta de apă întunecat, care fierbea umflându-se ca de patímí marí.

— Heí! podarule! Să vie degrabă podarul! răcni Angheluş în faţa acestuí duşman care í se pusese curmezíş în drum.

Dar vântul venea tot mai aspru dín toate părţile, trezea glasurí amare dín sălciişul bogat de pe ţarm. Angheluş săgetă cu ochii prín întuneríc şi porní într-o parte, unde se zărea bordeiul podarului. Bătu la fereastră, zgâlţái la uşă, până ce un glas dínlăuntru răsună clar, ca un clopoţel de argínt:

— Cíne-í acolo?

— Străin ce vrea să treacă, răspunse Angheluş, cutremurat de glasul acela, nespus de dulce.

Atunci cíneva dínlăuntru zíse gros, ca díntr-o bute:

— Pe furtuna asta nu se poate! Vín apele marí şi-í prímejdíe!

— Aí de la míne un galben, bádícule, un galben împărătesc. Numa să nu întărzii.

Acum Angheluş desluşí míşcări grabníce ín�ăuntru, şi glasul cel gros zíse:

— Lute, Ravecă! Trebuie să ajuţi şi tu. Altfel, ne mănâncă peştii până mâine.

Şí îndată uşa bordeiului se dădu în lături. Un trup mare, cíolănos, íeşi întăi, aplecat de spínare, şi cercetă îndată după rude. Pe urma lui lunecă dín bordei o fată ínaltă, numai în íe, cu-o şurţă neagră, legată pe la míjloc. Ceí doí podarí níci nu băgară de seamă pe străin; íşi luară uneltele şi pornírá la podul care gemea în verígíle de fier ce-l ţíntuiau de ţarm. Apele îl ízbeau în coaste, se frângeau, alunecau, huínd pe sub dânsul.

— Dar unde dracu-í omul nostru? întrebă bărbatul, gata de plecare.

— Iac-aící, bádícule, se auzí un glas în noapte, şi pe pod se

símţí cum cíneva sărí înlăuntru.

— Dumneata să ţíí míjlocul, să nu te daí la margíní, se auzí íarăşí glasul cel gros. Apoi, în ţígăneşte, Ravecă: Aí gríjă, fata tatíí. Ruda te poate zvârlí în apă.

Angheluş se lumínă deodată. Acum nu-í maí era frícă de păgubaşíí care poate-s pe urma luí. Podarul acesta e dín sângele luí şí n-are să-l descopere.

Podul porní, troznínd dín încheieturí, íar valuríle, urlând de mâníe, íí făceau loc, încet-încet. Angheluş nu símţea nímíc. Credea că-í tot la margínea râuluí, când, deodată, auzí glasul cel argínţíu:

— Gríjí, tată, că acum dăm de matcă. O símţ cum alunecă înaíntea noastră.

Bărbatul nu răspunse, cí se símţí o opíntíre mare în coasta poduluí. Acum luí Angheluş í se păru că se ínvârte loculuí, când, deodată, fata se aşeză aproape de dânsul. Totuší maí bíne putea s-o símţă decât s-o vadă. Şí símţea cum í se frânge, cum í se încovoae, vâslínd, trupul vânjos, símţea căldura ce aburea dín trupul feteí, care-şí încorda acum toate puteríle.

Angheluş făcu doi paşí spre dânsa, dar fata íí zíse poruncítor:

— La míjloc, dumneata, că te ducí draculuí de nu!...

Dar pe Angheluş îl cuprínse o putere neínvínsă. Íşí uítă că-í fugar, íşí uítă că-í pe apă şí se trezí în el omul cel vechí, íubítor de femeí. Maí făcu un pas, o prínse pe Raveca în braţe şí o sărută tare pe gură.

Fata íí arse o palmă şí s-apucă dín nou de vâslít, pe când bătrânul íí strígă să lase încet, că s-apropíe de ţărm.

Podul era legat acum, dar Angheluş nu voía să se coboare. Spre marea mírare a podaruluí, Angheluş íí zíse în ţígăneşte:

— Tată, lasă-mă să dorm peste noapte la tíne în bordeí.

Podarul íncremení acum deodată. Să fíe ăsta un ocnaş cu gândurí rele, orí să fíe un nebun? Da... nebun trebuie să fíe. L-a sculat pe-o groază de vreme ca asta, să-l treacă, ş-acum, haí, să-l culce la dânsul.

— Nu se poate, voíníce, zíse podarul.

Angheluş aprínse o lampă de buzunar, hoţească, scoase

punga, se aplecă pe podeaua de scândură și vărsă tot aurul ce-l avea. Vor fi fost la douăzeci de galbeni.

— Ți-am dat un galben pentru trecere, dar ai tăi să fie toți de mă duci înapoi și mă lași să mă odihnesc la tine în bordei.

La lumina gazului, aurul ardea acolo pe podele. Bătrânul începu să se scarpine în barbă, iar Raveca începu să tremure.

— Ia-î, tată, zise ea, și adă-l acasă.

Podarul se hotărî în grabă; împărți banii în două, pentru el și pentru Raveca, dezlegă podul, și înapoi ajunseră cu mult mai în grabă.

În bordei, bătrânul aprinse o lumină de său, și nu știa ce să zică, cum să înceapă. În urmă, pe când fata spiona, pe furis, pe străin, și mirarea ei creștea din ce în ce, podarul îl întrebă:

— Unde-ți era drumul tău, voinicé?

— În lume.

— Cum în lume?

— Trebuia să m-ascund. Furasem, uíte, lucrurile astea, — aici el scoase o traistă mică de piele și deșertă pe masă o mulțime de auritură, — le furasem, și trebuia să nu mă prindă. Aici, la voi, cred că nu mă va afla nime.

Ochii fetei se aprinseră la vederea acelor minunății de aur, pieptul ei plin, tânăr, tare, se ridica rar, și abia putu îngâna:

— Dă-mi și mie ceva.

— Toate îți le dau, zise Angheluș, dacă nu mă spuneți nimănu.

— Dar cum să te spunem, zise podarul, când nici nu știm cine ești?...

— Voi nu știți, da' vor veni, poate la noapte, poate mâine, să vă-ntrebe: „Unde-î hoțul Angheluș, măi podar? N-a trecut pe-aici?...” Ce veți răspunde atunci?

— Dacă-î așa treaba, dacă chiar tu ești Angheluș, atunci o sută de ani n-or afla nimic din gura mea!

Și bătrânul ieși îndată să asculte, să cerceteze. Iar Raveca rămase ca de ceară în fața voinicului din neamul lor, de care

auzise atâtea bravuri, și ochii ei nu mai căutau la auriturile de pe masă.

— Ți-î frică de mine acum, fată, după ce mă știi cine-s?...

Fata tăcu, și Angheluș o întrebă din nou:

— Ți-î frică, hai?

— Ba nu mi-î frică, răspunse ea, ridicând ochii plini de teamă spre dânsul. Nu mi-î frică, ci mi-î drag de tine.

Și când podarul deschise ușa, îi află îmbrățișați, sărutându-se.

— N-are să vie nimenea, zise el, făcându-se că n-a văzut nimic. Acum să adormim lumina și să ne culcăm.

Dar nu putea dormi nici unul. Podarul simțea cum se zvârcolește Angheluș, jos, lângă lavita pe care dormea el, și auzea cum oftează fata. El însuși se gândea ce are să facă. Și, de la o vreme, îl umplu o groază de moarte: au să vie acum, în noaptea asta, cercetători, au să-l afle pe Angheluș la el în bordei, și mâine seara vor zăcea toți trei în temniță.

— Eu și așa nu mai pot dormi acum. Ia să mai văd ce-î pe-afară, zise el în urmă, și se duse.

Din noaptea aceea Angheluș nici gând n-a mai avut de ducă. Uităse degrabă toate femeile pentru care furase până acum, și nu-și mai putea lua ochii de la Raveca.

Primăvara întregă și o parte din vară Angheluș n-a mai ieșit nicăieri, n-a mai făcut nimic. Se schimbase la port de nimenea nu l-ar mai fi cunoscut; pleca cu Raveca prin pădurea de sălcii de pe țarm, pescuia în apa lîmpede a râului, și, de două ori pe zi, Raveca își punea la gât, la mâini, în urechi podoabe de aur, pe care le purta veșnic cu sine.

În răstimpul acesta, într-o singură zi numai dispăru Angheluș, fără să spună o vorbă legănată nici podarului, nici fetei. Și nu veni decât noaptea târziu. Scoase de la subsuoară un teasc de lemn negru, îl desfăcu, și când văzură podarul și fata vioara, bătură în palme de bucurie.

— Știi să cânti, Angheluș? De știi, cântă-ne, că te-ascultăm toată noaptea, zise podarul.

Și Angheluș cântă, înădușind corzile, cântă cu ochii închiși, ca pe altă lume. Iar bătrânul plânse noaptea aceea, și Raveca

il íubí şí maí tare.

Lumea credea că Angheluş e mort, orí a trecut într-altă ţară. Dar după jumătatea veríí, începură iar să se vaíete târgoveţíí. Angheluş fura acum cu patímă, cu o plăcere nespusă, tot ce credea că-í şade bíne Ravecăí.

Şí n-au trecut trei săptămâni, şí ţíganca avea o bogăţie întregă de veşmínte, de podoabe. În bordeí nu se îmbrăca nícíodată cu ele. În bordeí, ínaíntea lumíí ce trecea râul era tot fata cea frumoasă a podarului. Dar cu cât se ínmulţeau podoabele aduse de Angheluş, cu atâta creştea patíma eí după podoabele astea. Şí sta de multe orí zíua întregă prín pădurea de sălcíí şí se ímpodobeá. Şí tot lucrul scump í se lípea de trupul cald, vânjos, o ardea, íí apríndea sângele, şí ochíí eí erau numáí unde de lumínă şí căldură. Ah, cât n-ar fí dat ea să poată íeşí aşa ímpodobítă în lume, íntre oameni, să-í orbească...

Şí, cu trecerea toamneí, dragostea eí pentru Angheluş se schimbă parcă în dragostea pentru podoabele aduse de el. Ímbrăţíşăríle eí erau maí puţíne, sărutăríle maí scurte, vorbele maí zmănáncíte. O apăsa greu că, în gerul íerníí, nu maí putea, cum făcea vara, să íese în săleíş, să-şí arunce zdrenţele de pe ea şí să moară de plăcerea atíngeríí mătăsíí de trup şí a tuturor podoabelor. Şí dacă aceasta n-o maí putea face decăt în zílele maí moí, creştea dorínţa eí după alte şí alte podoabe. Aşa că Angheluş puţin maí stătea acum pe-acasă, în bordeíul podarului.

Şí-í zíceá câteodată:

— Íată, Ravecă, tu aí podoabe destule, lasă să mă maí odíhnesc şí eu!

Ea atuncí íşí íntorcea obrazul de la el şí nu-í maí vorbea, nu se maí apropía de el până ce nu venea cu o nouă podoabă.

„Asta-í a dracului, íşí zíceá Angheluş de la o vreme, asta are să mă mânce frípt.“ Dar judeca astfel numáí până ce punea mâna pe târgaş. Când pornea cu el spre bordeí, ínima lui se muía ca ceara, de-o căldură bună ce-í ínunda tot trupul.

Íşí píerduse ínsă mult, în tímpul dín urmă, dín elasticítatea míscărílor de písícă şí fura tot maí greu, tot maí cu teamă. Şí

într-o noapte de Făurar venea spre casă tare abătut. Abia scăpase, abia își pierduse urma dinaintea celor ce-l urmăreau. Auzise șoptindu-se prin târg că i-ar fi aflat culcușul, c-ar ști mulți unde se ascunde, și mergea spre casă cu gândul hotărât că n-are să mai fure multă vreme. Va putea să înduplece la asta și pe Raveca. Ea are podoabe destule, au și bani, și nu-l va împinge pe el la moarte.

Era o noapte destul de luminoasă, și Angheluș zărea bordeiul podarului. Putea să meargă cât de încet și cât de liniștit; cum e apa înghețată, trec oamenii printr-alte părți râul și nu mai vin pe-aici pe la pod.

Deodată, însă, iată că dintr-un tufiș de salcie se desfac două mogâldețe negre. Dintr-altul, alte două, și luna, ce dăduse într-un petic de senin, luci deodată din patru baionete. Țiganul ghici îndată ce-i, și, o clipă, îngheță de spaimă. În a doua, însă, sângele i se încălzi, începu să fiarbă, și o porni în goană nebună spre apă. Bordeiul era aproape, dar la bordei nici nu se gândi.

O detunătură, două, trei îl petrecură, dar nici un glonț nu-l ajunse, și Angheluș era gata să iese la mal, când ceva pârâi sub picioarele lui, și-ntr-o clipă apa verde, rece, îl trase sub podul de gheață.

1909

SĂNDUȚA

Sănduța-i la noi în sat o femeie bătrână, care se teme grozav de dracu. De frica lui se roagă și postește, de frica lui merge la biserică și se-nchină. Pe Sănduța o doare de mult un picior, de numai și-l târâie, gros ca un butuc, înfășurat în zdrențe. Drumul de-acasă până la biserică îl face în trei ceasuri, da' totuși vine regulat în fiecare duminică și sărbătoare. Sănduța are „rosătură la inimă”, zice ea, arătând cu degetul undeva pe trup, și totuși postește și postul Sânpetrului numai cu apă, cu pâine și cu oțet. A învățat-o un călugăr să se puie pe ajun dacă vrea să

scape de uneltirile celui din pietre. Și de-atunci bătrâna ajună și bate la mătâni...

Zadarnic! De urmărirea celui necurat nu poate scăpa. Îl vede pe masă, îl vede sub pat, îl zărește pe vatra focului, cum își întinde limba lungă, roșie, să soarbă pară. Îl vede pe drum, când în formă de câine, când ca o mătă mare, sură. I se arată în vis ca un sfredel, ca un țap, ca un cocoș negru. Și — ucigă-l tămâia! — nu-î dă pace nîci în sfînta biserica. Și-acolo îl zărește Sănduța, ca un bivol greu, negru.

Și astfel, nu-î de mirare că Sănduța poartă veșnic la grumaz un șirag de mătâni cu boabele mari, afumate, că-î spînzură de mîna stîngă alt șirag de mătâni, cu boabe mai mici, castanii, iar de cea dreaptă, unele mai roșietice. Trei fețe sunt în Dumnezeu? Pentru toată fața un șirag de mătâni, în trei să crape Necuratul care s-ar apropia de Sănduța!

Mergînd pe drum, bate la cruci ca și cînd ar merge tot depănînd tort pe un rășchitor, și, tot la zece pași, se oprește să zic-un Tatăl Nostru, și, tot la douăzeci, o Născătoare.

Sănduța n-are copii, are numai un bătrîn, care i-a fost bărbat și care-î mai cară și-acum, sus pe deal, câte-o traistă de bucate. Că Sănduța nu poate lucra. De zece ani, mai ales, de cînd a lovit-o Necuratul făcîndu-î rană la picior, nu-și mai poate aduce nîci apă, nu mai poate mătura nîci în casă. Bietul bătrîn numai cît nu moare de ciudă și de năduf, cînd o vede așa de amărâtă. Da' n-are ce-î face. Că Sănduța bate la mătâni și la cruci toată ziua, de n-are vreme nîci s-audă mormăielile bătrînului. Ea aprinde tămâie, ia luminița de ceară și face cruci pe perete, după chipul celei făcute de popa la feștanie. Maica mea! Feștania aceea se vede c-a fost de mult, căci bătrînul nu se poate uita la un petic de perete să nu vadă o cruce strîmbă, făcută de bătrîna.

Cînd au fost să facă feștania, erau aproape să se certe. Moșul sta tot gata numai să se plece și să ieie o uscătură, s-o rupă pe spatele Sănduței. Bătrîna i-a tocat la ureche pîn' l-a asurzit. Ba că ea nu mai are pace noaptea, ba că să se mute

dîn casa aceea.

Cu multe nopți înainte de feștanie, Sănduța îl deștepta pe bătrân dîn somn:

— Auzí, Culae? Ha? Auzí-l cum şuieră, cum miorlăie ca mâța, cum cucurígă cocoșește?

Se ridíca dîn pat în capul oaselor, și í-l arăta moșneagului cu degetul:

— Iacătă-l, făcea îngrozită, s-a așezat la míne pe perínă! Are gheare de ulíu, cap de nevăstuică și límba împărțită, de șarpe.

Moșul se zvârcolea în pat, trezít de strígătele muieríí, și-í era grozav de cíudă că nu mái poate adormí.

Cu chíu, cu vaí, în urmă, hotărârá zíua de feștanie.

Grea treabă! Mâncare popíí, țuică popíí, baní popíí! Da' pârínțele Petrișor a fost om de omenie. S-a îndestulat cu mâncarea și cu țuica, baníí í-a lăsat pe masă.

Abía s-a depărtat sfínția-sa, și Sănduța íí zíce, nemaíputându-și lua ochíí de pe baní:

— Ștíí tu, Culae, de ce n-a luat popa baníí? Pentru că banu-í ochíul dracului și nu vrea să aibă legătură cu el.

Auzínd-o, bătrânul íși íeși dîn fire. Apucase cu cântece bíserícești, cu vorbe sfínțe în urechí, apucase o dată și puțin bíne hrănit și se símțea și el mái altfel, când, deodată, Sănduța-í și pomenește pe Necuratul...

— Tu, babă, dacá-ntr-atâta sfínțenie tu tot la cel dîn píetree te gândești, níci nu mă mái mír că el se leagă de tíne!

Sănduța, în noaptea de după feștanie, dormí bíne. Nu í se arăta nímic în víis.

— Vezí, Culae? Aí dat o mâncare popíí și ne-a curățít de Necuratul. Dumnezeu să-ți dea bíne, Culae!

Bătrânul se símțí mângâiat în sufletul lui c-a făcut un bíne Sănduței și se bucura că de-aicí încolo va putea dormí și el în tíhnă. Dar bucuría nu í-a ținut mult.

În dumínica următoare, dímineața, Sănduța pleacă la bíserícă. De unde de neunde, o mătă víne ca o săgeată și trece

peste piciorul cel umflat al bătrânei. Sănduța vrea să meargă mai departe, se sprijină în băț, bate la cruci — zadarnic! Zice rugăciunile, câte le știa, de zece ori — nimic! Părea că-î înlemnită. Pesemne puterea Necuratului se legase iarăși de dânsa! Au trebuit s-o ducă oamenii pe sus, pe când ea se ruga cuprinsă de fiori morții.

De aici încolo cel din cânepă începu s-o neliniștească și-ntr-altă formă. I se arăta, în toată noaptea, ca un moș bătrân și-zicea:

— Tu Sănduța, eu am să-ți arăt o comoară. Iată colo, drept deasupra mănăcăturii dintre culmi, este-un frasin. Vezi tu frasinul?

Și Sănduța parcă răspundea în vis și zicea, deși ar fi voit să tacă:

— Văd.

Și zicea cel rău, în formă de bătrân bun:

— Acolo, la poalele lui, să mergi, acolo să sapi. Și ce vei afla acolo, iată, eu îți arăt dinainte.

Și atunci, în odăița întunecată, răsărea deodată un soare strălucitor, bătut întreg cu galbeni. Și Sănduța nu se mai putea stăpâni, sarea din pat strigând:

— Iată, Culae, iată comoara!

Zăua, bătrâna privea de multe ori spre locul arătat de moșneag și, cu toată groaza ce-o stăpânea, ar fi voit să meargă acolo, să sape, nu atât să ieie comoara, cât numai să vadă de-î adevărată spusa bătrânului.

Spunea și la alții de visul său, de comoara de sub frasin, dar oamenii, mărându-se, îi dădeau pace să melițe. N-o mai lua nimeni în seamă.

Cu alți oameni nici nu are Sănduța atâta treabă cât are cu popa. Că tot mereu îi trăbă o cetanie, o dezlegare de blăstăm, o afurisanie asupra diavolului. Și, tot la trei săptămâni, merge să se spovedească.

Și, după câte-o cetanie, după câte-o spovadă, Sănduța visa lucruri sfinte: îngerii lui Dumnezeu, toți apostolii. Vede pe

Maíca Preacurată, albă ca un crín, cum vîne și-í spune o vorbă bună... Sta, zíua, trează, și auzea glasurí prín aer. Așa, odată, aude Sănduța:

— Zadarníc se maí trudesce băieșíí, că Dumnezeu treizecí de aní va ascunde aurul de la ochíí lor!

Au pus-o păcatele să spuie și altora mînunea, și de-atunci băieșíí o íau în răs. Ce știu eí?!...

În răstímpurí depărtate, la trei-patru luní o dată, Sănduța nu se maí roagă, nu maí bate mătăníí, chíar de-í zí de duminică; pe vremea aceea, nu merge la biserícă. Sănduța stă atunci tăcută și se gândește la ceva foarte-ndepărtat. Oftează adânc, ca oríce om care are o povară pe ínímă, își suges buzele bătrâne și, târzíu, o cuprînde-un cutremur. Și-n cutremurul acela își ía o hotărâre. Abía așteaptă să-í vie Culae acasă. Da' când vîne, nu-í zíce nímíca, și, cum nu-í spune vorba ce avea să í-o spuie, teama de díavolul o cuprînde dínnou, și íar începe cu mătănííle și ínchínăciuníle...

Dar íată că-n postul acesta, al Sfínteí Maríí, Sănduța nu se maí duse la biserícă... Se mîră bătrânele, se mîră popa, numai Culae nu se mîră. El știe că Sănduța zace-n patul așternut cu zdrențe, se bocește, se roagă și plînge. Chíar l-a rugat pe Culae să-l cheme pe popa s-o gríjească pentru cea dínnou dată. Culae íi spuse preotului și, íntr-o dímíneață, acesta vení.

Da' seara, când ajunse Culae acasă, Sănduța era tot așa de nelíníștită ca și ínainte de ímpărțășírea cu cele sfínte. Símtí și moșneagul că-í aproape sfârșítul bătrâneí și íncepu să tușească prín casă.

— Mă Culae, zíse Sănduța íntru târzíu. — Tusa bătrînului íncetă deodată. — Mă Culae, eu am să-ți spun o vorbă. Íată, acum nu mă maí tem de Necuratul. De-acum am să merg ínainte judecătíí luí Dumnezeu. De-aceea am să-ți spun o vorbă mare și grea. — Sănduța se rídícă ín capul oaselor. — Eu am să-ți spun cum a ínturat ín míne fríca de Necuratul.

Bătrînului nu-í plăcură cuvínte. Credea că muíerea luí íar începe cu múnuníle eí. Da' Sănduța era acum ín toată fírea.

— Ștíí tu, mă Culae, pe lonașcu?

— Pe care lonaşcu, tu babă?

— Pe lonaşcu, care şădea în Dâmbul-Natului.

— Aha! D-apoi c-acela va fí ţărână de patruzeci de aní.

— Ţărână, da. Dar îţi aduci amínte de el?

— Cum să nu-mí aduc, tu muíere?!

— Atunci e bine. Atunci spun mai departe. Noí eram luaţi de doi aní, şi lonaşcu cela era încă neînsurat. Tot umblase el după míne, până eram fată. Dar eu m-am măritat după tíne. Aşa-í?

— Vezí bine că-í aşa!

— Dar lonaşcu nu s-a aşăzat níci după ce m-am măritat. Venea aici, la noi, colínda pe la fereşti, zornăia pe la uşă. Dar eu deschísu-í-am vreodată? Ba ferítu-m-a sfântul! Ce zící tu la asta?

— Ce să zíc? Iacă, níşte poveşti!

— Ba nu-s poveşti. Mai aşteaptă puţin şi veí vedea că nu-s poveşti. Acuma, odată tu te-ai dus cu doi boí la târg, să-í vínzi. Pasămíte el a ştirícít tot, şi, până a nu se însăra şi până a nu încuía uşa, mă trezesc cu lonaşcu la míne-n casă... Crezί tu treaba asta?

— De ce să n-o cred, că drací sunt mulţi în lume.

— Curat la ce voí ajunge şi eu îndată. El aduse vín, aduse zahăr, şi numa că să mânc, şi numaí ca să beau, că el n-are nímic cu míne, cí vrea numa să mă omenească. Ce să-ţi spun? Fost-am eu vreodată beată de când mă ştíí?

— N-ai fost.

— Eí bine, în sara aceea m-am îmbătat cumu-í leuca. Şí el a stat la noi până dímíneaţa... Ce zící tu, Culae, la treaba asta?

— Ce să zíc, nu zíc nímica.

— Da' dacă-ţi spuneam atunci, ce făceaí?

Bătrânul se mâníe dínr-odată.

— Ce-mí tot tocí la ureche, tu muíere? Ce să mai ştíu eu acuma ce-aş íí făcut atunci?

— Asta-í, vezí, că eu m-am tot temut să-ţi spun. Am spus popíi, m-a canonít el, dar eu tot n-am maí avut de-atuncea pace. Am început de-atunci să vísez şi să mă tem de Necuratul, şi nu-n zadar, că, vezí tu, el m-a dus la păcat. Acuma, ţi-am spus şi ție, că, şi așa, tot trăbă să spun, dacă mă duc înaíntea lui Dumnezeu.

Sânduța tăcu obosită, se lăsă încet pe salteaua de pe scândură, pe când bătrânul își aprínse pípa. Întru târzíu Sânduța zise:

— Ce crezí tu, maí Culae, la toate astea?

— Ce să cred? Că-í íar o prostíe de-a ta. Dacă ar fí cum zící tu, atunci toate femeíle ar trebui să víseze urât şi să se teamă de díavolul. Da' se vede că tu dín țăță ai fost așa, frícoasă. Da' fríca de-o parte-í bună, că te scutește de multe rele, numai de-o parte-í rea, că-l face pe om de nu-í maí bun de nímica.

Un geamăt adânc răsună în casă, un înec.

Moșneagul tăcu deodată, se apropíe de păcel şi supse tare dín pípa. Ochíul de foc crescú şi lumínă fața Sânduței. Ea sta țăpână, da' c-un zâmbet de mulțumíre pe față. Încă puțin, până pufái pípa de tabac, şi trupul Sânduței se răcí. Moș Culae, făcându-şi o cruce largă, íi aprínse o lumânărică şi, tot pácâínd dín lulea, í-o lípí de capătul patului şi-í trase pleoapele peste lumíníle stínse ale ochílor. Şezu apoi pe lavíță şi príví la crucíle de ceară desenate de bătrână, cum săltau ca şi când s-ar fí aplecat cu pereți cu tot.

1909

DUHUL BĂILOR

Toată zíua plutíseră negurí lăptoase peste sat. În răstímpurí se ridícau ca niște uríașe pânze destrămate, şi numai fâșíi subțírí, fumuríi atârnau pe umeríi dealurílor ínalte, ca aburíi dín respírația domoală a unor moștrí. Apoi íar se coborau greoaíe. Umezeala rece pătrundea nevăzută dín văzduh, ajungea la os

și-î făcea pe oameni să se strângă, să se ghemuiască în veșminte.

Înserarea veni ca o binecuvântare.

Când se aprinse lampa în birtul de peste drum și aruncă prin aerul umed o dâră slabă de lumină, mă strecurai încet spre crâșmă să beau un must, că chiar trecuse culesul, și crâșmărița adusese, în trei buți, must de la țară. În odaia în care am intrat era foc și bine. Mustul dăduse puțin în fierbere, pierduse mult din dulceață. Stăteam și mă gândeam, în toropeala plăcută ce mi se strecură în trup, la vremea urâtă de-afară, la iarna ce-avea să vie. Și-mi spuneam: „Grea iarnă pentru bieții oameni! Bucatele — scumpe foc, munca — neplătită, aur în băi — nici un grăunte!”

Vro trei români deschiseră cu zgomot ușa și intrară tropotind din cizmele pline de tînă.

— Bună sara, domnule Ispas, zise Petre a Rarului, suflând prin mustățile marii, umezite.

— Bună să-ți fie inima, Petre. Da' ce mai vânturii?

— Vânturii rele, domnule... Ne-apucă iarna fără mălai la copii, zise el, izbîndu-și pălăria mică pe-o lavîță. Da', cum văd, dumneata ai apucat calea cea adevărată. Numai must gol, domnule Ispas, asta-î băutură pentru femeii! Cî mestecă dumneata mustul cu vin vechi, ș-atunci ești bărbat în regulă.

Și Petre cu cei doi se așezară la masa mea și-și porunciră must și vin vechi.

— Acuma, domnule Ispas, zise a Rarului după ce bău, eu am să-ți spun dumitale o vorbă. Dar o vorbă ca o sută. Ai să îți cu mine la o baie nouă. N-ai să dai bani degeaba, de asta una stau eu bun.

— Și la ce baie anume, bade Petre? Am auzit c-ați lăsat baia de la Măgură și, pare-mi-se, acolo mai era nădejde.

A Rarului mă privi bațjocoritor.

— Adecă și dumneata crezi că eu sunt prost? Aș părăsi eu o baie dacă n-aș ști că toată truda ce-o pu' acolo e în zadar?

— Asta una, la drept vorbind, n-o poate ști nîme, bade Petre. În sânul pământului cine să poată pătrunde?!

— Eí, íaca, dumneata nu ești băieș! Dac-ai fí dumneata băieș și ai fí lucrat într-o baie, n-ai vorbí așa. Știe băieșul când să părăsească o baie! Numai, vezí bine, la asta trăbă să fie omul băieș cu credință.

— Da' de unde poate ști? zíc eu. Nu vedem în fíecare zíc cum se pune muncă peste muncă și nu se mai dá de aur?

Petre-a Rarului bău paharul, priví la cei doi băieși de lângă el și clătínă dín cap.

— Dumneata aí să mă-nțelegí numai dacă vreí. Dacă nu vreí, îți pot toca la ureche un an de zíce, și n-ai să mă crezí. Iată ce-ți spun eu dumitale: sunt semne pe care, dacă le ía în seamă băieșul, nu muncește în zadar. Așa că prín semne mă povățuiesc să merg unde-í aurul, și tot prín semne mă-ntorc înapoi de unde-í muncă zadarnică.

— Drept are Petre, zíce Ion Vintíla, o namíla de român încruntat. Sunt semne. Numai cât nu le vede, nu le-aude fíștecíne. Când a fost să fie aurul cel mult de la Faurí, ce crezí că n-au fost semne? Băiam vro opt ínși, afund, în sânul pământului. Opațul abía ardea, că era un aer înăbușít și acru. Și-ntr-o după-amiază ne pomením, cum ízbeam cu cíocanele, că ínaíntea noastră, în stâncă, încep deodată să bată dín cíocane o mulțíme de băieși. Noi ínlemním și ascultăm. Da' să mai auzím ceva? Ferít-a sfântul! Íncepem íar, încep și eí. Stăm íar, se opresc și eí. Și făceau un vuíet ș-o larmă, și se auzeau bolovaníi prăbușíndu-se, de gândeam că are să se surpe tot muntele. Atuncí, îngrozíți, asudați de frícă, plecarăm în grabă, să íeșím. Și părea că acolo, în zídul de stâncă, au început să râdá deodată o mulțíme de glasurí. Și, cum fugeam, auzíram deodată un glas strígând aspru și răgușít: „Hocmane! Hocmane!“ Când am íeșít, băieșíi de-afară ne privírá uímíți. Eu merg la hocman și-í spun: „Hocmane, noi în fruntea báii nu mai lucrăm!“ Da' se nímeríse chíar Nuțu Natului hocman, și-l știți cât era de apríg omul acela. Ne luă pe toți opt, care íeșisem, și, sub puterea jurământului, ne poruncí să-l urmăm în baie. Mergea ínaínte, fără teamă, mergea mâníos, și dín când în

când îi scăpa din gură câte-o-njurătură strașnică. „Muierilor, mă, voi băieși sunteți? Voi sunteți niște sperie-vrăbii!” Nu știu de ce, dar mie îmi înghețase sufletul și-mi venea să merg să-l prind pe hocman și să-l duc cu puterea afară din baie. Ajunserăm ca la zece pași de fruntea băii unde lucraserăm. Da' de-aici noi n-am mai vrut să facem nici un pas, cu toată porunca hocmanului. Atunci, el luă ciocanul și sfredelul de la mine, se apropie de stâncă și începu a bate. N-a dat, însă, a doua oară cu ciocanul: un întreg colț de stâncă se prăbuși și-l făcu pe bietul om chisăliță. Abia după-o zi îl puturăm aduna de sub dărâmturii. În ruptura din perete găsirăm aurul cumu-i mămăliga. Și de-aici încolo nu se mai auziră bătând în stâncă.

Își umplură paharele, băură și vedeam cum au rămas toți trei duși pe gândurii.

— Da' bine, oameni buni, zic eu, dumneavoastră chiar credeți în minunile astea? Nu știți că în pământ nu trăiește nici o ființă omenească, că nu este Vâlvă, că nu-i Duh al băilor și că toate poveștile pe care le spuneți sunt numai-nchipuirii?

Petre-a Rarului mă privea foarte serios.

— Domnule Ispas, îmi zise, eu n-aș vrea ca dumneata să pățești ceva rău. Doamne ferește! Dumneata ești om bun și de aceea te rog să nu-ți bați joc de semne. Ne crezi dumneata pe noi beți, ori muierii fricoase, să spunem povești? Iată, eu sunt om trecut de-acum, dar în viața mea n-am știut ce-i frica. Eî bine, eu însumi am auzit și alte semne, eu chiar am văzut, cum te văd pe dumneata.

A Rarului spuse cuvintele astea cu multă convîngere, și, fără voie, simții un fior rece cum îmi trece ca un fulger prin trup.

— Nu-i bine, îmi zise el, să vorbești cu necredință de celea ce nu se văd. Căci duhurile sunt veșnic lângă noi, ne-aud, ne cunosc, și pe urmă își răzbună. Să vă spun acum ceea ce am văzut eu cu ochii. Băiam pe Vâlcoiu. Eram mulți ortaci. Și, cum e baia departe de sat, mergeam cu merinde pe câte-o săptămână. Munca nu contenea nici ziua, nici noaptea. Băiam

pe rând: o dată șase, câte patru ceasuri, apoi aceia ieșeau, și mergeam alți șase, tot pe-atâta vreme. Lucram de trei ani acolo, cu mare nădejde. Aveam s-ajungem o vână pe care o nimeriseră dintr-alt punct bătrânii, o vână bogată de aur.

Odată, era seară și lună ca ziua, eu și cu alți cinci așteptam să intrăm în baie. Și numai iată că se zărește pe creasta muntelui ca un fum ușor, alb, care se tot apropia de noi. A dat într-o curmătură și nu l-am mai văzut. Da' când să ne sculăm să intrăm în baie, iată un bătrân înalt, cu barba mare, — albă ca de argint, așa lumina în lună, — răsare înaintea noastră. Nu ne zice nimic. Se uită numai la noi cu doi ochi mari de gheață. Se uită, clatină din cap și intră în baie, el înaintea noastră. Veșminte pe el luminară încă puțin, cum dispăru în pământ, apoi n-am mai văzut nimic. Noi nu ne-am întrebat cine să fie, știam cu toții cine e, dar nici nu cutezaserăm să mai intrăm în baie. Atunci iată că cei șase băieși ieșiră obosiți, își trântiră uneltele și se pregătiră să imbuce ceva. „Voi nu v-ați întâlnit cu nime în baie, măi feciori?” îi întrebaram noi. „Cu cine să ne întâlnim?!” ne întrebă ei, mirați. „Nu v-ați întâlnit? Bun! Atunci mergem!” zic eu. Și intraram. Ne gândeam și nu știam nici unul cum să ne tâlcuim arătarea aceea. Încă nime nu mai văzuse așa ceva. În fruntea băii, da, acolo se puteau înțelege toate semnele care veneau dinlăuntru. Dar o arătare, un semn la gura băii, nime nu știa ce are să însemneze. Înaintam noi cu inimile strânse, da' cu mare nădejde în Dumnezeu că nu ne va lăsa.

Pe la mijlocul băii rămaserăm deodată înghețați. Se făcu lumină mare, lumină orbitoare. Baia părea largă cât o biserică. Și-n mijlocul acelei biserici sta bătrânul pe care-l văzusem. Sta cu ochii închiși, cu brațul drept ridicat, și auzirăm ca un suier de vânt, ș-apoi se auzi de trei ori, cu glasul cel curat omenesc: „Nu-î, și nu-î, și nu-î!” Opaștele noastre se stinseră în lumina ceea orbitoare, și îndată după cuvintele acelea, se făcu în jurul nostru un întunerîc de mormânt. Abia ne-am aprîns fitilele, și ne întoarserăm. Ceilalți nu dormeau. L-am trezit și

le-am spus tot ce-am văzut și auzit. Da', vezi bine, nici ei n-au crezut, cum nu crezi dumneata, domnule Ispas. Noi, cei șase, n-am mai băit acolo nici un ceas: știam că aur nu-i. Ni s-a spus și am crezut. Ceilalți însă ne crezură nebuni și au muncit mai departe. Știi dumneata, domnule Ispas, cât au mai muncit? Patru ani în capăt! Și când gândeau că au ajuns la noroc, au spart deodată într-o mănâncătură mare: băiseră acolo bătrânii și nici un fir de aur nu le lășaseră.

A Rarului îmi povestii toate acestea cu atâta siguranță, încât mă convinsese. Și acum începu să mă învâluie o taină mare, o frică aproape copilărească. Cerui și eu un vin vechi și băui alături cu dânșii. Tăceam cu toții. Și eu mă gândeam: „Oare să fie vrun sâmbure de adevăr în atâtea istorii înșirate de oameni? Să fie duhuri în pământ, pe pământ, să fie stafii și câte minuni toate?”

A Rarului păru că mi-a ghicit gândurile.

— Dumneavoastră, îmi zise el, care trăiți o viață scriind la masă și plimbându-vă puțin seara, n-aveți de unde ști lucruri de-astea. Da' de-ací nu urmează că ele nu sunt. Ia să te poți dumneata să muncești ca mine, să-ți lípești sufletul și trupul de pământ și de toată viața ce iese din pământ, ș-ai să vezi că altfel ai să judeci. Ia să te poți dumneata să umbli noaptea întregă, când doarme și aerul parcă, să vezi atunci câte taine, câte înțelesuri din viața îți pătrund în suflet. Ai înțelege atunci că trăiesc în aer, în pământ, în apă nenumărate puteri, care câteodată se-mbracă în forme văzute și se arată oamenilor.

— Așa este, zise Manoíla, care până acum tăcuse. Și noaptea chiar are puterea ei. Și-í zice la acest stăpân al întunerícului Patronul Noptíi. Eu l-am văzut odată pe Dealu-Băilor. Era iarnă, un puțin de ger de te frígea pe față, pe mâini, da' nu viscolea. Zăpada acoperea pământul rotunzându-l, și eu veneam, scârțâind din cizme, pe Dealu-Băilor. Și íată, chiar pe creasta dealului, venea, în trapul calului sur, un ghinărar. Haínele pe el, frânele, scărițele, ardeau în aurul cel mai curat. Și nu s-auzea mersul calului, părea că nu s-atínge de pământ. După

el, la doi pași, veneau doi aghiotanți, cu dreptele pe săbiile de argint. Dintru-ntâi credeam eu că va fi pădurarul cel mare. Cîne știe pe unde-a fost să inspecteze pădurile, și a-nnoptat pe drum. Dar îndată mî-am tras pe seamă. Țsta nu-î cal, astea nu-s haîne de pădurar! Dar n-am stat să judec mult. Am plecat repede acasă și abia m-am putut liniști. Dîmîneața, de-dîmîneață, am fost în Dealu-Băilor, să văd urmele cailor. Nu nînsese, nu bătuse vîntul, trebuiau să se cunoască. Dar acolo sus era așa cum bănuisem: nîci o urmă. Neaua — neatînsă, numai cîzma mea se cunoștea, altceva nîmîc. Și spun și alții c-așa trece Patronul Noptîi, ca un fulger, și-ntr-o noapte cutreieră întreg pămîntul.

De-acîi încolo începură istorisirile cele mai ciudate. De-un țap, de-o scroafă, de-un bîvol, care s-a luat noaptea după cutare și cutare dîn sat, de-o pară de foc ce izbucnește în toată noaptea pe Vâlcoiu, de oamenii care se scoală dîn mormînt. Și, dus ca de-o apă mare, în seara aceea posomorăta de toamnă, ascultam, credeam tot ce mî se povestea, vedeam chiar îngrozitoarele arătări. Eu, care nu credeam înaînte și nu cred nîci azi în toate mînunile astea, atuncî seara sorbeam cu patîmă toate povestirile mîsterioase. Așa că, de la o vreme, îmi venî convîngerea că nu-î nîmîc mort în lume. Pîna și o piatră, un râu, un arbore cîne știe ce vor fî...

Cînd mî-am luat seara-bună și am plecat spre casă, am deschîs ușa cu multă teamă. Credeam că pot să-mî iese deodată în cale mîi de vedenîi. Și mai ales mă temeam grozav de scroafa cea neagră, de care spuneau c-a urmărit pe-un creștîn, dîn sat pîna la el acasă, tot grohotînd, tot gata să-l sfîșie.

Acasă la mîne era întunerîc. Am trezît slujnica, am pus-o să-mî aprîndă lampa, și atuncî zărîi uîmît, pe masa mea de scrîs, un plîc alb. Îmî fulgeră prîn cap că, de bună seamă, vreo fîiîntă nevăzută începe să se-amestece în viața mea. Târziu, abia cutezaî să deschîd plîcul. Cîtîi în fugă: „Domnule Ispas! Te-am căutat de două orî în seara asta. Mîne-dîmîneață vîn iar. Să fîi acasă.” Subscrîs: I. Walter, agent de vînurî. Și în

seara aceea am binecuvântat pe Walter și pe toți agenții. Ca o mângâiere, ca o ploaie răcoritoare pe care-o aștepti, mi-au venit în minte afacerile mele; am deschis conturile, am început să calculez, și, de bucurie că am scăpat de nebunia, pe care o simțeam cum se apropie, mă credeam în stare să dezleg toate problemele matematicii.

Și, vezi dumneata, îmi zise la urmă domnul Ispas, din seara aceea tot mi-a rămas ceva teamă în suflet. Și nu știi dumneata ce teamă! Nu de stafii ori de draci, nu, ci alta, cu mult mai mare.

El își duse mâna la frunte, o apăsă, și-o trecu apoi prin păr și-mi zise:

— Ce-ar fi dacă într-adevăr ar exista și alte ființe raționale, nu numai noi, oamenii? Vezi, eu nu mă ocup cu gândurile astea, și totuși îmi pare că atunci ar trebui să se schimbe lumea și toată viața oamenilor. Atunci, după gândirea mea, deodată cu mii de afaceri, cu mii de negocieri, ar trebui să urmeze o bancrută universală în toată activitatea omenească. Nu-î așa?

— Poate să ai dreptate, domnule Ispas. Dar eu nu mă pricep la lucrurile astea, îmi răspunsei.

Și domnul Ispas rămase pe gânduri, privind undeva departe, nedumerit.

1909

LADA

Satul întreg știa că bădîcul Clement Mârza are bani mulți, are aur adunat de pe când erau băile bune. Dumnealui locuia într-o casă bună și largă. În răstimpul cât a stat văduv, — și a stat un timp bun, — multe femei rămase de bărbați priveau cu lăcomie la locuința aceea singuratică. Și chiar câte-o fată mai trecută n-ar fi zis ba, dac-ar fi cerut-o bădîcul Clement de nevastă. Erau vădane care dădeau târcoale bădîcului oriunde-l întâlneau, ba se trezeau că trec chiar pe lângă casa lui, când

mergeau în pădure după o sarcină de lemne.

Dar bădîcul Clement se părea că níci gînd nu maí are să se-nsoare a doua oară. Trăia líníştit, făcea în fíecare zí obíşnuitul drum pîná la crăşmă, unde bea un strop de vîn şí stătea de poveşti cu oamenii. Era trecut de cincízeci de aní şí vorbea cumpătat, cu înţelepciune de bătrîn.

În sat se porniseră adevărate poveşti pe socoteala averii bădîculuí Clement. Se spunea că ar avea lăzí grele de fier, încuíate cu lacăte marí cât un clopot, şí lăzíle acelea ar fí plíne de aur şí de galbení împărăteşti. Că poate să plece fără níci o frícă de-acasă: níme nu í-ar putea sparge lăzíle, să-l fure. La urechíle bătrînului încă străbătură veştile astea, şí el nu se maí míra de ce-l prívESC oamenii aşa de uímíţi. Nu avusesE copíi, şí rudeníile, pîná într-a şaptea víţă, se ínteresau mult de soarta bădîculuí Clement. Cât ce-şí ínchísese muíerea lui ochíi, casa í se umpluse de rudeníi de toată vârsta şí de tot neamul: bărbaţi, femeí, bătrîní şí o grămadă de copíi, veníseră cu toţi să plîngă. În anul cel díntái de văduvie nu l-au prea cercetat: se temeau că se va-nsura Clement, şí lor nu le va rămâne nímic. Dar de când íeşíse zvonul, — chíar díngura lui maí íntái, — că n-are de gînd să se maí ínsoare, rudeníile íncepuseră să se prívESCă boldíş când se íntâlneau în casa bădîculuí Clement. Unii-í tăiau lemne, alţii-í duceau sacíi la moară, femeíle-í frămăntau şí-í coceau pâinea, fetíţele-í măturau prín casă, aşa că dumnealui n-avea alta ce face decăt să mănânce, să doarmă şí să se plímbe.

— Ásta ştiú c-a dat de bine în lumea asta, zíceau bărbaţií, vâzându-l cum íşí plímbe pe drum veşmíntele veşnic curate.

— Şí are suflet bun, se vede, adăogau alţii. Nu face deosebíre între rudeníi. Şí pe celea maí depărtate la lasă să-í treacă pragul. Vezi, că are baní destuí, să poată împărţi la toţi când va muri.

Când vreuna díngura rudeníi se nímera síngură în casa bădîculuí Clement, íncepea, íntái cu gura pe jumătate, apoi tot maí dezgheţat, tot maí ínverşunat să ínnegrească pe celelalte

rudenii, cum ştia mai bine.

Bătrânul asculta, da din cap şi, întru târziu, zicea:

— Bine, bine, ce-mi spuî tu mie fleacurî de-astea?

Apoi îşi lua băţul şi pleca prîn sat.

Rudenía, rămasă în casă, sîngură, prîvea întâi pe furîş lada mare de fier cu lacăte grele, apoi, când sîmţea că bădicu-î departe, se apropía, o cerceta, bătea cu pumnul în ea, punea urechea să cerce de nu poate desluşi cumva sunetul galbenilor, cerca s-o rídice. Încercare zadarnică: lada era aşa de grea, încât bărbatul cel mai în virtute nici n-ar fi putut-o clînti din loc, necum s-o rídice nici de-un deget măcar.

Fiecare dintre rudenii vâna prîlejul de-a rămânea sîngură în casă. Şi, între cele vreo douăzeci şi cincî de rudenii, n-a fost una sîngură care să nu le vorbească de rău pe celelalte, când era numai cu bădicul Clement, şi să cerce să pătrundă cât de cât în taína lăzii mînunate.

Taína însă n-o puteau pătrunde. Nici fiertata Susana, nevasta bădicului Clement, n-a ştiut vreodată ce taína ascunde lada aceea.

Cu cât treceau anii, cu atît faîma bogăţiei lui Clement creştea mai tare. Neamurile lui începură să se socotească între fruntaşii satului şi cam prîveau peste umăr la muritorii de rînd.

Împlínise bădicul Clement vreo zece anî de văduvie, când, într-o zí, se trezí popa cu el că-î vesteşte însurătoare nouă.

— La vârsta dumitale, bădicule?! făcu popa, mirat.

— Eî da, la vârsta mea! Am cincízeci şi şase de anî, şi mai am nădejde de treízeci, cel puţin. La drept vorbînd, nu mí-ar fi trecut mie prîn cap gîndul ăsta, de nu venea la míne popa din Văltorî şi nu-mi spunea că soră-sa, care-î văduvă, ar veni după míne. Acuma, dumneata ştii că eu sunt un om sărman şi sîngur şi că femeía aceea are banî destui.

Popa nu putu să nu-şi zică în gînd: „Iată chípul bogătanului zgârcît! Nícicînd nu se mai satură!”

În zíua cununiei, toate rudenii le bădicului Clement zăcură betege pe-acasă. Părea că a dat gălbenarea în ei, aşa erau de

mohorâți la față.

— Acuma, se cheamă c-a făcut o prostie Clement, ziceau oamenii. Cea dintâi prostie în viața lui. Nevasta asta, soră c-un popă, veți vedea numai că l-a lăsa, în câteva zile, fără parale și-apoi a s-o șteargă.

Femeia era cu vreo cincisprezece ani mai tânără decât bădîcul Clement. Dacă am crede în spusele rudeniilor bătrânului, apoi era urâtă ca ciuma și bună de-nșărcat copiii, ca muma-pădurii. Ceilalți români, însă, o aflau destul de potrivită pentru bădîcul Clement. Vorba e că îndată ce-a intrat femeia cea străină în casa cea singuratică, s-a schimbat traiul bădîcului Clement. Pe când rudeniile, înainte vreme, îl încercău cu toate bunătățile, acum nu i se mai arătau nici pe la poartă. Iar femeia lui strâmba din nas, înjura și mereu era cu gura plină de sfadă.

— Eu am gândit că mă mărit după un om gazdă, și, când colo, săracie lucie! zicea muiera privind prin casă.

— N-am ce-ți face! Acum târgul s-a făcut! răspundea liniștit bădîcul.

— Ce târg? striga nevasta. Crezi tu că pe-o soră de popă poți s-o batjocorești așa? La asta să nu te gândești, sărântocule! Măine plec de la tine!

— N-ai decât să te duci! zicea, zâmbind, bădîcul Clement, și pleca prin sat.

Putea umbla și putea zâmbi liniștit dumnealui. Muiera, din clipa în care văzuse lada cea de fier, din clipa în care cercase zadarnic s-o miște cât de cât din loc, era legată de casa lui cu lanțuri așa de tari, încât nici cu patru bivoli n-ar fi putut-o urni din loc. Tărăboiul pe care-l făcea era numai ca să-i deschidă bădîcul Clement o dată, o singură dată, lada. Dar bărbatul era încăpățânat rău.

— Avem din ce trăi, tu muiere. Orice om cu minte strânge bani albi pentru zile negre. Și se poate să trăim mult, se poate să ne trebuiască odată lada de care tot vorbești tu. Acum, deocamdată, mai am niște bănuți, mai ai și tu, și trăim cum ne-

a rânduít Dumnezeu. Dac-o fí să mor, atunci e alta, atunci nu maí am nímic de zís.

Şí, într-adevăr, de unde, de neunde, bádícul Clement scotea în fíecare zí baníí trebuíncíoşí, când femeía nu vroía să dea dínr-ai săí. De unde-í lua? Oricât l-a supravegheat, n-a putut afla níciódată. Dar, — se gândea femeía, — e límpede ca lumína soareluí că numaí díń lada cea mare íí putea lua! Ah! de-ar putea ea pune odată mâna pe cheí! Dar cheíle, necum să puíe mâna pe ele, níci de văzut nu le-a putut vedea, orícât a-n-cercat. N-a rămas o haínă de-a bádículuí Clement nebuzunărită, nepípăítă, n-a rămas un colţíşor în casă unde să nu fí scotocít; până şi-n gunoíul de dínaíntea grajduluí. De multe orí noaptea, când Clement dormea tun, de-ai fí putut tăía butucul pe el, nevasta íşí vâra încet, tremurând, mâna sub perína luí, sub aşternutul luí. Dacă dădea de ceva tare, de un cotor de paí, de-o tivítură groasă, la gândul că a nímerít cheía, símţea că o părăsesc puteríle.

Ceva a ínţeles repede dumneaéí. Cum bărbatul era tăcut şí morocănos, s-ar fí putut tare uşor să se mâníe cumsecade, să facă un testament pentru rudeníí, şí ea să rămâíe cu mâna goală. Înţelese că purtarea eí nu era deloc cu mínte, şí, într-o bună-dímíneaţă, íí puse luí Clement în palmă câteva sutuţe — toată zestrea eí.

— Ce să fac cu baníí? întrebă Clement.

— Să trăím díń eí, e zestrea mea. Când se va íspráví, ne vom întoarce la lada ta.

— Dacă-í pentru asta, ţíne tu baníí. Cumpără tu ce-í de lípsă în casă. Eu sunt sătul de baní, mí-í scârbă de baní.

Femeía luă baníí, convínsă acum cu totul că lada aceea e plínă cu aur. Dar bádículuí Clement íí era scârbă de baní pentru că, íată, lada aceea a luí a făcut-o pe răposata nevastă să-l línguşească o víaţă întreagă, le-a făcut pe rudeníí să-şí dea şí mâncarea de la gură, să í-o aducă luí, şí acum scâlcíe şí míntea femeíí de-a doua.

De ací încolo nevasta gătea bucate alese, ţínea curat în

casă, vorbea cu însuflețire de bărbații crușători, care pun gălbenaș lângă gălbenaș, nu bat birturile, nu joacă-n cărți. În răstimpuri, dansa făcea câte-o aluzie subțire la ladă, la chei, dar îndată ce băga de seamă că luí Clement nu-í plac vorbele astea, începea să rãdã și povestea vreo întâmplare dín sat.

Sãtenii lãudau norocul bãdicului Clement, iar rudeniile primeau pizmaș la nevasta de-a doua.

Într-o toamnă, bãdicul rãci și căzu la pat. Femeia, cât ce-l văzu aprins la față și cu rãsuflarea pricipitã, simți un sãlbatic fior de bucurie. „În sfârșit!“ își zise, și simți c-o apucã nebuniile.

Toată noaptea bãdicul Clement a gemut și n-a putut închide un ochi dín pricina junghiurilor care-l împungeau printre coaste, ținându-í rãsuflarea opritã.

Toată noaptea femeia s-a desfãtat în visurile sí-n planurile cele mai frumoase, și simțea o bucurie pãgãnã la fiecare geamãt nou al bãrbatului. Dín când în când, bolnavul cerea o ulcicã de apã. Ardea în fierbînteli. Femeia lãsa s-o cheme de douã și de trei ori, și abia apoi se scula și-í dãdea apã. Și-l primea cu lãcomie cum horpãie, ca și cum ea ar fi fost arsã de sete.

Dímíneață, bãdicul Clement nu se mai putu mișca dín pat și începu să se teamã de moarte. O trimise dupã doctor. Femeia ieși, încuie ușa încet, cu cheia, pe dinafarã, scoase unalta blestematã, o puse în buzunar și plecã în sat. Pãnã dupã-amiazã a tot stat de povești, când la o femeie, când la alta. Venise cu furca în brâu și avea mare chef de vorbã. Era agitatã, aprinsã și povestea, mestecându-le, o mulțime de istorii.

Dupã-amiazã descuie încet ușa și intrã. Bolnavul o privi cu groazã când o văzu că intrã fãrã doctor.

— Nu-l aduci?

— Nu-í acasă. Am umblat în douã sate dupã el și nu-l gãsesc.

Bãrbatul se ridicã deodată într-un cot, o privi cu dușmãnie și-í zise:

— Míntești, muiere! Tu nu l-ai cãutat!

Cine-a spus că muierea și dracului íi dã de furcã, n-a greșit.

Asta de-acum începu să plângă cu lacrimi adevărate, cu sughitură, fără să se oprească. Plângea și-si blestema zilele. Bădîcul Clement se căi puțin și-i ceru un pocal cu apă.

— Mî-a fost rău, zise el. Ardeam de sete și credeam că mor. Iar tu nu mai veneai. Acum mă simt mai bine, zise el, după ce bău.

Acest „mă simt mai bine“ îi oprî femeii, ca prin farmec, plînsul cu sughitură.

Bîetul bădîc Clement! Crezuse pe-o clipă că i-e mai bine, dar, cît ce-a dat noaptea, începu o tusă pîgînă și scuipa cu sânge. Femeia dormi de astă dată tare bine, ca și cînd tusa lui ar fi fost un cîntec dulce, adormitor.

Cînd se crîpă de ziuă, bădîcul, ars la față și pierit ca de secetă, abia îngînă:

— lute după popa, muier, să mî-l aduci îndată, că mî se pare c-am să plec dîn lumea asta!

Femeia sări dîn pat, începu iar să se bocească și ieși repede cu o cusătură în mînă. Încuie îarăși ușa pe dîn afară și plecă prin sat. Tîndăli cînd la o femeie, cînd la alta; pînă seara n-a cusut un șir de altițe, dar gura i-a melîțat, de s-au luat muierile de gînd cu ea. De-o întrebă cîneva: „Ce mai face bădîcul Clement?“ „Bine, sănătos!“ rîspundea dînsa, și-si contînuia fleacurile ei.

Cînd se îneră de tot, porni spre casă. Ajunse. Se oprî la fereastră. Privi cu multă băgare de seamă înlăuntru. Bădîcul Clement sta întîns cu fața la pămînt, jos, lîngă pat. „Aha, își zise femeia, a fi voit să fugă, cum le vine oamenilor cînd mor! A căzut și l-a apucat moartea acolo.“ Un puternic fior de bucurie o cutremură. Deschise grabnic ușa, se apropiu de mort, îl ridică, îl așeză frumos în pat, apoi începu să caute după cheie. Gura bădîcului Clement rămăsese rînjită — cum căzuse cu fața la pămînt, ochii — pe jumătate deschîși. Și, cum sta pe spate, parcă-si rîdea de femeie, care căuta înfîrigurată după cheie. Răscoli patul tot, cotrobăi sub pat, rîvăși pînă și pîrul mare, încâlcit, asudat încă al mortului. Zadarnic! Merse la ladă.

Cercetă lacătul și văzu din nou că broasca nu era mai mare decât o gaură de cuișor. Așadar, cheia trebuie să fie de-abia cât un cuișor. Începu s-o caute cu deznădejde, înfrîcată de gândul că, din clipă în clipă, putea să bată la ușă vreun om, să-l vadă pe Clement, și atunci comoara era pierdută pentru ea. Aruncându-și privirile spre pat, i se păru că mortul se mișcă. Se uită mai bine și-i păru că zărește ceva printre dinții rânjiți. Un gând îi fulgeră prin cap, nu ca o lumină, ci ca o sârmă fierbinte. De bună seamă, cheia o purta în gură! Cum de nu i-a venit mai degrabă în minte gândul ăsta?! Se apropie de Clement, îi descleşță cu mare greutate gura și scoase o bucățică de fier. Dintr-o săritură ajunse la ladă, descuie lacătul, smulse capacul. Rămase încremenită. Lada era plină cu bolovanii de piatră sură... Pe fața femeii strălucii deodată o bucurie imensă. Se aplecă, își încarcă brațele cu bolovanii, îi sărută și ieși pe ușă ca o nălucă, fugind pe coastă la vale, spre sat, chiuind și strigând în gura mare:

— lu-íu-íu! Haídați la aur! lu-íu-íu! Haíd' la comoară!

1910

MELENTEA

Bădicul Melentea are o casă de bârne înnegrite de vreme și mâncate de carii, sus, la marginea pădurii, pe-o coastă pietroasă. Căsuța e scundă și afumată, mică și pitică, și toată ziua se înhoalbă din două ferestrețe cât palma. În căsuța aceea, și în curte, se izbesc, cât ține Dumnezeu lumea, o grămadă de copii despoiați, cu părul vâlvoi, cu obrajii nespălați de săptămâni. Numai când simt că se apropie bădicul Melentea, sar ca iepurii și odată s-ascund grămăjoară prin unghete.

— Ho! paraleii tatii, nu sunteți acasă? întrebă totdeauna bădicul Melentea. Gândeam că-s acasă, zice tot el, întorcându-și capul spre femeia ce cârpește niște zdrențe, după masă. Că ce le-am adus eu? Turtă dulce din târg, gogoroane roșii de

la jupânul și niște hăinuțe nouă-nouțe!

Apoi își aruncă sub pat uneltele de lucru și se așează pe lavîță obosit.

— Gata-î supa, tu muiere? o întreabă, prívînd-o chiorâș.

— Iar începî? țîpă femeia. Zău, tu-ți faci de cap!

— Cum să-mî fac de cap?! N-am fost eu azi-dîmîneață la măcelar, și nu í-am zís: „Jupâne, două kílograme de carne! Da' ștîí, cu măduvă și grasă!“? Și n-a dat el de două orí cu barda, și nu m-a întrebat chíar pe míne: „Unde poftești s-o trímít?“? „Unde? Acasă la míne! La Melentea acasă!“! Se vede treaba că băiatul n-a nímerít aici.

— Și níci c-a nímeri vreodată! zicea femeia.

— Așa crezí tu? Apoi íacă, voi, muieríle, odată vă píerdeți curajul. Da' de bíne să nu te temí níciodată!

În urmă, femeia-í punea pe masă un bruș de mămăliguță, o fíertură acră, și Melentea începea să înghítă strașníc, lăudând bunătatea mănâncării. Erau numai cartofi fíerți, zama era apă goală, subțire, mestecată cu oțet.

— Plutesc steluțele de grásime! Doamne, tu muiere, mă tot gîndesc eu de unde avem noí atâta unsoare și olei?! Iată ș-o bucată de carne! De la noí dín casă carnea nu se maí gată, asta o ștíe tot satul. Să vezí tu cum mîncă alții! O ceapă, un bruș de pâine, un petícuș de slănină. Da' supă la eí, carne la eí, fíertură bună, nu s-a maí pomenít! Și de-aceea lí se lungesc lor grumajíi și lí se fac străvezíi urechíle. Și nu numai cei marí trăiesc așa de prost. Copíii o duc și maí rău! Dacă au o fărâmătură de brînză, apoi lí se pare că au toată bogăția lumíi. De-aceea vezí copíi așa de amărâți peste tot locul. Aí noștri? Unde sunteți, paraleí tatií? la íeșiți puțin la íveală!

— Da' dă-le pace, măi págânule, și vezí-ți de mîncare! íi zicea femeia, necăjită.

Melentea însă nu le da pace. Copíii veneau înaîntea lui, stăteau cu capetele plecate și așteptau.

— Iată-l pe Ionícă-a tatií, începea Melentea, întorcînd cu fața spre muiere pe un băiat ca de șase anișori, slăbuț și pârjolít ca

de secetă. Aísta-í cel maí închelmat. Leu-paraleu, puíşorul tatíí! Da' ce-ai mâncat tu astăzi? Tocană de berbece, aşa-í? Ş-o felíe de caş? Cu-atât maí bine! D-apoi tu, Pătruţ? întreba el, prínzând pe altul de mână şi trăgându-l aproape. Tu, supă de găínă? Aha, ştrengarule, de-aceea eşti aşa de apríns la faţă, ca creasta cocoşului!

Maí prіндеa pe unul, pe doi, apoi se sătura, íi lăsa să plece.

— Da' să-mí spuneţi voi, începea el deodată, unde-s boíí, unde-s vacíle? Aha, la umbră! Aşa-í, dacă dá căldura şi umblă zbârnâind musca, vítele se trag la adăpost. Da' la porcí se vede că n-aţi dat de mâncare. Auzíţi-í cum guíţă? Asta nu se cade, să lăsaţi dobítocul flămând! lute să vă căraţi — unu, doi, trei! — şi să le daţi de mâncare.

Copííí íeşeau, dând buzna pe uşă, îmbrâncíndu-se, ghíontíndu-se.

Femeía-l asculta ameţită.

— Doamne, maí bărbate, zícea ea, să ştíí că tu nu vei ajunge bine! Să-ţi baţi tu joc de copííí tăí?! Nu ţi-í frícă de mânía lui Dumnezeu?

— Nu, tu muíere, că Dumnezeu e bun şi nu se mâníe.

Melentea mânca maí departe, umflându-şi când un obraz, când altul. În ochíí lui, când íi vorbea femeía aşa, se cobora pe câteva clipe o tristeţe adâncă, prívírile lui se ímbolnăveau parcă. Şí atunci părea şi maí palíd, şi íncreţituríle obrazilor erau maí adâncí şi maí dese.

Dar nu rămânea mult aşa. Se scula, lua doníţa cu apă, o ţínea mult la gură, în vreme ce mărul lui Adam í se plímbla majestuos, domol, pe grumajíí deşíraţi.

— Doamne, tu muíere, făcea el oftând, punând doníţa pe lavíţă, da' ce mínune-í aici?

— Ce mínune?

— În víaţa mea n-am băut aşa vín! Se vede că íar a dat domnul Beníamín pe la tíne şi te-a cínstít cu vín!

Femeía când auzea de domnul Beníamín, se íncúda rău, zvârlea zdrenţele şi-şi punea mâíníle în şold.

— Iar îți vîn nebuniile? și-l privea cu scârbă și cu dușmănie.

— Ce nebunii?! Dacă are omul nevastă frumoasă, înseamnă că vine norocul acasă. Așa și cu mine. Domnul Beniamin îi bogat, și nu-î nici bătrân! Când vrea el să-și facă un chef, unde să tragă? La Melenteoia cea frumoasă!

— Vai, bată-te sfîntii, păgânule! zбіera femeia, ieșindu-și din sărite, și începea să-î izbească în cap o rochie ruptă, o cizmă stricată, ce-î cădea-n mână. Da' cum te rabdă inima, mișelule, să mă batjocorești așa, în toate zilele! Nu mi-î destul că muncesc ca un bou, că-mi pierd capul cu atâtea guri flămânde, ce mă behălesc toată ziua? Mai vîi și tu să-ți răzi de mine?!

— Dacă te-a făcut Dumnezeu frumoasă, eu n-am ce-ți face, — zicea bărbatul, ținând brațul ridicat de apărare.

— Așa-î, nerușinatule?! Nu mai încapî de mine?! Dar io-s de vînă că mi-am mâncat viața? Io-s de vînă că am slăbit ca o cățea jigărită? Hai, spune! Nu tu, nu copiii, nu sărăcia din casă? Și-acum, dacă-s urâtă, tu faci glume pe socoteala mea. Și spune, nu ți-î frică de bătaia lui Dumnezeu?

— Cî haî! Să știi că-mi place, tu muiere! Îmi pare c-aud gura unei cucoane marî care-și spală bărbatul. Într-adevăr, e pagubă că nu te-ai născut doamnă! Da' pentru-aceea îmi place. Știi, la alte case de om sărac vine bărbatul ostenit de la munca zilei, își zic două-trei vorbe cu femeia, și el, rupt de osteneală, se culcă... El crede că, dacă doarme, va vedea viața mai frumoasă și mai ușoară dacât cum este. Femeia tace și-nghite necazul, și din când în când se uită cu mâhnire la omul care doarme pe-un suman, cu fața galbenă și suptă. Vezî, mie de oamenii aștia nu-mi place. De la o vreme parcă nici nu mai știu vorbi. Aia nu-î viață! Nu-î de-ajuns că te roade sărăcia destul, să te mai rozî și tu?

Tace puțin și privește la fața veștedă a muierii, care se mai lîniștește.

— Îmi place, adaugă el, că tu-ți mai deschizi gura. Asta-mi place. Pentru vorbă, gura nu cere de mâncare. Da' știi, totuși,

ce-mí vine în mînte când te vîd așa aprînsă? Păţania cu lada, cu lada ta de zestre. Ştii că plecaserăţi pe vreme bună de la voi, da' pe drum v-a apucat o ploaie cu rupere de nour. Şi unde nu s-a umflat râul, unde nu s-au trezît valurile care dormeau în adâncuri, şi-au început să arunce armăsarî pe faţa apei! Chiar atunci întra în râu carul cu patru boi, — Doamne, ce mai boi! — parcă-l vîd ş-acuma carul cu zestrea ta de mireasă. Atunci tot aşa eraî de aprînsă ca acuma.

— Vezî, mă, tu eşti dracu gol! strîga femeia, necăjîndu-se iarăşi. Aî de gând să tacî odată? Aî de gând să nceţi cu batjocurile? Da' tu ce-ai avut, ce avere? Iacă, hârbul ăst' de casă. Aî fî aşteptat, se vede, să-ţi aduc car, şi boi, şi ladă încărcată?

— Aîcî iar îmi place cum ai adus-o, tu muiere. La casă de om sărac, de zestre nu-î vorba nicîodată. Da' casele bogaţilor tot dîn zestre s-aprînd şi se pustiesc. Mai au noroc cu nanaşii, că merg de-î mai împacă. Fără doar şi poate, tu te-ai fî potrivit cu unul gazdă. Valeo, mămulică, ce dungî ai avea astăzi pe spînare! Să ştii tu, cei bogaţi se mânîe mai iute. Noî de ce să ne mânîem?! Iacă, tu de pîldă, de ce te mânîi?

— Acuma, lasă-mă, Melenteo, vezî-ţi de lucru, orî culcăte, da' lasă-mă, că mí-î destul pe zîua de azî, zîcea femeia.

Bădicul Melentea, însă, cât sta peste zî, orî seara, acasă, tot melîţa dîn gură. El avea o credinţa: omul sărac, dacă-nchîde ochii orî gura, începe să se gîndească. A cercat el de cîteva orî aşa, dar nu l-a plăcut amăreala aceea, care ízvora parcă dîn toate părţile şi-î pătrundea fiinţa.

— Gîndurile, zîcea bădicul Melentea, să le lăsăm pe seama bogaţilor. Eî au la ce se gîndî, eî se pot ajuta cu gîndurile, dar omul sărac, orîcum se gîndeşte, tot rău nîmereşte, ca ăl ce tot încărca o povară, — când în căruţă, când în teleguţă, — da' nicîcum n-o putea duce-acasă, pentru că nicî la teleguţă, nicî la căruţă nu era înhămat vrîun dobîtoc...

Cu atît avea noroc muierea, că bădicul Melentea nu prea era pe-acasă. Muncea săptămîna încheiată, în rîsetele

oamenilor cu care lucra. Melentea era bun de leac când muncea în rând cu alții sătenii. Că aceștia își uitau supărările de-acasă, uitau povara lucrului și, dacă foamea n-ar fi strigat cu glasul ei de broască, din deșerturi și-ar fi uitat și să mănânce.

Melentea va fi fost și el ostenit, dar la amiază nu se apuca să îmbrace până ce nu mergea în șir pe la toți muncitorii, până ce nu se apleca asupra merindei și n-o cerceta.

— Săracii de voi, zicea Melentea, ce mănâncării, măi, ca la câinii! Așa trăbă să se hrănească un muncitor? Ce îți-i bun dumitale călcăiul cela de pâine? Da' dumitale, loboda asta? Iarăși știr, și fasole, și ceapă, și peste tot sfânta mămăligă! Măncă, român prost, și te-ndoapă, că de-asta ești bun! D-apoi coala o supă, o friptură nu vă știu face femeia?

Trecea printre muncitori, clătînând cu tristețe și dezgust din cap. Se-ntâmpla ca vreun muncitor să fie nou-venit, să nu știe moarea bădicului Melentea. Acela privea întâi chiorâș la omul slab și deșirat, care se pleca asupra mănâncărilor lui. Și nu apuca bădicul Melentea să-i spuie două vorbe, când acela se și scula, răstîndu-se:

— Ce-î, măi bade, ce-î, mă deșiratul? Tu să-mi batjocorești măncarea? Nu vezi că acuși îți se desfac ciolanele, că nu le mai poate strânge pieluța galbenă? Da' tu ce mănânci, lîhodule, de ne batjocorești pe noi așa?

— Eu, zicea Melentea, surâzând, eu, carne și supă. Eu, mănâncării scumpe, măi! Vînă și vezi.

Îl apuca de mânecă și nu-l mai lăsa până ce acela nu se apropia de traista bădicului Melentea.

— Iată carne, iată pește, iată și plăcinte, zicea bădicul, împingându-i sub nas un bruş de mămăligă, o felie de ceapă și sare.

După ce mânca, se lăsa gemând pe spate.

— Măi dragii mei, mi se pare c-ar trebui să-mi aduceți un doftor. Femeia-i de vînă. Mi-a pregătit niște mănâncării unsuroase ca acelea, și, cum îs lacom, am mâncat de m-am umflat ca un baron.

Și puflăia pe nări, în hohotul de râs al tovarășilor.

— Că nu vă hrăniți și voi așa de bine ca mine, să știți că nu

numai sărăcia voastră-í de vînă, cí și nevestele. Nu știu face bucate cu gust! Dar a mea? Ptii! Bat-o focul de muíere! De multe orí îi zíc: „Maí las-o cu fíertura, soro, maí las' cu domniíle, că om sărăcí și nu suntem dedați cu sărăcia“.

De se-ntâmpla să muncească pe undeva departe de sat, venea la prânz vreun băiat să-í aducă veșnicul mălai și veșnica bucată de ceapă. Melentea, cât ce sosea copilul, lăsa unealta dín mână, se apropía de el, căuta în corfă, mírosea, și ceilalți îl auzeau numai că se răstește la băiat:

— Ce-í asta? Iar zamă cu carne de porc? Și de ce-a pus maică-ta atâta smântână?

Copilul zâmbea subțire, știindu-í felul.

— Acum să știți, oameni buní, zícea Melentea întorcându-se spre români, că de-oí murí odată și odată, muíerea-í de vînă. Cíne-o pune să mă-ndoape cu toate bunătățile? Astea-s pentru bogații care se-ntînd sătuí pe canapele, nu pentru un muncitor ca míne!

Unde are o muncă maí grea, tovarășii îl ajută cu drag. Că bádículuí Melentea í s-au cam muíat puteríle. De multe orí e ostenít și se clatínă ca o găină beată pe pícíoare.

— Ești ostenít, bádícule, îi zíce vreun fecior, bucuros că-í poate ajuta.

— Ostenít, pustía! Ba nu-s ostenít. Dar, adaogă în taină, am bătut o cupă de vîn vechí la amiază, și poate asta să fie vîna. Că la míne-n pívniță stau buțile în șir, de țí-í maí mare dragul să le vezí!

Seara, când venea la rînd la plată, dacă se-ntâmpla atunci să fí lucrat maí întái la stăpân nou, îi zícea:

— Eu, domnule, scot pentru nouă.

— Cum așa?

— Bíne. Pentru nouă suflete.

Stăpânul prívea întrebător la oamenii:

— A lăsat careva să-í rídíce el plata?

— Ba nu, s-aude dín mulțíme.

— Atuncí, ce vorbești dumneata?

— Vezí că, după dreptate, așa s-ar cuveni. Eu am acasă patru fete și patru feciórași, dar ăia încă nu pot lucra. De mâncat mîncă, — níci lupii... Acuma, eí îs opt și cu míne nouă.

Bogații satului nu prea stau de vorbă cu Melentea. Íi píscă, și nu le place. De multe orí aduce vești plíne de spaímă: ba c-a dat, colo, pe hotar, boala-n víte, — el cu ochii lui a văzut vreo douăzeci crăpate, — ba c-a auzít la oraș că au să se puie bíruri noi pe cei bogați, ba că se face bătaie...

În biserică se pomenea de multe orí că vorbește cu glas tare. Creștínii-l priveau nedumeríți, iar popa, câteodată, nu se mái putea răbda să nu-l întrebe:

— Ce tot aí acolo, bádío Melenteo?

— Eu, nímic. Da, sfântul Nículae, colea, dín ícoană, nu-mí mái dă pace. Mă tot întreabă câți copíi am. I-am spus că opt, și sfântul tot nu crede și mă întreabă iar.

Alteorí popa îl înfruntă în ușa bisericii, când îs adunați creștínii mái mulți.

— Eu nu-s de vînă, părințe, dacă mă mái scap și zíc o vorbă tare. Sfínții-s de vînă. Ce au eí să mă tot întrebe: „Ce mîncí azí, Melenteo, ce nu te-mbrací mái bine, golanule?” Eu cat să le răspund, altfel ar stríga tare, de n-aí mái putea țíne slujba.

Mái multe glume făcea Melentea când murea vreun creștín în sat. Dacă mortul era bogat, numaí ce-l auzea spunînd, când trăgeau clopotele toate:

— Gros-gros,

Că-í om bănos!

Gros-gros,

Că-í om bănos!

S-a ísprávít cu muíerea! zíceá, bucuros, bádícul Melentea. Acum a íi stînd în fața cazanului cu smoală clocotită și s-a íi târguînd cu dracul, cât să-í dea să nu-l moaie colo. Da' Necuratul a să-í zícă: „N-aí ce-mí mái da! Pân-aí fost în víață, mí te-aí dat de bunăvoie mie, cu trup, cu suflet!”

Dacă murea vreun om sărac și trăgea numaí un clopot, cel

mîjlociu, numaí îl auzeaí pe Melentea că spunea:

— Tíngí-tíngí-tíngí-tang,
C-a murít un om sărac!
Tíngí-tíngí-tíngí-tang,
C-a murít un om sărac!

S-a ísprăvíť și cu ăsta! zícea el bucuros. Da' numa mí se pare mie că n-a avea hodínă níci pe lumea cealaltă. Cum e dedat cu sapa și lopata, l-a pune sfântul Petre să sape lângă pomii Raíului, să facă mere multe...

Așa-í bádícul Melentea. Când nu-í toacă muierii la ureche, ímbată de cap muncitorii care sunt cu el, í face să rîdă și să-și bată joc de necazurile vieții. Í place să tot scadă dín puterí, așa, pe nesímțíte, ș-odată numaí, când va fí să fíe, să-l umbrească moartea pe neștiute. Și í-ar plăcea atunci să fíe cineva să-í spuie în batjocură la ureche:

— Tíngí-tíngí-tíngí-tang,
C-a murít un om sărac!

1910

GURA SATULUI

Tușa Evuța era o femeie mărunțică, sprîntenă de să-ťí lunece prîntre degete. De când í-a murít bărbatul și-a lăsat-o văduvă la patruzeci de ani, tușa Evuța nu mai dá pe-acasă decăt seara. Las' că níci pîná trăia fiertatul nu păzea atâta casa, dar acum părea că-și face de cap.

— Asta atâta a așteptat: să scape de Pătruť! zíceau femeie, și-o príveau în batjocură.

Dar tușa Evuța nu le lua în seamă. O femeie săracă trebuie să trăiască dín ceva. Avere n-are, copii nu í-au rămas s-o ajute, mană dín cer nu-í cade. Íși ía dar sapa subsuoară orí secera pe umăr și pornește de dímíneață de-acasă, să-și câștíge bucățica de pîne.

Când e în brazdă cu bărbații și cu femeii, toți o înconjură, toți se feresc de ea. Căci tușa Evuța, câtu-î ea de mărunțică și de sprîntenă, la lucru trage ca la moarte. De două-trei ori dă cu sapa, și se oprește privind departe, cine știe unde. Și dacă dă de stăpâni mai sficioși, care nu îndrăznesc s-o îndemne la lucru, începe deodată cu istoriile ei nesfârșite.

— Știti unde-am fost ieri la sapa? La cusca Ioana. Da' — Dumnezeu să ne ierte! — la ei în grădina e pământul tare sărac. Se vede că-și uită să-l mai gunoiască. Eram patru femei, și săpam acolo, și pliveam. Și ce mi-au auzit urechile n-aș vrea să mai audă nimeni! V-ați gândit dumneavoastră că pe cusca Ioana o bate bărbatul în toată sara? Poftim! Am știut eu că nu v-a trecut așa ceva prin minte! Să ferească Dumnezeu de-așa tra! Cum? Nu crezi? Apoi, iaca, să-ți spun, am văzut cu ochii mei. Între mine a bătut-o.

Maí da o dată, de două ori cu sapa... apoi începea din nou:

— Și știti cu ce? Cu biciul cel de curea! Dumnezeu să ferească și pe puil de șarpe! Și pentru cine? Pentru mutălăul de Florea. Cică ar umbla ș-acum după cumătra Ioana. Gurile sunt care să vorbească, iar bărbații, ce nu cred? O, ei cred toate prostiile, numa să le-audă!

Vreo femeie, în cursul muncii, îi arunca vorbele:

— Maí las', Evuțo, n-or fi toate cu lapte câte le spu!

— Așa ești dumneata, cumătră, zicea cu necaz Evuța. Dumneata crezi că eu îmi bat gura degeaba. Ce am eu cu oamenii? De ce le-aș strica casele?

Când e în rând cu maí mulți muncitori, bărbați și femei, la sapa, ori la secere, ori la strânsul fânului, tușa Evuța se frământă mult până să se poată cuibări bine în cuibul ei. Oamenii, la început, n-o prea ascultă; câte unul o privește cu ciudă, văzând cum tot rămâne îndărăt și cum altul trebuie să-î ajute. Dar tușa Evuța nu se dă bătută cu una, cu două. Se face că nu pricepe nimic, ci torăie mereu din gură, ca o meliță neadormită. Oamenii, de la o vreme, încep s-o asculte cu băgare de seamă.

— Am fost de curând, zicea ea, la lucru la un om bogat. La

secere am fost. Acuma, bine, vineri era, așadar, zi de post. Bogații, de altfel, cam în zi de post bagă lucrători. Dar aici totuși a fost prea-prea. Nu ne putea face o zamă de fasole, înăcrită puțin, nu ne putea da niște pâine? Căci doar pâinea e bucătura postului. Da' când ne dăm noi, măi oameni buni ș-a lui Dumnezeu, colea, la niște sălcii, hămesiți de foame, știți ce ne-a pus de mâncare? Lobodă și știr. Unul Dumnezeu, dacă mint! Acuma, spuneți dumnevoastră de-î cinstit lucru să-și bată joc așa, cineva, de omul sărac! Dacă ești sărac, încă nu urmează să te asemene cu dobitoacele!

— Las', Evușo, bune-s și lobodele! zicea careva.

— Bune, dacă la pregătești bine. Da' știți cum au fost? Numai opărite. Curat numai opărite! Nu putea să le dea lelița Marina la porci?

— Adică acolo ai fost la lucru!

Tușa Evușo n-ar fi vrut pentru lumea asta toată să spună cu numele oamenilor despre care vorbea, dar la urmă se pomenea că-î zice, fără să-și dea seama.

— Nu știu dac-ați auzit, începea dânsa, schimbând vorba, că Onceaie iar a mai făcut o minune.

— Ce minune? întreba vreunul de mai aproape.

— Gândeam eu că nu știți! Numai ieri s-a ntâmpat. Ieri dimineață, când se crăpa de ziuă, iesă pe porțiță Ionu Crețului, cu coasa în spate, să se ducă la coasă. Când colo, ce să vadă? La porțiță îl aștepta un cal negru, rotund și îndesat, cu frâu în cap, cu șaua în spate. Știe el Ionu Crețului a' cui e calul și de ce-î legat la el la poartă? Nu știe! Și ce face? Își aruncă coasa în curte, încalecă murgul și-aleargă ca un vârtej peste opritul boilor, prin luncile sărate, și știți unde se oprește? La Onceaie în curte! Iese bătrâna din casă, caută muma-pădurii la el, face-un semn din mâna zbârcită. Calul îngenunchie, și Ionu Crețului se coboară. „Ce cauți la mine, voinic?” îl întreabă hârca. Feciorul o privește buimăcit și nu știe ce să răspundă. „Ai venit pentru comoara de la voi din grădina”, adaogă Onceaie, înghețându-l pe voinic cu ochii ei suri. „Eu nu știu de nici o comoară”, zice tânărul. Da' bătrâna l-a

mai privit o dată, apoi a făcut un semn calului. Murgul a îngenuncheat, Ionu Crețului a încălecat, fără să știe ce face, și a plecat iar în goană. Da' când a ajuns la opritul boilor, Ionu Crețului își aduse deodată aminte de ceva, întoarse fugarul și se opri la baba în curte. „Ei, tînăre, ți-ai adus aminte?“, îl întrebă baba, răsărită ca dîn pământ. „Da, mi-am adus“. „Și ce vrei?“ „Vreau să scot comoara“. S-a dus Oceaie în casă, și, când a plecat, sub sară, de-acolo, tănărul era ca sosît de pe ceea lume. Nu mai vorbește de-atunci cu nîme, și la părinți li-i frică să nu-și piardă mîntea.

Când aducea tușa Evuța vorba despre Oceaie vrăjitoarea, oamenii o ascultau cu băgare de seamă. Rar se afla vreunul mai necrezător care să-i zică:

— Iaca, vorbe goale, tușă Evuțo...

Dar tușa Evuța afla totdeauna sprijînitorî. Toți știau câte-o istorie minunată cu bătrîna aceea; și tușa era acum supărată că nu mai poate ajunge la vorbă. Adulmeca cându-i pe isprăvite povestea și schimba iarăși vorba.

— Da' cu primarul știți care-i nouțata? D-apoi asta, că se desparte de muiere! Au băgat cărți la protopopul, și acum așteaptă să fie chemați la judecată. Apoi să mai zici că nu-și vîră Necuratul coada în trebîle oamenilor?! Cîne-ar fi gîndit că se va isca odată așa neînțelegere între ei? Avere au, cînte în sat au avut, de frumoși is frumoși amândoi. Și iată că acum umblă să se despartă!... Rele vremuri am ajuns noi, oameni buni! Ce vorbesc eu de primarul, da-n casa dascălului să vedeți ce-i!

Oamenii lucrau, dar trăgeau cu urechea la vorbele Evuței. De fețele însemnate dîn sat le plăcea s-audă vești noi și, poate, mai ales vești slabe.

— Și ce-i în casa învățătorului? întreba vreo codană de femeie.

— Acuma, ce spun, între noi să rămâie, începea tușa Evuța. Toți știți că, înainte cu patru ani, a venit dascălul la noi în sat. A stat un an neînsurat, a umblat el încoace și-ncolo pe la popi, da' se vede că nu ș-a aflat o fată pe plac. Ori — ce mai știți? —

poate că dascălul nu-í socotít în rând cu domníi! Acuma, ştiţi ce-a făcut? A luat pe Nastasía luí badea Ilíe. Frumoasă fată, níci să n-o stropească pícur de apă! A căpătat avere, ş-a făcut car şi plug ş-a început şi el să se rumenească la faţă. Eí, dar acum se vede că-í pare rău că nu ş-a luat o doamnă. Tot mereu cade cu gura pe bíata femeíe: ba că nu se ştie îmbrăca, ba că nu ştie face o mâncare mai aleasă, ba că-l dă de ruşine când íf vín domní la masă... Şí tot aşa o íferbe şi o zoleşte, de sărmana femeíe mai că nu-şí dă sufletul. Acuma, ştiţi ce-a făcut dăscălíta? Ş-a luat copílul ş-a fugít acasă, la tată-său. Bătrânul, cu vorba pe lângă ea: „Să te-ntorcí, Nastasío, să nu mă faci de ruşine, să nu-ţi strící tu norocul!“ Da' fata, nu şi nu. „Spânzură-mă, tată, taíe-mă, dar îndărăt nu mai mă duc.“ Şí, în vremea asta, dascălul ştiţi ce face? Merge, tícălosul, la boltă, cu Maía. Cícă aía-í domníşoară şi í se cade! Sări-í-ar ochíi!

Cât ţine zíua, tuşa Evuţa vântură toate ístoríile ce umblă prin sat. Când le ísprăveşte, íscodeşte ea altele, dacá mai este până-n seară. Nu-í place însă două zile dupăolaltă să fie cu aceeaşi oamenii la lucru. De aceea, dín cât poate, se mută de la un creştín la altul în fíecare zí. Nímení n-o prímeşte bucuros la muncă, văzând-o cum se ţine mereu de poveşti. Dar, de la o vreme, muncítorii s-au dat cu ea, aşa că unde e vreo clacă, orí muncítorii mai multí, stăpânul se símte dator s-o cheme şi pe tuşa Evuţa.

Atunci e dânsa în apele eí. Ştie că n-o urmăreşte nímení cu privírea, de lucră orí ba, şi atunci nu cruţă cu ístoríile eí níci chíar pe popa dín sat.

— Zíce că-í dator, mái dragíi mei, pe la băncí, de acuşi vor íeşi să-í bată la tobă averea. Da' ce avere? Rochíile preuteseí, că alta n-are. Aşa-í trábă dacá nu í-a pus níci un frâu preuteseí! Cíne-a mai văzut atâtea haíne noí, atâtea părechí de papucí câte perindează femeía asta pe an?! Apói, ce gândeşte ea, că popa, dacá-í popă, ínseamnă că face baní? Face pe dracu, ştím noí cum face! Scoate dín băncí şi se îngloadă în datoríi! Frumos de la un popă!

Tușa Evuța, când n-are de lucru pe câmp, când n-o ía nímení, merge în povești la o vecínă. Și, la ea, vecíne sunt toate femeíle dín sat. Torăie dín gură, poartă vești slabe, învrăjbește pe cei maí buní prietení, iar când e trasă la răspundere jură în toată forma că ea n-a zís. Dar, cât scapă, ca argíntul-víu, își face loc îndată și începe alte mínciuní.

Dar așa cum e, trăiește ușor. Vorbește mult, lucră puțin și totuși are pâinea eí de toate zílele. Și maí are un dar. Să stai cu ea o zí întregă pe hotar, când se píerde príntre muncítorí, până seara aí afla tot ce-aí vrea să ștíi despre satul acela.

1910

DARUL LUI MOȘ MIRON

Era în vara anului 1916. Războíul bântuía de-atât amar de vreme prín fundul Galíției, prín Polonía, în Italía. Dín vreme-n vreme, își trímítea rănítii și bolnavíi până prín satele noastre. Aduceau cu eí uníformele spălăcite și murdare, iar pe fețele supte și ínnegríte de vânturíle lui Dumnezeu și de uraganele mașínílor íscodíte de oameni, mírosul, aerul războíului depărtat.

Cât de schímbați erau oamenii care se întorceau dín fața morții!

Moș Míron, în satul lui de la poalele munților, íntre greu în vorbă cu cei ce se-ntorceau de pe câmpul de luptă. Avea o sífálă cíudată ínaíntea lor, deși í-ar fí putut fí, cei maí mulți, nepoți. I se părea lui că-s vrednící de-o cíinste deosebítă, că știu lucrurí pe care nímení altul în lume nu le poate ști. Dar de vorbít cu eí, trebuía să vorbească numaídecât. De la o vreme era nelípsít de la gară, și cel díntâi sătean care-í dădea bítețe soldatului ce se cobora era moș Míron.

Cei pe care-í íntâmpína nu-l prea íntelegeau, nu prea știu ce vrea să afle moșul de la eí. Și, orícât ar fí voít să-și ascundă adevăratul gând, bătrânul tot era sílít, în urmă, să mărturísească ce vrea și să vorbească deslușít.

— Uíte ce-í, nepoate. Noí pe-aící nu mai ştim ce să credem. Toţi mînţesc, numa sufletul dín noí nu. Voí, pe-acolo, trăbă c-aflaţi mai íute veştíle: Au íntrat aí noştrí îñ războí, sau n-au íntrat?

— Pân-acum nu, moşule. Da' nădăjduím de la Dumnezeu...

Nădăjduía şí bătrânul „de la Dumnezeu“, dar prea-í era lui greu să mai aştepte. Dín felul cum í se lungea faţa bătrână, dín felul cum íí sclípeau ochíí îñ cap, se vedea límpede că vorbele spuse de ceí ce veneau acasă bolnaví orí îñ concedíu nu-l mulţumeau.

De cum a dat gură de primăvară, moşul a-nceput s-o ducă greu de tot. Íşí ísprăvíse tot ce strânsese peste vară, şí bucatele erau scumpe foc. Íñ câteva săptămâñí şí-a dat şí cel dín urmă ban, pe care abía l-a pescuít díntr-un cotlon al şerparului.

A văzut el că oamenii bătrâñí, femeí bătrâne se tot duc la primărie şí se-ntorc cu baní acasă. Locuía departe, îñ capătul satului, spre munte; pe la primărie n-a dat de zece orí îñ viaţa lui; dar lípsa íí dete brâncí şí, îñtr-o zí, íacătă-l îñ faţa primarului.

— Văd că toată lumea duce baní de aici. Va fí, pesemne, vrun ajutor pentru oamenii bătrâñí şí sărací ca míne, îñ vremea asta de scumpete crâncenă. Pân-acum am mai avut câte ceva, de-acum!... şí el făcu un semn cu degetul lui gros şí noduros că „s-a tăiat aţa“.

— Dumneata nu poţi căpăta, moş Míroane, íí răspunse primarul. N-ai pe níme îñ războí.

— Dar nící acasă!

— Adevărat că veí duce-o greu. Da' staí, mí se pare că tot mai aí dumneata ceva. Aí vândut otava?

Moşul íşí încruntă sprâncenele şí priví îñ pământ.

— N-am vândut-o!

— Apoi vezí, rău faci că n-o vînzí. Se plăteşte foarte bine. Poate aşteptí să mai crească preţuríle.

— Nu aştept!

— Atunci, mí-o poţi vînde chíar míe.

Bătrânul îl priví cu duşmănie.

— N-ai dumneata bani să cumperi otava mea!

Și s-a ridicat de pe scaun, și-a oblit trupul îngârbovit și-a ieșit din primărie pășind apăsător. De-atunci n-a mai dat pe-acolo.

Dar lipsa — tot mai grea.

Avea doi frați mai tineri, avea și alte neamuri mai apropiate prin sat. Azi era la unul, mâine la altul, până când i s-a tăiat apa și de la moara asta.

Rudenile aduseră și ele vorba despre otavă, că ar putea-o vinde și ar lua bani frumoși pe ea.

— N-o vând! răspunse moșul mânios.

— Doar nu-î vrea s-o rumegî dumneata! Noi știm că ai în pod și otava din anul trecut.

— O am!

— Să vede că aștepti s-o vinzi pe-un car de bani. Până când ai s-o tot aduni?

Când auzise așa, s-a dus ca din pușcă, și mai mult n-a călcat pragul neamurilor. Ce s-adune? Abia era o căruță de otavă, că n-avea alt loc de coasă decât pe sub prunii din grădinița lui.

Lipsa era acum și mai mare, dar moșul o mai putea strânge de grumaj: începuse prășitul cucuruzului, și de-ací încolo se țineau lanțurile de câștig. Bătrân era, dar tot era căutat în lipsa mare a palmașilor.

De la Sfânta-Maria-mare, de când intrase România în război, moșul nu s-a mai dus nicăieri la lucru. Nu și-a mai părăsit casa, curtea, mai ales grădina, din care trăgea cu urechea în depărtări, să prindă vuietul războiului. Veghea noapte după noapte și nu-î scăpa nici cel mai mic zgomot. Trecu o săptămână, trecură două... În săptămâna a treia, noaptea, luni spre marți, moșul, cum stătea în grădina, prinse sunetul unei copite. Într-o clipă fu în drum, dinaintea casei. „De bună seamă e un roșior“, își zise el, adulmecând depărtările. În clipa aceea, în noaptea neagră se auzi un glas, aproape de tot:

— Cine-î acolo?

— Om bun, răspunse moșul.

— Dacă ești bun, vino aici!

Moș Míron, sprínten ca un flăcăuandru, se înfundă în noapte.

Era o patrulă de cavalerie românească. Bătrânul nu-și putu ascunde mîrarea cum de-au venit atîția, așa, pe nesîmțite. Știríciră tot ce se putea afla de la bătrîn și voíră să-și continue drumul.

— O mică rugămînte am, nepoților: să vă dau o mână de otavă la cai.

Sergentul zâmbí și zise:

— Nu-í vreme pentru asta, moșule.

— Da' când vă-ntoarceți? Am niște otavă ca strămătura!

Sergentul zâmbí dîn nou.

— Atuncí, nu zícem ba. Dacă ne întoarcem cu bine...

Șí, peste două ceasurí, în puterea nopții, călăreții s-au întors cu bine. Moș Míron făcuse șapte legături de otavă și le scosese la poartă.

— Să vedeți numai ce otavă! Strămătură, nu alta!

Călăreții luară-n șa sarcinile făcute de bătrîn, íi mulțumíră și dispărură în noapte.

Peste trei zile coloanele armatei române treceau pe drumul de dinaîntea casei lui moș Míron. Frontul fusese împíns înaînte. Era învălmășeală mare, și o căldură...

Carele — unele treceau, altele odíhneau. Și prín învălmășeala aceea de oamení și de vite se vedea un bătrînuț în straie albe, cu capul gol, cum tot íese pe portíță cu câte-o sarcină de otavă, și cum o împrăștie înaîntea boilor sau a cailor. În spate aducea otava, în mână ținea o pâine albă, căpătată de la soldați. Pălăria íi căzuse prín pod, în otavă, dar níci prín gînd nu-í trecea s-o mai caute. Și, tot astfel, nu băga de seamă că pe pâinea albă, când mușca dîn ea, erau pícuri marí — lacrími ce ízvorau în neștíre dîn ochíi lui bătrîní.

1919

ZI DE VARĂ

Moş Gavríl, în capul gol, numai în cămaşă lungă, strânsă la mijloc de-o brăcie de lână ieşită la soare, în iţarí de pânză aspră, desculţ, răstoarnă puţin capul, — cum face găina când simte ulíul, — şi cată-n înălţímíle albastre.

— Mare zăpuşeală va fí azí, măi române!

Şí, după ce mai face câţíva paşí, se opreşte, clatínă dín cap şi adaogă:

— Mare! Da' tot o să mai clocească trei-patru zile până va scoate puí. Parcă-í încuíat cerul, măi române, măi!

Rídícă de lângă tăietor o mătură de nuiele şi o duce de-o aşează sub şopronul nou, coperít cu ţíglă roşie. Dín măturoí n-au rămas decât cotoarele. Poate cíneva l-a aruncat acolo, ştıínd că í-a sosít sorocul să fíe aruncat în foc.

Moş Gavríl umblă încet, adus de şale, şi părul lung, alb, íi cade în şuviţe pe frunte, pe faţă. Se mai apără de el, da' mai mult íl lasă în voíe. E rumen la faţă şi are ochí de un albastru ostenít, fumuríu. Când vorbeşte, íi place şi acum să tragă cu cel stâng, dar nu mai ízbuteste să-şí facă pontul ca în tínerete.

Prín praful şi nísípul curţíí, tălpíle luí, ca de cízmă, lasă urme late.

Se apropíe de podmolul de sub streaşína caseí, după ce s-a mai chíorât o dată către soare, scoate dín sân pípa cărámízíe şi băşíca de porc, umple „drăcía“ şi-í dă foc.

În curte, în grădínă, peste sat — líníşte. Numái dín când în când o taie cucurígat ostenít de cocoşí, semn de năduf, de „cloceală“, cum zíce moş Gavríl.

Bătrânul pâcâie mulţumít. Şí-a ísprăvíit lucrul de dímíneaţă: şi-a săturat víţeíí şi purceíí. Adevărat că pentru purceí lăsase noră-sa cíubărul plín de lătură. La víţeí le adusese el mohor tânăr dín grădínă.

Moş Gavríl se cuibăreşte mai bine pe podmol, se reazemă cu spatele de zídul rídícat de el, încă în vremea tíneretíí, şi pare că abía acum se odíhneşte bine. S-ar zíce chíar c-a aţípít, dacă dín colţul guríí nu s-ar desface, în rástímpurí rare, aţe de

fum vînețiu.

S-a așezat pe podmol, sub fereastra mică, pătrată, ce ocheste în curte. Așa cum mai înainte cercetase înălțimile cu ochiul, acum se scrîntește, din când în când, cu urechea spre geam, și ascultă.

— Mîi s-a părut, măi române, măi!

Aroma proaspătă a dîmîneții s-a mistuít toată. Sub streășină, la umbră, moș Gavrîl adulmecă valurile zilei de vară.

Se rîdîcă încet și, punându-și palmele, ca două carapace, la tâmple, se necăjește să vadă prin geam.

— Nu s-au trezít níci acum harnicíi maică-síi. Da' tot va trăbuí să-í scol. E târzíu, măi române, măi!

După porunca noră-síi, trebuía să-í trezească de mult. „Scoală-í, tată, când veí gândí că noi am ajuns la moșie. Să nu-í văd cu urdori la ochí de-atâta somn! Se fac leneși și-o să ne scoată sufletul când vor fí mari”. „Haída-hai!”, făcuse moșul, în semn că poate pleca líníștită. „Să-í scolí și să-í puí la treabă”, adăogase și tatăl.

Bătrînul ínră ușor în casă, lăsînd ușile crăpate, să nu facă larmă.

În odaía largă, în păcelul de lîngă cuptor, cei doi copíi nu símt nímic. Nu-í prea mare lumínă, dar câteva muște trezíte nu-și găesc alt loc de odíhnă decît guríle celor ce dorm íntíns.

— Ce spurcăciuní! zise moșul, cu ciudă, hășîndu-le.

Muștele zboară, dar revín repede, și se așează în același loc.

— Ptíi! afurísítelor, face moșul. Toată líghioana are un rost în lume. Da' muștele ce rost vor avea, măi române, măi! Iată, să nu dea pace unor copílași!

Văzîndu-le obrăznícia și-auzíndu-le bâzâitul tot mai mult deasupra capetelor copíilor, moș Gavrîl caută o năframă subțire și-acopere căpșoarele bălane.

— Poate că tot e prea devreme să-í trezesc.

Ínsă, la atíngerea năfrămíi, copíla, Nícuța, gâdílată, își încurcă mânuțele în val, trăgîndu-l și de pe obrazul lui Gavrílaș.

Moşul sare în ajutor, dar îi prea târziu: amândoi au deschis ochii somnoroşi, Nícuţa — albaştri ca cícoríle, Gavrílaş — negri înlăcrímaţi.

Copíla nu împlínise încã trei ani. Bunícul o ía uşurel în braţe şi-í netezeşte părul cârlíonţat şi încãlcít.

— Hopa! face moşul, săltând-o puţin în sus, şi lăsând-o, ca pe o pană, pe nísípul moale.

Gavrílaş nu se grăbeşte să se coboare dín păcel. Un ochí í se îngreuiază íar a somn, e-aproape închís.

— Sã nu faci așa, cã rămâi chíor, mãi române, mãi! zíce bãtrânul, şi-l saltã repede dín pat. Uită-te la Nícuţa, ce fatã harnícã-í! Nící nu-í pasã cã s-a sculat.

Copíla îşi opreşte un căscat, şi cícoríle albastre încep să rãdã.

— Moşule, mie nu mí-í somn defel.

— Ce somn! Copíílor harnící, pe vremea asta, lí-í foame, nu somn. Ia să-ncepeţi a vă spãla, cã de-mbrãcat sunteţi îmbrãcaţi.

Au numai cămãşuţele pe eí. Gavrílaş se repede, îşi umflã obrajíi cu apă rece, şi, tot slobozínd în pumni, dã pe ochí şi pe obraz.

— Dar urechíle, víteazule? Vreí să se-adune pãmânt să creascã grãu?

Copííul mai suge o datã bíne ţãţul verde al ulcíorului, dar obrajíi nu í se mai umflã nící pe jumãtate ca íntãia oarã.

Nícuţa se sfíeşte de apă rece. Pe ea o spalã moşul, pãnã se obişnuíeşte puţin. Apoi se repede, ía şi ea apă în gurã şi începe să se spele. O pufneşte de câteva orí rãsul, stropeşte cu apă în toate părţile, şi íar suge ţãţul ulcíorului.

— Doamne, tu copílã, cã pe mare hãrnícíe eşti pornítã! Când începí cu lucru', nu-l mai ísprãveşti. Gríjí, cã daí de negru! Vín-acum, să te şteargã moşul!

— Da' Gavrílaş s-a şters?

— Mí se pare cã el a şi ajuns la blídul cu lapte. Haída repede, dacã vraí să-ţi mai rămãie şi tíe.

Fetíţa nu suferã ştergarul aspru dín pãnã de cânepã curatã. Nu numai cã-í aspru, da-í pare eí cã şi míroase-a acru.

— Aí nasul prea gíngaş. O să te facem o domnişoarã, zíce

moșul, în vreme ce ține cu putere capul copilei, să nu-l scape.

— Da' Gaviaș mănâncă?

— Să ne grăbim, că poate să fi apucat fără ocinași. Știi tu ce păgân e dumnealui...

Dar copilul nu mănâncă. Laptele nu e în blid, ci într-o oală de pământ, pe vatra focului, caldă încă.

Nicuța se ține bine la *Tatăl nostru*, mai slăbuț la *Născătoare*, iar când moșul cu Gavrițaș intră în *Cred într-unul*, copila nu mai bombăne, ci-ncepe să se uite mereu la blidul gol de pe măsuța joasă.

Moș Gavril descoperă sfertul de mămăligă aurie, taie cu ața o felie, o pune în blidul înflorat vânăt, toarnă lapte, dumică.

— Eí, vedeți-vă de-acum de treabă, șoldanilor! Da' frumos și cu rânduială! Nu vă grăbiți, nu înghițiți cu noduri, că lăcomia nu-í bună, numai la porcul dín coteș.

Și moșul, pășind încet, íese dín tindă, caută ceva prín curte, pe podmol. Pe urmă își aduce aminte că pípa e în sân, și í intră iar. Nu-í arsă decât pe jumătate. Scotoceste-n cenușă, saltă în palmă un ochí de jar și-l nímerește în drăcia roșie.

Copiii au mâncat cu poftă. Le mai toarnă lapte, mai pune mămăligă. Nicuța e supărată: ultima lîngură, cu dumícatul dín fundul blidului, í-o suflă Gavrițaș.

— Dumícatul ăsta e al Nicuții. Asta-í lege. Nu ți-am spus să nu fii lacom, măi române, măi? A mai fost odată în lume un copil pe care-l trăgea lăcomia ca o vâltoare, și s-a înecat c-un bulz de brînză, pe care í-l smulse soră-síí. Și-a dat capul pe spate și-a rămas cu ochii holbați. Până să vie mumă-sa să-í dea după cap, gata a fost. Și-au trăbuít să-l îngroape ca pe toți morții.

— Dacă í-a fulat cocoloșul... zice Nicuța, cu cícorile țintă la bătrân.

— Vezí bine! Da' nu de mult și o copilă a pățit-o. Mumă-sa o lăsase lîngă vatră, să gríjească să nu dea-n foc fíertura de găină. Și copilei tare-í mai plăceau labele de găină. Și, cu lîngura, a-nceput să le caute în oala ce clocotea. A príns una cu mâna, í-a alunecat și-a voít s-o scoată. S-a opărit, ca vaí de

ea; palma í s-a-nroşít şí s-a umflat, pe urmă a copt, şí era să-í cadă degetele. Mí se pare că vreo două í-au şí căzut, de-a rămas chílavă.

— Dac-a vlut să íeie dín oală... zíce , pe gândurí, Nícuţa.

— Da. A ascultat pe ghiavolul lăcomíeí. Că la toate lucruríle rele, numaí ghiavolu-í índeamná pe copíí. Acuma, eu am văzut odată pe ghiavolul lăcomíeí. Nu-í cât un íed de mare. Da' ce spun eu cât un íed! Nu-í mai mare ca un măt.

— Io nu l-am văzut níciódată, moşule, zíce Gavrílaş. Unde l-ái văzut? În podul caseí?

— Da' de unde în podul caseí! Că noi avem cruce pe casă, şí n-avem copíí lăcomoşí. Da' l-am văzut ţínându-se după pârlítul de Cuţulí, ţíganul care-ngroapă vítele moarte şí máí taíe dín ele pe furíş, să-şí facă de mâncare. Ba şí mătă moartă mănâncă.

— Bee! face Nícuţa cu mírare şí scârbă. Să mânce mătă moaltă!

— Şí cal mort, ízbucneşte Gavrílaş, că zíce nenea Nículítă:

Zí, ţígane, să-ţí dau carne,
C-a murít un cal în vale,
Şí mă duc, să ţí-l aduc,
Şí te fac ca pe-un butuc.

— Iaca, el ştıe povestea! zíce moşul. Da' cíne nu se mulţumeşte cu cât í se dă, o păţeşte la fel.

Copíí tac o clípă, pe gândurí.

— Da' brânză nu ne daí, moşule? întrebă cu sfíală Gavrílaş. Bătrânul se uítă cu grijă pe la picíoarele copíílor, sub măsuţa.

— Da' ce cauţí, moşule? întrebă copíla.

— Ia, mă uít după ghiavolu-acela în chíp de mătă. Mí se pare că-í dă târcoale luí Gavrílaş.

Copííí se bagă amândoí sub masă.

Până când se rídică, moşul presară câteva fărâme de brânză în blíd.

— Eí, mâncaţí şí ísprávítí odată. Da' ştıţí voí dín ce se face

brânza?

— Dín lapte, se grăbește copilul.

— Dín lapte, vezí bine că dín lapte! Da' dín ce fel de lapte, măi române, măi?

Nícuța zâmbește a neîncredere, uitându-se la bătrân.

— Dín lapte de oaie, moșule, zíce Gavrílaș.

— Lapte tale! râde copíla.

— Ștíu că nu dín lapte de capră, că pe la noí nu sunt capre, măi române, măi! Da' cum îl strânge de-l face tare?

— Mama zíce că bagă cheag.

Nícuța privește, nenorocítă, înaínte. Nu măi înțelege nímic.

— Cheag, da. Iar cheagul e ca aluatul ce-l bagí în plítă. Adică-l puí în făínă muíată în apă și se face aluat și dospește, apoi îl bagí în cuptor și se face pâine.

— Da' cheagul ce-í, moșule? întrebă copilul.

— Păi nu ți-am spus? Se face dín rânză de míel, și-í ca aluatul.

Copíla râde, cu capul bălaí dat pe spate. Acum înțelege că moșul glumește...

Dín curte și dín grădína șuríí două găíní încep să cotcodăcească deodată, și cocoșul le țíne ísonul, gros cu fală.

Nícuța a șters-o dín tíndă și aleargă prín curte de-í sfârâie călcâiele. În grădína șuríí, în căpița care a mai rămas dín gíreada de paie de astă-toamnă, ștíe ea un cui-bar dín care aduce în toată dímíneața câte un ou. Soarele í aprínde buclele auríí, și-o scaldă-n lumínă și-n căldură. Cămășuța-í albă pare măi albă. Ea alunecă ușor prín aerul límpede al dímínețíí, parcă plutínd pe sub frăgaríí dín grădína șuríí. De sub streășína garduluí, dín țărâna răcoroasă, căínele o vede alergând, și dá dín coadă, cu botul întíns pe etichete de dínaínte. Nícuța ínră în caferul de lumínă care-nvăluíe căpița de paie, díspare și se ívește repede, cu ochíí strălucínd de bucuríe, ținând în mână oul cald. Aleargă și strígă:

— Încă unul, moșule! Încă unul, moșule!

Moșul íí primește avântul în poala cămășíí lungí.

— Eí, bată-te să te bată! Harnică fată! Abia sculată și íat-o câștigată. Da' cu ăsta câte ouă aí acum, Nícuța, în oală?

— Tíșpece, zíce repede copíla.

— Cum, treísprezece?! Apoi de-o săptămână tot așa spuí.

— Nouă! răspunde fata.

Gavrílaș râde.

— Nouă, și íerí aí avut douăzeci!

Nícuța nu se supără. Moșul íar o învață să numere. Până la cínci, treaba merge fără greș. De aci în sus, — comédie întregă! — chíar folosíndu-se de degetele subțírele și trandafíríi de la cele două máini. Iar peste zece, nu í s-a fíxat în cap, până acum, decât numărul treísprezece.

Gavrílaș íși dă capul pe spate și începe:

— Unu, doí, tríi...

Șí nu se mái oprește. El ștíe număra până la sută, cu puține încurcături.

— Ho, sucală, ho! Ce te-aí repezít așa? Da' tu crezí că Nícuța, când a fí ca tîne de mare, n-a ștí și pân' la două sute?

Copíla se lípește, mângâiată, de bunícul.

— Tu, când aí fost ca ea, nu ștíai níci până la cínci. Să ștíi de la míne, măi române, măi, că fecíoríi sunt mái greí de cap ca fetele.

S-aude alt cotcodăcít, rar și-ndepărtat. Cocoșul răspunde de undeva de prín grădínă.

— Asta-í Boboșa, moșule! Iar a fí ouat în spíníi Chíveí...

Trag toți cu urechea. Moșul nu aude decât cocoșul.

— Da' parc-aí spus c-aí luat și cuíbarul de-acolo, măi române, măi.

Copílu a și plecat. Nícuța cată-n urma luí cu părere de rău. N-a cutezat până-acum să treacă gardul și să se apropíe de grămada de spíní dín grădína vecínuluí, deși a văzut și ea, adeseorí, pe Boboșa venínd díntr-acolo, tot cotcodăcínd și opríndu-se într-un píciór, să privească în urmă.

Gavrílaș aduce oul călduș și-l dă moșuluí.

— Măi băíete, ștíi tu de bună seamă că găína noastră ouă

acolo?

— Da, cum nu!

— Aí văzut-o și-acum?

— Pân' am ajuns eu, a-nceput s-o fugăre cocoșul nostru prin grădina. Că pe toate le fugăre, moșule, când se scoală de pe ou.

— N-ai văzut-o cu ochii tăi venind de la vecinul?

— Azí nu, d-am văzut-o de câteva orí!

— Da' dacă ouă acolo o găină a vecinei, și noi îi mănâncăm ouăle?

Nícuța ía oul dín mâna bătrânului și-l privește.

— E de la Boboșa, moșule, că eu îl cunosc.

— Nu mai spune! Așa copilă pricepută are moșul? Da' de pe ce-l cunoști?

— E mai íoșu la coajă.

— Auzí tu, cumínțenia pământului!

— Nícuța știe, c-a văzut și ea când vine găina dín spíní, zíce copilul, mulțumit și recunoscător că soră-sa íi vine în ajutor.

— Prăpădită găină! Să nu-și găsească ea un cuib la noi! I-am tot spus mumă-tii s-o caute și s-o lase-nchísă dímíneața, s-o slobod eu, după ce va íi ouat. Da' de unde! Ea n-are vreme să le-aleagă. Le dă drumul la toate deodată.

— Ar íi bine să le slobozí dumneata, moșule, zíce copilul.

— Apoi da, că eu m-oí apuca să caut găiniile de ou! Asta-í treabă muíerească, măi române, măi! Da' pentru ce zíceam s-o caute mumă-ta pe Boboșa, și, dacă e cu ou, s-o lase închísă? Pentru că, íară, ar putea să nu íie oul eí, acela dín spíní, și tu, dín copil cínstit, să te schimbí în hoț. Iar noi să mănâncăm ouă de furat. Și dín români să ne facem altă aía. Acum să ne vedem de treabă, că sfântul soare a íi către amiază!

Clătește moșul blídul, cu apă rece, íl pune moșul în blídar și íes toți trei în curte.

Maí are de urcat împăratul cerului până la hodína amiezii! Moșul vede díntr-o ochíre și-í pare bine. Tot í-a sculat de dímíneața pe copil! Știe el că are și noră-sa dreptate, că, dacă dorm copiii prea mult, se fac leneși și urduroși.

Fiecare-și știe treaba lui: moșul ia secera de sub o streășină, Gavrilaş — o coșarcă de nuiele, Nícuța — o traistă mare, toată înverzită.

Când trec pe lângă cotețul purceilor, aceia îi simt, grohăiesc rar, somnorosí, și un rât bălan se ívește în troacă.

— Ís sătuí acum, și nu le pasă, zíce moșul.

Copíla ar vrea să pună degetul pe râtul fraged al purceluluí, dar nu cutează. Apropierea prea mare í-a trezít însă pe godací. Se aude un măcínat des de pícíoare pe podeala de stejar, și în gura troacei se ívesc șase perechí de nări tínere, unele negre, altele bălțate. Și-ntr-o clípă toți încep să ceară, guíțând.

— Porcu-í tot porc! zíce moșul. Sātuí de un ceas, să fie de două, și iar ar mânca.

Dar purceii se línítesc îndată ce moșul și copíii trec de coteș.

Ușa grajduluí e deschísă. Copíii íntřă să scarpíne bărbíile moí ale celor doí víțelușí, moșul — să vadă ce-au mâncat boturíle lor fragede dín ce le-a dat de-dímíneașă.

Víțelușíi zac pe paiele stropíte cu fíre verzí de mohor. În íeslea mică — nímíc.

— Harnící dumnealor! zíce moș Gavríl, vesel.

Víteii íntínd capetele príntr-lețele ínchísoríi și mugesc scurt, numai dín grumají. Copíii zâmbesc și-ncep să-í scarpíne sub grumajíi íntínși.

— Moșule, al meu a maí crescut de íerí, zíce copílul, vesel.

— Și-a' meu! adaogă Nícuța. A' meu e maí male!

— Maí, da' pân' la urmă vor crește pe-o formă de marí amândoi, să fie pereche bună. Cíne știe dacă n-om mărita-o pe Nícuța cu eí!

Șí moșul își mângáie nepoata pe părul bălan.

— Vezí că eí nu zgheară ca purceii, zíce Gavrílaş.

— Vítă curată, maí române, maí! Că și Domnu nostru Isus Hrístos în íesle de vítă curată s-a născut. Maíca Precísta n-a aflat hodínă unde să se-alíne și să nască, numai-n íeslea boilor. Porcul și calul ar mânca mereu, oaía beháie de te-asurzește,

da' boul și vaca rumegă de nîcî nu s-aude.

Vîțeii rămân cu căpșoarele întinse după cei doi copii, care urmează pe moș în grădînă.

E o zi de vară de pe la mijlocul lui august. Grădina-î mare cât un hotar. Au aici de toate: porumb semănat, luncă mare pentru fân și otavă, și pomăt: meri, peri, dar mai cu seamă pruni, de vreo trei feluri. Doi nucii uriași își îmbie umbra deasă, plină de răcoare, și aroma tare. În soarele de vară, coroana lor, plină și bogată, luminează metalic. Merii — crăcănosi, bătrâni cei mai mulți; perii — drepti, înalți și zvelți; — nu-și mai păstrează întreaga podoabă de frunze verzi. Unele s-au pătat, altele-au căzut, mai ales de la merii dulci, de la cei văratici și de la perii de Sântămărie. Mai stăpânul, mai stăpâna, de cele mai multe ori Gavrilaş, doborau cu leața lungă fructele parguite.

Printre pomi, iarba cotoroasă și buruienoasă fusese cosită de mult, și acum se-nfiripă, rară, otava. Dar mai la vale, în luncă, crește deasă ca peria, verde și fragedă, și răspândește o mireasmă fragedă și răcoroasă. La umbra gardului de nuiele, străjuit de sălcii mari, roua nopții mai străluce încă. Și unde ajunge raza soarelui, sclipesc picuri de diamante.

Porumbul nu fusese semănat des, anume, pentru a putea crește în voie mohorul pentru vîței și vaci și buruienile pentru porci. Acum moș Gavril nu s-ar vedea nîcî călare din porumb. Copiilor le trece pe alocuri și mohorul peste cap, ca și știrul și loboda. Pe fiecare fir — câte doi-trei tulași, unii aproape de fript, după cum arăta mătasea din vîrf, ce începea să se usuce, să se innegrească. Dar cei mai mulți au încă mătase fină, blondă, aproape albă, care miroase de-o vrăjește pe Nicuța. Ea mereu își lipește nasul, mic și subțire, de umezeala lor.

Ici și colo, prin porumbiște, luminează bostanii aproape aurii, cu puține fețe verzi încă. Și fire de cânepă de sămânță, drepte, puternice, grele de ciorchine, îi îmbată, cu miresme, pe bătrân și pe nepot. Nicuța zice că „mîloase a ulzică“, și nu prea crede că nu-î buruiana care ustură când o atîngi.

Au intrat toți trei în porumbiște ca în pădure. Cu năriile

dilatate, copiii miroase adânc. De când tot rup buruienii la purceii și adună mohorul secerat de bătrân, ei au ajuns să cunoască mirosul celor mai multe.

Simt și deosebesc și mirosul pământului — când e după ploaie, când e secetă, dimineața, în miezul zilei, sau când se răspândește răcoarea înserării.

Vreme îndelungată nu mai vorbește nici unul din cei trei. Moș Gavril seceră vârtos mohorul, care-i stă în față ca un perete; copiii adună pâcurile rămase în urma bătrânului și le duc la margine. Când l-au răzbit pe moșneag, râd în pumni și aleargă să rupă lobodă și știr, și frunze de napă, pentru porci.

Sunt aprinși la față și ochii le sclipesc veselii. Mănuțele li se înverzesc de sucul buruienilor. Muncesc cu inimă și cu o seriozitate gravă.

Deasupra, cerul se aprinde din clipă în clipă. Umbra porumbului nu mai dă răcoare. Valuri nevăzute, pornite din ochiul de argint al soarelui, vin tot mai dese și pătrund în munca celor trei.

Bătrânul, din când în când, se oblește din șale și-și șterge obrajii, asudați și plini de țepe, cu mâneca largă a cămășii. Nicuța își ridică poalele și își zvântă și ea obrajii ca para focului. Mai tare se ține Gavrița, care duce brațe mari de mohor la margine.

Traista cea lungă e îndesată cu buruieni: coșarca e plină de mohor, și alte hâlmuri de verdeață stau împrejur.

O mierlă galbenă, rătăcită în pruniște, fluieră ca-n pustiu. Nu știe că sunt lucrători în grădina. Copilul vrea să se apropie, s-o vadă de-aproape, dar pasărea de aur îl simte și zboară-n sălcii înalte.

Moș Gavril se oblește pentru ultima oară, se zbicește, după obicei, și zice:

— Destul pentru azi, măi române, măi!

Privește și vede cu mirare prefăcută că nu mai e nimic din tot ce-a secerat el.

— O fi secerat eu vânt, ori ce?

Copiii îl privesc cu ochii plini de voie bună.

— Ori au dat tatarii pe-aici!

Nepoții râd și se alătură de bătrân, care-i mângâie pe colia părului.

— Ei, mumă-ta și tată-tău cred că numai ei sunt harnici! Dar iată, nici noi nu stăm cu mâinile-n sân. Marî grămezî! Putem sătura deseară și boii.

Duc nutrețul în șură, la umbră. De zece ori vine moșul cu Gavrițaș, și-ntre ei — coșarca; de zece ori Nicuța își îndeasă traista, încât merge strâmbă și mai mult o târăște după ea.

În șură, la umbră, răsuflă toți trei și sunt mulțumiți. În coperișul de paie fierbe cîrîpîit de puî de vrăbie. Cuiburile sunt stup de ciocuri mici gălbenățice.

Gavrițaș și Nicuța își scrântesc grumajii, de cât se tot uită în înălțimi, încantați. Cum ar vrea să aibă niște puî!

Dar moșul nu se mai încumetă să se urce pe șura cea lungă, iar copilul încă nu cutează.

Și cîrîlesc de te-asurzesc!

— Lasă-i să se bucure și ei, zice moșul. E plăcut să ții în mână un puî de pasăre, da' la urmă, ce faci cu el? Tot în gura măștei ajunge. Lasă-i să crească, să zboare și ei în lumea lui Dumnezeu.

— Vrabiiile mîncă grăul, moșule? Întrebă Gavrițaș.

— Mîncă și ele ce le dă Dumnezeu. Dar iarna unde-i grăul? Și tot nu mor de foame! Că tatăl dîn cer se-ngrîjește de toată lumea. Și n-am văzut încă pe nimeni sărac dîn pricină că vrăbiile au tăbărât pe holda lui.

Nicuța întinde mâna și strigă dîn răsputeri:

— Uite! Uite! Se vede ciocul!

Nu unul, ci mai multe ciocuri cu zăbale galbene se arată la marginea unui cuib.

— Iacă, așteaptă și ei pe muica lor, să le dea de mîncare. Toată vîetatea, pînă-i mică, are nevoie de ajutorul părinților. Și vițelul, și purcelul, și pasărea.

— Da' goangele, bunicule? Întrebă nepotul, prînzînd o

mămăruță ce se grăbea amarnic, cu piciorușele ei de ață.

— Și ele.

— D-apoi cum? Le dă să sugă? Că ele n-au țâțe.

Moș Gavríl se gândí o vreme. Oare ce fac gângăniile cu puíi lor, până sunt micí? Deodată păru că se lumínează.

— Nu le lăptează, cí le pun la căldură, unde bate soarele, de cresc la soare. Apoi le-nvață cum să se urce pe buruiení să le sugă mîzga orí să le mănce frunzele.

— Am văzut mămăruțe în nisípul de lângă gard, unele mai marí, altele mai micí, zíce copilul.

— Și eu, și eu! se grăbește Nícuța.

Deodată líníștea e frântă de un cârâit prelung, înfrícat, al cocoșului.

— Ulíul! Repede, Gavrílaș!

Copilul se-aruncă spre portíța care dă în curte, zbíerând la ulíu, pe care níci nu-l vede încă. Aleargă și Nícuța, strígând și ea. După ei — moșul, mai încet. Caută în zarea joasă, și nu vede nímic. Răstoarnă capul pe un umăr și, în înaltul cerului, vede plutínd, în același loc, pe dușmanul găinílor.

În curte, copíii, cu mâna streășínă, să nu-í orbească lumína, se chíorăsc și ei în înălțímí.

— Tálharul! Nu se clíntește dín locul lui de pândă! zíce bătrânelul.

— Oare vede el de-acolo găína, moșule? întrebă nepotul.

— Dacă l-au putut vedea găiníle! Are ochí de fulger, măi române, măi! Și íată-l, nu e mic, e hârău, bată-l Precísta!

Găiníle încep să íese câte una, ca plouate, díntré buruieníle de pe lângă gard, díntré vârfuríle de lemne rămase dín íarnă, negre acum și uscate scrum. Cocoșul se plímbă rar, le cheamă, zbârnăie dín arípa întínsă, rotíndu-se în jurul vreuneia, și, rar, íși mai dă capul într-o dungă, să privească sus.

— Și pasărea, ca și omul: cât ce símte că unul mai tare í-a luat apărarea, nu-í mai pasă de prímejdíe.

Răpítoarea plutește mereu, cu arípíle întínse, în înălțímí. Uneorí senínul o íneacă, apoi íar se vede.

Moş Gavríl se trage spre podmol, sub streăşina casei, scoate pípa dín sân şi-şi vede de treabă.

Copíii s-au furíşat iar în grădínă. Vreme îndelungată se uítă la un muşuroí de furnící, unde e forfotă mare. Duc sací micí, albí, în gură, sunt grăbite, şi unele se bat, altele poartă, în cleştíle nevăzute, tovarăşe moarte.

Gavrílaş, c-un băţ în mână, scormone, dín când în când, un muşuroí. Nícuţa îl opreşte mereu.

— Nu le stâlca casa, mă!

— Da' că iar şi-o fac ele la loc! Uíte câtu-s de multe! Oare moşu le poate număra?

— Poate, răspunde copíla.

— Da' cum să poată, că, uíte, nu stau pe loc níci o clípítă.

— Ba moşul poate!

Şí, înverşunaţi, pornesc spre curte să-l întrebe pe bătrân. Da' vād în íarbă alte gângăníi, şi se opresc. Pe unele le prínd şi le prívESC mÍrându-se, de altele, cum e lăcusta sārítóare, lí-e frícă.

Deodată, luí Gavrílaş íi vÍne ceva în mÍnte.

— Tu, Nícuţo!

— Ce-í?

— Haí să vedem, nu găsim porumb de frípt?

— Las', că ne dă moşu, dacá se face.

— Da' dumnealuí nu caută.

Şí Nícuţa îl însoţeşte în porumbíşte.

Băiatul încearcă trei, patru. Boabele însă nu-s crescute, nu-s în lapte. Íi pare rău că a scobít cu unghía frunzele, şi acum încearcă să acopere locul gol. Íi ajută şi Nícuţa. Sunt cam înfrícăţi amândoi.

— Aşa-í că nu se vede? zÍce copímul.

— Că, de se vede, ne dă el moşu!

Bătrânul le spusese: „CÍne scobeşte porumbul crud, íl dă pe cíocul gaíţelor şi al cíorilor“.

Pornít odată pe răzvřtÍre, Gavrílaş o ía de mână pe copíla, o duce sub un măr cu mere dulcí, scoate dín buruíení o leaţá

lungă și începe să izbească în pom.

Cad vreo două, și-s gustoase la mâncare.

— Mai doboală, Gavriăș!

— Las' pe mine! Da să nu mă spuî!

— Nu te spun!

Își adună vreo câteva și în sân, pun leața la loc și pleacă ronțâind.

Moș Gavrîl ațâță foc în vatră. Trebuie să fîarbă apă, să opărească buruieni purceilor, pentru amiază. Suflă în foc și tușește, că s-ațâță încet, iar fumul nu se ridică în aerul clocit, ci plutește în lături.

El strigă din ușa tînzii:

— Măi Gavrîlaș, măi! Aduceți și tăiați buruieni-le, măi!

Copiii, din grădina, aud; isprăvesc cu merele întâi, apoi aduc buruieni-le și le taie, c-o bardă mică, pe un scăunaș cu trei picioare.

Nicuța taie cu un cuțit. Eî í-í frică să ție cu o mână mănunchiul de buruieni, iar cu cealaltă să izbească cu barda. O cam umilește frica asta, dar moșul o îmbună:

— Fetele nu taie cu barda. Ele se învață cu cuțitul, să știe tăia tăieței.

Acum e ușor, că taie lobodă și știr și mohor. Da-n cap de primăvară, când erau numai urzici, grase și pline de mîzgă! Adevărat că le ajuta și bătrînul, ba el făcea aproape întreaga treabă. Moș Gavrîl ținea însă mult la urzici. Opărite bine, cu tărățe, dădeau cel dintâi rînd de slănină dulce, cel de lângă șoric, trandafiriu, moale și aromat.

— Cum să nu adunăm urzici, măi române, măi?! Că slăнина vă place, și cea de lângă șoric și mai tare. Dar asta din urzici se pune, că-î întâia grăsime a porcului, după ce-a ieșit din iarnă slab ca un ogar.

Copiii au isprăvit de tăiat buruieni-le. Mireasma tare, de verdeață, de must, í-a pătruns, și-o simt mereu în vârful nărilor și le place. Moșul alege fîrele ce-au scăpat netăiate și le dă lui Gavrîlaș. Nicuța caută altele.

— Trăbă mărunțite bine. Ție ți-ar plăcea să dai în mămăligă peste fire de paie?

Adevărata aromă a buruienilor nu se simte însă, până ce moșul nu presară câțiva pumni de tărățe și nu le opărește cu apă clocotită. Le amestecă și se face un cîr.

Se pare că mirosul a ajuns până la coteț. Purceii încep să guîțe. Moșul toarnă acum apa rece și lungește cîrul.

— N-a tras de-amiază, moșule, zice copilul.

— Na-î tu grijă. Până le vârsăm în troacă, s-a duce și sasu să-și tragă clopotul.

În sat mai sunt și niște sași — o mână de sași. Dar au biserică mare, veche, cu turn, și-n turn — trei clopote. Pe cel mijlociu îl trag dîmîneața, la amiază și seara, — nici sașii nu mai știu de ce. E de bună seamă o datină, de pe când încă nu se făcuseră protestanți.

Sunetul clopotului se răspândește peste sat, când cei doi copiii vin cu brațul încărcat de mohor pentru viței.

Ei zâmbesc vesel spre bătrân.

— Trage! zice Gavrilaş.

— D-apoi ce să faci, dacă-î soarele în crucea amiezii? Sasul cunoaște după ceas, românul după soare. Apoi ceasul se mai strică uneori, se mai oprește, da' sfântul soare nu s-a pomenit să greșească-n drumul lui, ori să se oprească.

După ce săturară și vițelii și-î adăpară, cei trei se duseră în tindă să mănânce de amiază.

Amiaza e mai săracă decât prânzul și cîna. N-au nici o fiertură. Mămăliga s-a răcit. Dar, cu brînză și cu ceapă, e bună. Moșul mai aduce și câte o crestătură de slănină, pe care o mănâncă cu pâine. În tindă e răcoare, în casa dinainte — și mai bine, în vreme ce în ogradă dogorește.

Totuși, Nicuța nu prea vrea să se culce. Bătrânul și Gavrilaş șed pe lavîță, Nicuța e în păcel, dar spune mereu că nu-î somn.

— Și ce-om mîntîi deseară, când va întreba mumă-ta dacă ai dormit de-amiază?

— D-apoi!

— Şí ce ne-om face dacă-í rămânea pítică?

— E!

— Iată, Gavrílaş a crescut mărişor, că el, pân-a fost mic, a dormít de-amíază.

— Şí eu am dolmít íerí.

— Íerí a fost íerí.

Gavrílaş se uítă cu înşeles la bunícule, şí zíce:

— Oare să mă culc şí eu, bunícule?

— Nu şí-a stríca!

Copílul se lungeşte pe lavíţă, cu capul pe pícíorul bătrânului. Nícuţa se uítă chíorâş dín păcel. Íí vîne să plângă. Ştíe că cei doí o înşeală.

— Ba eu! şí se rídícă într-un cot.

— Parcă cíneva poate adormí cu síla! Somnul vîne de voíe bună, când vîne. Da' nu s-apropíe de copílul supărat. Eu ştíu, că-s păşít, zíce moşul. Da' níci nu vă spun să dormíţi. Tot mai bíne e să vă spun mai departe povestea de íerí. Mai cunoaşteţi şí voí ce se petrece în lume şí-n ţară. Unde ne-am oprít, Gavrílaş?

— Când a ajuns fata babeí la cuptor.

— Ba la fântână, zíce Nícuţa.

Bătrânul se gândeşte şí înşelege că dreptatea-í de partea copílului. Semn că Nícuţa adormíse mai devreme.

— Eí, la fântână să fíe! Şí așa, ruptă de sete, cu tâlpíle frípte de drum, că ardea praful ca jarul, fata cea rea, a babeí, vede în zări, departe, că se rídícă la margíne de drum o cumpănă de fântână, ínaltă şí subţíre ca un cârlíg. I se uscasc cerul guríí, de sete, şí obrájíí í se făcuseră pământíí.

O rupse la fugă să ajungă mai ín grabă la fântână, dar n-o şínură pícíoarele. Căzu ín praful fierbíte, cu gura căscată, se rídícă cu ía şí catrínta murdară, şí merse mai departe, ostenítă de moarte. Soarele, de sus, o prídídea cu foc ín creştetul capului. Uneorí adía o boare aprínsă, care-í usca şí mai tare gâtlejul. Límba începuse să í se umfle ín gură. Nu mai putea vorbí, cí numai bolborosea. Şí íşí zícea ín gândul eí rău: „De ce să fíe mai bună decât míne soră-mea maşteră? Era-nsătătă, ca şí míne,

și a întâmpinat-o în drum fântâna răcoritoare. Dar iată că izvorul vieții mi se arată și mie. Nici nu mai e departe. Ajung acuzi, și o să beau, o să-mi sting focul ce mă prăpădește.“ Ea nu voia să se gândească ce-a făcut soră-sa, și ce a făcut ea când a trecut pe lângă fântână. Că soră-sa, la chemarea fântânii, s-a oprit, a curățat-o de glod, dar ea n-a voit să se murdărească pe mâini și pe haine. Și așa, în pustietatea drumului, fata babei, cea rea și leneșă, se târa istovită. Ar fi plâns, dar nu mai avea lacrimi; ar fi strigat după ajutor, dar nu mai avea glas; ar fi fugit, dar nu mai avea puteri.

Iar fântâna cu cumpănă părea că se tot îndepărtează, în loc să se apropie. Colo târziu, după oțina cea bună, ea stătea îngenunchată lângă fântână, ținându-se cu mâna de blana de margine și încercând să se ridice în picioare, să prindă vadră atârnată de cumpănă, să scoată viața din fântână.

Gemea cu glasul stins, gemea din fundul pieptului, și abia târziu putu apuca găleata.

Dar din fântână scoase numai cîr negru și greu mirositor. Cu toată setea, îi fu scârbă să bea.

În șoapte scurte începu să blesteme fântâna.

„Nu mă blestema pe mine, fată-mare, că nu-s eu vinovată. La trecerea pe-aici te-am rugat să zăbovești puțin, să mă curăț de noroi. Da' tu mi-ai răspuns că nu de-aceea te-ai îmbrăcat de sărbătoare și ți-ai spălat fața și mâinile, ca să te umpli de noroi. După fapta ta ești pedepsită.”

Rea la inimă și peștriță la mațe, fata babei căpătă puteri și blestemă tot mai tare, când din fântână începu să crească un balaur, cu șapte capete, sunând groaznic din solzi și suierând din limbă.

Fata babei o rupse la fugă, cu sufletul la gură...

.....

....

Moșul, povestind, trăgea cu ochiul spre păcel. Copila, după ce oftase de câteva ori, adormise. Gavrițaș mai ridica din când în când pleoapa, apoi se liniști și el și începu să respire adânc

și regulat.

Nu peste mult parcă ațipise, ușurel de tot, și bătrânul... Da' n-a fost decât o părere de câteva clipe. El pune o perină sub capul copilului și iese tiptil în tindă, de acolo în curte și întră în grădina.

Pe o vreme ca asta se furizează prin grădini copiii mai mari; vin în sat cu vacile pe care le sug și de amiază vițelii cei cruzi. Se strecoară ca lăcustele prin garduri, și numai ce te trezești cu ei în vârful perilor, ori bătând de jos, cu leața. Nu prea au vreme să caute dacă-s coapte ori ba poamele, și fac destulă pagubă. Că și câinii, care au rămas paznicii curților, dorm somn greu pe-o toropeală ca asta.

De când încep să cadă umbrele, cei doi nepoți, treziți de mult, au voie de la moșul să caute pe sub meri și peri poamele căzute. Fiecare adună pentru bătrân, pentru mama și tata, pe cele mai coapte. Rar se lăcomesc să îmbuce ei câte una.

Copila se urzică uneori, Gavrilaș o alină, bate cu un băț urzica vinovată și caută mai departe.

Moșul morfoleşte în gîngii vreo pară mai moale, la umbra deasă a nucului.

Când răcoarea începe să se strecoare în grădina, toți trei s-apucă de munca lor de-dîmîneață. Moșul chîbzuiește cât mohor mai trebuie să secere. Mohor mai puțin, dar buruieni mai multe, căci odată cu înserarea vor veni, alergând și grohotînd, cele trei scoafe și mascurul, luați în turmă azi-dîmîneață. Le trebuie și lor lături cu buruieni opărite.

Totusi ispravesc devreme, pe la ojina cea bună.

Acum ies toti trei la portita, unde e umbră și răcoare. Copiii se joacă, iar bătrânul își aprinde pipa și colbăiește, cu ochii împăienjeniți, cu gândul risipit.

...Dar ce se vede colo departe, pe drum, negru și mișcându-se ca o corabie în huzdoapele rămase din tina primăverii? De, caii se văd bine, dar ce trag oare după ei? Moș Gavril mai pune palma streășină, strânge din ochi, și parcă s-ar dumiri: o căruță de la oraș, cu coviltirul ridicat.

Vezi bine că e căruța! O văd și copiii și o urmăresc cu mare

băgare de seamă.

— Cine să fie? întrebă moșul.

Copiii se lípesc de bătrân.

— Cine știe cine-o mai íí! Poate după dări să umble. Poate vro comisíe de la solgăbírau. Da' bună vreme și-au ales, n-am ce zíce! Nu vor afla puí de bărbat acasă.

În vremea asta căruța se tot apropíe. Cel ce mână caii e zdrenșos, dar îmbrăcat nemțește. Caii sunt slabí, abía mai trag după eí corabía aceea. Da' nu se vede cine-í înăuntru...

Iat-o aproape, íat-o că se oprește drept la poarta în care șade moșul.

Dín ea se coboară trei domní, se scutură, se deștepenesc și pornesc spre portíța moșului.

Copiii sunt la spatele bunículuí acum și se țin strâns cu mâiníle de cămașa luí aspră, de pânză. Apoi, când văd că cei trei străíní nu glumesc, cí vín aici, fug în curte, ízbínd portíța.

— Stați pe loc, măi române, măi! Nu vă mîncă níme, n-aveți grijă.

— Da' de unde să-í mîncăm, că și noi avem copii, zíce unul.

— Să ví-í ție Dumnezeu, spune moșul, míșcându-se pe lavíță și neștiínd ce să facă: să mai șadă, sau să se rídíce?

— Bună-zíua, moșule! Șezí numa líníștit sí te hodínește.

— Mulțumím dumílor voastre.

— Sunt nepoții dumítale?

— Da, nepoți.

— Să-ți trăiască!

— Să v-audă Dumnezeu!

— Frumoși și sănătoși copii.

— Cum dă Dumnezeu...

— Ba, c-am văzut noi și slabí și amărâți, dacă nu-í grijesc părinții.

— Da' sunteți doftorí dumneavoastră?

— Nu, da' umblăm prin sate.

— Cu *jucuția*?

— Nu suntem de la percepție, nici de la avocați. Iacă, umblăm și noi să cunoaștem satele și oamenii.

— Apoi, nepotrivită vreme v-ați ales. Că oamenii sunt toți la lucru, cu purcel, cu vițel — vorba ceea.

Copiii, auzind vorbă așezată, scot întâi capetele prin deschizătura porții, apoi rîd amândoi.

Nicuța privește la ei, cu un deget uitat în gură.

Unul dintre domni scoate o pungă cu bomboane și le dă din ea copiilor, care se lasă îmbiați.

— Ia, Nicuța, că-s gogoroane de zahăr. Și zi mulțam.

— Mândri copii! zice altul din cei trei.

— Da', moșule, începe unul care se vedea căpetenie, cum o mai duceți dumneavoastră pe-aici?

— Cum dă Dumnezeu, și mai bine și mai rău. Da' nu ne putem plînge. Bucatele vor fi bune în anul ăsta. Și fân s-a făcut destul.

— Și în sat cum merg treburile?

— Cum să meargă? Cum au mers de cându-î lumea, și mai bine și mai rău.

— Da' cu primăria, cum, sunteți mulțumiți?

Moșul ridică din umeri.

— Asta or mai ști-o alții, că eu de-acuma nu mai am treabă pe-acolo. Da' cum să fie mulțumiți? Pe toată lumea nici Dumnezeu sfântul nu o poate mulțumi. Că unuia-î place popa, altuia preuteasa, — vorba ceea. Dacă-î omul harnic, oriunde-l puie la locul lui și face ispravă. Dacă-î un terchea-berchea, degeaba mai face umbră pământului.

Cei trei se privesc cu înțeles, și cel care pare mai de frunte între ei, întrebă:

— Da', moșule, în satul ăsta cam cu cine țin oamenii?

Bătrânul îi privește nedumerit.

— Cu cine să ție? Cu Dumnezeu draguțu!

— Apoi da, cu Dumnezeu trăbă să ținem cu toții. Da' în

lume nu trăim cu Dumnezeu, cí cu oamenii.

— Asta-í adevărat! Vorba ceea: Până la Dumnezeu te mîncă sfinții.

Ceí trei rîd și capătă curaj.

— Apoi, vezi, de sfinții ăștia am vrea noi să aflăm câte ceva. Că știu dumneata că unii sfinți aduc căldură, alții — îngheț...

Moș Gavríl rîcâie în bășica de porc, după tutun. Unul dîn

cei trei se grăbește să-l îmbie cu o țigară.

— Eu... cu pîpa, mulțumesc! Trăbă să mai dea ceva.

Unul scoate dintr-un buzunar un pachet cu tutun de pîpă.

Moșul se miră:

— Și dumneata cu pîpa?

— Nu duhănesc, moșule, cí, íac-așa, mai port și eu câte un pachet, pentru câte un om de omenie.

Moșul se gândește. Nu ía tutunul îmbiat.

— Poate veí găsí vreun sărântoc. Noí, mulțumím lui Dumnezeu, avem dín ce trăi.

Cei trei rămân opăriți.

— Da', moșule, noí ne grăbím. Uíte, n-am aflat bărbat în sat. Am vrea să știm: cu cíne țíne satul?

— D-apoi v-am spus: cu Dumnezeu drăguțu și, dacă mai pot zíce o vorbă, cu cel ce víne îndată după Dumnezeu.

— Și cíne víne după Dumnezeu? E vreun om?

— Apoi om e, de bună seamă, da' mare om.

Cei trei se privesc cu înțeleș, și veselí. Sunt síguri că o să spuie un nume care-í și pe límba lor, și despre care sunt încredínțați că șoptește țara întreagă.

— Om mare! Și cíne să fie? întreabă cel care pare căpetenia.

— Împăratu, cín' să fie! zíce moș Gavríl, după ce-și aprinde pîpa. Împăratu e dín vecí unșul lui Dumnezeu. Așa spune la Cartea Sfântă. Și așa și trăbă să fie.

Străiníi își pleacă frunțile. Unul zíce în ungurește:

— E tâmpít. N-o să căpătăm de la el níci o ínformație.

— Da', moșule, să vorbím românește, că vedem noí că te faci a nu prícepe.

— Să vorbím, că doar româní suntem.

— Cu cíne a votat pe urmă satul ăsta? Cu care partid?

— O!ío! Sunteți de ăia cu alegerile? Mă miram eu cine să-și piardă vremea într-o zi de lucru ca asta! Apoi, dacă chiar țineți să știți, satul nostru n-a votat cu nime.

— Se poate?

— Iaca, s-a putut! Că niște domni ca dumneavoastră le-au făgăduit oamenilor să-i ducă cu motomobile de elea marí. Și unde nu a dat Dumnezeu o zăpadă și-o víforníță de n-au mai putut răzbate până în sat. Și așa, oamenii au rămas la hodína și treaba lor.

Unul dintre străinii, după ce schimbă o privire de zădărnície cu cei trei, deschide o geantă și dă o mână de tîpărituri bătrânului.

— Mulțumím. Nu știu cíti, da' știu feciorul și nora.

— Vezí să nu învelíți slănină în ele. E scris acolo lucru bun pentru plugar, spune unul care până acum abia de și-a deschís gura.

— Și la slănină vor fi bune mai târziu, că văd că nu-s scrise pe amândouă fețele.

Străinii pleacă repede, și trăsura, cu caii hodíníți, pornește în fugă, și îndată íese dín sat, că ulíța lui moș Gavríl e chiar la margínea satului.

Nepoții, în vremea asta, au supt toate gogoroanele de zahăr, și acum lí se-ncléie degetele.

— Ptíi! Iată că apune soarele și încă n-am ațâțat focul, măi române, măi! lute după găteje!

Copíii aduc în tíndă vreascurí, moșul face focul, pune ceaunul cu apă și se apucă să taie el buruíeníle pentru porcí.

Știe că nu se mai poate încrede în nepoți. Tot mereu, — când unul, când celălalt, când amândoi deodată, — aleargă la portíța, să vadă: nu vín muma și tata de la hotar?

Bătrânul se supără.

— Parcă vă trăbă țâță, așa sunteți de nerăbdători! Las', că vín ei, când trăbă să vínă, măi române, măi...

Seara, după cínă, când moșul și nepoții dorm de mult, bărbatul, cu țigara între degete, la lumína slabă a lămpíi, se trudește să silabísească cu glas tare una dín foíle lăsate de străini:

— Tícă-tícăloșii de la gu-uu-vern duc ț-a-țara de rup, de

râp, de râpă. P-ar-parti-dul n-os-nos-nostru pri-pri-prie-priete-nul po-poru-lui...

— Da' lasă-í în sărăcie, Gheorghe, și vîno și te culcă. Nu vezi c-a răsărit găinușa? Și mâine iar plecăm cu noaptea-n cap...

Gheorghe împătorește foaia și o pune la grîndă, aruncă și calcă mucul de țigară, stînge lampa dîn tîndă și í iese în prîdvor. El cu nevastă-sa dorm afară, dîn primăvară.

Pe cer ard, albe, puzderie de stele. Dîn când în când, câte una alunecă dîn tările și se cufundă în hău. Răcoarea se strecoară dîn necuprîns și mîngâie vîetățîle. Vîtele rumegă în curte și uneorî suflă greu, la vreo mișcare.

Pace și lîniște adîncă scoboară peste sat și peste curtea lui moș Gavrîl. Pe adierîle rare ale boarei, vîne, dîn grădînă, míreamsa de verdeață și de porumb în pîrgă. Uneorî, se deslușește un oftat. Și nu poți desluși de oftează noaptea stăpână, sau pămîntul...

1936

Dîn volumul
FILE
DIN CARTEA NATURII

CIOCÂRLIA

Zăpada, subțiată mereu către sfârșitul lui februarie, la începutul lui martie se topí de tot sub adierîle vîntului de la míazăzi. Pe costișele unde bătea soarele, iarba se grăbí să-și arate acele verzi și fragede. Fierarîi satului nu mai răsbeau cu ascuțitul fiarelor de plug. Prîn curți, prîn grădîní, pe lîngă gîrezîle de paie gâinîle cotcorozeau răsunător ca și când le-ar

fí zburătărit cîneva. Cocoşii trîmbiţau a fală de pe gardurí. Purceii míci, ca nişte şobolaní, guiţau prin curţi, alergând după mamele lor, care nu í-au lăsat să sugă de ajuns, grăbîndu-se să râme în ţelína dezgheţată dín grădíní. Pe drumurí, după dezgheţ, tîna se strânse, şi se vedeau cărări bătucíte.

O săptămână de primăvară învie lumea. Dar íarna învenínată rău se hotărí să se întoarcă, părăndu-í că prea curând a plecat.

Şí într-o seară dădu drumul vînturílor de la míazănoapte şi dímíneţa era alb cât bătea ochíul. Nu mai níngea, dar vîzduhul era sur şi greu, coborât pe umeríi dealurílor dín jurul satuluí, şi vîntul, deşi se mai potolíse, tăia ca brícíul.

Cotcorozítul găínílor încetă, purceluşii ceí vârgaţi cu dungí negre se grămădiră íarăşi în paiele dín coteţe, mămăruţele — vacíle Domnuluí — care începuseră să se ívească în ţărâna de sub streaşína garduluí, unde bătea soarele, se făcură nevăzute.

Numai oamenii nu se ínspăímîntară de toanele íerníi. Eí începură să íasă cu pluguríle pe cobíle, cu sarcíníle de fân legate deasupra.

Pămîntul nu îngheţase, íar stratul de zăpadă era subtíre de tot. Dacă nu mai níngea pînă la amíază se poate şi topí, mai cu seamă în locuríle de feţie, cum erau cele ce trebuiau semănate anul acesta cu orz şi cu ovăz.

La început mai puţine, apoi, după ce se ascunse zăpada, tot mai multe plugurí brăzdau pămîntul în locuríle de arătură. Vremea mírosea încă mereu a íarnă, vîzduhul părea îmbăcsít cu praf fín de cenuşă. Oamenii purtau căciúli şi clicíne peste píeptare, pogăncíi — băieţii care mânau vítele pe brazdă — aveau buzele crăpate şi mîíníle îngroşate, roşii ca racul, dar tot aveau ínímă să pocnească dín bící şi să stríge vítelor pe nume.

Vîntul părea că nu mai bate, nu mai míşca níci o buruíană uscată, dar era încă víu şi ardea obrajíi tínerí, ca o flacără nevăzut de subtíre.

Cîteva zíle soarele nu se arătă dín bolta sură şi neclíntítă. În

lumea aceea mohorâtă, nu-í venea níci unui fecíor de la coarnele plugului să cânte; întínderíle — lanuríle, luncíle, dealuríle — păreau, nu ştíu cum, ca de fier. Parcă toate răsufiau încã a íarnã.

Seara, când se întorceau plugaríí în sat, vorbeau pe drum:

— Blestemată vreme!

— O maí fí asta primăvarã!

— Ne-a zăpăcít săptămâna cea caldã. Poate am íeşít şí noi prea devreme cu plugul.

— Da' de unde! Ca în toţi aníí, nu maí în grabã.

— N-am apucat să ar de primăveri fără să aud cíocârlía.

— Vom auzí-o, n-avea gríjã! Sã se íveascã numãí soarele.

Ea ce aşteaptã?

Pogãnicíí, când íntre în cãldura díin casã, cu degetele cârlíg, cu buzele crãpate, cu obrazíí arşí de foc, au lacrímí în gene, de care eí nu ştíu nímic, cí încep să spunã cu glas tare, aproape zbíerând, cât de mult au arat azí.

O vreme a stat încordată lupta între íarnã şí primăvarã — câteva zile. Poate deasupra vãzduhului de cenuşã s-au táiat în sãbíí, pentru că într-o bunã dímíneaşã sabía primăveríí a despícat plumbul de sus, şí vânt cald de la míazãzí, cu míreamã de verdeaşã a umplut lumea, fugãrînd noríí ceí încremeníşí parcã într-unul síngur.

Soarele s-a ívíit strãlucítor de prospetíme, de tínerete şí se înãlţa bíruítor în senínãtatea cerului.

Un bãieaş, care se grãbí să íasã cu oíle la pãscut, cíulí deodatã urechíle, se rezemã în bãtã, íşí rãsturnã pe spate capul ínfundat în cãcíulã, desluşí maí íntãí cântecul mărunt círípítor, apoi vãzu şí rotírea ce se înãlţa în vãzduh, drept în sus, şí care pãrea că ea cântã, şí un zãmbet larg íí ínundã întreaga faşã.

— Cíocârlía! strígã el nemaíputând de bucuríe.

— Cíocârlía! la' ascultaşí şí uítaşí-vã în soare! Cântã cíocârlía!

Príví ímprejur; nu era nímení în apropiere care sã-l audã. Cunoştea zborul şí cântecul cíocârlíeí încã díin primãvara trecutã.

Când ínţelese că nu-í nímení în apropiere sã-í spunã vestea

cea mare, lăsa oile în luncă și alergă la cel mai apropiat plug:

— Bădiță, auzit-ai ciocârliă? Eu am auzit-o și am văzut-o!
Omul cunoștea băiețașul.

— Unde, măi Ionaș?

— Acolo unde-s oile mele.

— Nu mai spune!

Plugarul ara cu boii, fără pogănici. Oprii boii.

— N-am văzut-o când s-a ridicat în aer, ci am auzit numai cum cîrpește ceva mărunț deasupra mea.

— Tu cunoști cântecul ciocârlii?

— Cum să nu-l cunosc! Și m-am uitat la cercurile pe care se înălța spre soare, până s-a pierdut în cer.

— Dacă-î așa, a sosit de-acum și primăvara, măi băiete. Era chiar vremea.

Până să-și răsucească omul o țigară, din împrejurimi se mai înălțară câteva ciocârlii în văzduh.

— Auzi? Auzitu-le-ai? Uite-o pe una! Uite încă una! Ba-trei! Ba-s patru! Vezi-le, bădiță?

Ionaș nu mai știa după care să privească. Își întorcea capul mereu de la una la alta.

— Ține-te numai după una, băiete, dacă vrei să o vezi până o înghite văzduhul. Altfel le pierzi pe toate și rămâi numai cu cântecul.

Se mai opriră și alți plugari, și capete răsturnate pe spate, de oameni mari și de pogănici, scrutau înălțimile. Câțiva băiețași de pe lângă pluguri își smulseră căciulile și le zvârliră în văzduh.

— A venit ciocârliă!

— Cântă ciocârliă!

— De acum primăvara rămâne!

Liniștea a stăpânit și până acum peste hotar, dar după ce au început să cânte ciocârliile, părea și mai adâncă. Din înălțimi pătrundea clar și mărunț cîrîpîtul, tot mai imaterial, cu cât se înălțau în cer păsăruicile cele sure.

De la o vreme cele fulgerate de lumină și de înălțimi cădeau

ca gloanțe unde și unde, pe pajiștea rar înverzită sau pe arături.

Plugurile începură să umble iar.

Ionaș se întoarse la oile lui, care aveau mieii mărișori, pe care soarele totuși încă nu răzbea să-î încălzească, și umblau strâmb și zgribuliți după mamele lor, încercând să sugă.

Își adună turmuluța și o mână într-o parte a luncii, unde mai erau și alți copii cu oile cu mieii. Unii erau copii de școală, mai mari ca Ionaș.

— Ați auzit? Ați văzut?

— Ciocârliele?

— D-apoi ce!

— Și acum sunt vreo cincii în văzduh. Nu se mai aud și nu se mai văd. Poate să le mai vedem când pică.

— De unde să pică?

— Din cer, vezi bine!

— Zboară până-n cer?

— Tu nu ai văzut?

— Uite, una a căzut!

— Unde?

— Colo! Da' nu se vede!

— Cum să se vadă, că-î o pasăre mică!

— Nu-î așa de mică, zise Ionaș. Eu le-am văzut de-aproape astă-îarnă la noi în șură, în jurul girezii de paie. Și ciocârlie și ciocârlan! Cel cu moț!

Un băiat din clasa a III-a, vecin cu Ionaș, zise:

— Le-am văzut și eu astă-îarnă. Dar nu acelea-s ciocârliele care cântă.

— Cum nu? Nu-s ciocârlii?

— Așa le zicem și lor, dar ele nu cântă în aer. Acestea care se înalță în văzduh și cântă sunt mai mici și-s păsări călătoare. Nu rămân îarna la noi, ci se duc în țările calde.

Nici Ionaș, nici alți copii de seama lui nu voiau să creadă. Ciocârlia e munaî una: cea care vine îarna prin ogrăzi și pe drumuri, și cea care cântă primăvara.

— Nu, sunt două feluri de ciocârlii, întări școlarul. Așa ne-a

învăţat domnul învăţător, aşa e scris şi în carte. Ba ne-a arătat şi chîpurile lor pe nişte tabele. Cântăreţele sunt mai mici şi nu-s moţate. Sunt păsări călătoare şi numai primăvara se întorc iar la noi.

Cíobănaşii rămaseră nedumeriţi. Nici unul nu ştíuse că sunt două feluri de cíocârlíi.

În vremea cât ei vorbeau se mai înălţară încă multe cíocârlíi, oprindu-le vorbele şi poruncindu-le să le urmărească şi să le asculte.

Pe nesímţiite se amestecă între ei şi un fecioraş de vreo páisprezece ani, care păzea oíle primarului. Era un fel de sluguliţa la primar, şi-l chema Vasílică. Îl cunoşteau toţi copíii care erau aici cu oíle.

Vasílică era orfan şi nu umblase la şcoală, nu ştia carte, îl crescură nişte rudenií îndepărtate până la vârsta de şapte ani, apoi îl dădură la stăpân. Erau în sat încă mulţi copíi săraci, care gustară din vreme pâinea amară a străinului şi care nu putură învăţa carte.

După ce-í ascultă cíorovăindu-se asupra celor două soiuri de cíocârlíi, Vasílică zise:

— Nu ştiu dacă-s mai multe feluri de cíocârlíi, dar asta nici nu are însemnătate. Cântă una orí cântă alta, e tot atât. Dar care ştie dintre voi pentru ce cíocârlía e síngura pasăre cântătoare care nu se aşează pe o ramură să cânte, sau de pe pământ, din grâne ca pítpalaca, cí cântă numai în văzduh, înălţându-se spre soare? Asta v-a spus-o dascălu' la şcoală? Aşa-í că nu v-a spus? Să vă spun eu, văd că nici unul nu ştie.

Erau de toţi vreo opt copíi, trei care umblau la şcoală, ceilalţi nu ajunseseră încă la vârsta cerută.

Vasílică ştia multe poveşti şi le mai spuse şi altă dată. După ce îşi aruncară ochii după oiţele lor, se adunară în jurul lui Vasílică, iar el, dregându-şi glasul şi săltându-sí gluga în spate, începu:

„A fost odată un împărat şi o împărăteasă, puternici şi bogaţi, şi aveau un palat de aur pe care-l aprindea în fieceare zí senínă

soarele, încât de departe părea că a mai răsărit un soare și pe pământ. Nu aveau la sufletul lor decât o fată, dar ce mai fată, ruptă din soare, nu alta!

Pe vremea aceea erau zmei pe pământ care vrăjeau fetele frumoase de împărați și le duceau pe căii lor înaripați prin văzduh, pe tărâmul celălalt.

După ce crescua fata, împăratul o încuie în rândul de sus al palatului, unde erau uși de fier, și la fiecare ușă paznici cu arma la picior. Tot rândul de sus era al ei, unde trăia și se juca cu prietene și servitoare și avea toate bunătățile la masă. Avea și jucării frumoase. Nu-i fu urât în anii cei dintâi ai zăvorârii ei.

Spre răsărit și miazăzi, palatul, la rândul de sus, avea un singur geam de aur subțire, prin care se vedea soarele de dimineață până seara, dar nu te orbea cu lumina lui, așa că fata de împărat putea să-l privească mereu.

Dar la început Lia — căci Lia o chema pe fata împăratului — nu-i prea avea grija soarelui, ci se juca cu prietenele sale.

După trecerea anilor însă fata se juca tot mai puțin și rămânea adeseori pe gânduri. Era acum fată mare.

— Nu-ți mai place jocul? o întrebară prietenele.

— Ba-mi place.

— Nu-ți mai place de noi?

— Și de voi îmi place.

— Să încodim jocuri noi, poate îți s-a urât de cele vechi.

— Nu mi s-a urât!

— Păi, dacă-î așa, cum poți tăcea cu ceasurile și nu te uiți la noi?

— Nu tac!

— Dar ce faci?

— Vorbesc!

— Nu auzim nimic!

— Vorbeesc fără cuvinte.

— Cu cine?

— Știu eu? Poate cu inima mea.

Când auzí doíca feteí — căcí şí ea era cu Líá — vorba dín urmă, aşá la împărăteasa s-a dus.

— A venít vremea, stăpână!

— De bună seamă?

— A venít. Domniţa nu se mai joacă şí-í mereu tăcută şí gânditoare.

— Íí voi spune împăratului să dea sfoară-n ţară şí să vînă peştoríí.

Împăratul se bucură lucru mare, de când aştepta el vestea asta. Cobora spre bătrâneţe şí-í trebuía un gínere care să-l ajute la împărăţie. Apoi, dacă se mărita fata, scăpa şí el de gríja şí teama lui de zí şí noapte: zmeíí nu mai aveau putere să í-o răpească!

Se pornírá crainícíí să stríge vestea cea mare şí în ţară şí în împărăţííle vecíne.

În vremea asta, prietenele Líeí auzírá că fata începe să cânte, ea síngură, abía şoptít, un cântec care le făcea să tremure şí ínímíle lor, şí se mírau că fata de împărat nu se mai depărtează de geamul prín care soarele prívea în palat.

Se uíta la soare şí cânta. Uneorí glasul í se rídíca şí prietenele símşteau o dulceaţă nemaígustată, care le îmbolnăvea şí le făcea vísătoare.

Trecurá săptămâní şí luní, peştorí dín lumea întreagă începurá să curgá la palat: fíí de împărăţí, în scumpeturi îmbrăcaţí, pe cai negrí încálecaţí, de războí înarmaţí; craí voínící şí tínereí, toţi înalţí şí subţíreí, se lípesc ochíí de eí, şí mulţí fecíorí de plugarí şí de gazde păcurarí, parcă-s níşte ghínerarí de ceí mai marí. Toţi prín curte caíí-şí poartă şí-n vârtej se-nvârt în roată, străluceşte curtea toată de lucírea armelor, de sclípírea haínelor, mírarea boíerílor, topírea cucoanelor.

Toţi boíeríí marí şí micí se adunará la palat să vadă pe cíne-şí va alege fata împăratului; eí de soş şí lor de craí.

Împăratul hotărâse ca Líá să se uíte dín fereastră în curte, cu un măr de aur în mână, şí de care-í va plăcea, să-l lovească cu

mărul.

Dar fata privea cu ochii împăienjeniți în curte, nu izbî pe nîcî unul cu mărul, cî fugi în grabă la rîndul de sus și rămase stană înaintea geamului de aur subțire, prin care privea soarele. Nu peste mult timp se auzi iar cîntecul ei abia înfîrîpat, dar așa de dulce și de duîos, încât prietenele ei începură să suspîne, iar doîca ei a plînge.

Împăratul mai făcu proba zile în șir. Veniseră atîția peștorî, încât curtea se umplu de zece orî, tot voînici care mai de care.

Dar fata nu alese pe nîcî unul de soț și se grăbea mereu la geamul de aur prin care privea soarele.

Împăratul și împărăteasa se îmbolnăviră de înăltare. Ce să fie cu fata lor? A pătruns cîeva în locuința ei?

Paznicii răspunseră:

— Unde ne stau picioarele să se aștepte capetele, dacă om

pămîntean va fi intrat în iataca ei în vînt,

Prietenele și servitoarele se văjăriră,

— Să-mpletim cosițe albe, dacă a pătruns aici și numai umbră de om!

Doîca plîngea cutremurându-se foata:

— Nimeni n-a intrat aici decât soarele prin geamul cel de aur subțire.

Chemară un vracî bătrîn, care, rîdicându-și sprîncenele cu cîrja și privînd-o pe Lía, oftă și zise:

— Aș bănuî că s-a îndrăgostit de soare.

— De soare! suspînară împăratul și împărăteasa. Aî îmbătrînî și dumneata degeaba, moșule!

Vracîul își trase cîrja, sprîncenele-i căzură iar pe ochi și porni la drumul pe care venise. Când veni dîn peștera lui de munte tot mai văzu pușînă lumînă și pîpăind cu cîrja înu drumul sîngur. Acum însă se împiedica la tot pasul, se izbea de lucrurile dîn palat și nu mai știa încotro să apuce.

— Dați-mî o călăuză să mă ducă acasă, zise el împăratului.

— Încoace aî venit sîngur.

— Da, mai vedeam ceva. Acum nu mai văd nîmîc. M-a

orbít fata voastră.

— Spuí prăpăstíí!

— Nu, spun adevărul. Fata voastră e acum ca ruptă dín soare. Voí n-aţi văzut?

— Totdeauna a fost frumoasă!

— Frumoasă ca acum? Să ía vederíle omuluí? Să orbească de tot pe un moşneag?

Împăratul înălţă dín umerí, ca şi când ar zíce că nu-şi prinde míntea cu un bătrân, şi-í dădu călăuza cerută.

...Trecu primăvara şi vara, şi începu toamna. Începu, dar zíua în loc să scadă, creştea mereu, şi căldura veríí se înteţea. Soarele răsărea la vremea luí, dar apunea tot mai târzíu.

După o vreme lumea rămase încremenită. Ce să fíe asta? Cum s-a schímbat rânduíala fííí? Nu mai víne toamna? Nu va mai fí íárnă? Şí căldura care creştea mereu, odată cu zíua! Muncítoríí lucrau să se spetească; nu puteau lăsa lucrul până nu apunea soarele! Dar soarele apunea tot mai târzíu.

Oamenílor le venea nebunía, se usca tot ce mai era verde pe hotar. Muncítoríí cădeau de osteneală prea multă, iar stăpâníí nu-í scoteau dín brazdă până nu apunea soarele. Nící pe eí, nící vítele de jug. Ajunseseră numai oasele şi píelea. Vaí de zílele lor!

Popíí se apucaseră de slujbe, clopotele nu mai încetau. Cu zíua de cap, cítítoríí în stele nu se mai míşcau dín palatele împăraţilor, să cerceteze şi să spună ce mínune va mai fí şi asta.

Numai fata împăratuluí, Líá, se făcea dín zí în zí mai frumoasă şi cânta mai mínunat prívínd, prín geamul subţíre de aur, soarele.

Zarva dín lume crescú mereu şi ajunse până la palatul soareluí, unde muma luí de mult se mínuna şi-l întreba în toată seara de ce întârzíe să vínă la culcare, dín zí în zí mai mult.

Dar soarele nu-í răspunse nímic, şi bătrâna vedea că el adoarme mai greu, cu fíecare seară.

Când văzu că de la el nu poate afla nimic, iar zbuliumul muritorilor se înalță până la ea, se hotărî să pornească pe urmele lui să vadă ce-î cu minunea asta.

Îmbrăcată în neguri dese, într-o dîmîneață pornî tîptîl în urma soarelui, merse tot după el și nu descoperî nici o pîdică în drumul lui până ce ajunse la palatul de aur al împăratului. Acolo soarele se oprî privînd prin geamul cel subțire de aur. Se oprî și bătrîna și văzu prin geam pe fata împăratului, pe Lîa, cum se schimbă la față, cum se luminează, și o auzî cum începe să cînte.

Când o văzu și o auzî, muma soarelui tresări și se cutremură, ca și când ar fi intrat în ea toată tîneretea și frumusețea fetei de împărat. Așa frumoasă numai ea, muma soarelui, mai fusese la vremea ei: nu-î mîrare că se oprise fiul ei să vadă minunea! Dar soarele nu se grăbî să plece mai departe, pîrea că-și uitase de drumul lui. Își uită și bătrîna o vreme pentru ce era aici, tot privînd la Lîa și sorbîndu-î cîntecul.

Când își venî în fire, soarele era tot nemîșcat, dar zarva și plîngerea lumii se înalță până la ea și-și aduse amînte de ce pornise pe urmele soarelui.

— Adică asta este! suspînă bătrîna. Aici întîrzie! Dacă n-ar fi lumea și gemetele ei, n-aș zice nimic! Frumoasă fată, ca ruptă dîn soare. Sărmana fată! N-am ce-ți face, rînduîala firii nu se poate surpa, că se prăpădește lumea!

Și, ciuruîndu-î lacrimile dîn ochi, muma soarelui șoptî o vrajă și schimbă pe fata împăratului în păsăruica asta ce-î zice ciocârliie, și o menî să se înalțe în văzduh în toată primăvara, drept spre soare, jucînd în cercuri tot mai mici și cîntîndu-și cîntecul, dar să nu poată ajunge nicîodată până la el, să strice crugul lumii și să se răstoarne rînduîala firii.

Un colț dîn geamul subțire de aur se topî și prin deschîzătură țâșnî păsăruica cenușie, iar soarele pornî grăbît pe drumul lui către asfîntî.

Și pe dată se puse pe lume toamnă târzie cu ploî dese și vînturi reci, și lumea scăpă de prăpăd..."

Vasílică trebuí să-şi curme mai de multe orí fírul povestíríí, cíobănaşíí dădeau buzna să-şi adune oíle care se răzleţiseră şi se întorceau cu sufletul la gură să audă mai departe.

După ce ísprăví, Vasílică întrebă pe şcolarií:

— Povestea asta v-a spus-o dascălul?

Copííí clătínară cu trístete díń cap că nu.

— Dacă-í așa, nu v-a spus nící cântecul cíocârlíeí.

— Nu ní l-a spus.

— Să ví-l spun tot eu, şi dacă puteţi să-l ínvăţaţi şi voi. Ví-l spun de mai multe orí. Víne așa:

Líe, Líe,
Cíocârlíe,
Prímăveríí
Eşti solíe,
Cerurílor bucuríe,
Plugarílor veselíe,
Lumíí-ntregí
Mínunăţíe!
Tot rotínd,
Mărunt cântând,
De pe luncí,
De pe ogoare,
Urcí în soare;

— Nu-í greu cântecul cíocârlíeí, nu-í așa, măi copíí? Ví l-oí spune eu de mai multe orí să-l ínvăţaţi şi voi, şi când veţi vedea cíocârlíí ínălţându-se în senín să lí-l spuneţi lor, că le place!

Vasílică tăcu, íşi săltă gluga între umerí şi porní íngríjorat după oíle pe care le păşteau şi care ajunseră departe, rísípíte. Doamne fereşte să nu se píardă vreuna! N-ar mai putea să dea ochíí cu stăpânul cel rău! Ar trebuí să ía lumea în cap!

Se apropía amíaza şi cíocârlííle se ínălţau acum mai rar în văzduh. Era un senín ínalt şi soarele încălzea bíníşor.

Míeíí mai marí se ínvíorără şi căutau margíní la pâraie, íncepând să joace. Dar ceí mai mící erau tot zgríbulíţi şi se

purtau strâmb prîntre eí, încercând mereu să sugă.

Míeíí mărișorí îșí scuturau în joc clopoșeíí de acíoaíe, iar oíle behăíau dín când în când după eí.

Cíobănașíí îmbucară câte ceva dín trăistușele lor vărgate cu roșu. Abía într-un târziu începură să prîndă límba șí să încerce a spune cântecul cíocârlíeí. Până îl vor învăța bîne, maí trebuía.

Unul dîntre școlarí zise:

— Mâíne ímí aduc caíet șí creíon șí-l rog pe Vasílícă să mí-l spună rar, să-l pot scríe. Pe urmă îl învățăm cu toșíí maí ușor.

— Da' dacá-l învățăm șí-l vom spune, oare ne va auzí cíocârlía? întrebă cel maí míc dîntre eí, abía cât genunchele.

— Vezí bîne că ne-aude, răspunse altul maí mărișor. N-ai auzít ce-a zís Vasílícă? Apói el toate le știe!

LA COASĂ

Dís-de-dímíneață pe ulíța care duce către luncíle satului trec bărbațí, fecíorí șí, maí rar, copílandrí, cu coasele în spate. În traísta de pânză de pe umăr îșí duc merínde pe-o zí, teocul, cutea, nícovala, cíocanul, uneltele de lípsă pentru a bate coasele, când lí se îngroașe límba șí cutea nu maí ascute.

Cosașíí le bat de treí orí pe zí, dímíneața, la amíază șí la ojínă, dar când cosesc în íarba cotoroasă orí prea bătrână, tăíșul coselor se tocește maí repede șí trăbă să le bată maí de multe orí.

Au plecat aproape cu noaptea-n cap pentru a avea vreme să bată acolo în luncí șí coasele, șí să se apuce de lucru pe răcoare, până-í íarba încă plínă de rouă.

Roua cade dín belșug; până ínaínte cu vreo treí zíte a fost vreme ploíoașă, acum s-a însenínat, peste zí sunt căldurí marí, dar noptíle sunt răcoroase.

Merg cosașí sínguraticí, orí câte doí, câte patru, sau în pâlcurí, șí ulíța răsună de vorbele lor plíne de sănătate, límpezí șí tarí,

care trec ușor prin aerul proaspăt. Uneori dintr-un pâlc izvorăsc râsete, și câte unul se izbește cu palma peste țării de pânză albă.

Cei care merg în grupuri au să cosească împreună și fac, de pe drum, prînsori de întrecere, glumînd asupra hărniciei unuia sau altuia, sau laudându-se cât e de meșter cutare la coasă.

— La coasă nu-î destul să fii în putere, e nevoie și de meșteșug. Să știi cum să aduci toporiștea din brațele amîndouă, să nu îei brazda prea lată, nici să te plecîi prea tare, nici să rămâi aproape în picioare. Și, mai cu seamă, să nu te grăbești, ci să ții același pas, — vorbește un țăran știrb de-un dînte din față, lat în spate, vînjos în picioare și în brațe.

— Îi spui popii căzanie, zise altul, toate le știm și noi ca și tine, știrbule. Dar lucrul de căpetenie l-ai uitat.

— Ce-am uitat? Să ascuți coasa?

— Asta nu mai trăbă spus.

— S-o bați?

— Nici asta. Da' ai uitat legea de temelie a cosașului: o gură bună de rachiu dîmîneața, la amiază, la ojină și seara. Da' să fie rachiu, nu apă chioară, cum am băut la Istrate!

— La mine, mă prăpăditule? Păi rachiu ca la mine nu s-a pomenit!

Mai mulți din grup începură să rîdă.

— Ți-a ieșit un sfânt din gură, zice cel numit Știrbul. Tot satul îi spunea așa, deși îl chema Nîcula Ivan, și nu-î lipsea decît un dînte, de sus, dinaînte. Dar acesta îi lipsea încă dîntre dîntii de lapte și niciodată nu i-a crescut acolo unul. Era o strungăreață mare, și încă de copil toată lumea îi zicea Știrbul.

— Da, adause el, drept ai vorbit! Rachiu ca la tine, la nîme! Îl ții în butea cu varză.

Toți știau cum lungește omul spirtul cu apă.

Înaintînd pe calea pîeloasă spre luncă așa, și-ntr-alte chipuri, se cîrovăiau cei din grupuri. Se cunoșteau cu toții, și nu de

azí! De câte orí au mai cosít eí împreună!

Drumul începu să urce ușor după ce lésiră dín sat. Încă nu răsărise soarele și văzduhul senín era curat ca lacríma. Rar era fulgerat la zborul rândunícilor.

De pe culmea domoală pe care au ajuns se vedeau luncíle. Unele delníțe erau cosíte și le vârgau brazde verzí, groase. Dar cele mai multe erau grele de íarbă mare și deasă.

Adía dínspre ele o boare subțire și aducea míreamă de verdeață crudă ca un aer răcorítor.

Cosașí se ímprăștíară fíecare pe la delníțele lor, și nu peste mult deasupra luncílor începu o ploaie măruntă de sunete, care se rídica dín íarbă, nu cădea dín văzduh. Zecí de cíocănele băteau pe nícovale límbíle de oțel ale coaselor. Dín bătăíle rítmíce se ínfírípa un cântec rece, răsunător, care pătrundea până departe.

Uníi cosașí ísprávíră și, rídícându-se dín íarbă, íși umplură teocuríle cu apă, le íncínseră cu sfoară în jurul míjlocului și, luând cutea udată în teoc, începură să ascută coasele.

În clípa asta se íví și soarele de după măgura de la răsărít și strălucí în toate límbíle de oțel pe care le ascúteau cosașí. Ca săbíí și sulíte de lumínă fulgerau în toate părțile deasupra luncílor, și cântecul nou al ascúțítului cu cutea copleșea pe cel ce se ínfírípa dín bătutul cíocănelelor pe nícovale.

În lumína soareluí se aprínseră deodată roíul pícurílor de rouă dín íarbă și culoríle florílor sălbátíce care ímpestrítau luncíle. Ochíul bouluí — romaníța mare — cu nasturele de aur în míjloc, cu petalele albe ímprejur; garoafa sălbátícă, cu tulpína ínaltă, cu floarea roșie puțin ínvoaltă; sánzíene galbene și albe cu cíorchínele lor de florícele gíngașe; íarbă ínspícátă, mírosítoare, toate íși arátară podoaba în lumína cea tânără.

Cât bătea ochíul se íntíndea marea de verdeață a luncílor. Míreama tare, sălbátícă a zecílor de íerburi și flori feluríte, amețea ușor, ca o bătură nevăzută, pe cosașí care se ínșíríră în luncí, și începură să se legene, aplecáți, în urma coaselor. Ele fășíau și șuíerau în peretele ínalt de íarbă, cládínd la stânga

brazde groase de verdeață. Iarba se culca împăcată cu soarta, știînd că í-a venit vremea să lase locul otăvíí.

În urma cosașilor, prin tunsătura până aproape de pământ, se cunoșteau urmele dese, una după alta, ca niște cărăruí, lăsate de opíncile oamenilor. Pământul, după ploíle multe, era încă reavăn, numai bun să odrăsească otava.

Cosașíí erau numai în cămășíle albe și lungí, încínși cu sfoara teocurilor, în íțarí strâmți de pânză, uníí cu capul gol, alțií cu mící pălăríí ca niște cuíburí de cíorí.

Dín brazdele de íarbă, dín miríștea verde rămasă în urmă, pătrundea în văzduh, se împânzea deasupra luncilor un aer nou amăruí, cu un míros abía nuanțat de sânge.

Tot mai multe brazde la dístanțe egale se ínliníau de-a lungul delníțelor, și cosașíí, íntrați cu temeí în muncă, când se întorceau dín capătul brazdeí, cu coasele în spate, la capătul celălalt să înceapă o brazdă nouă, íntrau mai mulți în aceeași luncă.

În lunca unde cosea și Ștírbu íși aduseră amínțe de unu' Precupaș, care era șchiop rău și se fărâma tot în urma coaseí. Vreo doi-trei se oprírá și începură să arate cum cosea Precupaș.

— Noroc că-și alegea totdeauna câte-o șíringă și cosea síngur. Altfel orí ne-ar fí tăiat el, orí l-am fí tăiat noi.

— Da' v-duceți amínțe cum cosea a Morăresíí? Să-l fí tăiat și nu putea cosí decăt în graba cea mai mare, așa că la jumătatea brazdeí scotea límba.

— Parcă Ionuț al nostru nu-í seamănă?

— Eu, mă?

— D-apoi cíne. Nu vezí că te puí mereu în fruntea șíruluí, ca să poți alerga?

— Eu, mă?

— D-apoi știú că nu eu! De câte orí te oprești tu până ajungem noi? Nu poți cosí și tu ca oamenii?

— Să cosesc ca tíne? Să-í fíe tot frícă celui ce víne după tíne că-ți atínge călcâiele?

În delníțele în care lucrau mai mulți, cum se ínșírau la íntâía brazdă, așa rămâneau până seara. Se obișnuíau unul cu felul

de-a cosí al celuilalt, și avântau coasa fără frică.

Totuși vorbă și poveste era puțină până la odihna de amiază și de ojină.

Cu cât se înălța soarele și creștea căldura, sudorile curgeau tot mai din belșug pe fețele oamenilor. Și nu numai pe fețe: cămășile se pătau în spate. Munca era grea. Iarba mare și grea nu se lăsa ușor culcată în brazde. Cosașii se opreau tot mai des să-și ascută oțelul ucigaș, și pentru că tăișul se tocea mai repede, și pentru osteneala muncitorilor. Peste lunci ploua tot mai des, din toate părțile, cântecul prelung răsunător al ascuțitului.

În mai multe delnițe lucrau și feciorași care au ieșit întâia oară la coasă. De cele mai multe ori nu erau singuri, ci cu tatăl lor, ori cu alt bărbat. Singuri au făcut destule încercări prin grădina lor, și se credeau deștinici să între în rândul cosașilor. Dar greutatea cea mare a cositului abia acum o simțeau, când trebuiau să țină rând cu alții. Ei se osteneau mai în grabă, ei nu mai răzbeau să-și șteargă sudoarea cu mânecile largi ale cămășii, ei se opreau mai des să-și ascută coasele. De aceea, când lucra cu oameni mari, începătorul era așezat mereu la sfârșitul șirului, și adeseori răsturna numai o brazdă până ce ceilalți coseau două.

Cosașii bătrâni îl îmbărbătau mereu:

— Numai încet și cu socoteală! Nu te grăbi.

— Nu-ți fie rușine că nu ții în rând cu noi. Și noi am pățit așa la vremea noastră. Tot începutul e greu.

— Vezi, tu, că la coasă nu-í vorba numai de putere, ci și de măiestrie. Și orice măiestrie se învață pe rând.

Adeseori vreun cosaș lua coasa din mâna feciorașului și începea să-í arate cum s-o țină, cum să se plece, cum să croiască brazda, ce lărgime să-í dea.

Și în vreme ce coasele șuierau prin iarba, altele răsunau și cântau sub ascuțitul cuților, umplând de străluciri luncile, iar altele, din oțel mai slab, trebuiau să fie bătute încă înaintea de amiază, așa că ploua în văzduh și țiuitul ciocănelor pe

nícovale.

Mulți însă nu îndrăzneau să-și bată coasele decât odată cu ceilalți — deși ar fi avut lipsă — de groaza gurilor rele ale tovarășilor.

— Uite-l, mă, că și hodinește de prânz.

— Lasă-l, săracul, că-î bolnav. Îl doare pânțele. Tot pe el s-a rezemat.

— Da, îî „beteag de-o pîtă-ntreagă și mai vrea încă o dărabă”.

— Leneș, frate, nu-l știu eu?

Cine intră bucuros pe gura oamenilor? Dar unii tot erau nevoiți să-și bată mai des coasele...

Cu cât se suia mai sus soarele, căldura creștea tot mai tare și aerul deasupra luncilor se îngroșa de mîreasma verdeții crude, răstrunată în brazde. De buze se lípea un fel de gust sărat, ca de buruieni sălbatice.

Din brazdele cosite íerí sau alaltáerí, din unele delnițe, se rídica, în căldura ce sporea, aroma íerbíí cálite, orí, și mai îmbătătoare, a celei uscate pe jumătate, mai cu seamă după ce cositurile mai vechi erau întoarse cu furcile de lemn, pe partea cealaltă, de femeí și fete íuți și zvelte, răsărite parcă din pământ în íile lor albe cu catrințe și șorțuri negre.

Căldura, în valurí subțírí, începea să joace deasupra brazdelor, deasupra píeptului nesfârșit de íarbă, íar cosașíí tot aruncau un ochí spre cer, când se opreau să-și ascută coasele.

Nu peste mult se puse líníștea peste luncí. Ceasornícul víu din cer le făcu semn tuturor că-í vremea amíezíí. Numai un cosaș harníc și sănătos poate să spună ce gustoasă e mîncarea la amíază și somnul ce-í urmează ca la poruncă, după o străveche lege a acesteí muncí grele.

Peste un ceas încep să răsune cíocanele pe nícovală, și índată oamenii se ínșíruíe íar la treabă, fără nící o poruncă de nícăíerí.

Se mai opresc puțin, la ojină, să tragă un gât de rachíu tare, să ímbuce o crestătură de slănină cu pâine, și încep din nou.

Cu cât se apropie seara, sunt tot mai veseli: răcoarea crește, de la o vreme începe să cadă și rouă, iar pe răcoare munca nu-i nici jumătate așa de grea ca pe caldura.

Până mai șuieră încă prin iarba limbile de oțel, în răstimpuri când se ascut coasele, începe să se audă cristeiul, nu se știe niciodată de unde. Uneori pare că-i în gura coasei, dar nu-i, căci omul se oprește și caută, și acum îl aude într-alt loc. Dar nici nu-l vede nimeni, nici nu poate spune cineva de unde cântă, să-l poți zburătări cu o piatră.

E o pasăre a înșelăciunii, ca atâtea visuri de demult ale omului: când credea că a pus mâna pe unul — ia-l de unde nu-i!...

Acum se înserează mai tare. Cosașii își adună în traistă uneltele, iau coasele în spate și, plini de vorbe spuse în gura mare, pornesc spre sat.

În urma lor rămân luncile rănite cu delnițe pline de brazde lungi, paralele, cu ierburii necosite și cu întâile căpițe mărunțele de iarba, nici pe jumătate uscată, care vor fi împrăștiate mâine iar.

Míreasma ierbii călitate se ține de cosași până departe. Ai zice că le-a pătruns în straie, în păr, cum aroma vieții din sânul naturii le-a pătruns sufletele.

BUNICA SAFTA

Se împrăștiase de mult, topindu-se în văzduhul limpede, fără nici o urmă, fumul ce se înălțase dis-de-dimineață peste sat, când femeile pregătiseră mâncarea pentru prânz, înainte de a pleca la lucru pe câmp. Se mistuî și mírosul fierțurilor înăcrîte cu oțet, ce pătrunsese din tînzî, din întruchipările de scîndurii înnegrite, unde erau ímprovízate bucătăriile de vară prin curți și pe ulițe.

Aerul era íarășî pur, răcoros și subțire, așa cum rămăsese

peste noapte. Soarele încă nu răsărise.

Oamenii își isprăvira treburile de dimineață din gospodării: își dădură în stavă caii, scoaseră sub biciul lung al ciurdarilor vitele, fugăriră porcii flămânzi în uliță când răsună cornul porcarului. Dar caprele? Cine avea, și nu prea mulți aveau, trebuiau să se scoale cu noaptea în cap: căprarul tutuia mai întâi din corn, scurt și subțire, numai în falseturi, cât se trezeau câinii din somn și lătrau ca la alte alea.

Femeile se grăbiră să pună masa pentru prânz, să prindă oamenii o mâncare caldă, căci, la hotar, la lucru, nu putea fiecare gospodină să se îngrijească de fierturi. Și care putea nu lăsa dimineața să plece oamenii nemâncăți. Era lege: dimineața, la prânz, mămăligă caldă cu o ciorbă, cu o zeamă.

Acum începură să iasă pe porțițe, în uliță, bărbați, femei, fete, copilandri, veseli toți și lărmuitori, cu uneltele în spate, unii purtând și traiste pline sau desagi.

Se grămădiseră multe munci, care ținură până în a doua jumătate a lunii iunie: sapa a doua la porumb, la vii; cositul fânețelor, seceratul orzului și al alacului.

Ulița principală din partea asta a satului, care ducea și la porumbiști, și la fânațe, și la holde, vărsa mereu lume peste lume, grăbită nevoie mare.

Cu toată graba însă, vorbele zburau de la om la om, de la un grup la altul; răsunau râsete limpezi de femei și fete, și uneori luau cuvântul și sugacii aduși în brațe, orăcând repede ca broaștele.

A patra casă din capul uliței era clădită în fundul unei ogrăzi largi. Era o clădire mare și grea din piatră și cărămidă, care părea intrată puțin în pământ, cu acoperișul din țigla, înnegrît de vreme și bătucît cu negi mari de mușchi suri. Către uliță avea trei ferestre, către curte două, cu ramele nevopsite de brad, bătute de ploii și căldură, cu geamuri mici și somnoroase, ca și când s-ar fi ostenit să privească de atât amar de anii aceeași uliță și aceeași ogradă.

Ușa de lemn vechi, cu zăvor lustruit și mâncat de atâta

slujbă, se deschidea în tindă, unde coborâi un pas. În tindă era cuptorul de pâine, cu o vatră mare, unde se făcea mâncarea iarna-vara, de unde fumul era sorbit de un horn larg la poale și subțiat mai sus, luminat tot de un lustru negru.

Depart, la spatele casei, era grajdul și șura, sub același acoperiș vechi de paie, cârpit pe alocuri. Era o clădire largă, cu streșina până jos, cât se putea ajunge cu mâna. Între casă și grajd mai era un șopron pentru car și plug și alte unelte de ale gospodăriei și o grămadă de lemne, vârfuri rămase din iarnă.

La spatele șurii era grădina, cu mulți pomi bătrâni și tineri, cu delnițe întregi de legume, de porumb, de cartofi, de sfeclă pentru vite, de lucernă și trifoi. Se părea că strămoșul care a împlântat mai întâi aici parul, a putut să îngrească pământ după plac.

Din gospodăria asta mare plecaseră de mult bărbatul și nevasta, cu un cumnat și o cumnată, cu sapele în spate; mai aveau mult porumb nesăpat a doua oară și trebuiau să înceapă peste câteva zile și la secerișul orzului.

Trei copii — doi băieți de șapte și de cinci ani și o fetiță de trei — rămăseseră încă dormind, în grija bunicii Safta, mama bărbatului.

Bunica Safta era văduvă de zece ani și împlinea în vara asta, la Sfântă-Maria-mare, șaptezeci și cinci. Toată viața ei a fost o femeie înaltă, uscățivă, iute în mișcări, neodihnită la lucru, pornită spre mânăie repede, involburată, dar îi trecea grabă, se liniștea și izbucnea în râs.

Se mira toată lumea cum a putut rămâne așa de subțire și frumoasă, și acum, la bătrânețe, aducând în lume cinci copii: patru băieți și o fată. Altele, cu atâta prăsilă, se îngrașe, se lăbărțează, se urățesc, se încrețesc la obraz, de nu le mai cunoști, când le-ai știut de fete.

Ei, iată, Safta a rămas tot mlădioasă și subțire, atâta doar că nu mai este așa de înaltă ca odinioară.

Dar dacă la arătare era tot Safta de mai demult, scobâlțise totuși și ea în puteri, în cele care nu se văd pe din afară. Începea să fie mai uitucă, greșea adeseori la numărât când trecea de

zece, amesteca numele nepoţilor, îi lua pe unul drept altul, uita căruia i-a dat de mâncare şi căruia nu.

Dar poate şi alta mai tânără în locul ei nu s-ar fi descurcat mai uşor între atâta puzderie de copii!

Pentru că bunica Safta nu avea în grija ei în zilele de vară, când oamenilor le crăpa măseaua de graba muncilor de pe câmp, numai pe cei trei copii din casă, ai feciorului său cel mai tânăr, ci şi pe nepoţii după ceilalţi trei feciori şi după fată, când copiii nu erau nici sugaci, nici destul de mari să iese şi ei la câmp, dacă nu să sape, cel puţin să ajute la fân, ori să aducă apă. Se nimerise ca ceilalţi feciori şi fete să nu aibă nici un bătrân la casă în grija căruia să lase copiii.

Şi cum bunica Safta rămăsese la casa ei, cu feciorul cel mic, cu Ion, şi cum gospodăria lor era aici aproape de capul uliţei, le venea la îndemână celorlalţi să-i lase ei copiii când mergeau la lucru şi să-i ia când se întorceau seara.

Aşa că vremea cât se scurgea lumea pe uliţă în sus, se deschidea mereu portiţa, şi când unul, când altul dintre copiii bătrânei îşi lăseau odraslele în curtea cea largă, strigând-o:

— I-am adus şi eu, mamă!

— Văd că i-ai adus! Da' le-ai pus în traistă?

— Pus, cum să nu!

— Să le fi prus destul, că pe ăştia cu greu îi saturi. O să-mi mănânce şi urechile.

Omul pleca grăbit, iar bunica Safta scotea traista de după grumazul copilului şi cerceta ce merinde i-au pus părinţii. Apoi lega iar traistuţa, o ducea în casă, în camera largă, care dădea spre uliţă, şi o pune pe masă.

În vreme de-o jumătate de ceas cinci traistuţe se înşirau pe masă. Bătrâna le pune în rând, una după alta, cum veneau copiii, să ştie care a cui este, pentru că traistuţele tare semănau una cu alta.

În unele erau merinde mai multe, în altele mai puţine, după numărul nepoţilor.

Dar câţi erau?

Aici era greutatea cea mare a bătrânei, și să-î cunoască al cui era fiecare și cum îl cheamă. Cu cei din casă erau de toți optsprezece copii și copile, dar bunica Safta, de câte ori îi număra, afla tot alt număr, când zece, când treisprezece, când cincisprezece.

Poate nu-î slăbise numai mîntea, ci nici nepoții nu rămăneau într-un loc pînă-î număra, ci se amestecau și se învălmășeau mereu. Din camera dinainte unde-î aduna, să le arate la fiecare unde le-a pus trăistuțele, pînă să apuce să-î numere, unii fugeau în tindă, alții în curte. Cum să-î mai numeri? Iar dacă încerca să facă adunarea în cap, știînd câți nepoți i-a lepădat în curte fiecare fecior și fată, se încurca și mai rău: socoteala în cap nu mai mergea deloc.

Numărătoarea se mai îngreuia și altfel. De pe ulița asta, din vecini, mai erau trei-patru femei necăjite care nu aveau cu cine-și lăsa copiii acasă și, la rugămîntea lor, bunica Safta îi lua sub ocrotirea ei și pe aceștia. După ce îi dădeau de câteva ori copiii în seamă, alte dată, când erau grăbiți, își băgau copiii în curte și își vedeau de drum, așa că bătrîna se mai trezea cu un rând de copii în ogradă. Nu mai știa dacă sunt dintre nepoții ei ori sunt copiii vecinilor, și se dumerea numai când le vedea și le lua trăistuțele cu merinde de după grumaz și le punea într-alt rând pe masa cea mare din camera dinainte.

De la vecine mai veneau cinci-șase copii, așa că acum erau în ograda cea largă vreo douăzeci și trei. Era o grădiniță de copii cum ar fi în zilele de azi și bunica Safta se învărtea între ei ca o cloșcă între puî. Strîga la ei, îi certa, avea și o nuîelușă în mână și pe cei mai neastâmpărați, gata de ceartă și de tăvăleală, îi plesnea din când în când.

Cel mai mare necaz al mătușii era că le tot greșea numele.

— Mă Ionuț, ce tot sarî într-un picior?

— Nu-î Ionuț, bunică!

— Ha?

— Nu-í Ionuț, e Vasílică.

Bătrâna nící nu maí auzea bíne, maí ales când se schímba vremea.

— Măi Ilíe, nu te maí scobí în nas că o să-l spargí.

— Nu-í Ilíe, buníco!

— Da' cíne-í?

— E Pătruțu luí Dumítru.

— Dacă-í el, să-și scoată degetul dín nas, că-l plesnesc.

Era și Pătruț al luí Năstase și unul al Măriuței, iar loneí erau vreo șapte. Prín sat rămâneau însă mulți copíi de capul lor, în gríja vreunuí bătrân, care ațípea toată zíua. Íși înfulecau bucatele la o mâncare și-apoi flămânzeau toată zíua.

Buníca cunoștea după obraz pe fíecare nepot al căruí fecíor era, sau al feteí, ce folos însă că rar le nímera numele.

De la o vreme, fíindu-í lehamíte să tot fíe corectată, nu-í maí stríga pe nume, cí zícea „Tu, ăla de colo!” și întindea jordița către el.

Copíii săreau cu gura:

— Mă Toma, nu auzí că te strígă buníca?

— Tu, aía de colo, nu maí sta cu gura căscată, că íntră muștele.

— Auzí, Sáo, închíde gura, strígau copíii veselíndu-se.

— Să nu vă butrușiți, să nu văd că vă dați pumní, că mă pun pe voi cu nuíaua.

Bătrâna íeșea díntre eí, și copíii, alegându-se în grupulețe după măríme, începeau să se joace în ograda cea largă, care se umplea în grabă de gălăgíe, cât gândeaí că arde. Buníca maí íntra în tíndă, maí punea câte-un lucru la loc, dar nu avea multă vreme pace: în câte trei-patru locurí deodată se apríndea ceartă și bătăi și ízbucneau strígăte și plânsset.

Bătrâna trecea spríntenă de la un foc la altul și-l stíngea índată cu nuíaua, plesnínd în dreapta și în stânga, fără să maí cerceteze care-s vínovații.

— Ha! ofta mătușa ostenítă după ce-í potolea. Voi nu vă

putejí juca frumos şí în líníşte, úite, ca Măríuţa şí Sora, cărora nící gura nu le-o auzí.

— Că nu-s Măríuţa şí Sora, buníco, se rezezea vrun nepot.

— Cíne-or fí, sunt copíle bune. Dín ele vor creşte fete frumoase şí cumínţi.

Peste tot cu fetíţele nu avea atâta de lucru. Erau maí sfíoase, maí frícoase — símţeau că tot nu erau acasă, orícât de bíne era aící. Băíeţíí erau maí îndrăzneţí şí chíar obraznící când vedeau că buníca Safta nu le ştıe numele, sau că nu aude ce-í strígă eí.

— Ha? Țí-e foame, măí ăla? Cerí mămălígă cu brânză?

— Nu mí-e foame încă!

— Ce strígí dar?

— Nu stríg eu, buníco!

Copííí vecínílor se símţeau maí străíní între atâţúa nepoţí şí nepoate, dar numái până íntrau în jocul celorlalţí. Unul díntre eí era maí măríşor şí maí tare ca toţí, şí adeseorí maí culca la pământ în trântă repede, pe câte unul, fíe şí díntre nepoţí.

Ceí bíruíţí trâmбіţau cu gura strâmbă, şí buníca alerga dín tíndă.

— Ce-í aící? Ce blestemăţíe?

— L-a trântít lonuţ a Anícái.

— Cíne?

Nepotul zbíera şí maí tare acelaşí nume.

— Iar el? Iar tícala de lonuţ? Staí tu numái să pun mâna pe tíne!

Dar copílul era în fundul curţíí, după grămada de lemne. Buníca se láuda în faţa copííílor — că n-o să-l maí prímească în gazdă pe băţauş, íí spunea seara şí Anícái, mama lui:

— Pe lonuţ să nu-l maí aducí, că-í rău şí arţăgos şí bate toţí copííí.

Dar în dímíneaţa următoare Aníca íí dádea drumul în curte, cu tráistuţa după grumaz.

Dacă se íntâmpla să fíe în curte, pe aproape, mătuşa Safta, femeía se tânguía, gata să míorlăie:

— Ce să-í fac, bunică, nu am cu cine și unde-l lăsa! Dar dumneata bate-l, nu-l cruța pe tâlhar.

Bătrâna se muía:

— Lasă-l acum odată, dacă l-ai adus.

Când nu vedea că í-l slobozea în curte, cí se trezea așa cu el, se făcea că nu-l vede, până se aprindea cearta și bătaia într-un punct.

După ce-l flîșcăia cu nuíaua, până nu vedea copilul, zicea:

— N-o să mai puí tu picíor în curtea mea!

Nu-l mai punea până în zíua următoare.

Ograda largă era plină de soare și de căpșoare goale, cele mai multe cu păr auríu, puține, câteva copilíțe, cu cosíțe negre. Una avea păr stufos, roșu, neîmpletít în cosíțe. Pe unde trecea príntrre copíi își purta prín soare flacăra dín cap cu prímejdíe să se apríndă.

Curtea răsuna de nechezul caílor, de mugetul vacílor și al víțelílor, de boncánítul tăurencílor, de cotcodácítul găínílor, de cântatul cocoșílor. Uníi alergau în hamurí de sfoară, dădeau nărávași dín picíoare, se opreau și nu mai voíau să meargă. Céi care íi mânau, în mână cu o bíciúșcă sau o nuía, strígau, smânceau dín hățurí, asudau, până ce caíi o rupeau dín nou la fugă, stând să calce totul în picíoare, cât se fereau toți dín calea lor.

Noroc că ograda era largă, și, în aceeași vreme, într-altă parte, o vacă íeșea mugínd dín poíata mărgínítă de o scândură, o víțelușă rămânea înăuntru și mugea ușor, scurt și fraged. Un copil făcea pe taurul împungacíu, îngrămádínd pe vreo câțíva în gard, boncăluínd furíos, iar o copilíță cotcodăcea în grămada de lemne, între vârfuríle căreía se ascunsese, până când un băíat cucuríga, urcat pe grămada de gunoi uscat dínaintea grajdului.

Dar íată că de la o vreme se face líníște. Copíi și copíle se adună în grup, se prínd de mână și fac un síngur șír, afară de doí mai marí. Aceștia se prínd numaí eí, rídícă brațele astfel prínse în sus, ca pe o poartă, prín care trăbă să treacă șírul íntreg și să príndă pe cel dín urmă dín șír, băíat sau fetíță, cum se va nímerí. În vremea asta céi care fac poarta spun:

— Floare — mîrîoare,
Mîe mî se pare
Că-s mai mulţi la voi,
Mai puţini la noi.

Şi răspunde şîrul întreg:

— Dacă vî se pare,
Nu-î cu supărare;
Haideţi şi culegeţi,
Dîn coadă alegeţi,
Voinicul bărbat
Cel mai închelmat;
Zâna cea aleasă,
Că-î cu geana trasă
Ca o preoteasă!
Alegeţi ce-o fî,
Cum s-o nîmerî!

Şîrul înflorit de obrajî rumeni, de ochî aprînşi, negri şi albaştri, de cămeşuţe şi îi albe, cu chîndişitură rară pe mâneci — câte-un puî roşu — trece lîniştit pe sub poartă. Numaî când se apropie coada, cel dîn fruntea şîrului, şi după el toţi cei pînă la poartă, se reped într-un iureş, să nu poată prînde portarii pe cei dîn coadă. Uneorî reuşesc, când e avîntul mare şi portarii mai slabi, alteorî nu, şi cel dîn coadă, băiat sau fetiţă, rămîne câştigat de portari.

În cadenţa versurilor, jocul se repetă mereu, şîrul se tot scurtează şi creşte cel legat de mâna unui portar, pînă când nu mai rămân decît doi. Acum ei se fac portari, iar cei care şi-au făcut slujba conduc şîrul pe sub poarta cea nouă.

Uneorî iureşul pentru a scăpa pe cel dîn coadă e aşa de aspru, încît şîrul se rupe, sau unii se împiedică şi cad. Jocul nu se socoteşte atunci, şi rîndul trece dîn nou pe sub poartă.

Jocul ăsta î-a învăţat şi-î învaţă în toată vara bunica Safta. Ea-l supraveghează de fiecare dată. Pînă învaţă versurile trece o vreme, şi pînă la vara viitoare mai uită pe unele.

Maí are mătuşa şi alte gríjí: ceí care se joacă de-a caíí se înverşunează uneorí şi ízbucnesc pe portíţa în ulíţă şi până prínde ea de seamă abía-í maí vede, învăluíţi în norí de praf.

Strígă tare după eí, nu ştie care sunt, nu cunoaşte nume. Căluţíí nu aud, zburdă şi nechează, dar de la o vreme se ostenesc şi se întorc. Vín în pas, pe o aruncătură de băţ, apoi íar încep goana, şi trec víjelios prín portíţa deschísă.

— Arză-vă focul! zíce buníca speríată. Cum sta înaintea porţíí în ulíţă, erau gata să o răstoarne.

* * *

Până la amíază copííí mănâncă de două-trei orí. Uníí maí ales sunt veşnic flămânzí. E lucrul cel maí greu pentru mătuşa, căcí ea trăbă să dezlege fíecare trăistuţă şi să le împartă copíílor a căror e meríndea. Şí de multe orí nu maí cunoaşte a cui e, şi trăbă să-í vínă în ajutor înşíşí copííí. E nevoie să le împartă cu bună măsură, să le rămână destulă mâncare pentru amíază, şi pentru două-trei gustáři după amíază, că zíua de vară e lungă, şi păríntíí se întorc odată cu înnoptatul.

Cu ceí trei nepoţí díń casă n-are nící o gríjă. De câte orí lí-e foame se duc în cămară, unde le-a pus buníca mánca-re. Şí dacă o ísprăvesc maí devreme, nu-í nící o supărare, le dă alta.

Dar cu ceílalţí are gríjí şi supărări destule până íí mulţumeşte pe toţi.

Maí are supărare cu vreo şase maí mărunţei, patru copíle şi doí băleţí, care trăbă să doarmă de amíază. Íí culcă pe toţi de-a curmezíşul în patul cel díń camera díńainte. Nící nu maí ştie care a cui sunt, poate sunt díńtr-ái vecínílor. Ea nu alege. Pe care-l vede moţáíńd, îl duce la culcare, şi-í maí şi flíşcâne pe care nu vor să adoarmă, cí după ce se vád în pat au poftă de joacă.

În vremea cât vede de ceí somnoroşí se teme să nu-í scape pe ulíţă pe ceí díń ogradá. Eí au umbră sub doí merí díń curte, şi ar putea să se astâmpere până-í bunca prín casă.

Vorbă să fie! Câte unul mai adoarme la umbră după ce a mâncat de amiază, dar celor mai mulți le arde mereu de joacă...

Apoi, când soarele începe a scăpăta și umbra casei bătrâne umple întreaga ogradă, când unul, când altul iese la porțiță și se uită pe uliță în sus, să vadă: nu vine mamă-sa?

Acum bunica Safta nu-i mai oprește să iasă la porțiță: știe că de-acolo nu-i nici o primejdie să se mai miște până sosesc părinții să-i ducă acasă.

Le împarte trăistuțele goale, cu ajutorul copiilor care le cunoșteau și dintr-o sută, fiecare pe a lui, și nu le mai are în grijă.

Se isprăvea și pentru ea o zi de muncă.

ROITUL STUPILOR

De-o săptămână, mătușa Stana intră de mai multe ori — într-o înaintea de amiază, pe porțița grădini cu flori, unde e așezată stupina. Porțița e îngustă, scundă, și bătrâna se apleacă tare, și totuși abia se strecoară din curte.

Stupina a ieșit din iarnă în primăvara asta cu cincisprezece stupi, câți au lăsat din toamnă. Au avut hrană destulă, că anul trecut a fost bogat în flori și nici iarna nu a fost prea grea.

Era către sfârșitul lui mai, cu senin înalt și liniștit, într-amiezi cu dogoare mare. Azi-mâine trebuia să înceapă roitul.

Mătușa Stana venea la stupină și în fiecare seară după ce se întorceau albinele de pe hotar, se uita cu băgare de seamă la urdinișul căror coșnițe rămăneau grămezii mai mari de albine. Din ele trebuiau să pornească cele dintâi roiuri.

De câte ori intra la stupină într-o înaintea de amiază vedea că din ele ies grăbite și înfrigurate cele mai multe albine, țâșnind în aer ca niște alice, zburând într-o țesătură deasă și încurcată în fața stupinei, într-un zumzet necurmat, până își

luau drumul în depărtări.

Mătuşa Stana se trezise cu stupí la casă, şi cunoştea şi după neliniştea zborului, şi după melodia deasă ce se desprindea din zborul lor că mai ales doi stupí vor roí cât de curând. Pregătise de mult coşnişele pentru roíurí, le frecase bine pe dinăuntru cu mătăcină — buruiănă a cărei mireasmă le plăcea albínelor — avea pusă la îndemână şi o scară pe care să se suie, să aşeze coşnişa în pomul în jurul şi deasupra căruia va vedea că s-a oprít roíul.

Dar semnele o înşelau mereu şi íată, era gata să treacă o săptămână tot pândínd zadarníc, până ce trecea bine de amiază. Apoi nu mai íntra la stupínă până seara; ştia că după-amiază nu mai roieşte níci stupul cel mai încărcat de albíne.

De câte orí íeşea din grădinişa cu stupína, un nepot şi o nepoţică, ce pândeau mereu la uşa cea mică până era bătrâna înăuntru, întrebau la repezeală:

— Roieşte azi vreunul, bunică?

— Doi sunt gata să roiască.

— Păi, şi íerí aí spus aşa.

— Am spus ce văd cu ochíi, dar gândul şi hotărârea lor cíne o cunoaşte? Poate níci ele nu ştiu încă, de bună seamă, când vor roí. De unde să ştiu eu?

— Dacă le fluierí, nu roiesc mai degrabă?

— Fluieratul nu ajută decât numai după ce a íeşít roíul. Da' voi să staţi pe-aicí, pe lângă portişă, şi când veţi auzí zumzet greu şi veţi vedea că se ridică multe de tot în aer, înaintea stupínei, să mă strigaţi.

Copíii rămâneau bucuroşi lângă portişă, la umbra círeşului. Bătrâna la început íi punea să păzească chíar în grădinişa unde era stupína, dar eí o zbugheau îndată în curte; prea se învălmăşeau albínele înaintea stupínei, prea fierbeau în văzduh şi treceau multe ca nişte alíce rătăcite pe la urechíle lor.

Alta era până nu dăduseră călduríle. Atunci íntrau de voie bună la stupínă, şedeau lângă un strat de calapăr şi priveau píerduţi cum íeşea mereu câte una din urdinişurí şi íşi lua zborul,

de-acuma, în lînie dreaptă, către hotar. Nu era níci o primejdíe să se ízbească de eí.

Se uítau mínunați, pătrunși de cântecul zborului lor, și își uítau și de foame. Asemenea și seríle când se întorceau la coșnițe, cu píciórușele lor de ață încărcate de ceară — credeau eí — nu le era frícă să se apropíe de stupí, ba pe la spate, își lípeau și urechea de coșnițe să audă freamătul înăbușít, cântecul cald dínlăuntru.

Dar peste zí, cât ce se rídíca soarele și începea căldura mare, le era frícă să rămână aproape de stupínă în grădíníță. Nu se știe, lumína mare orí căldura vărșa în muștele de aur un fel de nebuníe, și ele zburau orbește. Și dacă te mușca vreuna, când erau așa de înverșunate, durea tare și îndată se umfla locul înțepat.

Nu! Acum níci buníca nu-í maí pune să păzească roítul în grădínă. A văzut ea că nepoții eí sunt frícoși încă.

Aicí, la umbra círeșului, la spatele stupínei, nu se rătăcea níci o albínă, se auzea numai, ca o cădere contínuă de apă, cântecul lor.

Doamne! Cum le maí plăcea lor zumzetul ăsta, și cât era de líníștitor și adormítor.

Deasupra curții, soarele se înălța mereu și eí își maí schímbeau locul sub círeș, unde venea umbra maí deasă. Cerul era senín mereu și prín nucíi grădíníi fluíera, dín când în când, míerla galbenă. Uneorí o țarcă, o coțofană se lăsa în vârful unuí par dín gard și, ínclínându-se și bătând rar dín coada lungă și neagră, sporovăia repede, întrebând pe ceí doí copíi unde este un cuíb cu ouă. Orí le spunea că a aflat ea cuíbul și vrea să lí-l arate și lor?

Ba nu, că țarca-í hoăță și, dacă află un cuíb, nu maí spune nímănuí, cí lasă numai coaja oulú márturíe că a trecut și ea pe acolo.

...Poate o să le vínă neamurí díntr-alt sat? Buníca le-a spus că țarca-í știe și le vestește sosírea.

Orícum, până troscote și se ínchínă țarca în vârful parulú,

copiii nu-și mai iau ochii de la ea. Frumoasă pasăre, cine o fi îmbrăcat-o așa de minunat? Surioara lor mai mare, nici când își pune catrința nu-i așa de împodobită!...

Căldura crește și copiii lor parcă le-ar veni somnul. Se uită mereu prin cireș, dar nu văd nici o cireășă baremi roșie. Sunt abia alburii. Las' că se coc ele nu peste mult!

Nu se știe: a crescut zumzetul înaintea stupinei, ori au ațipit copiii și când se trezesc le pare zumzetul mai tare că, mai de multe ori într-o înaintea de amiază, se trezesc strigând:

— Roiește, bunico!

— Haide că roiește!

Bătrâna, dacă le-a cunoscut felul, nu se prea grăbește. Iar li s-a părut, de bună seamă.

Dar tot vine și intră în grădiniță și cercetează cu grijă zborul albinelor și zumzetul din fața stupinei.

— Încă nu roiește, măi copii!

Și buna intră iar în casă. Are treburi destule și își mai și uită de stupi.

— Roiește, bunico!

— Haide repede că roiește!

De câte ori a venit bunica în zadar!

Dar odată trebuia s-o nimerescă și copiii.

Bătrâna nici nu mai are vreme să-și tocmească năframa ce-i căzuse pe-o ureche și intră ca o furtună în grădiniță, și numaidecât copiii o aud cum fluieră și bate din palme.

Băiatul, mai curajos, crapă încet portița și o vede pe bunica într-un nor de albine. Abia îi mai vede capul din roi.

Închide repede portița și ascultă iar cum fluieră și bate din palme. Copila nu cutează să se uite prin crăpătura portiței. Dar frate-său nu rabdă mult și iar o crapă încă și mai tare.

Bunica a înălțat acum într-o mână coșnița pregătită, tot fluieră și se retrage încet de la stupină, învăluită de roiul ce fierbea în jurul ei, deasupra capului, în jurul coșniței, și până sus, în văzduh.

Tot retrăgându-se odată cu sumedenia albinelor înverșunate

care se țeșese, încât nu mai vezi cerul prîntre ele, bătrîna se oprește sub un prun în care se așezau cele mai multe roiuri.

Nu e înalt și, rezemînd scara, urcînd, bunîca reazemă coșnița între ramurile dese, înțepenînd-o bine.

Apoi coboară, își umple poala cu țărîna și trece dîncolo de prun, fluierînd mereu.

Se va așeza aici roiul, ori nu se va așeza?

Albînele bătucesc coșnița pe dînfară, se pun pe ramuri, iar se ridică și zboară prîntre crengi, cu zumzet mare.

Oare a întrat matca în coșniță? Încă nu va fi întrat, căci, iată, unele se ridică încă drept în sus, iar altele au ajuns pînă la mărul dînc apropiere.

Bătrîna începe să zburătească în văzduh cu țărîna dînc poală, să întoarcă pe cele ce vor să se depărteze de prun.

— Haideți și voi, mai copii! Aruncați și voi cu țărîna în calea celor ce vor să ia tîlpășița!

Copiii nu îndrăznesc îndată. Numai cînd bunîca le strîgă a treia oară, a patra oară, cu glas mînios, se strecoară cu frîcă pe portîță.

— Luați țărîna și aruncați. Veniți lângă mine.

— Dar nu ne mușcă, bunîcă? zise copila.

— Acum au ele altă treabă mai mare, nu să vă muște pe voi. Nici nu ne văd. Haideți aici!

Copiii ascultă, se apropie și văd că albînele zboară destul de sus, și-s tare grăbite.

Încep să arunce și ei cu țărîna în calea celor ce parcă ar vrea să se depărteze de la prun. Și cînd mai prînd înimă, încep să fluiera și ei ca și bunîca și să bată dînc palme cînd nu aruncă cu țărîna.

Norul de albîne e tot mai gros în jurul prunului, coșnița nu se mai vede, e bătucită pe dînc afară de ele și bătrînei i se pare, de la o vreme, cum se uită la coșnița mai de-aproape, că o șuviță întunecoasă, mișcătoare, se scurge de pe pereții coșniței înăuntrul ei.

Cînd se încredințează că a văzut bine, nu mai aruncă cu

țărână, nu mai fluieră, și le face semn copiilor să-î urmeze pilda.

— S-a așezat matca în coșniță, copii! De-acum nu mai fuge roiul. Vor veni ele și cele care se mai învârt prin alți pomii.

Copiii nu cutează să vină prea aproape; bunica le arată pârâiașul acela mișcător ce se scurge în coșniță.

— E mare roii, bunică?

— E roii bun. Când vor intra toate în coșniță, vom vedea și cât e de mare.

— Le-a mirosit bine coșnița! zice copila de departe.

— Păi dacă a frecat-o bunica cu măcăcină! Asta-î buruiana albinelor, așa-î, bunico?

— Am rupt și eu măcăcină și am frecat-o, așa-î, bunică?

— Așa-î, mi-ai ajutat și tu!

Încă nu e amiază, dar nu-î mai trăbă mult. Ceii doi copii aproape nu mai au umbră.

Înainte stupinei albinele țes mereu aceeași pânză piezișă ce se înalță către grădina. Stupii care n-au roii se cunosc: pe urdinișul lor albinele ies și întră buluc. Urdinișul celui din care a plecat roii nu e bătucit de albine; aproape că le poți număra pe cele care ies și care întră.

Copiii au rămas în apropierea prunului în care s-a pus roii. Aici zboară tot mai puține albine și-s toate sus, nu-î primejdie să-î muște.

De la o vreme bătrâna își tocmeste năframa care i-a căzut pe ceafă, își face o cruce și zice:

— Haideți să mâncați de-amiază.

Copiii se urnesc cu greu din loc.

— Nu fuge roii, bunico? întreabă fetița, tocmindu-și și ea năframa cu puncte albe, care-î lunecase tare pe-o ureche.

— De-acum nu mai fuge!

— Cum să mai fugă dacă a intrat în coșniță? o înfruntă fratele său. Bunico! E mare roii!

Bătrâna chiar cobora scara. Se uitase să vadă cât e de plină coșnița.

— Mare! Țsta poate roí la anul de două orí.

Pe departe de stupínă, unde albínele se țeseau fulgerător — oleacă ínnebuníte parcă de lumínă și cãldură, orí de neastâmpãrul roítului apropiat —, copíí se strecoarã pe portíță ín curte. Buníca víne ín urmã, dupã ce s-a maí úitat o datã cercetãtor la stupí.

— Mâíne poate maí roíește unul sau doí. Le-a fost greu pãnã s-au pornít!

Intrã și ea, dupã copíí, ín tíndã...

Acum e líníște grea peste sat, peste grãdíní. Soarele parcã nu vrea sã înceapã a coborí, cí-și joacã încã multã vreme undele pãlpãitoare, de argínt, ín míjlocul tãrieí.

Copíí dorm de amíazã, buníca își vede de o sutã de treburi mãrunte și ín rãstímpurí íntrã ín grãdíníță sã vadã ce maí face roíul.

Bíne face! Puține albíne se maí ínviãrt ín jurul coșníței. Iar când îl cerceteazã ín asfínțitul soareluí, numái douã nu se așezaserã încã pe cíorchínele greu de albíne, care umplea maí mult de jumãtate coșníța mare.

De-acum sã vínã fatã-sa și gínerele de la cãmp, sã rídíce prímul roí dín anul acesta și sã-l punã ín stupínã, ín rãnd cu stupíí, ín locuríle unde au stat ceí pe care í-au tãíat ín toamna trecutã.

Pe ínserate, odatã cu pãrínții, íntrã și ceí doí copíí ín grãdínã sã vadã cum vor coborí coșníța cu roíul.

Acum nu maí zboarã níci o albínã, níci ín jurul roíului, níci ínãíntea stupínei. Nu se aude decãt un vãjãít surd, ínfundat, care pãtrunde ín stupínã, și un míros aromat de cearã.

Ínãíntea a treí coșníțe albínele stau cíucurí, nu se maí vede urdíníșul.

— Astea poate roíesc mâíne! zíse copílul, prívínd cu aer de cunoscãtor la mamã-sa.

— Poate! Lí-e și vremea, rãspunse femeía cu gãndul aíurea.

Când íeșírã tuspatru dín stupínã ín curte, dín ínãlțímí íí príví o stea, síngura care și rãsaríse, scãpãrãnd de bucuríe.

LA SECERIȘ

Văzduhul înalt — fumuriu la poalele boltiturii — a încremenit deasupra lumii albastru, inundat de lumină tare, ce izvorăște de prerutindenii din înălțimii, nu numai din argintul jucăuș al soarelui. Pleoapele coboară instinctiv și ochiul mijeste, ca de somn, privind parcă ostenit prin tăietura îngustă.

Se apropie miezul zilei și căldura crește mereu. Din marginea lanurilor de grâu, satul se vede în vale ca într-o ceață rară, subțire, cu casele ascunse în pomet, ca pete de var unde și unde. Numai clopotnița, cu acoperișul de tînichea albă, arde în valuri tremurătoare de lumină, care se desprind mereu ca dintr-un izvor nesecat și se pierd în aer.

E în toial secerii și din lanurile de grâu, din crucile și clăile de snopii, s-a împânzit în aer mireasma boabelor coapte, a spicelor pline și grele, ca o aromă a vieții celei nouă, cu o adiere de pâine proaspătă. Hotarul satului e împărțit afară de pășune, în trei table pentru grâu, porumb și ogoare, așa cum a rămas din vechime. Acum tot satul era în lanul nesfârșit de grâu, cu sugaci care dormeau înfășați la umbra clăilor de snopii, gângureau ori scânceau, iar cei mai treji strigau flămânzi, repede și tare, ca niște broaște ciudate la marginea bălții.

Cu secera albă la zîmții, fulgerând în lumina soarelui, pe umbră, femeii tînere se grăbeau, și de ici și de colo, către orăcăitul cu care văzduhul nu era obișnuit. Dintr-o mișcare își tocmeau năframa pe cap și se grăbeau, cu umbletul mlădios, alintat parcă. Unele erau tînere de tot, ca niște mlădițe. Obrajii le ardeau, răcoriți totuși după ce se ridicaseră din șirul secerătorilor, unde căldura dogorea, și din holda înaltă.

Secerătorii erau împrăștiați fiecare pe tabla lor de grâu. Prin lanul nesfârșit erau delniște secerate, cu snopii clădiți în cruci, cu alții ridicați numai în picioare, în urma secerătorilor, cele mai multe cu secerătorii însuruiți în fața peretelui de holdă.

Se făcuse grâu bun, cu paiful înalt, cu spicul greu, încârligat

spre pământ.

Dogoreala văzduhului grăbise coacerea și oamenii, mulți, secerau nu numai ziua, ci și noaptea, după ce se arăta luna plină, enormă, sângerie la început, când se ívea de după Măgura mare, apoi tot mai albă și mai subțire, să poți vedea prin discul ei.

Se apropia amiaza și tot mai multe femei răsăreau prin lanuri cu desagi sau traiste în spate, cu coșurii în mână, acoperite cu merindețe albe. La umbra unor snopi — umbră săracă — așterneau masa și chemau pe secerătorii.

Fierturi acrișoare, de salată, de fasole verde, cu mămligă caldă încă, îi răcoreau pe muncitorii, care, după ce le sorbeau tăcuți din blide, căpătau glas și, cu larmă destulă, veselii, se înfruptau mai departe cu mămligă cu brânză sau pâine cu slănină.

Dar până ținea încă prânzul, copilandrii și copiii mai răsarîți porneau cu ulcioarele după apă la fântânile din pășunile vecine, unde se adăpau vitele.

Erau fântâni adânci, cu apă bună și rece, cu cumpănă. Pe drum ei îmbucau încă din bulzul cu brânză.

În curând se împânzea pășunea de ei, unii mergeau, alții veneau cu vasele pline — cănii, ulcioare sau „fedeleșe” — vase cilindrice de lemn de brad — care păstrau mai multă vreme apa rece.

* * *

Într-o tablă mare, de vreo zece hectare, secerau trei familii de țigani. Întovărășite, ele au luat cu „ruptul” secerișul holdei unui țaran mai înstărit și care nu avea copii. Plata nu era în bani, ci în clăi de grâu, pe care omul trebuia să le ducă și la împlătit cu carul lui.

Cele trei familii erau înrudite, bărbații și femeii abia trecuți de treizeci de ani și care ieșiseră la secere cu toată casa. Erau vreo șapte-opt băieți și fetițe, tuciuții, cu capul gol, numai în cămășuțe, cu ochii negri, arzători și neastâmpărați, unii mai mărișorii, alții se târau încă de-a bușilea.

Una dintre femei, la apropierea amiezii, aștă focul, atârna de parul cu cârlig ceaul și puse apă de mămăligă. Din par, câteva scânduri și țoale rupte înghebase un fel de colibă, în care dormeau noaptea copiii și stăteau la umbră peste zi când îi potopea arșița soarelui.

Stăpânul delniței de grâu nu venise decât la început când făcuse târgul cu secerătorii, după multă căorovăială și într-o larmă mare, și nu mai veni decât la isprăvitul secerșului, să numere clăile de grâu și să socotească împreună plata lor în clăi. Lucrul era dat cu „ruptul”, nu avea să se teamă că oamenii se vor lenevi la secerat, să se pârjolească grăul și să se scuture: secerătorii se vor grăbi și singuri să isprăvească, și știa cât sunt de harnici.

Uscăturile pentru foc le aduceau în toată dimineața bărbații dintr-un crâng de salcii, ce creștea în apropiere, în pășunea vecină, unde a fost o baltă, din care, pe seceta și dogoreala asta, nu mai rămăsese nici un strop de apă.

Cât ce începu să se ridice fumul, copiii făcură roată în jurul focului — cei mai mici pe vine — și priveau încântați la fum și la flăcări.

Secerătorii ceilalți erau departe de colibă, dar văzură și ei fumul și se bucurară.

— Uite, mă, că iese fum!

— Harnică femeie Saveta!

— Păi dacă-i femeia mea!

— Și ce-i dacă-i a ta? A mea nu e tot atât de harnică?

— Harnice sunt toate trei, ce vă sfădiți?

Secerile începură să vâjâie și mai repede prin peretele holdei, să câștige cât va pierde cu amiaza. Erau lihozi de foame, dar despre asta nu pomenea nici unul nimic. Erau oameni mândri și nu se tânguiau, ba se întreceau care să secere mănunchiuri mai mari.

Femeia care se învârtea în jurul focului trimise în grabă pe copiii mai mărișori după apă. Porniră vro patru cu ulcioarele de lut în mână. Doi dintre ei erau încinși peste cămașute cu o

sfoară și ei mergeau în frunte. În urma celor patru mai venea al cincilea cu mâinile goale. Abia se ținea de ceilalți, dar nu voia să rămână la colbă.

În curând ajunseră în pășunea comunală și luară drumul către cele trei cumpene ce-și înălțau grumajii uriași în văzduh.

Încă erau rari copilandrii și copiii care mergeau cu ulcioarele după apă. Era încă devreme.

Dacă nu era nimeni la fântână, țigănușii scoteau cu greu apa: și să coboare cumpăna și să o ridice cu găleata plină. Câte doi sau câte trei se încleștau cu mâinutele cănite de ruda cumpenei. Dar aproape totdeauna se afla sau venea îndată la fântână un fecior sau un copilandru și le scotea găleata cu apă. Pe căldura înăbușitoare setea ardea, usca gâtulejul — mai ales femeilor și copiilor — și nu era altă apă în apropiere.

Uneori câte-un fecior, înaintea de a scoate vadra plină, ridica din brațe pe câte-un puradel și se făcea că-l aruncă în fântână. Nu numai cel înșfăcat, dar toți strigau ca din gură de șarpe, deși după o întâmplare ca asta știau toți că feciorașul glumește. Se înspăimântau, dar ochii le râdeau.

De data asta fu ridicat deasupra fântânii copilășul care se ținea cu greu în urma celor patru, dar el nu zbiera, nici nu-și deschise gura, deși ceilalți țipau din răspuț. Strângea tare din dinți și se zvârcolea în brațele copilandrului, dar era mut ca mușii.

— Cum îl cheamă pe ăsta, măi? întrebă tânărul, punând copilul pe pajiște.

— Dînu-l cheamă, răsuflară ușurați ceilalți.

— Dînu să-l cheme, dar să știi că ăsta e un puî de zmeu, nu-î fricos ca voi! Așa-î, Dînule?

Copilul lumina vesel din ochi, dar nu deschise gura.

— Ce taci, mă? îl întrebă un puradel mai mare.

— Vorbește, că doară nu ești mut, îi spuse altul.

Dar Dînu parcă nu-î aude. Se părea că-și plimbă limba prin gură, cu dinții strânși.

Își umplură ulcioarele din găleată și porniră spre locul în

care secerau părinții lor și de unde se ridica un sul de fum alburiu în văzduh — călăuza lor.

Cât ce ajunseră copiii, puseră vasele cu apă în coliba improvizată și ei se adunară în jurul focului. Muma unuia dintre ei înăcrise zeama de salată și în jur se răspândea mireasma de oțet, care deștepta și mai tare pofta de mâncare a copiilor, ca și aroma caldă a mămăligii ce fierbea în ceain.

Numai Dînu — băiețașul ca de vreo patru ani, cel ce nu-și deschise gura ca un mut — zăbovea în colibă, tot cotrobăind prin cele trei șerpure de piele, vechi și roase — se vedea bine că-s moștenire de la bătrâni care se călătoriseră de mult pe tărâmul celălalt.

Își ținea gura tot strânsă și din când în când părea că limba îi umflă un obraz.

După o căutare zadarnică prin cele trei șerpure ieși la foc și el și se trânti mai la o parte.

Nu peste mult mâncarea fu gata, femeia dădu un chiot și îndată porni încoace, cu secerile pe umăr, trei bărbați și două femei, cu capetele goale, numai în cămăși bărbații, iar femeile încinse cu câte o șurță peștriță, zdrențuită.

Toți cinci intrară întâi în colibă să bea apă — și părea că nu se mai satură, așa de îndelungat țineau ulciorul la gură.

Apoi se cuibăriră roată în jurul mănâncării și muncitorii și copiii.

Numai tatăl lui Dînu, un om voinic, zvelt, tuns până la piele, cu niște sprâncene negre, arcuite, groase, nu mai ieșea din coliba improvizată.

— Haide, mă, că-î târzii și ne grăbim, îi strigă nevastă-sa.

Dar omul cotrobăia mereu prin șerparul lui, prin colibă, scutura haîne, țoale, și era tot mai cătrănit, cu cât nu găsea, se vede, ce căuta.

Văzură și ceilalți că-î tot mai furios.

— Haide, mă; ce dracu' cauți? Hai, că se răcește zeama, îi strigă nevasta.

— Mî-a furat cîneva băncuța din șerpar, strigă omul mînios.

— Ce băncuță, mă?

— Am avut o băncuță de argint, de douăzeci de bani, și mi-a furat-o cineva.

— Ți-o fi furat-o diavolul! cine să ți-o fure?

Când auzîră de ce-i vorba, toți își uitară de mâncare, și copiii. Dînu, încalte, nici nu luase încă lîngura în mână.

— Măi, oameni buni, care mi-ați furat-o dați-mi-o. Nu mai am nici un ban altul, și nu mai am pe ce-mi cumpăra tabac!

— Vezi c-o fi căzut pe jos, zise un țigan. Va fi căzut din șerpar.

— Cum să cadă? Poate știi tu? Ai văzut-o tu?

— De unde s-o văd? Da' mă gândesc că copiii ăștia se tot joacă prin colibă și vor fi întors șerparul cu gura în jos.

— Copiii! Nu copiii ăștia știu ce-i banul, ci oamenii mari.

— Haidem, mă! Veî crede că ți-am furat eu băncuța?

— Tu orî Pătru, orî vreună din muierile astea! Dracul n-a venit să mi-o iele.

La vorbele astea toți se involburară, săriră în picioare, începură să strige și să gesticuleze, se părea că toți sunt gata să sară la păgubaș, făcând în jurul lui un cerc, din care se aruncau mereu brațe furioase.

De multă larmă, cei doi bărbați se rupseră din cerc, intrară în colibă, își luară șerparele și, venînd, ținîndu-le cu deschizătura în jos, le băteau cu palma și le scuturau.

— Eu am furat băncuța, mă?

— Eu am furat-o?

Și amîndoi își scuturau șerparele în fața păgubașului.

Cele trei femei năvăliră și ele în colibă, își înfășurară zdrențele și le scuturară și ele în fața omului.

— Eu am furat băncuța?

— Ori eu?

— Sau eu că ți-s nevastă? Cum te-ai putut prosti așa? Ai pierdut băncuța cine știe pe unde și acum ți s-a răscolit veninul. Haideți să mîncăm, că se răcește zeama!

Dar, înverşunaţi cum erau cu toţii şi de învinuirea mîncînoasă şi de foamea care le ghiorăia în măruntaie, nîcî unul nu se puse să mănânce, cî strîgau şi lărnuiau, şi începu fîecare dîn cei trei bărbaţi să-şi pâlmuiască băleţii mai mărişori, să-î întrebe unde au ascuns băncuţa. Copiii urlau şi se jurau urât că n-au văzut nîcî o băncuţă.

Acum întrară în colîbă şi bărbaţii şi femeile şi începură să scuture şi să caute peste tot. Mai căutară o dată şi femeile prin cele trei şerpare. Nu era nîcî o băncuţă, nîcî un ban de aramă, nîcî un fel de ban, cî numai rămăşiţe de tutun de pipă.

Cu încetul larma începu a se potolî, şi oamenii, tăcuţi şi încruntaţi, se aşezară la mîncare. Copiii se grăbiră mai întai cu lîngurile — cei mai mărişori, cei mici scânceau pîna ajungeau femeile să le dea şi lor de mîncare.

Numai Dînu şedea cu lîngura în mîna şi nu mîncă. De la o vreme mamă-sa băgă de seamă.

— Mîncă, Dînule, ce mai aşteptî? îl îndemnă ea.

— Mîncă, mă, îi strîgă şi tatăl său, păgubaşul.

Dar copilul rămînea cu gura strînsă, cu lîngura goală în mîna.

— Mîncă, mă, nu vezî că se îsprăveşte dîn blîd? îi spuse cu ciudă mamă-sa, după ce blîdul fu umplut dîn nou cu ciorbă acrişoară de salată, şi-î dădu şi un pumn în spate.

Dar Dînu nu se mişcă.

— Se vede că nu-î place zeama, tu, vecînă, nu-l mai şi bate, zîse una dîntre femei.

— Ba-î place, arză-l focul, dar azî nu ştiu ce are, zîse mama lui Dînu furioasă.

Şi, fără să mai zică o vorbă, îşi umplu lîngura de lemn cu coîrbă şi i-o turnă cu putere în gura lui Dînu, abia descleştîndu-î dîntii.

Copilul începu să tuşască tare, să se înece şi, deodată cu tusea, îi sări dîn gură băncuţa de argînt şi căzu drept în blîdul cu zeamă.

— Uîte băncuţa! strîgară vreo trei glasuri.

— Unde-î? întrebare alții.

— A căzut în blid!

Toți se pleacă asupra blidului plin de ciorbă și femeile începură să caute cu lingura. O simțeau, dar nu o puteau prinde și scoate. Goliră ciorba în oală și pe fundul blidului văzură cu toții banul alb de argint subțire, lustruit de mult umblat prin mâinile și pungile oamenilor.

— Iote, mă, băncuța! strigă vesel păgubașul.

Dînu însă plângea cu gura strâmbă, cu ochii țintă la băncuță, în vreme ce fețele tuturor înfloriră de zâmbete.

— Văzut-ai hoțul? Iată cine ți-a furat băncuța și ne-ai făcut să ne jurăm pe cele sfinte! zise un bărbat.

— Acum apucă-te și-l bate, să nu fure mai mult! zise zâmbind celălalt.

Păgubașul își luă banul de argint și se uită la el pe toate fețele.

În curând secerătorii se trântiră pe-o latură și se culcară de amiază, iar copiii intrară în umbra colibeii, unde așipiră și ei pe rând. Dînu în urma tuturor. Și în somn îl mai cutremurau suspine la răstimpuri depărtate.

* * *

După odihna amiezii secerătorii intrară iar în toate lanurile și secerile vâjâiau în peretele des de holdă. Pe la mijlocul după-amiezii, când începu să se răcorească, în unele lanuri muncitorii se opriră câteva minute să îmbuce de ojină, apoi pretutindenea bărbații și flăcăundrii începură să lege snopii, să-î adune și să-î clădească în cruci.

Tot mai multe șire drepte se înălțau în miriștile proaspete, dând o înfățișare nouă lanurilor, ca niște paznicii înlănțuiți, ridicăți din pământ. Și copiii cărau, târau după ei snopii, la șirurile ce se înălțau.

Cu cât creștea răcoarea, se porneau cântecele fetelor din tot mai multe lanuri. Femei cu desagii ori traista pe umăr, cu coșurile pline cu oale goale în mână, porneau acum spre sat,

să pregătească cîna. Bîne de cele care aveau vro bătrână acasă și puteau secera și ele pe răcoare pînă se însera, când se întorceau cu ceilalți la cîna gata.

Dîn când în când se înălța dîn lanurî cîntecul cununii, al celor ce au isprăvit de secerat și ieșeau în drum cu cununa de spice în trei brațe, grăbîndu-se veselî și plîni de glume spre sat.

Văzduhul, după apusul soarelui, se cobora mereu, iar deasupra lui începeau să lîcărească stele mici, ca niște ținte de argînt.

Deasupra satului se înălțau tot mai des sulurî de fum și de pe ulițe se simțea aroma fîrturilor de pe vetrele dîn tîndă. Satul răsuna de cîntecele cununii și țipete speriate și vesele se ridîcau în văzduh când cei care purtau cununa erau întîmpinați cu vedre de apă dîn care erau botezați.

Cei rămași în lanurî să secere și noaptea se culcau după cîna pînă răsărea luna. Unii adormeau îndată frîntî de osteneală. Dar fetele și feciorii stăteau de poveste și se țineau de hârjoane, pînă se trezeau cîntînd.

Cum sorbea văzduhul cîntecele tîneri! Și cum scăpărau în înălțîmî stelele — o puzderie pînă se arăta luna. Atunci cele dîn jurul ei, și pînă departe, nu se mai vedeau.

Míreasma grăului copt, a grăuntelui și a pafului, creștea tot mai pătrunzătoare, mai grea, mai plîna ca peste zî în zăpușeala soarelui.

Ca un nou roi de stele nevăzute se înălța în văzduh de pretutîndenî cîntecul greierilor. Dîn fînețe pătrundea uneori pînă aici glasul aspru al cristeilor.

* * *

Cele trei famílii de țiganî care secerau cu „ruptul“ își făcură și cîna în miriște, și acum, după ce nu mai rămăsese în pípele de lut ars, roșu, ale bărbașilor, decît numai scrumul, se culcară și ei. În colîba ímprovizată se culcară, ca de obicei, numai copiii. Dormea acum și hoțul, fără să mai suspîne. Bărbașii și femeile, ruptî de oboseală, dormeau cu gura căscată, sforăînd cu înecăciuni.

Noaptea e călduță. Nici o boare nu adie dîn vro parte, ci

răcoarea coboară mângâietoare din văzduh, din înălțime.

În curând începe a se înălța la răsărit și nu peste mult se ivește luna curioasă să vadă ce mai face lumea asta.

Dar curiozitatea îi trece repede: vremea cât a privit încețoșată. Acum plutește rece și nepăsătoare și se tot înălța pe bolta cerului, tot mai străvezie. Muncitorii se deșteptau cu greu, căscând, să se vadă fălcile, trosnindu-și brațele înțepenite. Cum ar mai fi dormit! Lanurile în care se seceră și noaptea au început apoi să răsune. Acum se auzea vâjâitul fiecărei seceri. Oamenii lucrau tăcuți, plini încă de somn și oboseală. În locul lor vorbea șuierul secerilor. Secerau și noaptea oamenii cei mai necăjiți, și nu holdele lor de grâu, căci nu aveau, ci lucrau cu „ruptul“ de la cei mai avuți, și voiau să isprăvească repede, să mai poată lua și de la alții, pentru ca la sfârșitul secerișului să poată îmblăți și ei câțiva snopi, să aibă pâine pentru sărbători.

MOȘ IONIȚĂ

Satul se prelungește cu ulița lungă până la poalele dealurilor împădurite, în fundul căora se ridică în cer culmile munților. Ulița lungă urcă ușor pe marginea râulețului de munte ce-și frământă necurmat, în bolovanii lucii de pe fund, apa rece, cristalină, tare. Când se frânge în bolovanii ascuțiți se sfarmă, ca de sticlă.

De pe Cetățuie — un deal înalt, rotund, îmbrăcat în tufișuri de mesteacăn, cu urme de ziduri dărămate — ulița asta se vede pornind din vatra satului, ca un braț prea lung din trup, nepotrivit cu celelalte ulițe și hudite. E o stradă întărită, pietruită cu bolovanași din râu, cu case tot de piatră, acoperite cu țigle; de pe Cetățuie poți număra fiecare clădire, așa e de înalt dealul acela, întărit odată, deasupra unei strâmtoiri ușor de apărat.

Șuvița de apă, ce coboară din izvoarele din munți, nu seacă niciodată și, îndată ce scapă primăvara de învelșul de gheață, nu

mai ştie alta decât să cânte zăua-noaptea. N-are nici un nume decât „Râul” şi nu e decât un braţ mai slab al unei ape mai mari, care apucă din munţi pe alt povârniş şi duce trunchii de brazil în spate.

Râul de pe uliţa lungă, cât e de mic, nu seacă niciodată şi din el se adapă vieţuitoarele satului şi mulţi dintre locuitori, deşi în sat sunt şi fântâni.

În albia râului sunt pietre mari şi chiar pietroaie. Când coboară în vatra satului, de unde începe uliţa lungă, este un teren larg, semănat cu pietre mari, unele rotunde, altele ca nişte bucăţi de stânci, prinse, înţepenite în pietriş şi nisip, unele de mult au prins muşchiul pe ele — altele mai de curând.

Când ajunge râul aici, apele se pierd, sunt supte în turiştea asta de pietriş şi nu mai iese la iveală până departe, când se adună iarăşi în albia râului.

Ce apă mică! Cum a putut să care aşa pietroaie?

Mic de obicei, dar când se topesc zăpezile din munţi la repezeală, sau când se descarcă vara ploii mari, îndelungate, ori când se rupe cerul, râul vine cu ape mari, învolburate, aleargă ca un balaur cu valuri tari, cu creastă de spumă aspră în spinare, iar întunericul lui clocote şi bubuie, de pare că fierb cazanele iadului. Atunci aduce pietroaiele cele mari, pe care le poartă şi le izbeşte ca pe nişte jucării, fierbe şi sare peste piedici şi împroaşcă cu stropi până departe.

Pe terenul plin de pietriş şi de pietroaie, de unde începe uliţa lungă, creşte trocoşel gras şi e plin de găşte albe ca neaua şi de paznicii lor, copii între cinci şi şapte ani. Gâştele rup lacome cu ciocurile aspre firele de trocoşel, tot smâcînd din capul mic, cu ochi de mărgea, şi se împrăştie până unde se înfiripă iarăşi râul, sau în sus, până nu s-a pierdut încă în pietriş. Beau mai mult din trecere de vreme, înălţându-şi grumajii lungi, încordaţi, intră în apă, se ciupăie de două-trei ori, dându-şi grumajii pe spate, ies apoi şi pasc din nou, după ce au vorbit puţin una cu alta, tot lungindu-şi gâturile, gâgâind potolît.

Când pornesc pe râu în sus, copiii nu le au grija, dar când se duc la râu unde se ivește din nou din pietriș, pleacă doi-trei să le întoarcă, să nu se piardă prin sat.

Peste drum de terenul cu bolovaní, la începutul uliței lungí, este o casă veche de piatră, cu doi vișini mari în curte și cu doi bolovaní mari rotunzi la portița, care țin loc de lavită.

Pe portița aceea, cât ce dau căldurile verii, iese în fiecare zi un moșuleț adus puțin de spate, cu părul alb, lung până pe umeri, cu o pălărie veche, fără culoare anumită, cu boruri largi, pleoștite, încins peste cămașa aspră de pânză cu un șerpar lat, încălțat cu opinci, bine strânse cu nojțe pe picior, cu fluierele înfășurate cu curele negre, de două palme, în mână cu o biciușcă.

El iese din curte, ține deschisă portița și începe a chema:

— Țugulí-țugulí; țugu-țugu!

Și îndată năvălesc din curte vreo opt purceluși — să tot fie de două luni, li se cunoaște încă pe păr învârstatul de la naștere — și aleargă, adulmecând din năsururile fragede la trocoțel și încep să rupă pe întrecute.

Bătrânul închide portița și, cu o cârjă lucie în mână, merge agale la pietroiul cel mai mare și șade. Piatra e fierbinte, dar omului îi place, și privește împrejur cu ochii lui albaștri împăienjenii.

Obrajii lui sunt roșii, fără zbârcituri, și mustața albă-colie e lăsată pe oală. El cască strașnic și nu mai are ce arăta în gură: e pustiu.

După o vreme își scoate pipa mică, afumată, din șerpar, ca și bășica cu tutun, o umple, scapără din amnar și cremene, aprinde iasca și-i dă foc tutunului. Apoi își pune pe-ndelete toate sculele iar în șerpar și, rezemat de cârja lucie, începe să colbăiască.

Nourași, pâlcuri mici de fum vinețiu, i se înalță deasupra capului, să se mistuie grabnic în văzduh.

Nu s-a așezat bine pe pietroiul lui și copiii încep să-i sară înaintea.

— Moș Ionită!

— Aí venít şí dumneata, moş Ioníţă?

— Da' ţi-s flămânzi purceíí, moş Ioníţă, uíte-í cum înfulecă.

— Flămânzi, vezí bine! Gâştele voastre nu-s flămânde dímíneaţa?

— Da' acum nu-í maí dímíneaţa, moş Ioníţă!

— Nu va fí! Pentru că-í soarele sus? Vara răsare soarele devreme.

— Aí scos azí târziú purceíí, moş Ioníţă!

— Bine că v-aţi scos voi gâştele devreme. Vom vedea care se vor sătura maí curând!

— Păi gâştele rup numaí câte-un fír.

— Da' níci guşa nu lí-e mare.

— Purceíí n-au guşe, moş Ioníţă?

— Măi, că prost te-a maí făcut maícă-ta! Cum să aibă, că doar nu-s păsări!

— Buníca zícea că nu-í pasăre ca porcu' şí buruíană ca curechíul.

— Asta-í zicală să arate cât ís de bune verzele cu carne de porc.

Copííí maí sgăură ce sgăură în jurul moşneagului, apoi íşi vād de gâşte şí de jocuríle lor. Caută píetrícele míci, albe, rotunde, şí se joacă „de-a bencíle“. Iau în palmă douăsprezece píetrícele, le aruncă sus, le prínd pe care pot pe dosul mâníí, pe acestea le saltă dín nou cu dosul şí le prínd în palmă. Care reuşeşte să príndă maí repede toate píetrícelele, câştígă jocul şí nu maí are gríjă de gâşte: trăbă să le gríjească cel care a píerdut.

Moş Ioníţă rămâne síngur şí când nu maí vede purcelušíí în apropiere începe să-í cheme:

— Ţugulí-ţugulí! Ţugu-ţugu!

Şobolaníí íí cunosc glasul şí vín repede în jurul lui. Bătrânul le aruncă bucăţele de mămálígă, pe care le poartă în sânul cămăşíí de pânză aspră, şí purceíí se reped şí macínă repede dín fâlcíle crude. Când nu le maí aruncă şí se încredínţează că nu le maí dă, încep íar să reteze troscoţelul.

Dar și dacă n-ar avea ce să le dea și nu i-ar chema când se împrăștie, n-ar fi nici un rău; copiii sunt cu ochii în patru și după purcei, nu numai după găștele lor. Moș Ioniță știe și, după ce-și isprăvește bucățelele de mămăligă rece, nici nu-i mai cheamă.

Stă pe pietroiful rotund, prăjindu-se la soare, rezemat cu amândouă mâinile în cârja lui de corn, și prin mînte îi trec multe. Icoane, frânturî, amintiri spălăcite din viața lui.

...Iată, cum privește la pietrele din jurul lui, își aduce aminte că pe când era el de vreo zece ani a venit într-o vară râul așa de mare și de furios, bătând din valuri și din bolovani, încât a luat o poiată din vecini, cu un vițel, a deschiat-o într-o clipă, împrăștiindu-i și alungându-i bărnele, iar vițelușul abia a apucat să zbiere o dată și a fost înghițit de valuri. Atunci a intrat potopul și la el în curte și le-a dus gardul, poarta și porțița, cât au rămas ca în câmp. Ce se mai tânguia mamă-sa, dar tată-său i-a dat o palmă: „Ce te mai bocești, tu? Nu-i moarte de om! Vom face alt gard și altă poartă“.

Așa era tată-său: om tare! Nu-i păsa de oameni, nu-i păsa de lume și nu îngenunchea în fața nenorocirilor. Copil, fecioraș-fecior și om apoi se uita la el ca la un sfânt. Chiar când el, Ioniță — luându-se după datina satului — după ce se eliberase din armată, furase o față și o adusese în casa asta de zid. Ce bătaie i-a mai tras tată-său, soră cu moartea, rușinând fata și trimițând-o la părinții ei. Își aduce și acum aminte de înfruntarea tatălui său, după ce i-a trecut mânia: „Măi, Ioniță, să îți mînte că între oameni de omenie nu se-ntâmplă furturi nici de dobitoace, dar încă de fete! Dacă-ți place fata, i-om trimite pețitorii după lege!“

Și așa a făcut și a ieșit lucru bun. Câți ani să fie de când a murit? El, Ioniță, era de patruzeci. Vor fi vro treizeci! Cum mai trec anii aștia, Doamne sfînte!

Bună femeie a fost și maică-sa, săraca! Parcă o vede și acum în postul Crăciunului și al Paștilor cum le dădea copiilor pe ascuns, să nu vadă bunica, o creștătură de slănină sau un

bruş de brânză şi cum îi învăluia în poalele ei când răcnea uneori tatăl lor la dâşii, poruncindu-le să nu mai facă larmă.

Da, da! Mîlostivă femeie, nu ca bunica, aspră şi neîndurată, care ar fi voit să postească şi să ajuneze toată viaţa...

...Hei! Bună a fost şi nevasta lui, fata pe care o furase. Din ea, din fiinţa ei, se strecurase şi în el o dulceaţă care, iată, nu l-a mai părăsit nici acum la bătrâneţe. E de-ajuns să-şi aducă aminte de ea, pentru a simţi picurul acela de miere! Drept e şi aceea că pe Ana lui nu o vedea cu amintirea ca pe o umbră, ca pe tatăl său, pe mamă-sa sau pe bunica, ci vie şi caldă, numai cât nu-i vorbea. Şi totdeauna după dulceaţa amintirii, urma o strângere de inimă şi un oftat ușor scăpa din pieptul lui moş Ionită.

Luat de amintiri i se stîngea şi pipa, i se împrăştiau şi purceii şi, uneori, potopit de căldură, nici nu mai ştia pe ce lume se află.

— Moş Ionită, io ţi-am întors purceii!

— Ha!

— Io i-am întors că au fugit prin sat la vale.

— Şi io i-am ajutat, sărea cu gura alt copil.

— El numai când veneam cu ei pe uliţă în sus, stăruia cel dintâi.

Bătrânul se dumerea târziu de ce este vorba.

— Brav copil! Da' v-aţi scăldat voi azi?

— Scăldat de două ori, moş Ionită.

— Şi-i caldă apa?

— Nu, e cam rece. Nu poţi sta mult.

— Aşa-i apa de munte, proaspătă mereu.

— Da' a Boarului m-a corlit, moş Ionită.

— Să-l fi corlit şi tu!

— Da' el e mai mare şi mai tare.

— Când vei creşte să te răzbuni, să-l ţii sub apă până zvâcneşte ca peştele strâns în mână. A Boarului e un copil prăpădit, ştiu eu.

Pe râu în sus, nu departe de prundişul în care se pierdeau şi

pe care pășteau găștele și purceii, era o bulboană adâncă până la genunchi și destul de largă să încapă trei-patru copii deodată. Cum era la umbra unei sălcii, apa nu se încălzea niciodată prea tare și copiii ieșeau în grabă vineți și zgribuliți din ea.

Se apropia amiaza și căldura era tot mai mare.

— Dumitale nu ți-e cald, moș Ionuță?

— Ba mi-e cald.

— De ce nu te scalzi și dumneata? Îți grijim noi purceii.

— Nu mă scald, că-s prea bătrân și mi-e frică să nu întineresc.

Copiii îl privesc mirați.

— M-am scaldat și eu la vremea mea, măi copii. Când eram ca voi. Bulboana asta era și atunci. Ehe! Era, cum să nu fie!

Da, își aduce aminte multe întâmplări cu bulboana. Pe Florica o vede ca-ntr-o negură, pe nevasta lui ca într-o oglindă. Oare unde va fi ea acum și ce va face? Poate va întâlni-o în curând...

— Moș Ionuță, mai rămâi cu purceii, că io plec cu găștele.

— Da' ți-s sătule?

— Sătule, că nu mai mănâncă și se tot duc pe rând la vale.

— Toți mergeți?

— Mergem că-i amiază și mi-e foame.

Moșneagul răstoarnă capul și se uită la soare.

— Încă nu-i chiar amiază, mai puteți sta.

— Am mai rămâne să-ți grijim purceii, numai să ne spuși și azi o poveste, zice altul. Copiii s-au adunat cu toții în jurul lui.

Moș Ionuță se uită în jur și vede că purceii ronțăie încă veselii la trocoțel.

— Ce pustiie de poveste să vă mai spun? Parcă eu le știu pe toate?

— Mai știți dumneata destule, se amestecă al treilea în vorbă.

— Haida să vă spun, dar asta nu-i poveste. Știți voi Cetățuia?

— Cum să nu o știm, moș Ionuță, sar toți cu gura, că doar în toată ziua o vedem! Și de-aici se vede!

— Voi vedeți dealul rotund și împădurit. Dar Cetățuia?

Copiii se uită unul la altul.

— N-ați văzut-o?

Copiii clatină muți din cap.

— Nici nu se vede, numai dacă te urci în vârful dealului. Și nici atunci nu mai vezi decât niște ziduri dărmate și pietroaie rostogolite. Cetățuia acum nu mai este, dar a fost pe vremuri, și măguriile acelea i-a rămas numele de Cetățuia. Dar știți voi ce e o cetate?

Copiii se uită iar unii la alții și câțiva clatină din cap că nu.

— Cetățuia îi zice la o cetate mai mică. Iar cetate este un loc pe înălțimi, întărit jur-împrejur cu ziduri groase și înalte. Acolo se adunau locuitorii unui sat când veneau să-î robească păgânii și se apărau până-î biruiau pe sălbatici, rostogolind peste ei pietre mari din cetățuia. Ei, care-mi întoarce o dată purceii?

Moșul văzuse că i se răzlețiseră godinile. Alergară cu toții și se întoarseră în grabă.

— Da', măi copii, cetățuia de la noi nu a fost făcută de oameni, ci de uriașii care au trăit odată pe lume. Ați auzit voi de uriași?

Unii auziseră, alții nu.

— Cetățuia de la noi, spun bătrânii, cum au auzit și ei, a fost zidită de o pereche de uriași care aveau o singură fată. Într-o zi a ieșit la plimbare fata, pe-aici pe la poalele Cetățuiei, pe unde e satul nostru acum. A aflat un plugar care ara cu patru boi, cu un pogănicî alături. Fata s-a minunat, s-a tot uitat la ei, apoi a luat în poală plugul, boii, pe plugar și pe pogănicî, s-a dus cu ei în cetățuia și i-a vărsat din șorț înaintea tatălui său.

— Uite, tată, ce furnici am găsit eu!

Uriașul a clătit din cap.

— Nu-s furnici, fată, ci sunt oameni. Ia-î în poală și du-î de unde i-ai adus. Cât îi vezi de mici vor trăi mai mult decât noi și vor stăpâni pământul.

Fata i-a ridicat în poală și i-a dus la arătură. Și numaidecât

omul a pus plugul în brazda de unde a lăsat-o, iar pogănicul a început să măie boii: „Hăis, Rujan! Cea, Păun!”

— Și nu le-a fost frică, moș Ionuță?

— Nu, că românii nu erau fricoși, nici copiii!

În vreme ce copiii se întoarseră cu capul spre Cetățuie, moș Ionuță se ridică în silă de pe piatra lui și începu să cheme:

— Țugulî-țugulî! țigă, țigă!

Purcelușii se adunară și porniră după bătrân. Știau că le dă acum lătură.

— Puteți merge acum și voi cu găștele. E crucea amiezii, zise el.

LA FÂN

Într-o săptămână iarba din toate luncile a fost răsturnată în brazde groase. Oamenii se grăbiseră să usuce fânul pe secetă, să-î rămână întreaga mireasmă și să-l clădească în căpițe fără să-l picure decât roua nopților, — chiar dacă nu-l vor putea căra acasă să-l clădească în clăi mari, până ținea seninul. Să-î rămână nu numai aroma îmbătătoare, ci și culoarea de-un verde palid, care se trecea cu totul, se spăla, când brazdele erau bătute zile întregi de ploii, sau când căpițele trebuiau mereu împrăștiate și uscate din nou. Atunci când fânul căpăta o culoare roșcată, și de multul întins și scuturat, florile se scuturau și rămâneau mai mult cotoare, ogrinji, decât fân, și vitele îl mâncau în silă.

Iar anul ăsta era nădejde să usuce și să adune fânul pe vreme bună. Nu-î vorba că și oamenii se hărniciseră foc și satul întreg ieșise în luncă. Numai babele și moșnegii hodorogii rău, care nu mai prea știau cum îi cheamă, rămaseră să păzească acasă, să dea buruienii porceilor și viteilor și flămânzilor de copii mai mărunței care se tăvăleau în jocuri până începea să le cânte broaștele în pânțece.

Sugacii erau toți în luncă. O furcă de fân într-o țepușe le

ținea destul umbră. Unii erau înfășați până la grumajii, numai capul rotund, în căiță, li se vedea, cu pleoapele închise, cu obrajii albi, fragezi, să-i tai cu un fir de păr. Alții aveau crinișorii mânuțelor slobode, și tot umblau cu ele să prindă parcă fire nevăzute din aer.

De la o vreme se pornea, când ici, când colo, orăcăitul repezit al celor ce se deșteptau flămânzi, sau care flămânzeau ori se osteneau tot prinzând cu pălmuțele aerul.

Femeii tinere aruncau greblele și se grăbeau să-i împace pe cei răzvrățiți.

Lucrul la fân, pe întinsul luncilor, era de multe feluri. Într-o delniță întorceau brazdele groase pe partea cealaltă, punând în bătaia soarelui iarba încă verde, care mirosea a suc sălbatic. Furcile ușoare de lemn lunecau cu îndemănare pe sub brazde și unii copilandri și copii se opinteau uneori, unde erau brazdele mai groase. Bărbații, chiar femeile, numai se jucau cu întorsul lor.

Într-altă delniță răscoleau cu furcile sau cu greblele brazdele întoarse înaintea cu o zi, și fânul se scămoșa, să-l poată pătrunde cât mai tare căldura, și rămânea așa răscolit până după-amiază când se aduna și se clădea în căpițe.

În alte părți răscoleau fânul împrăștiat din căpițele mici, făcute de cu seară, să nu-l atingă nici roua. Încă nu era de tot uscat.

În alte delnițe începura să clădească căpițe mari, încă înaintea de amiază fiind fânul deplin uscat.

Nu era copil, ieșit cu satul în luncă, să poată ținea o furcă în mână și să nu-și arate hărnicia. Părinții s-au îngrijit să alba fiecare câte o furcă de lemn pe măsura lor: nouă și ușoară. Lucrau cu toată hotărârea, cu ochii mereu la cei mari, să vadă dacă le iau în seamă râvna, și unde nu puteau răsturna brazda, o lăsau și înaintau în rând cu ceilalți lucrători, iar vrutul care venea după ei răsturna fânul sau îl răscolea, să dregă greșul, icul rămas nelucrat, părând că nu bagă de seamă nimic.

În vreme ce oamenii mari, femeile și chiar feciorășii treceau cu furcile prin fân cu nepăsare, copiii suflau și asudau, dar nu ieșeau din rând.

— Ți-e cald, mă Ionică?

— Cald.

— Vezi și ieși din rând și mai hodinește.

— Mă e cald, dar nu-s ostenit!

— N-ai flămânzit?

— Nu! Da' ce? E amiază?

— La fân nu este amiază, ci când ă foame omului și când se isprăvește un rând de lucru. Acum, după ce isprăvim cu răscolitul, vom aștepta să se usuce bine. Poți mânca dacă ți-e foame.

— Nu mă e foame! Las' să isprăvim întâi cu răscolitul.

Vro câțiva mai mici, care n-au furci ca furcile, ci niște lăstărașe cu două brațe, ușoare ca pentru ei, se tot amestecă printre lucrători și se silesc și ei să răscolească unde lucrează alții.

— Ce mai furcă frumoasă ai, măi Pătruț!

— Mă a făcut-o tata dintr-o salcie.

— Bună furcă! Și coarnele ă-s ascuțite.

Copilul se uită la furcă, parcă acum o vede întâia oară.

— Ascuțită da, și uite cum ănră în fân, răspunde copilul și se repede cu mica lui unealtă neputincioasă. Unele au coarnele prea subțiri, se mai rupe câte unul, și atunci voinicul strâmbă gura și începe să trâmbițeze.

Dar prin mijlocul luncilor curge un pârâu care nu seacă decât în secetă mare și, repede, unul dintre muncitori îi taie o nouă furcă din sălcii ce cresc de-a lungul pârâului, și-l împacă pe cel deznădăjduit, care se avântă din nou la treabă, și mai înverșunat.

Prin delnițele unde încep să se clădească căpițele încă înaintea de amiază, fânul îl cară numai bărbații, iar femeile greblează. Greblează și copiii, cu unelte mai mici, cele mai multe nouă, și se bucură cât de ușor lunecă colții de lemn prin tunsura regulată, rasă până la pământ, semn că s-a cosit bine anul acesta și au fost meșteri buni coșarii. Alții se repede uneori la furcă, aruncând grebla și duc și ei fân în căpiță. Prind în coarne câte o pală de fân, o ridică deasupra capului și le pare că duc o căpiță întregă.

După-amiază munca asta se înfiripă de-a rândul prin lunci. În multe delnițe e fânul uscat de tot și oamenii croiesc căpițele, tot cărând în furci de lemn cu coarne lungi mătăhale mari de fân, pe care uneori abia le ridică de la pământ deasupra capului, și din care radiază valuri de căldură, înfierbântate cum au fost de văpaia soarelui.

Nu se desprinde numai căldura din fânul purtat în furci, ci și mireasma florilor uscate, și muncitorii când ajung la căpițe se simt oleacă ameții și li se pare că au intrat cu capul în răcoare, după ce au aruncat uriașa căciulă pe căpiță.

Femeile greblează cu repeziciune și tot adună noi valuri de fân, ca niște troiene, în care își implântă furcile cărătorii la căpițe.

Ele-s în străie curate ca de sărbătoare, vorbesc tare, strigă una de la alta, și de la o vreme, când începe a se răcori, câte una pornește un cântec, și uneori i se alătură și altele.

Bărbații, feciorii, copilandrii parcă lucrează și mai crâncen în aroma cântecelor și multora li s-a umezit cămașa în spate, pe care s-au lipit flori de fân.

— Asta-i Anica Surdului, zice vrun bărbat de la cine știe a câta delniță de la cântăreață.

— Are un glas să te scoale din morți.

— Și e și frimoasă și harnică.

— Mama Anicăi a fost și ea o cântăreață vestită.

— Cântă ea și Anica Surdului, dar s-o auziți, când va începe, pe Sora Dínului!

— E la fân și ea?

— Eí au isprăvit ieri, dar azi ajută mătușă-sí. Poate fi a șasea delniță de la noi.

— Păi da, Sora n-are pereche în nouă sate. În vara trecută au trecut prin sat vro trei domni, care umblau după povești și cântece, și abia a scăpat fata de eí, nici una nici două s-o ducă cu eí la oraș, s-o audă și domnií cei mari.

— Am auzit și eu. Dar ce domnií vor mai fi și ăia care umblă vara prin sate după povești?

— Păi vor fi oamenii care n-au nici o treabă, niște îmbuibați care nu mai știu cum să-și treacă vremea.

— Ba aștia mâncau din traistă pită cu slănină și cu ceapă, ca orice drumeț.

Oamenii vorbeau ducând mereu în furci mari încărcături de fân, de sub care nu li se mai vedeau decât picioarele. Vorbeau după ce aruncau fânul pe căpițe.

Pe multe căpițe se vedea câte un copil care se urca aici să „îndese” fânul, dar mai cu seamă pentru plăcerea lui de a se vedea sus și de a se urca tot mai sus o dată cu creșterea căpiței. Pe căpițele din luncile mai depărtate, copiilor cufundați în fân nu li se vedeau decât pălăruțele rotunde, negre ca niște ciorii.

Când muncitorii începeau să facă vârful căpiței, îi coborau întinzându-le furca de lemn de care să se prindă.

Jos, li se părea celor care au făcut mai întâi slujba asta că s-au coborât din cer și o vreme rămâneau ameții.

Erau în lunci, veniți cu satul, și copii prea curajoși, care vroiau să-și suie pe ei pe căpițe, deși erau prea mici pentru treaba asta.

Câte unul cât ce ajungea sus și se cufunda în fân, începea să urle, cât trebuia coborât în grabă; alții însă, deși amețeau la așa înălțimi, strângeau încruntați din dinți și nu se făceau de rușine.

Hei! ce mai umbră aruncau căpițele gata greblate și netezite ca de sărbătoare, ca fetele când merg la joc — colo, după ojină, când soarele începea să coboare spre asfințit! Acum era lumea sugaciilor, care, sătuți, dormeau buștean în umbra plină de mireasma fânului nou!

Erau unii țărani meșteri mari în clăditul căpițelor. Le croiau cu temeii, le așezau cu grijă palele de fân și le băteau bine cu furcile, le înălțau pe-o formă în toată circumferința, le subțiau cu meșteșug, nemălăsând pe alții să pună fân, ci numai ei. De sub mâna lor vârful le ieșeau îndulcite cu măsură. Tot mai subțiri, până nu mai încăpea deasupra decât fân cât să-și facă cioara cuibul.

Tot atât de zveltă era și umbra lor pe cositura țepoasă.

Altele erau croite rău, groase, prea pieptoase, cu vârful pus prea repede, unde se nímereau mâiní mai neîndemânatíce sau cu mai puţină experienţă. Peste cele clădíte cu meşteşug putea să plouă cât de bine, nu răzbătea apa, fugea pe fíre în jos; în cele făcute rău sau de mântuială, apa íntra şí fânul trebuía uscat dín nou. Dar cele mai multe erau bine clădíte.

Umbrele lor creşteau mereu cu cât cobora soarele.

Lucrătoríi se grăbeau să strângă fânul până nu se umezea de roua ce cădea dín belşug, îndată ce începea să se răcorească.

Pe cel ce nu era uscat de tot îl grămădeau la rezezală în căpiţe micí, abía înfírípate, şí aici se îmbulzeau copíi care — dacă lí se rupeau furcíle fírave — duceau fânul cu braţele, înverşunaţi de-o hărnícíe mare.

Glumele zburau de la o delniţă la alta.

— Uíte, mă, căpiţă făcută de Nícodím! Ce borţoasă şí negreblată.

— Borţoasă, că e gata să nască una! Nu vezí cum s-a lăsat într-o parte?

— Caută nişte proptele, Nícodíme, şí o reazemă!

— Da' căpiţele făcute de Ionu' Mărgíneanului? Ís mai strâmbe ca el.

— Te poţi ascunde în gropíle ce le-au rămas în coaste.

— Bíne că-s mai frumoase ale tale! Ia te uítă că una şí s-a rásturnat!

Bărbaţií lucrează până târziu. Femeíle au plecat de mult acasă. Nu numai cele cu copíi sugací, cí toate, să pregătească cína pe când vor sosí muncitoríi. Copíi s-au luat şí eí după mame. Íl dor picíoarele şí abía apucă să ajungă acasă...

Acum pleacă şí bărbaţií cu furcíle în spate, veselí şí uşorí, ca după o muncă ce a fost pentru eí numai floare la ureche.

În luncí rămân căpiţele tăcute, taíníce, care nu mai au umbră. Căcí ínserarea întínde vălul eí uşor, uníform, peste luncí şí peste lumea întregă.

Numái míreasma fânului mai stăruíe în aer deasupra luncílor şí, dusă de boare, până departe peste câmp.

În liniștea ce crește mereu nu se mai aude nici o larmă, nici un strigăt, nici un răget de vită; toate au coborât către sat.

Deasupra luncilor se împânzește numai cri-criul necurmat al greierilor și aroma fânului nou.

TÂLHARUL

E pe la mijlocul lui iunie. De-o săptămână s-a întemeiat seninătate adâncă și cerul s-a înălțat sus de tot, și-a ridicat parcă marginile și de pe umerii dealurilor mari dîmprejurul satului, pe care se reazemă de obicei.

Văzduhul e lîmpede ca lacrima. În înălțimi amețitoare plutesc, în cercuri mari, trei cruciulițe negre. Uneori abia se mai zăresc. Se alungă? Se joacă? Sorbite de seninătate, ca de-o apă subțire, nu pot coborî mai jos?

În sat, în curtea lui Ilie Rău, cloncăne trei cloști cu puî de deosebite mărimi. Ceî mai tineri sunt numai niște boțuri de pufușor aurii și fug mărunțel pe niște bețișoare de chibrit. Rândul al doilea de puî e în creșterea penelor, cum sunt mai urâței, cu aripioarele și cozile pline de cotoare. Ceî mai mari pot zbura la un pas, când îi cheamă cloșca pe negândite și cu grabă mare.

Ceî îmbrăcați numai în pufușor puîie mereu și cloșca pășeșete cu grijă să nu-i calce. Sunt tot în preajma ei și când îi cheamă ridică mirați capul și se uită în ciocul ei. Dar ceî care au fost mai aproape i-au și luat din cioc bunătatea.

Rândul al doilea, căroră le cresc acum penele, nu au astâmpăr nici o clipă și cloșca e silită să alerge după ei, să nu-i lase să se împrăștie prea departe.

Ceî în pene nu mai prea îau în seamă ce face cloșca, din zi în zi sunt tot mai neatârători și parcă abia așteaptă să scape din robia pârîntescă. Uneori în apropierea cloștii rămâne numai unul, alteori e singură și cloncăne rar, rămânând plictisită oarecum.

Dar e destul să cârâie cloștile odată cu cocoșul, și toți puii se adună în fugă fiecare la matca lui. Când s-a auzit cârâitul au și izbucnit din tindă în curte un băiețuș și o fetiță și, curând după ei, un moșneag.

Cocoșul își răstoarnă mereu capul într-o parte, se uită în cer și cârâie; cloștile cu puii s-au ascuns prin grămada de vârfuri uscate din fundul curții.

— Uite-î, tâlharii! Sunt trei, bată-î Precista! zice moșul răsturnându-și capul pe spate și punându-și pălăria streășină ochilor.

— Unde-s, bunícule?

— Colo sus! Nu vedeți?

— Nu!

— Nu se vede nimic, întări și copila.

— Ba se vede, numai nu vă știți voi uita.

Cocoșul încetă să mai cârâie. Cloștile cu puii ieșiră din ascunzătură. Bătrânul și cei doi copii se uitau mereu în cer, cu mâinile streășină la ochi.

— Uite-î! Uite-î! strigă deodată fetița. Sunt trei, bunícule.

— Trei dară!

Copilul nu-î descoperi până târziu. Făceau și acum cercuri unul după altul, cu aripile întinse.

— Nu-s nici cât niște porumbi, zise el, oarecum dezamăgit.

— Nu se văd câtu-s de mari, că sunt încă prea sus.

În curte era acum liniște, găinile, cloștile, puii își vedeau de treaba lor.

— De ce nu mai cârâie cocoșul și cloștile, moșule? întreabă fetița.

— Nu mai lí-e frică dacă suntem noi aici.

— Văd ele că-s prea sus!

— Ba au văzut altceva: că sunt trei, și găinile știu că uliul nu coboară, numai când e unul singur.

— Păi, de ce au venit trei?

Dar, până ce vorbira ei, găinile se neliniștiră iar, și cocoșul

dădu alarma.

Când privîră în cer bunicul și nepoții, nu mai plutea în văzduh decât unul singur, cu mult mai jos.

— Țsta-î uliú de cel mare, bunicule, se mînună fetița.

— Da! e hârău, e tâlharul! Uite-l cum face cercuri tot mai mici!

Uliú se rotea și cobora tot mai jos. Uneori cădea ca o săgeată, apoi iar făcea cercuri cu arípíle întínse. Crucea neagră era tot mai mare pe cer.

De la o vreme, găiníle iar se líníștiră.

Când privîră în sus, moșul și nepoții nu mai văzură pasărea de pradă. O descoperiră mai târziu, plutínd deasupra altei gospodării, pe ulița la vale.

— A văzut că la noi azi nu are ce face. Mai încearcă într-alte părți. Tâlharul! N-am o pușcă să-l prăbușesc dín cer.

— Da' ajunge glonțul până la el, bunicule?

— Cum să ajungă, tu, proasto? Nu! Până la înălțimea de-acum nu bate níci un glonț. Aș aștepta eu până mai coboară. M-aș ascunde în ușa tînzii și l-aș lăsa până s-ar coborî deasupra curții, și atunci, deodată, baff! Cum l-aș mai trăsni!

— Și de ce nu ai pușcă, bunicule? întrebă fetița.

— Nu ne lasă stăpânírea. Numai jandarmii și pădurarii au arme.

Tot vorbînd se retraseră la umbră pe podmol, și nu peste mult timp moșul întră în tîndă, după ce mai cercetă o dată prín văzduh.

Uliú pîeríse.

Căldura creștea mereu și albăstrírea de dímíneață a cerului trecu într-un fel de ceață subtíre, alburie.

Copíii dădură de mîncare cloștílor fâină de porumb muíată și frămîntată în apă. Gríjíră să le dea în trei părți ale curții, să nu se bată cloștíle ca orbețele, să calce în labe puíșorii cei tîneri. Le puseseră și níște blídíșele cu apă. Se uítară cum cíugulesc puíșorii cei mici cu cíocurí ca acele, cum ínfulecă de repede cei mari, până lí se oprește mîncarea în grumaz, câtu-s de lacome cloștíle care nu se mai gîndesc la puí, până

nu se satură ele mai întâi. Cloșca cu puí micí mai sfărâmă în cioc câte-un bruș de fâină, chemând puíșorii, dar repede îi lășă și își vede de foamea ei.

Pe cloșca cu puíi cei mai mari n-o puteau suferi copíi: după ce se sătura, începea să râcăie cu labele în mâncare, împrăștiind-o până departe.

— Lí ciudă că puíi n-o mai ascultă! zise fetița.

— Ar trebui să-í lase, că de-acum sunt mari.

— Da, însă cine îi mai dă ei mâncare de asta?

Copíi rămaseră lângă cloșcă, până isprăvira, și puíi începură să se împrăștie. Privira apoi cerul: nimic! Gol!

— De acum nu mai vine!

— Nu!

— Se va fi dus în pădure, la umbră.

— Tâlharul! Știi când a prins puicuța?

— Da' când a prins puíul de rață?

— Măi, Nicule! S-a învățat la noi și nu știi niciodată când vine!

— Hai să mâncăm de-amiază. Azi nu mai vine.

— Da' nu-í încă amiază.

— Mie mí-e foame. Să-l întrebăm pe bunicul.

— Hai!

Se luară de mână și se strecurară în tindă.

— Așa-í că-í amiaza, bunicule?

— Încă nu-í! Ți-e foame?

— Ní-e foame la amândoi.

— Dar dacă vine tâlharul până mâncați? Haída să vă dau pe rând cum v-am mai dat. Unul să păzească afară. Care-í mai flămând?

Fetița arătă cu degetul la băiat.

— El!

Și ea ieși în curte să vegheze.

În cer nu era nimic nici acum, nici deasupra casei lor, nici cât putea vedea deasupra satului.

Cloștile cu puí mai micí se puseră la umbra gardului și

începură să se scalde în țărână. A treia umbla singură prin curte, cloncănind din când în când. Puii ei se împraștiaseră. Unii trecuseră, prin gard, în grădina.

După ce-î dădu copilului de mâncare, bunicul ieși în curte, cercetă și el cerul.

— Vîno de mănâncă și tu, se vede că s-a dus tâlharul.

Dar abia începu să mănânce și fetița, și în curte izbucniră cârâiturile cocoșului și ale cloștilor. Ba trecură grabnic din cârâit în cotcodăcît, încât se părea că arde, atîta larmă și atîta învîlmășeală și fugă de găini.

Când ieșiră grabnic în curte bunicul și nepoții, din grădina se ridică tâlharul cu un puî din cei mărișori în cîloc.

Alergară, strigară, hășăiră, aruncară cu bucăți de lemne și bătrînul și copiii, pătrunzînd în grădina, dar uliul cel mare, hârăul, tâlhar de ziua mare, bătea regulat din aripile largi și se ducea în drumul lui.

Fetița începu să plîngă. Băiatul aflase niște pietre și arunca și acum în văzduh după tâlhar.

— Ce mai aruncî cu pietre? Acuma nici glonțul n-ar mai avea ce-î face! De cînd s-a ridicat din grădina, cu o pușcă bună îl puteam trăsni.

Copiii voiră să afle numaidecât pe care puî l-a dus hârăul. Începură să-î cheme. Fetița aduse un pumn de grâu, dar fu așa învîlmășeală de puî și de găini, încât nu putură afla nimic.

Pînă azi din puîșorii cei mai mari mai rămăseseră zece. De acum vor mai fi numai nouă.

— Mî se pare că lipsește cocoșelul cel peștriț, zise băiatul.

— Nu! Pe cocoșel l-am văzut. Dar n-am văzut puicuța cea neagră. Asta trecea mereu în grădina.

— Ce să facem? zise necăjit bunicul. Dacă n-am grijit nici azi, apoi n-am mai grijit niciodată! Bată-l Precista de tâlhar! Se vede că a stat ascuns prin vreun pom din grădina! Acum chiar puteți mânca de-amiază liniștiți! Azi nu mai vine a doua oară!

Copiii se mai împăcară cu soarta și începură să mănânce.

Amieza și bunicul.

— Oare să fi fost tot uliul care a luat și puii ceilalți? întrebă fetița.

— D-apoi cum? Tot el! Tot tâlharul! Că așa-i legea lui: unde se înfruptă o dată, vine mereu.

— Trăbă pușcă, bunicule! se vîtejî copilul.

— Trăbă, dar de unde?

— Să ceri una de la jandarmî.

— Zadarnic aş cere, că nu dau.

— Spuneaî că au și pădurarii.

— Au, dar nici ei nu le împrumută.

Un răstimp copilul se gândî.

— Să mergă tata și să le ia una!

— Păi cum! Să se bată cu pădurarii?

— Să vînă unul cu pușca lui aici, să-l împuște pe tâlhar, zise fetița.

— Vezî, tu ai spus un lucru cumînte. Numai cât oamenii n-au vreme să păzească cu ceaurile după o pasăre.

Se făcu o vreme liniște.

— Acum iar ne ceartă mama, zise într-un târziu copila. Da' noi nu suntem de vînă; nu-i așa, bunicule?

— Nu sunteți și o să vă apăr eu, nu aveți nici o teamă. Păi, ce să-i faci! Orice vîetuitoare trăbă să se hrănească cu ceva pentru a trăi. I-ar fi și uliului mai ușor să mănânce iarbă, ori frunză din codru, nu să sgăure cu ceaurile în înălțimi, pentru a se arunca asupra unei păsări. Da' ce să-i faci! Fiecare vîetuitoare cu legea ei! Noi trăbă să ne apărăm avutul, nu-i vorbă! Cîne-și dă oaia lupului de bună voie? Da' uneori, iată, nu putem! Las' că vorbesc eu cu mamă-ta!

TURTURELELE

Pășunea comunală se întinde, cât vezî cu ochii, urcând

ușor către măgurile de la răsărit, cinci la număr, care se înalță, toate rotunde, într-un singur șir, la marginea orizontului. Par ridicate anume, nu prea departe una de alta. Sunt pline de tufe de spinii, care se mai rățesc și prin pășunea comunală, de unde le-au stăpinit de mult țărani. Pe măguri le-au lăsat pentru capre, că lor le place să roadă mereu. Ele pasc mai mult pe cele cinci măguri. Nu-s prea multe, vreo treizeci. Înainte vreme erau peste sută. Dar de când sătenii au ajuns la mai multe oi și vaci, caprele s-au mai împușinat.

Dacă ele n-ar trece până la măguri, prin toată pășunea, s-ar prăsi și aici mai multe tufe de spinii, din rădăcinile celor răzlețe. Dar caprele, în trecerea lor grăbită, au totuși vreme să rezeze și să ronțăie orice lujer.

Spre mieznoapte pășunea e tivită de păduri mari, bătrâne, iar spre apus și miezăzi — de lanurile și ogoarele satului.

Întreg hotarul ce suie la o înălțime destul de mare e cam sărac și așteaptă multă gunoie, așa că o parte din pământ îl lasă la fiecare an de ogor, pe care pasc oile și se pun stăniile.

Mai ridicată și mai săracă este însă pășunea comunală. Sătenii, care au copii numai buni pentru pășunatul vitelor, nu le dau în ciurdă, ci, dis-de-dimineț, cu trăistuța cu merinde după grumaj, cu bâta în mână, duc vitele la mâncare mai bună; pe marginea lanurilor și a luncilor, dar tot mai mult prin pâraiele mari, pline de rupturi cu iarbă grasă, care trec din pășune în păduri. Cirezile sunt prea mari pentru a paște aici, ciurdarilor li-e frică să nu se rățescă vreo vită prin păduri, așa că pășunea cea bună rămâne pentru vitele copiilor.

Pâraiele sunt largi, pline de surpături, și prin adâncul celui mai mare se prelinge și un firicel de apă, oprit de copii în bulboane din care se pot adăpa vitele.

Nu sunt mulți de care părinții se pot lipsi pentru a-i trimite cu vitele la pășune. Trei-patru grupuri de ortaci de aceeași vârstă, între doisprezece și paisprezece ani, care se înfierbântă la jocuri cu mingea și cu „poarca” — un joc cu o bilă de lemn, de obicei o trupină mică și rotundă ca măciuca unei bâte pe

care unul o oprește să între într-o gaură făcută anume, iar ceilalți se sílesc să o ducă acolo, lucrând toți numai cu bătele.

În pâraiele acelea e și mai răcoare ca în pășunea comunală, unde, afară de cele patru cumpene de la fântânile din care se adapă círezíle, nu mai face nimic umbră pământului.

În pâraie sunt câțiva stejari bătrâni cu coroanele largi, la umbra cărora se adună vítele când e căldura prea mare. În crengile lor vín adeseori din pădure turturele și guruie întristate, așezate uneori pe câte-o ramură uscată, așa că băieții cu vítele le pot vedea bine.

Dacă nu le-ar auzi tânguiera așa de pătrunzătoare, deși se repetă mereu aceleași patru-cinci note, mulți le-ar lua drept porumbi sălbatici, dar după cântec le cunosc cu toții:

— Gru-gru-gru! Gru-gru-gru! Gru-gru-gru!

De câte ori încep se guruie în stejarii din pârau — uneori și trei-patru deodată — copiii tac și ascultă.

În cântecul turturelelor este tristețe adâncă, grăitoare, aproape omenească, ori numai oamenilor li se pare așa, și ele, spunându-și cântecul, se veselesc ca oricare pasăre. Copiii rămân mișcați la guruitul lor, care-i învăluie ca o negură de melancolie.

O întristare le umple sufletul. E ceva și discret și foarte fin în cântecul turturelelor.

Copiiilor le place cu toată monotonía lui. Guruitul lor e mai cald și mai adânc decât al celorlalți porumbi sălbatici.

În pădurile ce se rídică vecine cu pâraiele sunt tare multe turturele. Când încep să cânte și în stejarii apropiáți din pădure, să te răstorni pe spate și să tot ascuți.

Ele se întrec în cântec în luna mai, ca toate păsările pădurii, de dimineață până nu dau călduri prea mari și după-amiază când începe a se răcori. Cântă de dragul cuiburilor, ouălor, puilor din ele. Cântă de dragul primăverii și vieții celei nouă, oricât ar părea de supărate, nu numai după glas, ci și după îmbrăcămíntea lor sură.

Copiii cu vitele au trecut prin școala satului patru ani, unii mai regulat, alții cu lipsuri mai mari, care cum au putut și cum i-au lăsat necazurile. Câțiva știu din școală versuri despre turturică și le tot trec prin gând, în vreme ce ascultă cântecul, până când vreunul se trezește că le spune tare:

Amărâtă turturică,
Of, sărmana, vai de ea —
Când rămâne singurică
Zboară tristă prin pustie
Mai mult moartă decât vie.
Unde vede-o apă rece
Ea o tulbură și trece,
Și când stă câteodată,
Stă pe-o ramură uscată.
Unde vede vânătorul,
Acolo o duce dorul.

Versurile le plac la toți și se silesc să le învețe și cei care nu le știu, sau care le-au uitat. Și le învață ușor. Nu peste mult se aud repetate și de unul și de altul. Copiilor li se pare mai trist cântecul turturelelor în zilele ploioase, cu cerul sur, cu pădurile întunecate, cu pâlcuri de neguri prin văgăuni. Nu se mai aude nici un cântec de pasăre, numai al supăratelor porumbițe cenușii.

— Gru-gru-gru! Gru-gru-gru! Gru-gru-gru!

Un duh de melancolie îi pătrunde, dar le place să asculte cât de mult. Tot trăbă să fie ceva omenesc în cântecul lor!

Când soarele începe a dogori și turturelele tac, ei își văd de jocuri până târziu dup-amiază, când încep iar, pe răcoarea înserării.

* * *

După câteva zile de vreme rea se înstăpânii iar bolta senină deasupra lumii. Copiii cu vitele se împărțiră: unii care să le păzească, alții să culeagă bureți din pădure, schimbându-se.

După ploí îşi rídícară dín frunzíšul umed încă pălărioarele albe, galbene, potop de bureţi, uítându-se míraţi în jurul lor, parcă neştíínd cum s-au trezít acolo. Erau potop, încât copííí îşi umplură în grabă traístele.

După ce le puseră la umbra stejarílor începură jocuríle, când deodată se trezíră înaintea lor cu moş Mítruţ, cíurdarul.

— Merge „poarca“, merge, măi feciorí?

Bâtele nu se mai lovíră o clípă.

Cíurdarul era c-o traístă mare după grumaz.

— Sunt bureţi, măi băieţi, nu ştítí voi?

— Sunt potop, moş Mítruţ.

— Păi așa gândeam şi eu, după atâtea ploí au trebuít să íasă dín frunzíšul uscat. Voi atí cules?

Copííí arătară traístele dín umbra stejarílor.

— Aţi íntrat departe în pădure?

— Nu, moş Mítruţ, cât ce íntrí íţi umplí traísta.

— Eí, dacă ar íí traísta mea mícă cum e a voastră! Da' uíta-ţi-vă aici! Eu am un sac!

— Chíar un sac să aí, şi-l umplí în grabă. Că nu poţi páşi de eí!

— Voi vedea eu îndată, măi copíí!

Şí cíurdarul se afundă în pădure.

Copííí îşi contínuară jocul şi níci nu-şi mai dădură seama cum trece tímpul când se proptí în faţa lor, pe picíoarele-í scurte şi groase, cíurdarul cu străítoíul umplut de bureţi. Abía acum văzură copííí bíne cât de mare era traísta cíurdarului: era ca a cerşetórilor străíní care trec uneorí prín sat.

Moş Mítruţ îşi puse traísta pe pajíşte şi şezu lângă ea. Íşi scoase pălăria, o puse lângă traístă. Capul luí, cu plete sure, aburea.

— Bureţi sunt mulţi, măi copíí, dar sunt şi locurí grele. Ceí mai frumoşi pe-acolo au răsărít. Da' voi cunoaşteţi bureţíí buní?

— Cunoaştem, cum să nu!

— Ia aduceţi traístele să vedem!

Copííí le aduseră în grabă, şi cíurdarul răscolí prín toate.

— Numai bureți albi și urechiuși! Bine, mai copii.

— Păi, îi cunoaștem și noi, moș Mîtruț.

— E bine să se priceapă omul la toate în lumea asta.

Până vorbîră, o pereche de turturele zburară din pădure într-un stejar din pârâu, și în curînd mai veni o pereche.

— Drăguțele de ele, tot pereche le place să zboare, zise cîurdarul.

În curînd se auzi dulcele lor guruít.

O vreme se făcu lîniște. Toți ascultau. Apoi un băiat mai îndrăzneț întrebă:

— Oare de ce-s așa de supărate turturelele, moș Mîtruț?

Omul nu răspunse în grabă. Asculta întîns.

— Cum n-or íi, mai băiete, când își aduc amînte de suferínțele lor de altădată. Trăbă să știți că odată au fost și ele oameni. Nu le știți povestea?

— Nu le-o știm, se repezîră cu gura toți copiii.

Omul își puse mîna streășînă și se uită după soare.

— Mai este vreme! zise el, gîndîndu-se la cîurda de vaci unde lăsase paznici pe doi nepoți mai mari. Dacă mai este vreme, haída să v-o spun eu.

Copiii se adunară grabnic roată în jurul lui. Și moș Mîtruț începu povestea:

„Au fost odată, în vremile cele bătrîne, doi oameni săraci, dar săraci lípiți pămîntului. În loc de casă aveau un bordei în pămînt; în loc de mămăligă coceau cîteva boabe de porumb, că n-aveau níci odată destul să ducă la moară, să facă făină.

De muncit munceau din crăpatul zorilor pînă nu se mai vedea. Dar pe vremea aceea era íobăgie amară, iar stăpînii lor se nímeriseră mai peștriți la mațe ca alții. Munceau fără níci un folos pentru ei. Erau robí în toată legea. Și nu era níci un judecător drept la care să se plîngă cei doi oameni năpăstuiți.

Erau tineri amândoi și frumoși lucru mare, iar dacă-l durea pe unul ceva, numai decît îl durea și pe celălalt, așa se aveau de dragi. Numai din dragoste trăiau și din ea se săturau, că de

pe partea mănâncării — sănătate bună!

Stăpânii îi pizmuiau chiar pentru că erau frumoși amândoi și se iubeau, și-i puneau la lucrurile cele mai grele, doar se vor prăpădi de la fața lor. Dar perechea cea tânără nu se prăpădea, ci tot creștea în frumusețe, fiindcă iubirea lor tot sporea.

Lucrau, răbdau, plângeau, dar la urmă iar se bucurau că trăiesc. Nu le păsa că-s flămânzi. La o clipă de odihnă se uita unul în ochii altuia și se gúgúleau, se dezmerdau ca niște odrasle de împărați.

Stăpânii crăpau de necaz: ei aveau toate bunătățile pământului și totuși se certau și se băteau în fiecare zi, spre rușinea slugilor. Nu se înțelegeau în nici un lucru și îmbătrâneau văzând cu ochii de atâta răutate ce se încuibase în ei.

Nu peste mult timp veninul din ei îi îmbolnăvi greu și se temeau de moarte.

Atunci se înțeleseră pentru întâia oară în viața lor. Stăpânul zise:

— Noi ne prăpădim, și cei doi mișei rămân să se iubească mai departe.

— Nu pot muri până-î știu în viață, răspunse femeia. Dacă ești stăpân pe averea ta, pune slugile să-î bage în temnița cea mai adâncă.

Bărbatu-său o ascultă îndată.

— Nici pâine, nici apă! porunci el slugilor.

Perechea de tineri fu aruncată în întunericul cel mai adânc fără pâine, fără apă.

Dar ei cântau ziua-noaptea, gângureau mai mult, mângându-se unul pe altul.

Trecură zile în chinurile foamei, dar ei parcă nu le simțiră.

Stăpânii așteptau în toată ziua vestea că au murit. Dar nimeni nu le aduse vestea. În schimb, ei întraseră cu un picior în groapă.

— Poruncește-le să nu mai cânte așa tare, că se aude până la noi și nu putem dormi de răul lor.

— Abia suspină, stăpâne, nu mai au putere să cânte cu

glas, răspundea temnícêrul.

Dar stăpânii aveau mereu gângurítul lor. Când începură amândoi să horcăie de moarte, stăpânul mai avu putere să poruncească gâdeluí să-í scoată dín temniță și să le taie capul.

Porunca s-a ținut, dar când a ridícat gâdele paloșul, n-a mai avut în cíne da: două păsărele sure se înălțau în văzduh. Așa s-au născut în lume turturelele, măi copíi!”

Cíurdarul, întrístat și el de poveste, își luă traísta și grăbí la turma de vací. În curând trebuía să o pornească spre sat. Soarele se apropía de asfínțít.

În pădure guruíau pe întrecute turturelele.

Copíii rămaseră o vreme pe gândurí, apoi, adunându-și vítele, pornírá cu ele spre sat.

LA PĂDURE

N-a mai putut răzbí cu el: de două zile se ținea după tatăl său prín curte, prín grădínă, la tăietorul de lemne, pe la șíra de paie dín grădína șuríi.

— Mă íeí cu dumneata, tată? Zău, ía-mă și pe míne!

Auzíse vorbíndu-se în casă că omul va trebui să meargă la pădure, să aducă un car de vârfurí, dín cele rămase dín íarnă în delníța íeșítă luí la sorți. Fănică văzuse că în curte nu mai erau decât câteva brațe de crengí uscate în locul unde fusese o grămadă mare și prícepu că tatăl său va trebui să aducă altele.

Tatăl său nu-í prea răspundea, se făcea că nu-l aude și nu-l vede. Dar Fănică se ținea scaí de el și nu ostenea să se roage.

Nu mai íeșíse dín sat până acum. Nící în car n-a fost, decât dín curte până-n drum. Și, Doamne, ce bine era în car! Să nu te mai coborí! Dar când ajungea carul lor în calea ce ducea la câmp, tatăl său, fără să mai oprească boíi, îl lua pe sus și-l puneu în drum. De multe orí Fănică se zvârcolea și rúcnea în brațele románuluí, până atíngea pământul cu pícióarele.

— Aha! De ăștia îmi ești? Bîne că știu! Altă dată nu te mai aduc níci până aici!

Când îl auzea pe tatăl său vorbînd așa și părănd mînios, Fănică tăcea îndată și numaí lacrimíle de pe obraz arătau că a plâns.

Aníi cât a fost míc atâta era drumul său în car. Dar acum nu mai era míc și tatăl său l-ar putea duce cu carul până la pădure, unde-o fí pădurea aía, dar de bună seamă era drum lung până acolo, că dín sat nu se vedea níci o pădure. Și să meargă în car atâta vreme! I se lumína fața la gândul ăsta. Apoi, îndată ce-í vení în mînte că poate tatăl său nu-l va lua cu el, buzele í se încrețeau spre plâns, și uneorí se míorlăia:

— Mă ducí și pe míne, tată?

— De! Voi duce un plîngoce ca tíne!

Atuncí îndată í se descrețeau buzele.

— Da' nu plîng! Mă íeí cu dumneata?

În zíua când începu să gătească pentru pădure carul și Fănică era tot în pícíoarele lui și tot cu lacrimí în ochíi măriți de așteptare, tatăl său zíse:

— Vom vedea ce va zíce și mamă-ta.

— Mama mă lasă, se învioră copilul.

— Te lasă că vrea să mai scape de tíne. Dar bunică-ta ce zíce?

— Mă lasă și ea. Numaí zíce să am grijă să nu cad dín car când vom vení cu lemnele.

— Apăí vezí! Este o prímejdíe!

— Nu mă voi suí în vârfu carului pe lemne, cí voi vení pe jos cu dumneata!

— Măí, măí! Țí s-a și urât cu carul?

— Nu mí s-a urât, dar dacă zíce buníca să nu cad...

— Numaí copíi mící cad și dacă ți-e frícă nu te mai duc nícăíerí.

Fănică puse buza și începu să trîmbíțeze în toată legea. La vorbele de mai înaínte ale tatăluí său și dín glasul lui domol

înțelesese că nu se mai împotrivese și-î păruse că a prins pe Dumnezeu de picior. Și acum, deodată, í-a turnat o cofă de apă rece în cap.

Îeși și mamă-sa și bunica din casă să vadă pentru ce plânge așa de tare.

— Ce-í cu el? Ce are? întrebă mamă-sa. Nu mai plânge, măi Fănică!

— Ce să aibă? E prea mic și fricos să-l duc în pădure. Se teme să vină îndărăt în carul încărcat cu lemne, zice că va veni pe jos. Dar cum să vină pe jos atâta drum un copil ca el? Ar trebui să-l aduc în brațe.

— Mai tací și tu și ía copilul cu tine, zise bunica. Încă n-a ieșit din sat și-í trecut de cincí anișori.

— Dacă zící dumneata, îl duc. Dar dacă va vedea un lup în pădure?

— Nu va mai vedea níci un lup, și mai ține-ți și tu gura odată. Îl fierbí pe bietul copil în toate apele, zise mama.

— Dacă l-ai făcut fricos, eu ce să-í fac? Acu, de-o probă, îl íau la pădure, să nu ví se pară că-l necăjesc anume.

Fănică tăcuse de mult din plâns. Își ștersese și lacrimile cu mâneca largă a cămășutei. Ascultase cu încordare toate vorbele și acum era încredințat că-l duce la pădure.

Începu să zburde prin curte, să se învârtă în jurul carului, să alerge în poiată să vadă boii, să fugă în casă și să íasă íar.

Cum í-ar fí plăcut acum lui să fíe fecior mare, să dezlege boii de la íesle, să-í prindă el la jug, să fíe mai repede gata de drum! Orí el să înjuge numai pe Bodor, íar pe Joían să-l lase pe mâna tatălui său, că era cam împungacíu!...

Erau acum toate gata la car, funia cea lungă și groasă era strânsă și pusă cu belcúgul în capătul loítrei, securea era la locul eí în ínelul de fier, boii erau înjugați, numai traista cu merinde mai trebuía.

Când vení bunica cu ea, omul o luă în mână, o cântări, se uită la ea și zise:

— Mí se pare că v-ați uitat că suntem două guri.

— Am pus mâncare destulă, n-avea grijă.

— Până la pădure va flămânzi copilul. Apoi în pădure și la întoarcere? Va trebui să fie tot cu traista după el!

— Nu mí-e foame, tată!

— Numai asta ar mai trebui să-ți fie foame până ce nici n-am ieșit din curte. Suí în car!

Fănică se culbări repede într-un ungher, înaînte, pe scândura tare.

Leșiră în drum și nu peste mult timp ajunseră deasupra satului. Calea era încă plină de bruci și carul hurduca tare. Până la un loc drumul urca mereu și Fănică vedea acum mai întâi satul întreg. Îl luă cu amețală; atâtea case! Câte vor fi? Și toate sunt în satul lor. Mare sat! Și uite ce multe grădini, toate pline de pom! La spatele caselor și a șurilor era o mare de verdeață. Poate așa va fi și pădurea!

Și boii înaîntau încet, rumegând, și tatăl său îi mai îndemna cu câte-o vorbă.

— Cea, Bodor! Hăis, Joían!

Of! Doamne! Ce n-ar da el să șadă pe ceagläu, cu biciul pe spate, în locul tatălui său, și să mâne boii! El ar pocni din când în când și din bici.

Ajunseră deasupra urcușului și acum se deschidea, jur-împrejur, zarea până departe.

Uneori carul hurduca așa de tare prin bruci, încât Fănică se prindea cu mâna de loître; începură să-l doară toate mădularele și să-i amorțească piciorul care era sub el. Se mai răsucea luându-și altă poziție, dar de la o vreme, oricum se așeza în car, îl dureau toate cele. Și pădurea încă nu se vedea nicăieri.

— Parcă ai înțepenit, măi Fănică!

— Ba nu, dar mí-a amorțit oleacă un picior.

— Mai întinde-ți-l și tu!

— Mai este mult?

— Ce să fie?

— Până la pădure.

— Ce? Te-ai săturat de car?

— Nu, dar nu se vede pădurea.

— Veí vedea-o în curând. Acuşi începem să coborâm, şi în groapă se întinde pădurea. Dar nu ţi-e foame?

— Nu!

— Spune dacă ţi-e foame, că hurducatul ăsta flămânzeşte pe om.

Copílu! sîmţea parcă deşertul dín el. Era líhod pe dínăuntru. Dar íi era ruşine să spună că í-i foame.

Treceau prîntre holdele de toamnă, mărişoare pentru luna mai, şi míreasma verdeţii umplea văzduhul şi ameţea puţin pe copíl, ca o băutură.

Când se ostenea de prívít în depărtări, se uíta prín leasa carului cum fuge pământul dedesubt. Era şi asta o mare mínune ca şi nemărgínirea în care parcă plutea cu boii, cu car cu tot.

Ehei! Dar acum chíar îl dor toate mădulele! De când tot vîn, tot vîn şi nu mai ajung la pădure.

Începură a coborî şi numaidecât în vale, înaîntea lor, se văzu pădurea tálăzuíndu-se până-ntr-alte zări.

— Dac-ai înţepenít, poţi veni şi pe jos la vale, e uşor, nu te osteneşti, zise omul când oprí boii să mai răsufle.

Dar Fănică rămase în car. De-acolo vedea mai bine pădurea. Asta era pădurea!

Nu! Nu era asta! Fănică nu văzu decát tot orízontul depărtat. O întunecíme neclíntită.

Copílu! nu sîmţí pădurea decát când íntrară cu carul în ea pe-o cale îngustă, mai mult pajişte decát cale, peste care se bolteau coroanele puterníce ale stejarilor şi fagilor.

Îl săgetă deodată prín ínimă şi poftí să se coboare dín car. Sîmţí că a íntrat íntr-o altă împărăţie, în care era şi străín şi tare acasă. Parcă-l îmbrăţişa o fíinţă de negurí, ceva cald şi bun şi ocrotítor şi nu-í mai trebui car.

— Acum oprím puţin, Fănică, şi îmbucăm ceva, că mí s-a făcut şi mie foame. După ce-om mânca, te poţi coborî dacă

vreí.

— Vreau!

Dar ce bucate maí erau cele díń traístă? Era numai pítă cu slăńínă şí mămălgă rece cu brânză şí cu ceapă, dar parcă erau díńtr-altă lume. Aşa gustoase n-a maí mâncat el! Şí aşa flămând încă n-a maí fost!

— Aící este şí un ízvor. Nu ţí-e sete, măí Făńícă?

— Ba mí-e tare sete!

Băură şí pornírá cu carul maí departe. În curând ajunseră la delníţa lor, în tăietură, şí omul dejugă boíí şí-í lăsă la păscut.

Îń tăietură era păşune mare şí grasă şí boíí nu se prea mişcau díńtr-un loc. Omul începu să încarce carul, iar Făńícă íńtră în tufărişul tăieturíí, până la píept. Nu ínotă multă vreme în desímea aceea mírositoare de lujerí tínerí, de íarbă, de florí sălbátice cu míreamă tare, nu cuteză să se depărteze prea tare de boí.

Eí erau lumea luí de-acasă, iar aící era altă lume: ímbătătoare, ameţitoare, străínă şí sălbátică.

Şí totuşi, ce mângăiere íí pătrundea íntreaga fííńţă cum se lăsase jos în íarba ínaltă, díń care nu í se maí vedea decăt pălăriúţa.

Deosebea aroma unei íerbí pe care o aducea uneorí tatăl său acasă şí o punea la gríndă, iar mamă-sa în lada cu haíne. Aşadar aící creştea *paranginea*, íşi zíse el. Şí o altă míreamă aţâţătoare venea până la el uneorí. Vezí bíne, o cunoaşte el şí pe asta. E a *dumbravnicului*, pe care îl aduceau copííí marí, care păşteau vítele pe lângă pădure.

Să meargă şí el să caute? Dar dacă va rătăcí şí se va píerde prín tufele astea? De la o vreme nu se maí putu ímpotríví; va căuta doar numai până de unde se văd boíí!

Când să se rídíce díń íarba parfumată, văzu plutíńd în cer, deasupra tăieturíí, o pasăre mare. Zbura în cercurí, cu arípíle íntínse, fără să fálfaíe vreo dată, şí se ínvârtea în acelaşí loc. Nu era nící ulíul cel mare, *hărăul*, care se ínvârtea uneorí şí

deasupra curții lor — era cu mult mai mare. Și din când în când pătrundea de-acolo, din înălțimi, un strigăt scurt, ascuțit. Un fel de cheunat.

Oare pasărea trimitea țipătul acela? Dar altul cine?

Privi multă vreme rotirea de sus, ce desena un cerc negru pe cer, apoi, durându-l grumajii, își plecă capul. Printre lujerii tineri și fragezi din fața lui se făcea ca o cărare prin care putea vedea mai departe. Își uită de iarba mirositoare pe care voia să o culegă și privirile îi fură atrase de-o pată sură, drept pe cărare înaintea, care se tot mișca.

Ce putea fi?

Se uită peste umăr și văzu boii aproape păscând liniștiți iarba grasă.

— Ce să fie? se miră el.

De mișcat se mișca, de bună seamă, parcă era cu cap și păștea la iarba. Va fi vreo oaie, vreun miel? Dar de unde să fi venit în tăietură așa departe?

Deodată Fănică scoase un țipăt: pasărea din văzduh, lăsându-se în cap, căzu ca fulgerul drept deasupra vîetății care se mișca în cărăruia aceea. Dar în aceeași clipă se învăluiră tufișurile din apropiere și copilul nu mai văzu în cărare nimic. Și îndată pasărea își luă zborul, fâlfâind din aripile grozav de mari. Așa arîpi Fănică n-a mai văzut.

— Bîne că a scăpat! auzi din spate, din dreptul boilor, pe tatăl său.

Copilul îl privi neînțelegând nimic.

— N-ai văzut?

— Am văzut!

— Și nu știi ce s-a întâmplat?

Fănică clătină din cap că nu.

— A fost un fel de vultur, un uliu mare de tot, care a vrut să prîndă un puî de iepure. Dar se vede că iepurașul a fost un șoldan și s-a ascuns în tufă. Acolo tâlharul n-are ce-î face, se încurcă cu aripile și nu mai poate zbura. Bîne că a scăpat săracul!

Fănică nu înțelese în grabă ce-î spunea tatăl său. Era încă

înfricoșat de săgetarea păsării negre prin văzduh.

— Bîne că a scăpat iepurele, zise el într-un târziu, scârbít parcă de toată întâmplarea.

— Uneorí scapă, alteorí nu; asta merge după ístețíme și íuțíme.

Copíluł simțí o amărăciune în suflet, care îi rísípí pe-o vreme bucuría ce-l copleșise aici, în tăietură.

Să vrea să omoare un iepuraș? Ce pasăre blestemată!

— Am ísprăvíť de încărcat, Fánícă. Haída să mănâncăm, că-í ojína, și să plecăm, să nu ne apuce noaptea pe drum.

Către casă nu-í fu frícă copílułuí în carul încărcat cu lemne. Era și tatăl său în car, lângă el.

Fánícă tăcea mereu. Omul începu să fredoneze o doină. Copíluł asculta, dar nu-l auzea. Gândul lui se ínfunda mereu în lucrurí neînțelese parcă, în aerul acela străín dín pădure, într-o lume nouă.

CULESUL PORUMBULUI

Prímăvara fusese secetoasă până după Sângeorgíu, arăturíle grele, cu brușí marí și tarí, așa că plugaríí nící nu cutezară să arunce grăunțele de porumb sub brazdă. De ce ar fí semănat? Să hrănească norí de cíorí care se lăsau când ící, când colo, peste arăturí? De unde se vor fí adunat atâtea cíorí de cele marí, cu arípíle sure, tívíte cu negru?

Íncercaseră o vreme cu grăpíle de fíer să spargă brușíí, dar colțíí săreau de pe un bruș pe altul și nu-í puteau zdrobí.

Plugaríí erau tăcuțí, încruntațí: íși schílvíseră vítele cu aratul în cremene și cu zadarníce încercări de grăpat. Príveau zadarníc cerul senín și se scârbíră de vânturíle marí și recí care băteau necurmat de la míazănoapte de vreo trei săptămâní. Multe locurí rămăseseră nearate.

— Anul ăsta am pus-o de mămălígă! ofta câte unul.

— De! Au maí fost prímăverí secetoase.

— Ca asta n-am maí apucat, și-s om bătrân.

— De-acum pentru porumb e târzíu. La Sângeorgíu trebíue să se afle sãmânța în pãmânt, și nu într-unul uscat cum sunt arãturíle noastre de azí. Eu mã gândesc ce să seamãn în locul porumbului.

— Ce să semení? Eu tot porumb voí semãna, altfel ce mãmâncãm la íarnã?

— Tot nu veí mânca la íarnã mãmãligã, chíar dacã ar ploua mâíne!

— Sã fíe numaí ploaíe destulã, să-í umble vreme potrívítã și să fíe o toamnă lungã! Sã vezí ce cucuruze se vor face. Când se vor muía de ploaíe arãturíle dín *iestan* și se vor fãrãmíța brușíí de atâtea vânturí, să vezí ce țărãnã se va face! De-a dragul să samení!

Așa și într-alte chípurí vorbeau plugaríí dín sat și chíar cei cãrora le píríse nãdejdea să mãi samene porumb așteptau ca pe ace să plouã. Ce ar putea face un an fãrã mãmãligã?

La Sângeorgíu se ímplíníserã cu strãșnicíe toate ríturíle strãvechí pentru ploaíe: nu rãmãsesese fatã mare, dar níci fetíșcanã, pe care fecíoríí să nu toarne gãlețí de apã dín fântãníle satului și nu rãmaserã copíle și bãlețí neurzícãțí, eí între eí. Toțí aveau mâíníle plíne de bãșící.

Totuși nu plouã pãnã la trei sãptãmãní dupã Sângeorgíu. Atuncí, într-o noapte, se descuíe cerul. O sãptãmãnã a plouat mereu: când a mãzguít, când a cíuruít, când s-a descãrcat în pícurí marí și tarí ca gríndína.

Oameníí umblau cu capul gol: las' să-í plouã, să le fíe și lor și arãturílor și pãșunílor! Cãcí și pãșuníle abía de-acum se vor ínfírípa, să pascã vítele marí. Se muíarã și se rísípírã brușíí de colțíí greblelor de fier peste grãunțele semãnate acum. Dupã ploaíe urmarã cãldurí de mãi, și íarãșí ploí, a umblat tot vreme potrívítã, așa cã în secere oamenii se trezírã cã ísprãvíserã cu prãșítul de-al doilea ca și într-alțí aní. Porumbul era ínalt pãnã la píept, cu fíre puterníce, cu frunze negre și grase.

— Íatã, ne aratã să nu mãi cãrtím, zíceau cei care deznãdãjduíserã în prímãvarã.

— V-aşí făcut păcate degeaba, răspundeau cei care rămăseseră tarí în credinţă. Níci odată omul nu ştie ce-l aşteaptă.

— De-acum numai de-ar fí o toamnă lungă! Orícât de frumos, porumbul e în întârzíere cu patru-cínci săptămâni. Să aibă vreme să se coacă!

La mîjlocul lui septembrie a brumat ușor, iar pe munţi s-a pus un strat subţíre de zăpadă. Dar atâta a fost toată primejdía. După o săptămână, vremea s-a încălzít şi s-a pus o toamnă cu senínătăţi statornice, care a ţínut până la sfârşítul lui octombrie, ba a mai trecut cu un picíor şi în noiembrie, până pe la jumătatea luníí.

Ce porumb s-a făcut? Pădure! Câte doi şi trei tuleí pe-un fír, cât le râdea oamenilor ínima.

În aceeaşi zí a íntrat satul íntreg la cules, la începutul lui noiembrie. Dímineţíle erau răcoroase, dar índată ce se rídica soarele, o căldură bună începea să joace în valurí fíne deasupra lanurílor de porumb. Frunzele uscate foşneau încet la adíerea boarei şi o míreamă îmbătătoare se rísípea în aer. Era coaptă şi cânepa de sãmânţă, semănată prîntre porumb, iar pe míezuíne crescuse deasă şi ínaltă, cât nu-í ajungeaí cu mâna la măciulíile grele, plíne de sãmânţă. Míreamsa eí tăia pe a porumbului, o aromă tare şi ameţitoare.

Plugaríí íşí lungeau carele cu ínima cea lungă şi le ínălţau laturíle cu scândurí, să íncapă cât mai mult porumb.

Se culegea cu foí cu tot şi îl dezghíocau numai acasă, în şurí, să nu píardă bunătatea de nutreţ.

În toate lanuríle se auzea cum rup tuleíí şi-í aruncă în grămezí. Se rídica în văzduh larma vorbelor, a glasurílor pârând o neîntrepută fíerbere. Díń când în când se íţea în larma asta câte-un chícotít de fată pe care câte-un fecíor o atíngea, ca díń nebăgare de seamă, cu un ştıulete.

Cântece nu se auzeau, cí numai foşnetul mereu al frunzelor uscate prîntre care treceau culegătoríí.

Carele cu vítele desjugate erau la margínea delníţelor şi vítele mestecau, cu grumajíí víneţíí, íntínsí, jípii de pe care se

culeseseră tuleíí, tot mişcându-şi coarnele albe. Uneorí aflau şi câte-un ştiulete, uítat ca dín întâmplare pe fíre, şi rumegătoarele îl mâncau cu plăcere, căzându-le, dín când în când, câte-un bob dín margínea gurílor late.

* * *

Nu era car care să nu fí adus copíí şi copíliţe dín sat. Ceí maí mărişorí ajutau o vreme la cules, dar tuleíí se rupeau greu şi curând íí dureau mâiníle. Ceí maí mící íşi încercau în zadar puteríle. Aşa că ceí maí mulţi se píerdeau prín delníţele lor, tot scobínd frunzele de mătase ale ştiuleţilor, să afle vreunul roşu sau pestríţ. Şí când aflau, chíuíau de bucuríe şi se adunau doí-trei să-l rupă cu puterí uníte şi-apoi îl dezghíocau cu înfrígurare, mírându-se mereu de frumuseţea lui.

Alţií căutau beţe uscate de cânepă de sãmânţa şi le rupeau, adunându-le în mánunchí, apoi alergau cu ele la un lumíníş să desfacă cânepa, să-şi împletească bícíul. După culesul cânepíí de vară, acum era cel dín urmă prílej dín an să-şi facă bícíul, căcí pe cele făcute atunci le prăpădise de mult. Beţe de codârşte íşi luaseră de acasă, încrustate gata la capătul unde să príndă bícíul.

Ceí cuprínşi cu munca asta íşi uítau în grabă de culesul porumbului. Împleteau cu hárnícíe; mergeau unul de la altul să vadă cum împleteşte, cum íşi face bícíul, să nu rămână unul în urma celuílalt, cu bícíul maí scurt, maí subţíre, sau cu maí puţíne sforí.

Şí nu peste mult începeau să pocnească răsunător, şi de ící şi de colo, mândrí de ceea ce au făcut.

Uníí maí mărişorí trebuíau să facă bíce şi pentru fraţií maí mící. Copílele erau mulţumíte dacá puteau strânge în braţe un ştiulete roş sau pestríţ.

Uneorí copííí maí marí se făceau nevăzuţi prín porumbíştí şi se întorceau târzíu de tot cu câţíva ştiuleţi cu frunze verzí în braţe. Eí se jurau că-s încă în lapte, dar unghía abía le íntre în boabe.

Puteau căuta porumb de fíert nu numai în delníţele lor, cí şi la străíní, nu se supăra nímení. Într-alţi aní aflau încă mulţi

știuleți, în lapte, dar anul ăsta erau tare greu de aflat, așa că era mare biruință pentru cei ce găseau.

Frîptul, acum îndată, era tot așa de greu, căci nu era urmă de lemn sau de găteje, și focul îl făceau numai cu jîpî care nu țîn jarul, iar porumbul mai mult se afuma decât se frîgea.

Dar ce bun și aromat era, Doamne! Trebuiau să le dea numaidecât și celor mici, care izvorau din toate părțile de prin delnițe, chemați de aromă, și făceau roată în jurul tuturor focurilor unde se frîgea porumb. Puțin era, dar cum să nu le dea, când cei mici nu-și mai luau ochii de la știuleții din foc, tot mutându-se de pe un picior pe altul?

* * *

Carele se încărcau mereu după cât de mulți și harnici erau culegători. Unele porneau spre sat, scârțâind de povară, altele veneau goale din sat. Nu lăsau porumb cules în delniță peste noapte. Jitarii mai păzeau încă, dar oamenii știau că acum paza cea mai bună era la ei în sură.

În toate carele se încărcau deasupra pănuși de cânepă de sămânță, și cuibărit între ele era câte un copil căruia i se vedea numai fruntea și părăioara. Până acasă, mireasma tare a cânepii îl amețea, dar copiilor le plăcea mirosul ăsta sălbatic, care aducea cu cel al urzicilor. Sămânța măciulilor nu o foloseau numai la semănatul de primăvară a cânepii de lucru, ci și pentru ulci, iar cu cotoarele înalte și groase ardeau cuptoarele de pâine.

* * *

E bine când se fac bucate din belșug și când este sănătate. Dar dacă nu-i sănătate, toată lumea asta nu mai plătește o ceapă degerată.

Așa se gândea Dumitru Marcului care culegea în delnița lui alături de nevastă și de doi copilandri. Culegea tăcut și cu un fel de scârbă. Îl tăia mereu prin măruntaie și uneori se oprea din lucru, se făcea cârlig și abia mai răsufla. Când se

apuca iar de cules, fruntea-í era îmbrobonată de sudoare.

De câte orí se-ncârlíga, și nevasta și băieții se opreau pe-o clipă dín lucru, cu răsufierea oprítă. Cunoșteau după semne când íí venea rău de tot și când scăpa maí ușor. Acum, la cules, nu stătea mult ghemuít la pământ, dar íí venea prea des.

— Te-am rugat să rămâi acasă, Dumítre, și eu și copííí. Rău aí făcut că nu ne-aí ascultat, íí zise într-un rând nevasta.

— Sínгурí nu ați fí ísprăvíť delníța asta, răspunse el în sílá, símțínđu-și gura amară ca fíerea.

— Dacă nu ísprăveam azí, am fí ísprăvíť mâine. Ce-í într-asta? Nu-í nící o grabă așa de mare. Vremea e bună.

— Dar poate să se stríce, și maí avem de cules în două delníțe. Ar fí păcat să ducem acasă, udat de ploí, un porumb frumos cum e în íest an.

— Nu se maí strícă ea vremea în săptămâna asta. Să știí că mâine nu te maí lăsăm cu nící un preț să víí. Veí rămâne în pat să și se așeze durerea.

Dumítreu făcu o míșcare cu mâna, ca și când ar fí zís: „Cât despre asta, pace bună!”

Lucrau tuspátru în tăcere grea. Crășnea fíecare știulete rupt de pe fír, și larma asta luí Dumítreu íí făcea rău.

Era bolnav de mulți aní, dín an în an tot maí greu. Azí íí venea neputínța neobíșnuít de des.

— Nu maí culege, Dumítre. Uíte, țí-am adus țundra. Íntínđe-te pe ea și las' că ísprăvím noí.

— De íntíns mă voí íntínđe eu pentru totdeauna, nu peste mult, n-avea frícă.

— Nu maí culege, tată, ziseră băieții cu ínima rece. Ísprăvím noí și fără dumneata.

— Măi copíí, vedeți-vă de lucru și dați-mí mie pace. Las'să maí culeg și eu încă o dată, pe urmă tot voí veți culege.

Dup-o vreme se încârlígă iar și se lăsă la pământ. Nu-l țínu mult nící acum, dar până pe la ojínă íí vení răul încă de vreo cínčí orí. Și iar se apucă de cules, transpírat acum nu numái pe frunte, cí pe íntreg trupul.

Când se zgârcí și se lăsă a șasea oară la pământ, nu mai stătu ghem, cí se întinse căzând pe spate, ízbí de câteva orí dín picioare, dín brațe, apoi se cutremură scurt și se líníștí, până nu apucă nevasta și copííi să ajungă lângă el.

Safta, nevasta, se lăsă în genunchí, íí ascultă răsuflarea, cum făcuse adeseorí în aníi dín urmă, dar acum nu mai símțí nímic.

— Doamne sfínte, și n-avem o lumânare! Petre, Ioane, dați fuga în vecíní, poate are cíneva o lumânare!

Băiețíí, buímací de spaímă, începură să alerge prín porumbíștí, unul la dreapta, altul la stânga.

Dar cíne să vínă cu lumânarea la culesul porumbulúi? Nu avea nící un culegător de gând să înnopteze aici.

Cí nící nu mai era nevoie de lumânare! trupul lui Dumítru începuse să se răcească și să se întepenească. Safta-și aduse amínte că dacā nu-í închízí dín vreme pleoapele mortulúi, rămâne cu ochíí deschíși.

I le închíse, apoi își puse frânte mâíníle în poală și rămase mută. Se aștepta ea de mult la moartea bărbatului, dar nu așa, nu într-un lan de porumb și fără lumânare.

Durerea și nenorocírea eí că nu-l aflase moartea în pat, era mai mare ca píerderea lui. Dacā n-a vrut s-o asculte, să fí rămas acasă! Ea ce să facă? Ce-ar mai putea face?

Șí deodată ízbucní într-un plâns cu hohote, care se topí într-un bocet amar, ce se înălța în văzduh ca o alarmă a nenorocíríí.

Ceí doí băieți nu aflară lumânare în vecíní și alergară și mai departe, dar când se întoarseră cu mâna goală, erau însoțíți de vreo zece bărbați și femeí.

Bărbații cu capul gol își dădură íertăcuníle, prívínd țíntă la mort, femeíle se alăturară la bocetul Saftéí, iar ceí doí băieți erau încă tot buímací de spaímă.

Dup-o vreme un om zíse:

— Mai aveți de cules?

— Puțin de tot, poate o jumătat' de ceas, răspunse un băiat.

— Pentru mort e mult și atât. Veníți cu toții să ísprávím

repede culesul și să încercăm carul. Unde vi-s vacile?

— Acol' lângă car.

— Prinde-le la jug și adu carul aici.

Și băbații și femeile care au venit s-au apucat de cules, în vreme ce Safta se bocea nemaiauzind nimic, iar unul din băieți stătea lângă mort cu capul gol, cu mâinile fără putere de-a lungul trupului.

Până isprăvirea de cules și încărcarea carul, înțepenii bine și trupul lui Dumitru și-l urcarea deasupra porumbului, între pănușile de cânepă mirositoare.

Se urca lângă mort și unul din băieți, iar celălalt cu mama-sa mergea alături de vaci cu capul în piept.

Safta se mai bocii până ieșirea din delnița în drum, apoi amuți de tot.

Între culegătorii vestea se lăți repede, de la vecin la vecin, așa că până seara toți știau că a murit, în mălăiștea lui, Dumitru Marcului, culegând la porumb.

Oamenii nu se prea mirară, îl știau bolnav greu de tot, dar peste bucuria și lumina culesului li se așternu tuturor un nor pe suflet.

Și larma omenească încetă să se mai ridice deasupra lanurilor, numai fâșăitul frunzelor uscate creștea mereu, cu cât se apropia înserarea.

Și din când în când se mai auzeau pocnete din bici. Copiii le încercau să nu-i dea de rușine deseară, din carele încărcate cu porumb, în drum spre casă.

Și numai semnalele acestea scurte și seci păreau că mai răspândesc viață și veselie deasupra lanurilor de porumb, prin care fâșăia vântul în frunzele uscate.

PRESURA

Pădurea stăpânește cât vezi cu ochii pe coastele de către

răsărit. Se revărsară până jos în lunci; când bat vânturí marí se tálăzuiește ca o mare cu valurí sure, până în zărí departe, până în păduríle satelor vecíne. Și de vânturí are parte cum a crescut pe înălțímí marí și nící o măgură, nící un píept înalt de deal nu se rídícă să-í țină de adăpost dín nící o parte.

Așa că pădurea rareorí e líníștítă pe toată întínderea eí. Când e așa, are de departe o culoare întunecată, metalícă, ca de fier, rar se află în ea alt copac afară de stejari bătrâni, cu frunza píeloasă și aspră. În apropierea eí te ametește o míreamă tare, ca o respírare rece de verdeață.

Îl ametește pe cíne nu-í obișnuit, dar Petrică nící n-o mái símte. Dín prímăvară e tot cu nasul în respírarea aceea de verdeață, de suc, de mângă, de sevă tânără, pentru că e tot la margínea păduríi pe o costíșă plínă de spíní, cu oițele lui: patru sterpe, zece noatení și un berbec. Aicí e pășunea până la toamnă. Costíșa cu spíní e mare, pășunea e mereu bună. Când se mái pune secetă, spíníi tot au lujerí; totuși mái grasă e íarba chíar pe margínea păduríi, pe unde pasc mái rar, numai spre seară, când vrea Petrică să le sature bine.

Príntre spíní crește íarbă mărunță și deasă ca pería, retezată mereu de boturíle lunguíete ale oițelor care nu ostenesc în veac. Numái când se pune căldură mare turmulíte se adună grămadă, oiile cu capetele vârâte una într-alta suflă des și nu și-ar rídícă capul dín înghesuíala în care și l-au plecat, nící să dea lupul între ele. Când vrea să le urnească dín loc, Petrică le împínge proptíndu-se de lâna lor, dá cu bâta și de obicei nu reușește să fugă decât una după alta, puțin mái ínainte, și íar se fac ghem.

Dar acum încă n-au coborât dín cer călduríle. E numai luna lui mái și Petrică trebuía să aibă grijă. Noateníi sunt neastâmpărați și mereu ar vrea să scape în pădure la lujerí tínerí. Copílul e mereu cu ochíi în patru să nu treacă vreunul în pădure, de când l-a speríat odată rău de tot pădurarul. L-a aflat trântít pe spate la margínea păduríi, cu ochíi în albastrul cerulú

și turma întregă în tufișuri.

A vrut să ia berbecele să-l ducă în sat, să-l închidă în curtea primăriei, până vor plăti părinții gloaba pentru paguba din pădure. A și prins berbecele și cu o sfoară ce avea la el l-a legat de coarne. Dar berbecele nu voia să meargă nici înaintea lui, nici după el, ci se trăgea mereu înapoi. Se smucí până rupse sfoara aceea și fugí între oi.

Petrică încremení când văzu ce vrea să facă pădurarul. Nu putu plânge, numai când îl văzu pe berbece slobod.

— Haída, măi Petrică, și ajută-mí să-l mái prind o dată, îi porunci pădurarul apropiindu-se.

Dar copilul nu se mișca din loc și începu să plângă și mái tare.

— Nu vrei să-mí ajutí?

Nící o vorbă, nící un semn.

— Nu-í nímíc! Vii tu deseară cu oíle acasă, și ți-l íau eu din curte. Trăbă să plătiți gloaba.◆

În zíua aceea Petrică n-a mái fost bun de nímíca, iar seara îl pătrunse o spaímă rece, care în răstímpurí făcea să-í dărdáie dínții.

Dar nu a venit nící un pădurar după berbece. Nící seara, nící dímíneața, nící seara următoare. Abía după o săptămână se líníști, încredínțat că n-o să-í mái ducă berbecele.

Bíne că n-a spus acasă nímíc.

Încă în zíua nenorocíríi dezlegă sfoara din coarnele berbecelui; la câteva zile găsi prin spíní și capătul celalt. Acum se încredínțase: nu era o sfoară nící groasă, nící tare, și pădurarul de bună seamă a glumít numai, n-a voit să-í ía zălog berbecele. O ață ca asta, cum să nu o rupă berbecele lor, care trăgea și pe un om mare după el! Și apoi í l-ar fí putut lua mái ușor din curte, dacá chíar ar fí voit... Dar ce mái știí? Poate a uítat. Mái bíne să gríjească să nu-í mái între oíle în pădure. Că badea Nícodím, pădurarul pe care-l cunoștea din sat, se ívea la margínea păduríi când nící nu vísaí.

Oíle lui aveau ce paște pe costíșă, nu aveau nící o lípsă de pădure; acum primăvara și spíníi erau plíní de lujerí fragezí,

parcă mai cruzi ca cei din pădure, și oițele lui puteau paște ce le plăcea: când iarbă, când lujeri.

Paza o făcea tot de către pădure, nu numai să oprească oiile să între, ci și pentru o presură care-și avea cuibul pe-aici.

Nu-i vorbă, cântau ele multe presuri în spini costișei, dar cea care avea cuibul aici, într-un spin mărișor și des, le întrecea pe toate.

Și nu era nici sperioasă ca altele: la câțiva pași de el cânta să se prăpădească. Petrică se lăsa încet pe iarbă între spini și o asculta. Nu se putea mira destul cum poate cânta așa de frumos, așa de mărunț, cum poate fi un cîrîpîț așa de curgător și melodios, proaspăt și tânăr mereu. Uneori îi părea că undeva în văzduh pîcură un izvorăș, nu stropi mică de apă, ci mărgeluțe mărunte de tot, abia să le poți vedea.

De jos, de pe țelina dintre spini, vedea uneori păsărica întregă deasupra cuibului, alteori nu-i zărea decât capul și ciocul. Cum risîpea în aer mărgeluțele cântecului ei? Părea încremenită acolo pe spini, mică, peștriță, cu un cioc numai cât o jucărie.

Maî ales după-amiezile, când începea să se răcorească și să crească umbrele spinilor, presura lui cânta cu foc. Cântau și alte presuri în spini costișei, dar ca asta nici una.

De la o vreme găsi în cuib un oușor peștriț, cât un bob, apoi altul și altul până la patru. Nu le atîngea, nu se apropia prea tare de cuib și niciodată când presura era prin apropiere. Se mulțumea să le vadă și să se însuflețească. I se aprindeau obrăjorii de plăcere.

Ce minunății gîngașe mai sunt în lumea asta! Oare presura știe cât îi sunt de frumoase ouăle? De bună seamă știe, că-i tot în preajma lor și le păzește.

Într-o zi, apropiindu-se de cuib, văzu în el patru puî, urâți foc, în piele roșie ca opărită, cu capetele prea mari, cu ciocurile tivite cu zăbale galbene.

Se depărtă repede, scârbit. Din ouă așa de frumoase să lasă

aşa urâţenií! Pái puíí de găină íes dín găoace îmbrăcaţí gata în pufuşorul lor auríu. Pentru ce nu-s aşa şi puíí presuríí?

Valeu! Şí cum se îmbulzesc toţí cu cíocuríle urâte deschíse pe margínea cuíbuluí, de câte orí víne presura aducând în cíoc ceva de mâncare!

Pace bună! Nu-í maí trăbă să-í vadă până nu se vor îmbrăca cu pene, până când nu vor creşte mărişorí. Mící sunt prea urâţí şi Petrícă, să-l taí, şi nu poate suferí ce-í urât.

Apoí níci presura nu maí cântă acum decât rareorí. Cântă altele, va asculta pe la alţi spíní.

Nu se poate stăpâni să nu treacă, totuşí, în fíecare zí pe la cuíbul presuríí, să arunce o prívíre în cuíb, când nu e pasărea acasă. Uíte-uíte că încep să lí se arate pe vârful capuluí şi pe píelea care nu maí este acum aşa de roşie níşte tulee, urâte nu-í vorbă, dar Petrícă ştie că astea sunt cotoarele penelor. Se depărtează repede de cuíb, sunt urâţí şi acum. Doamne, cât sunt de urâţí!

Într-o zí auzí larmă mare de ţarcă, de coţofană, dínspre cuíb, şi se grăbí într-acolo. Ştia că ţărcíle pustíesc pe puíí cei neajutoraţí de pasăre, dacă pot pătrunde la cuíbul lor.

Văzu două coţofene zburând jos de tot, în jurul cuíbuluí. Le străluceau în soare cozíle negre-verzuí şi arípíle tívíte cu negru. Făceau tărboí mare, se tot coborau peste spíní şi íar se rídícau. Nu puteau pătrunde príntré crengíle spínoase şi dese până la cuíb. Puíí nu se maí vedeau, se trăsaseră zgulíţi în fundul cuíbuluí.

Obraznícele nu fugíră níci când se apropíe Petrícă de spíní. Poate níci nu-l văzură, aşa erau de aprínse de încercarea lor şi strígau în gura mare. Nu le pásă níci că pasărea sosí şi începu să zboare pe deasupra spínuluí.

Copílul căută un bruş şi, după ce zvârlí în ele, sărí şi cu bâta şi abía le alungă.

Presura coborí numaídecât pe margínea cuíbuluí şi cele patru cíocurí se ívíră, încă tot tívíte cu galben. Nu maí erau aşa de golaşí. Totuşí erau urâţí. Petrícă se grăbí de la cuíb. Părea că-í cíudă de ce nu a lăsat să-í mănânce ţărcíle, căcí până la urmă

tot ar fi pătruns ele până la cuib, altfel nu s-ar fi învățit așa de mult în jurul spînelui.

Dar nu se grăbi la oile care pășteau liniștite pe costișe, ci către pădure, unde se puseseră țarcile într-un stejar și se certau încă. Se vede, își zicea copilul, că una pune vina pe cealaltă, pentru că n-au putut ajunge până la cuib. Se uită întins la ele, cum tot dădeau din cozile lungi și făceau larmă mare, cârâind în cascade repezi și răsunătoare.

Frumoase păsări și ele, își zise în sinea lui Petrică, dar pentru ce mănâncă puii păsărilor, ori le sparg și le sorb ouăle? N-au ce mânca?

În vreme ce căzu pe gânduri pentru ce sunt și păsări răpitoare în lume, când e prea destul cu lupii și cu vulpile, răsări ca din pământ lângă el pădurarul.

— Iar nu ești lângă oi, măi Petrică?

Copilul tresări, privi repede împrejur, văzu turmulța lui la loc bun și se liniști.

— Oile-s acolo! și el arătă cu mâna. Da' vezî dumneata, bătășă Nicodime, țarcile astea?

— Cum să nu le văd? Se și aud că se sfădesc urât.

— Erau gata să mănânce niște puî de presură.

— Și nu i-au mâncat?

— Nu, că le-am alungat eu cu bâta.

— Dacă-î așa, cu tine se sfădesc, nu între ele. Cine știe ce blestemății spun. Și nu vor să plece de aici până nu te vor spăla bine. Adică de ce te amesteci tu în treaba lor? zic ele.

— Puii sunt încă în cuib și-s golași, vai de capul lor. Le era ușor să-î mănânce până am sosît eu, dacă ar fi putut pătrunde la cuib. Dar cuibul e bine apărat de crengi spinoase.

— Apoi, da, fiecare vîetate știe câte ceva să se apere. Păsările acestea mărunțele își știu așeza la adăpost cuiburile. Unele se grăbesc, e adevărat, și nu-l pun la loc bine apărat, da' presurile sunt păsări înțelepte. Da' ascultă aici, băiete: de câte ori și-au mai intrat oile în pădure?

— De-atunci níci o dată, bădiță Nícodíme.

— Mínciuna încă-í vorbă!

— Nu míntesc. Mí-a fost frícă atunci că-mí íeí berbecele.

— Dacă a rupt sfoara!

— Că n-a fost sfoară, numaí o așă.

— Apói vezí, așa pășești dacă n-ai la tíne tot ce-ți trebuiește.

Țărcíle zburară dín stejar prín pădure, aruncând mereu vorbe de ocară.

— Acum cred că mă sfădesc pe míne, zíse pădurarul. Mí-au mírosít pușca.

— Da ce nu le-ai ímpușcat, bădiță Nícodíme?

— Nu-mí stríc eu alícele pe-o pasăre.

— Vrei să ímpuști íepure?

— Pái cum!

— Da' eu n-am văzut níci unul de când sunt cu oíle pe costíșă.

— Unde să vezí? Doar n-or vení íepuríí să pască príntré oíle tale, să-í ímpungă berbecele? Iepuríí sunt acum la holdele cele măríșoare și ín pădure, prín tăieturí.

— Mí-a spus un copíl că mamă-sa a príns unul când a fost la plevíă.

— Apói vezí! Pe-acolo se țin; da' încă-í oprít vânatul, până colo, la toamnă.

— Dacă-í oprít, de ce umblí cu pușca?

— Pái nu maí sunt alte gadíne prín pădure? Da' lupul? Da' vulpea?

— Níci lup, níci vulpe n-am văzut!

— Pái astea nu-s gadíne să íase la lumíníș. Maí ales aící pe costíșă, unde ești tu cu o bătă zdravănă de corn și unde e berbecele cel ímpungacíu. Așa-í că ímpunge?

— Pe míne nu!

— Ba pe míne când l-am legat de coarne m-a ízbít de câteva orí cu capul. Da' acum vezí că ți-ai și uítat de oí. Eu nu le maí vād.

Nu le vedea níci Petrícă.

— Vezí cum le gríjeşti tu? Vor fí íntrat ín holda Bologoaeí! Aşa le scapí şi prín pădure. Dar de te maí prínd o dată, te-ai curăţat de berbece, să ştii!

Cuvíntele dín urmă le auzí Petrică alergând. Acolo trebuiau să fie oíle, de bună seamă, unde a zís pădurarul. Le-a maí scos el de câteva orí dín holda Bologoaeí.

Până s-a ínapoíat cu ele pe costíşă, pădurarul se místuise ín íntunerícul de sub boltíturíle stejarílor celor bătrâní...

Ínspre seară, pe răcoare, presura cânta de mama foculuí ín vârful spínuluí, deasupra cuíbuluí. Luí Petrică í se păru că níciodată n-au tremurat maí armoníos şi maí repede mărgeluşele glasuluí eí.

Copíluí se lăsă íntr-o rână, cu capul rezemat ín palmă, cu bâta lângă el, şi ascultă.

Era, íí părea luí, o căldură nouă, un avânt, un fel de índrăzneală maí mare ín píuítuí eí. Se bucura de bună seamă că í-au scăpat toţi puíí, care acum nu-şí maí íveau cíocuríle tívite cu galben pe margínea cuíbuluí, căscându-le, cí dormeau claie peste grămadă ín cuíbul lor, unde era cald şi bine. Şí ín curând păsăríca-í va acoperí şi cu arípíle eí, să nu le fie fríg peste noapte.

Presura, cântând, îl vedea pe copíluí, dar nu se spería de el. Pentru ce s-ar spería? El nu í-a făcut níci un rău, nu a zburătorít-o níciodată.

Şí la gândul că azí í-a fost de folos presuríí, símţií o undă trecătoare de căldură la ínímă şi se lumínă la faţă...

Numaí de-ar creşte maí ín grabă penele puíşorílor, să nu maí fie aşa de urâţi! Níci nu vrea să-í maí vadă până atuncí!...

Dar când, după o săptămână, trecu íar pe la cuíb, cuíbul era gol. Zburaseră puíí cu presura. Şí spre seară, când presuríle íncepură să cânte, trei chíar, de pe spínul cu cuíbul, nu maí cunoscú care-s puíí şi care-í presura.

STRĂJERUL

De vreo trei nopți Nículiță doarme tare nelíníștit, adică mai mult nu doarme. Se învârte de pe o parte pe alta, stă o vreme întíns pe spate, dă țolíca la o parte că-í prea cald, apoi íar se întoarce și se acoperă: parcă îl ía cu fíorí de fríg. Febra níci nu-í crește, níci nu-í scade, nu-l doare nímic și el níci nu se crede bolnav.

Vede că într-un colț, sub o ícoană, pâlpâie un sâmbure de lumínă și știe că e candela lor, pe care mamă-sa o lasă aprínsă și peste noapte, de când el nu prea poate dormí. Știe că mamă-sa se scoală de multe orí și vîne lângă patul lui, se pleacă peste perínă și aproape totdeauna íi spune, punându-și mâna rece pe fruntea lui:

— Iar nu dormí, Nículiță? Închíde ochíi, cu eí deschíși cum să dormí?

Símte că mamă-sa, și când e în patul eí, e tot cu gândul la el. Uneorí íi zíce:

— Dumneata de ce nu dormí? Țí-e frícă să nu fíu bolnav, nu-í așa? De aceea lași și candela aprínsă.

— O las să nu-ți fíe frícă în întuneríc, că te trezești mereu. Copíul se míră:

— Frícă? De ce să-mí fíe frícă? Doar ís în casă și cu dumneata!

— Pe întuneríc ți-e urât.

— Míe nu mí-e urât.

Spunea adevărul: nu-í era urât; se gândea la atâtea lucrurí la care până acum nu se gândise níciódată...

Șí, mai întái, íată, líníștea asta nemaípomenită care stăpânea în împărăția nopții! Níciódată peste zí nu í-a țiúit în urechí o astfel de líníște. Se împânzise în cameră, pătrundea de-afară, parcă nu numai prín ferestre, cí și prín pereți, cobora și dín pod și se strecura prín tavanul de scândurí și grínzí. Izvora și dín masă, dín scaune, dín lavíțe, lăsând toate lucruríle moarte, goale, uscate și nefolosítoare, care păreau cu totul străíne, aduse nu se știe de cíne și de unde și lăsate încet, abía pípăít, în cameră.

Acum níci nu í-ar vení luí Nículiță să umble prîntre ele, să le atîngă. Prea erau străine și de neatîns, de nepîpăit.

Pălpăirea candeléi mișca umbre ciudate pe pereți, tot așa de mute ca toate lucrurile dîn cameră. Se uita la ele adeseori, mai ales când stătea pe spate în patul luí. Cu ce semănau? Dar pînă să se înfirîpeze o formă, se și împăstăia și se ridica altă pălpăire de umbră. Cum se nășteau? Cîne le purta? Cîne le sorbea?

Luí îi părea că le place să fluture așa, în miștea nepătrunsă a nopții. Lor nu le era urât. Se mișcau și nu cumșteau urâtul ce íntrase parcă în scaune, în mesele de deal, chîiar și în ícoanele de pe perete, se culbărise acolo adanc, să nu mai íasă dîn ele.

Ce știuse el de toate aceste înainte când dormea buștean, de cum punea capul pe perínă seara, pînă-l trezea mamă-sa, dîmîneața, íarna să meargă la școală, vara cu vitele la păscut? Nu știa nímic și acum îi părea că s-a luterat de cea mai mare ínsenătate să le știe.

Cum n-a știut nímic pînă acum, níci în cate parînge gîndul íntro líníște așa de mare! De necrezut! Níci nu te poți ține pe urma luí și níci nu-l poți opri! Zboară íntro clipă în locurile cele mai depărtate.

Íatã, acum s-a oprít la un cuib de presură íntro spín de pe costișe, unde pășteau vitele. Vede și cuibul, vede și vitele, deși nu-s nicăieri! Peste o clipă e la eí în șură și-l vede pe tatál său făcînd mestecături dîn paie și fân; peste alta e în carul care íese scârțîind dîn curte, și el șade pe sulul gros cu care se leagă snopíi de grâu în carul încarcăt; peste-o clipă e în școală și ascultă cum îl ceartă dascálul pe un copil care nu și-a ínvățat lectúia.

Cum poate fugí gîndul luí așa de fulgerător de la un lucru la altul, dîntro-un loc íntro-alt loc?

Cum í-ar putea fí urât, când nu e níci pe-o clipă síngur în pat, cí călătorește mereu? Oare mamă-sa nu știe? Și dacã ar

merge numaí cu gândul în atâtea părți! Dar se duce el însuși, în pat nu maí rămâne nímení.

— Vezí, Nículiță mamí, și dormí, că acuși se face dímíneață, și abía aí închís ochíi.

— Nu mí-í somn!

— Trăbă să adormí și dacă nu ți-í somn. Numără mereu până la o sută și veí vedea că-ți vîne somnul.

Pentru ce ar adormí? El nu-nțelege. Dar pentru că í-a spus mamă-sa, începe să numere. Ajunge la o sută și începe dín cap. Gândul însă nu-í maí stă aici și greșește. De la patruzeci parcă a trecut la optzeci. Și, dac-a trecut, nu-í tot atât? Nu-í, că ajunge prea íute la sută. Când începe a treía oară, nu maí ajunge níci la treizeci. Se trezește cu gândul la niște ghícitori, învățate dín cartea de citíre:

Câmpu-í alb, oíle-s negre,
Cín'le vede nu le crede,
Cín'le paște
Le cunoaște.

Pái da, scrierea și citírea! Asta a învățat-o și pe mamă-sa, nu-í nu știu ce! Níci asta:

De la noí la munte
Tot zale mărunte!

Furnícíle prín íarbă. Maí mult íi place alta:

Am o casă cu două rândurí:
Sus stau câíníi,
Jos stăpâníi!

N-a putut-o ghící mamă-sa, în ruptul capuluí, că-í bordeíul țígănesc, săpat în pământ, pe acoperíșul de paie al căruía dorm câíníi: díntr-o săritură-s acolo...

Íși aduce amínte de îndemnul mamă-sí și íar începe să numere până la o sută. O dată, de două orí. A treía oară í se pare că s-a oprít la jumătate...

Își dă seama c-a adormit oleacă. S-a trezit de trâmbițatul cocoșului. Oare a câta oară a cântat? Mai înainte știa că cocoșul lor cânta numai când se face ziuă. De când dormea iepurește nopțile, auzise că mai de multe ori bate din aripi și cucurigă. Nici nu știa că bate și din aripi când vestește dimineața. Da' în liniștea nopții, acum aude și fâlfâitul aripilor. Adevărat că și ziua când cântă, face așa! Dar a câta oară va fi cucurigat acum? Ieri noapte l-a auzit de trei ori, întâia oară de cum s-a înstăpânit noaptea, devreme. Mamă-sa — întrebată — i-a spus că vestește și miezul nopții și zorile.

...Acum va fi cântat de miezul nopții. Dar oare de unde știe el cându-i? Cine-i spune? De bună seamă că e miezul nopții: aude și ceasul lor în camera vecină bătând douăsprezece.

Să fie numai miezul nopții? Așa de lungi sunt nopțile? Pân' acum nici nu se culca bine și se și făcea dimineață... Da' ceasul cum e făcut să știe toată vremea? L-o fi făcut oameni meșteri, ceasornicarii. Marî minunării în cutia lui! Odată, când s-a oprit, l-a luat tatăl său din perete și l-a deschis ușița. Și-a înălțat și el capul deasupra mesei și a văzut. Câte roțițe erau acolo, maică Doamne! Meșteri marî oameni!

Ciudat îi părea lui Niculiță că peste noapte numai rar auzea ceasul bătând în camera vecină. Nu bătea și noaptea? Cum să nu, ceasul nu stă, numai când nu e tras sau e stricat. Cum de nu-l aude totdeauna?

Copilul ațipea uneori și dormea câte-o postată, dar când se trezea nu-și dădea seama că a ațipit. Cum să bage de seamă, când gândul lui era și acum neastâmpărat? Poate urmărea încă un vis, și o vreme visa treaz? Uneori înțelegea că continuă un vis, altele nu... Păi, cum ar fi adevărat că el cade de pe acoperișul șurii lor și plutește prin aer ca pe aripi marî, ajunge pe pământ și nu se lovește? Ori că vaca lor Măndreana a avut doi viței, unul bouean și al doilea un puî de bivol? Ce comédie?

Cum să fie drept? A visat de bună seamă!

...De miezul nopții a cântat cocoșul, că iată liniștea crește parcă și lucrurile din casă sunt și mai pustii că pân-acum și le

cotropește urâtul de tot. Dacă ar putea căsca și ele, se gândea Nículiță, ar căsca să le trosnească fălcile! Noaptea e tot mai grea.

A răzbít-o și pe mamă-sa. O aude cum respiră de regulat și de adânc. Până acum n-a auzít-o. În camera asta dorm numai ei amândoi. Așa a poruncít doctorul. Pentru ce? Nu știe. Dar lui Nículiță îi place mai mult așa. Când dormeau mai mulți într-o odaie și nu adormea în grabă, nu-i plăcea sforăitul bunícă-sa.

Mamă-sa dormea lín. Poate níci nu aștipise decât acum, după miezul nopții. Și, dacă n-ar fi líníștea așa de mare, níci n-ar auzí-o.

Dar líníștea-í așa de mare, așa de grea, atât de adâncă acum, încât îi bate în urechi. Sau îi bate un ciocănel foarte ușor? Poate nu era decât zvâcnírea arterelor. Dar Nículiță nu simțea, cí auzea.

Noaptea părea că a crescut dín cer până-n pământ și s-a pus pentru veșnicie...

Cum stătea întíns, nemíșcat pe spate de multă vreme, Nículiță auzí deodată, spíntecând líníștea și întunerícul, un țípăt mare, ca de om orí ca de fíară? Ca de pasăre orí ca de furtună? Parcă de furtună era. Îl auzí și-a doua, și-a treia oară, înspăimântat, cu răsuflarea oprítă.

După strígătul acela, líníștea crescú și mai tare. În vís orí treaz, lui Nículiță îi păru că numai noaptea putea să țípe așa, înnebunítă, să nu se cufunde undeva în hău. Strígătul a trebuit să se audă peste tot satul și chíar în lumea toată.

Și-a tras țolíca și s-a acoperít și pe cap. Dacă va începe iar să stríge? Dar n-a mai strígat! Cí, după o vreme simte că cineva-í rídícă ușor țolíca de pe cap. El se ghemuí tot: poate-í noaptea, cea care a strígat mai înainte! Era treaz? Vísa?

— De ce te-ai acoperít și pe cap, Nículiță maíchíí? Iată, ești tot o apă!

Aduse un ștergar și începu să-l șteargă.

— Mí-a fost frícă! zíse copílul cu mare sílá.

— Frică! ziceai că nu ți-e frică.

— Da, a strigat așa de tare noaptea, și mi-a fost frică.

— Cine a strigat?

Nedumerit, mai mult cu îndoială, mai treaz acum, zise:

— Noaptea.

— Noaptea! rase mamă-sa, dar dându-și repede seama de febra copilului, continuă îngrijorată: cum să strige noaptea? Ea nu-î om ca noi. A strigat prăpăditul cela de Níchifor, străjerul satului. L-ai auzit și tu? Strigă de trei ori pe noapte și răcnește de parcă vrea să verse tot ce are în el. El a strigat!

— L-ai auzit și dumneata?

— Auzit, cum să nu! Înainte cu câteva minute a vestit că-î liniște și pace în sat. Ar trebui să strige numai când se ăscă vreun foc, ori dacă dau tătarii — doamne ferește —, dar n-ai ce-î face! Zice că de-aceea îl plătește satul, să vestească liniște și pace, să poată dormi oamniî fără grijă.

Níchifor! Nene Níchifor! D-apoi îl cunoaște și el!

— Omulețul ăla cărunt, mereu cu pipa-n gură?

— ăla, da! El e străjerul satului. În slujba asta nu ănră omul harnic, care trăbă să se odihnească noaptea, ci unul ca el, un taie căinilor frunză.

Niculitza se gândi: cum poate un om așa de puțintel ca nenea Níchifor să dea un strigăt așa de mare?

— Nu l-ai mai auzit pân-acum?

— Nu!

— Se vede că ai dormit. Da' eu îl aud și din somn.

— El a fost adică?

— Păi cine?

— Nenea Níchifor stă de multe ori de vorbă cu noi, cu copii de școală. Știi dumneata că lângă școală este o crâșmă și dumnealui tot pe-acolo se-nvârtește.

— Da, că nu-î place să lucreze, da' rachiu ar bea pe toată minuta.

— Nouă ne spune povești. Știe multe, scurte, lungi, și în

versurí și fără versurí.

— Va ști, că de altceva nu e bun. Acum vezí și dormí și nu te mai înfríca de prostí! Cum să zbíere noaptea? Doar nu-í om! Strígă prăpăditul ăsta de Níchífor: până dímíneața mai răcnește o dată peste sat.

Frică? Păi, dacă-í nenea Níchífor, cum să-í mai fie frică? Când îl va întâlní pe la crășma de lângă școală îl va întreba el cum poate stríga așa de tare? Și nu numai tare, și cu un fel de huiet care te îngheață.

Nenea Níchífor! Mereu se adună grupurí de școlarí în jurul lui și-l ascultă câte spune. Știe multe. Oare de ce nu le va fi spus níciódată că el e străjerul satului și strígă noaptea că-í pace și líníște? Il va întreba el!

Mamă-sa s-a dus de la patul lui, dar nu-í mai aude respírea. Se vede că n-a adormít încă...

Nenea Níchífor! Vaí, bată-l pustía de bătrân! adícă el a strígat. A învățat de la el și versurí frumoase, cu haíducí, dar și unele de scârbă! Oare de ce-í vín în mínte unele dín acele urâte?

Saie-ți ochii tăi, nănaș,
Cu cine mă cununași,
Cu propteaua gardului,
Cu urâta satului!
Seara când se suie-n pat
Parcă-í ursu'mpiedicat.
Dímíneața când se scoală
Parcă-í píatra de la moară...

Iată și de astea le spunea nenea Níchífor, versurí care nu se găsesc în cărți. Și altele, încă și mai urâte! íí veníră în gând și nu le mai putu oprí și pe-acestea — tot urâte — despre unul Toma, o batjocură mare:

Toma
Roma —
Cap — cumu-í al calului —
Stă la poala dealului,
Cu gura
Cât șura!
Cu dínțí
Sfredelițí.
Cu buzele
Ca lípitoríle.
Are — nătărău —
Urechí de căpău.
Cu ochíí
Ca blídele!

Auzí tu, o prostíe ca asta! Șí cum í-a venit chíar ea în mínte? I-a venit și íată că-í place și-í víne să rãdă. Dar nu rãde, numai cu șața și cu ochíí... Apoi pleoapele cad.

Mamă-sa s-a aplecat asupra lui și í-a văzut zâmbetul. Parcă í s-a luat o píatră de moară de pe ínímă. Poate nu va í ce-a spus doctorul? Poate se face mai íute sănãtos! Íatã-l că a adormít și doarme líniștít!

Batã-l pustía să-l batã de strãjer! Sã-í speríe el copilul în míez de noapte! Șí cíne l-a pus să se opreascã așa de-aproape de casa lor! Doar trebuía să stríge dín capul ulíței! Numai să-l íntãlneascã, íí va spune ea buchíle!

CIORILE

De trei zíle vãzduhul se íntunecase tot mai tare. Íntãí se pãrea că s-a ínãlțat o ceață rãsfírată peste bolta senínă, apoi negura aceea alburíe s-a tot índesat, s-a tot íntunecat, ca un greu și uníform vãl plumburíu.

Sub el lumea întregă era sură: dealurile, pădurile, luncile, aerul. Pomii din grădini, arborii înălțau brațe negre, neclintite în liniștea apăsătoare, ca într-o așteptare încordată. Frunzele se scuturaseră de mult.

Pământul era înghețat tun și frigul pîșca. Fusese și mai rece înaintea de a se înnora, dar acum, de trei zile, se mai muiașe: în aer se simțea un fel de umezeală, un fel de aromă mai rece ca cea de ploaie.

De trei zile se învăluiau prin văzduh pâlcuri mari de ciori, izvorând nu se știe de unde, zburând înghesuite, cât parcă li se atingeau aripile, vâjâind domol în aer și lăsându-se pe ramurile negre ale pomilor din grădini. Crengile se aplecau și se legănau sub povara lor: în câte un pâlc erau cu zecile.

— Cra-cra! Cra-cra! Cra-cra!

Cele care vesteau astfel că au sosit lungeau grumajii și se închinau din cap.

— Cra-cra! Cra-cra!

Dar numai puține dădeau glas, pesemne ele erau crainicii. Celelalte se legănau pe crengile care nu și-au aflat încă echilibrul, când adeseori după una se ridicau în grabă toate în văzduh, rotindu-se, trecând pe deasupra grădinilor, întâlnindu-se în văzduh cu alte pâlcuri, cu care nu se amestecau și întorcându-se, uneori, să se așeze pe același arbore de pe care s-au ridicat, altelei poposind pe alți pomi sau arbori, în alte grădini.

— Cra-cra! Cra-cra! Cra-cra!

Sunt ciori de cele mari, sure, cu aripile tivite cu negru ca și coada și capul. Văzduhul nu rămâne multă vreme gol de roiul lor: când un pâlc, când altul se ridică învârtindu-se, parcă acolo sus o putere străină le rupea rândurile, le învăluia până se adunau și iar se coborau undeva.

Ciorile n-au cuiburi prin arborii grădinilor, nici chiar în salcâmi uriași ce străjuiesc pe marginea pârăului ce trece prin mijlocul satului. Au venit de departe, de la păduri, unde, în câteva poieni cu stejari rari, cuiburile lor fac colonii întregi.

Aici, în sat, nici nu au astâmpăr de trei zile, mereu se rotesc

în cete prin aerul sur și, când se așează pe crengi, câteva din ele trăbă să-și spună vestea:

— Cra-cra! Cra-cra!

Ca și când zborurile lor ar prinde mereu ceva nou, ceva străin, și vin să vestească și oamenilor și, nefiind încă sigure de vestea ce o dau, se ridică înfrigurate iar, să mai prindă o dată semnul, și îl spun iar și satului.

Copiii, îmbrăcați în veșminte groase, cu căciulă în cap, ies în curți, își dau capul pe spate și urmăresc vârtejurile ciorilor prin văzduh, până se lasă iar, grele, pe pomii grădinilor. N-au mai văzut atâtea ciorii din iarna trecută.

— Cra-cra! Cra-cra!

Cei mai mulți le cunosc. Răzlețe trec și vara prin sat, mai ales când sunt puși mici la cloști, primăvara, și de multe ori fură câte unul. Copiii strigă, chiuie, zburătăcesc cu bruci după hoțe, dar ele se duc nepăsătoare cu bulgărașul de aur în cioc.

Copiii nu le plac ciorile și nu le suferă prin curte. Dar acum nu sunt puși mici, iar ciorile sunt multe, pâlcuri întregi, și zboară învăluindu-se, să te tot uie la roirurile lor ciudate.

De unde vor fi venit atâtea? Și parcă-s grase și grele, cum se apleacă crengile sub povara lor.

Copiii urmăresc tăcuți învăluirile de aripă pe sus, până îi pătrunde frigul.

Bărbați, femei, când ies prin curte, își aruncă și ei ochii spre cer, nu pentru a vedea zborul ciorilor. Dar ce caută ei și așteaptă nu se zăresc fluturând rar în văzduhul sur, până în seara zilei a treia de când s-au arătat ciorile: întâii fulgi de nea. Rari, mărunți, nehotărâți, mai mult se opresc decât coboară și jos pe pământ par tare firavi, ca niște scame, ca niște născuți fără de vreme.

— Uite că ninge' mamă! strigă un copil cu nasul turtit în geamul dinspre curte.

— Ninge, da, doar ne-au spus ciorile că va ninge.

— Ele au spus?

— Ele! N-ai auzit că de trei zile strigă mereu: cra-cra? Și nu

le-ai văzut învăluindu-se în pâlcu^{ri} marí pe sus?

— Da' ele de unde au ştiut?

— Ele míroasă zăpada până e încă sus, în norí. În tot anul ne spun vestea. Da' acum abía începe să níngă. Va nínge însă bíne peste noapte. Până dímíneaţa va fí tot alb.

— Tot cíoríle au spus?

— Nu ele, asta o ştím şí noi, oamenii. S-a muíat afară tare frígul şí ăsta e semnul.

Şí, íată, copílu^l vede pe geam că mamă-sa spune adevăru^l: cad fulgí tot maí marí, maí lânoşí, şí tot maí deşí.

Dín alte case íes copíí maí mărişorí în curte. Cu capul gol, cu pâmuţele întínse să príndă fulgíí. Dar níci nu-í pot vedea bíne şí se topesc.

După ce a început să níngă, cíoríle nu se maí rotesc în văzduh, nu maí croncăne, cí stau grele pe crengíle uscate — nemíscate, ca într-o adâncă medítare.

Apoí, când începu să se însereze maí tare, stolu^{ri}le se rídícară în línişte de prín grădíní şí plecară, fără să bage cíneva în seamă, către pădu^{ri}le dín care au venít...

Dímíneaţa nínge încă, văzduhul e întunecat de fulgíí marí şí deşí care se grăbesc acum, roínd amestecaţí, până unde se vede în aer.

Copílaşíí prívESC prín geamu^{ri}, cu năsucul turtít de stíclă, ceí maí mărişorí au început să-şí probeze sánííle. Dar zăpada e prea moale încă şí sánííle nu lunecă, cí trec prín omăt şí ronţáie pământul îngheţat.

Prín curţí, unde şí unde, s-a coborât dín văzduh câte-o cíoară, şí fac pete pe ímaculatu^l zăpezií. Nu croncăne níci una, cí caută cu cíocul prín nea, maí ales în apropierea gírezílor de gunoí dín faţa grajdurílor.

Sunt tot cíorí sure, de cele marí, nu se ştie dacá au venít dín pâlcu^{ri}le dín zílele trecute, sau sunt cíorí răzleţe.

Uníí copíí le zburătăcesc cu cíoturi de lemn, alţíí se uítă la ele cu băgare de seamă. Nu sunt prea frícoase. Dacá una află

un oscior orí altă bunătate, se saltă dín arípí îndată şi zboară cu câştígul în plísc.

— Săracele! íşí caută şi ele pâínea cea de toate zílele. Iarna e grea şi penru ele, spune vreun român în faţa copíilor.

— Să mănânce mugurí dín pădure, zíce un băiat mai mărişor, care ţínea o uscătură în mână, gata să arunce după cíoară.

— Mănâncă şi ele mugurí, când nu mai au încătrău.

— Mănâncă pe pustía! Nu le-am alungat eu de câte orí, íarna trecută, de la pătulul nostru de cucuruz? Se caţără cu ghearele de laţí şi cíocăne ştıuleţíí la care ajung prín deschízăturí. Mănâncă rándurí întregí de boabe.

— Eí, şi a sărácít tată-tău díntr-asta? Nu v-a ajuns mămálígă astă íarnă?

Băiatul îl prívşte prostít, cu gura căscată. Nu răspunde.

— Bíetele cíorí, zíse omul, mai culeg şi ele o sãmânţă dín brazdă, mai dezgolesc câţíva ştıuleţí când e copt cucuruzul, şi oamenii le alungă cu ce le víne la mână. Pun şi sperietorí la margínea porumbíştilor şi văruiesc tuleíí de pe delăturí să le speríe. Dar la folosul ce ní-l aduc nu se gândesc.

Băiatul care nímeríse în vorbă cu românul era de felul lui cam obrazníc.

— Nící ouăle, nící carnea lor nu sunt bune. Ba-s chíar spurcate, se repezí el. Ce folos aduc? Poate să zícem şi noí căs porumbí, nu sunt cíorí, cum spune ţíganul.

— Mái că pestríţ eştı în cerul guríí! Află de la míne, dacă n-ai ştıut până acum, că şi cíoríle sunt păsări folosítoare. Câţí şoarecí de câmp nu stârpesc ele şi câţí víermí strícăcíoşí? Nu-í víetate care să nu-şí albă folosul eí...

De a doua, de a treía zí, au început să umple satul cíoríle cele mărunţele, negre ca tăcíunele pe tot trupul, „ceucele“, cum le zíc sãteníí. Ele dau nãvală oríunde se aruncă gunoí dín casă sau dín coţete şi fac prãpãd în semínţele ce se ímprãştíe gãínílor, dacă nu-í nímení afară. Zadarníc cârâie cocoşul şi sare după ele: nu lí-e frícă şi sar mai repede decât el, dar tot pe

boabele aurii de porumb se lasă.

Ciorii de cele mari vin rareori să fure de la păsările de curte. Nu-s așa de îndrăznețe ca cele mici.

Pentru prinderea acestora sunt în sat feciorași care știu împletii, din păr de cal, ghilturi.

* * *

După o săptămână ninsoarea a încetat, cerul s-a înseninat și s-a pus un ger, că trosnesc noaptea acoperișurile de șindrilă, de se părea că praf se va alege din ele.

Acum începură să vină prin sat tot mai des și mai multe și ciorii de cele mari. Ele se apropiau mai cu seamă de cotețele porcilor, de troacele lor și ciuguleau tărâța sau urluiala înghețată pe marginii sau pe fundul lor. Uneori urcau și pe spînarea grăsunilor ce dormeau și-i purecau de mărunțelii cei suri și grași. Grăsunii, și dacă se deșteptau, nu mișcau: le plăcea cum îi gâdilă în spate.

Într-o zi, într-o curte se coborî o cioară de cele mari. Se vedea că zboară cu anevoiie, iar în curte se văzu că-i și schioapă.

Șontâc-șontâc se apropie de gunoi și începu să caute.

Doi băieți mai marișori erau prin curte. Chiar se întorseseră de la săniat.

— E schioapă, mă, zise unul.

— Hai s-o prindem!

— Cum s-o prinzii, că de zburat poate zbura. Mai bine o lovesc cu o scurtătură. E aproape.

Dar când să arunce cu bucata de lemn, o copiliiță, sora unuia, începu să țipe la spatele lor. Ei nu simțiră când ieșise din casă.

— Ce-i, tu Aniță? o întrebă frate-său. De ce zbierii așa?

— *Vleau să plind cioaua.* Nu da cu bâta!

Copila văzuse de mult cioara pe fereastra dinspre curte; văzuse că-i schioapă și-și pusese în gând să o prindă. Dar îi trebuise mult curaj și pază până să iasă din casă. Mamă-sa nu

o lăsa afară pe gerul ăsta.

— Da' cum s-o prinzí tu, Anița? E șchioapă ea, dar poate zbura.

— *O plind*. Nu da!

Și ea porní spre cíoară.

Frate-său, de frică să nu zboare, avântă uscătura și nímerí pasărea, răsturnând-o într-o dungă.

Anița începu să urla. Mamă-sa ieși díń casă.

— Ce-í aici? De ce plângí, Anița? Da' cíne focu' ți-a deschís ușa tínzii?

Și porní după copíla.

Dar până s-o ajungă, Anița înșfăcase de coadă pasărea care era víe încă, dar făcea slabe míșcări de apărare.

— Ce-í asta? întrebă mama întorcându-se spre băiat.

Íl povestí tovarășul de săniat.

— Am văzut și eu cíora cea șchioapă prín curte. Da' tu ce-ái avut cu ea s-o omorí?

— Uíte că nu-í moartă, e numai amețită, răsufliă băiatul, văzând că pasărea se mai zvârcolea încă.

— Să lovești o pasăre șchioapă! N-a fost de-ajuns nenorocírea ei? Șchioapă acum íarna! De bună seamă a șchiopat-o tot un blestemat ca tíne.

Și femeía-í arse repede două palme răsunătoare.

Anița, cu cíora de coadă, încetase de plâns.

Pasărea nu sângera, níci ochíi nu-í erau închíși, dar nu mai avea níci o putere. Se vede că o croíse bíne băiatul.

Mama luă copíla de mână.

— Víno, Anița, s-o ducem în casă, să o ducem la căldură, să nu înghețe.

Copíla ridică spre mamă-sa ochí înlăcrímați:

Da' nu *moale*, mamă? așa de *tale* a pălít-o lonuț cu bâta!

— Vom gríjí-o să nu moară!

* * *

Peste câteva zile cíne íntre în casa lor putea vedea pe lavíța o lădița cu spíte și în ea cíora cea șchioapă. Anița

era mereu lângă ea și pasărea începea s-o cunoască. Ea-í dădea și grăunțe și apă.

Ionuț, fratele, înconjura cât putea lădița. Nu-í plăcea să vadă cíoara, care se învíora dín zí în zí, și acuși íí va trece și umflătura de la pícíor.

Când se întâmpla să croncăne pe-afară o cíoară, cea dín colívie înălța pe-o clípă capul, apoi nu-í mai păsa.

NINGE

Toamna a fost tare ploioasă. Bíne că a fost vreme frumoasă până a ținut culesul porumbului, să poată aduce românií și jípii uscați și să-í clădească în căpițe marí, răscolíte parcă mereu de vânt. Pe lângă clăile de fân și gírezíle de paie, grămezíle foioase erau totuși micí, și míreasma cu care veníseră dín câmp se împrăstíe repede în vreme ce a fânului se va păstra toată íarna.

Oameníí erau veselí că au ísprăvít culesul pe vreme bună, și acum nu le mai păsa că se puseseră ploíle de toamnă: se va muía pământul și vor putea ara mai ușor. Ceí mai mulți nu aveau ogoare pentru grâu și-l semănau în porumbíști.

Dar și după ce arară și semănară tot pe apucate, în zílele când vânturíle mai împrăstíau noríí, ploíle nu mai contenírá. Dímpotívă, se puseră cu mai mult temeí. Nu ploí marí, cí cu ațe subtírí și dese, cu fumegări grele, când pe umeríí dealurílor, când pe văí. Uneorí cerul se cobora peste sat, să-l ajungí cu mâna dín vârful șurílor.

Azí așa, mâine așa, săptămâni în șír. Pe drumurí, prín curți, se prăsisé o tînă în care roatele carelor íntrau până la butuc și vítele până la genunchí.

Satul era vestít de tinos. Dín bătrâni oamenii foloseau „pícíoroange“, níște părușteí cíoplíți frumos, în care erau ícuíte níște cercurí de lemn, să poată íntra talpa pícíorului, cam la

înălțime de un metru. Cei mai mulți luau și bâte când umblau cucuiați pe picioaroange, dar alții, mai ales tineretul, umbla ușor și fără reazemul bâtei.

Umblare la hotar, pe ulițele satului, mai era destulă: vitele ieșeau încă la păscut, oamenii duceau cu carele gunoiul ce-l mai aveau prin curți.

Și ploile mărunte țineau mereu. De la o vreme părea că se întunecă lumea toată. Și frîgul creștea din zi în zi.

— De-ar îngheța odată!

— De-ar îngheța, da-î prea devreme. Ce ne facem dacă se pune iarna de acum?

— Mai bine să se pună, decât să ne înecăm în glod.

— Păi, tot mai pot paște oile prin porumbiștile nearate și vitele. Să le punem de-acum pe fân?

Într-o noapte s-au deșteptat oamenii speriați: umfla víforul streșinile de paie, să smulgă acoperișurile, șuiera și vuia în hornuri, se spînteca prin crengile negre ale pomilor din grădini, vâietându-se pe zeci de glasuri; pătrundea pe unde putea, prin toate crăpăturile, în case, și răcea tare aerul, încât lumea se învelea mai bine în straie și pături.

— Țsta-î crivățul, tu muiere!

— Va fi, că s-a făcut frîg în casă.

— Víne și prea devreme, și la vreme.

— Cum așa?

— Păi, s-a pus iarna prea curând, dar încalte a înlemnit și pe dușmanul de afară.

— Tîna?

— D-apoi cum! Nu mai era de trăit.

Până dîmíneața, tîna înghețase tun. Vîntul spulbera mereu de pe cer toate peticele de nori care se mai íveau și se puse un senín verzíu, cu cerul tare, înalt și larg. Și frîg! Amorțea mîna pe coada securii și în ochi se íveau lacrimi.

Se opríse toată mîșcarea în sat. Nící care pe uliți, nící vite la păscut. Prin colții de tînă înghețată, marí, cu gropi rele între ei, sa-r fi putut schílodí vitele și să se sfarme roțile carelor.

Acum se pusese în sat o sărbătoare care nu se știe cât va ține: până când va umplea zăpada gropile și va astupa colții și brușii înghețați din curți și de pe drum. Acum nu cutezau oamenii să-și ducă vitele nici până la fântână să le adape, le duceau apa cu ciuberele în poieți.

După trei zile crivățul s-a mai potolit. Și ici, și colo, se vedeau oameni pe acoperișurile de paie ale șurilor sau caselor, care astupau, cu jipi, spăturile făcute de vânt. A făcut destulă pagubă, deși paiele erau ude și grele de atâta ploaie.

De departe, cei care luau snopul din furca celor ce urcau pe scări, și-l potriveau în spăturile acoperișului, păreau niște schilozii care nu se puteau ridica dintr-un loc, și-și purtau brațele fără să le poată stăpâni.

Sulurii de fum alb se ridicau deasupra tuturor caselor, zdrențuite la repezeală și risipite de vântul care bătea încă.

Oamenii trebuiau să facă foc, și era numai la sfârșitul lui noiembrie.

— Ne vom arde și gardurile la iarnă!

— Ei, nu va ține gerul de-acum!

— S-a mai pus și ntr-altă ană iarna devreme și n-am pierit.

— Nu, da' mai demult ni se dădeau delnițe mai mari de pădure. Din an în an le-au tot micșorat.

Oamenii erau îngrijorați. Mai rămăseseră și porumbiști nearate.

Nu le mai putură lucra nici când încetă vântul și se muie frigul. Pământul nu se dezgheță.

În loc de dezgheț începu să ningă. Îndată ce se muie frigul, vântul începu să bată de la apus și umplu într-o zi cerul cu nori grei. O vreme trecură în turme tulburii și în cete pe sus, apoi văzduhul întreg se împânzi de-o culoare cenușie, coborând până aproape de sat, nemîșcat, și începu să fluture câte-un fulg de nea, care părea că nu știe unde să cadă, sau mai bine să rămână în văzduh.

Cârduri de ciorii se învăluiau pe sus, peste sat, peste grădini, se lăsau crengile negre și iar se înălțau, fâlfâind moale din aripile negre.

Către seară începu să cearnă cu fluturi mari, scămoși, să ningă des cât nu se mai vedea la trei pași, și așa ținu trei zile și trei nopți.

Acum trebuia să înoți prin zăpadă și, până se făcu o pârție prin curți și pe drum, mai trecură câteva zile.

Începură să umble săniile. Sub zăpadă nu se mai simțeau colții înghețați. Oamenii duceau iar gunoi la câmp, aduceau lemne din pădure, și unii cărau jipii de porumb rămași pe câmp.

— Devreme ne-a intrat anul ăsta alba în sat!

— Nu-î nimic, numai de-ar pleca devreme.

— Așa i-ar fi legea: dacă vine devreme, să se și care tot așa.

— Las' că-î bine! Cu tina aceea ne-am fi înglodat de tot.

— Da' era mai bine cu colții înghețați?

Bine-î așa! Uite ce mai drum de sanie se înfiripă!...

Ninge, se oprește, se scutură văzduhul, și, când ai fi crezut că se luminează, începe iar, închegându-se întuneríc sur în înălțimii. Ninge acum parcă numai de mântuială, să fie în treabă...

* * *

De când aștepta Petrică să nu mai ningă deloc, să poată ieși cu săniuța pe care i-a făcut-o tatăl său anul trecut, și aștepta și ea într-un colț din cămară să-î vină vremea.

Nici nu s-a acoperit bine curtea cu zăpadă și Petrică o și scoase din adăpostul ei. Dar săniuța se hurducă pe colții înghețați și scrâșni, iar el se împiedică de brușii tari și căzu în nas. Căzu rău, îl podidí sângele și, când văzu zăpada roșie, începu să zbiere ca mușcat de șarpe.

Mumă-sa năvăli în curte, îl ridică, îl duse în casă și-l spălă cu apă rece, până se oprí sângele. Suspínele lui Petrică încetară cu mult mai târziu.

— Te mai doare?

— Doare tare!

— Ți-ai fi rupt nasul în colții ăia. Ce copil ai mai fi fost tu fără nas?

— Da' am vrut să merg cu sania.

— Văd eu bine ce-ai vrut, dar iată ce ai pățit! Trebuia să mă întreb pe mine.

De-atunci copilul o întreba în fiecare zi de zece ori:

— Acum pot să merg cu sania?

— Încă nu! Nu-î încă drum de sanie.

— Nici acum?

— Păi, nu vezi că ninge încă? Vrei să-ți ningă căciula cea nouă?

Era singura lui căciulă și i-o făcuseră s-o aibă de Crăciun. Până acum, în iernile trecute, folosise o ruptură a unui frate mai mare, ce-i cădea peste ochi. Nu! Nu voia să i-o ningă. Dar cu pălăria nu putea ieși să-i degere urechile. În cea folosită iarna trecută pusese mamă-sa un ou de cuișor și o vârase sub pat, unde veneau vreo două-trei găini să ouă, de când se pusese frigul, că erau tare ouătoare.

Într-o zi, când slăbise frigul de tot, dar ninge încă, Petrică își tot învârtea căciula în mână, minunându-se cât era de frumoasă cu blana ei neagră, strălucitoare. Și se gândea: și tatăl său, și frate-său pusese căciulile de când s-a lăsat frigul. Umblă cu ele prin zăpadă, uneori sunt albe de tot, și nu se strică. Le scutură de zăpadă când intră în casă, și căciulile sunt iar cum au fost.

Îi spuse și mamei sale ce gândea.

— Păi bine, alea-s rable vechi, nu-s nouă ca a ta. Și dacă s-ar strica, pagubă-n ciuperci. Asta-î o căciulă scumpă.

Petrică rămase cu ochii la căciula din mână. Drept că era frumoasă! Și voia să o aibă nouă la Crăciun.

Totuși, supărarea nu-î mai trecea. Ninge și iar ninge! Așa putea ține până la sfârșitul lumii!

Se urcă pe lavă, privi prin fereastra ce răspundea în curte: se cerneau fulgi mari, scămoși. Începu să plângă potolît. Nu se auzea, numai când suspina.

Bunica avu treabă în camera asta și-l află suspinând.

— Ce-î, măi copile? De ce plângi?

— Nínge, buníco!

— Şí ce-í dacă nínge? Nu-í frumos?

— Da' nínge mereu şí nu se maí opreşte.

— Las' să nínge! De-aceea-í íarnă.

— Da' căciúla?

— Ce-í cu căciúla?

— O nínge dacă íes cu săniúţa!

— Şí dac-o nínge, ce-í?

— E nouă, buníco!

— Să tot fíe.

— Da' se strícă şí nu maí e nouă la Crăciun!

— Auzí tu, cumínţenía pământuluí! Dar căciúla de-aceea-í, maí copíle, s-o nínge. În ploaie — pălăria, în nínsoare — căciúla. Asta-í legea de cându-í lumea.

— Da' mama nu mă lasă cu căciúla, să nu se stríce.

— Eí, s-o strícă! Ia-ţi săniúţa şí pleacă. Nu-í maí fríg deloc afară.

Petrică stă în cumpănă. Bătrâna a íeşít în mână cu un ştergar pe care l-a scos dín ladă. Copílu se uită pe fereastră.

— Nínge! Nínge mereu!

Nu cuteză să calce porunca mamei sale. Ce ar fí să íasă cu pălăria? Buníca a zís că nu-í maí fríg de fel.

Căută pălăriuţa veche, turtită, şí o scutură de după cuptor. Íşí aduse săniúţa dín cămară şí se strecură încet pe uşa tínzii.

„Nu-í fríg, ba-í chíar cald“, íşí zíse Petrică şí ínotă prín zăpadă, trăgând cu greu săniúţa după el.

Mamă-sa îl văzu pe fereastră, şí íeşí cu căciúla în mână.

— Vínó, maí Petrică, şí-ţi ía căciúla. E ruşíne să umblí prín zăpadă cu pălăria. Acum nu se maí strícă. Nínge rar.

Copílu se întoarse bucuros. Íşí ínfundă căciúla peste urechí. Toată faţa îi râdea: abía maí zărea cu ochíi de sub căciúla. O împínse pe frunte şí íeşí cu săniúţa în ulíţă. Era íntâíul şí se símţí mândru că-í întrecuse pe ceílalţi copíi.

VÂNTURILE

Îi plac toate vânturile. Își aduce aminte că în copilărie a vrut odată să prindă vântul. Leșise cu moșul său în grădina, unde era o baltă plină de trestiiș uscat — era în gură de primăvară. Trestiișul se îndoia, foșnea uscat, uneori făcea valuri care parcă fugeau unul după altul.

— Uite, moșule, vântul! striga el înveselit.

— Da, bate vântul și-i destul de rece!

— Dumneata-l vezi?

— Ce să văd?

— Vântul!

— Cum să nu văd cum se clatină trestia și salciile de pe marginea bălții!

— Da' nu trestia și salciile!

— Păi, ce alta?

— Vântul!

Bătrânul ridică din umeri.

— Mă lași, moșule, să mă duc să-l prind?

— Ce să prinzii?

— Vântul!

— Du-te și prinde-l, zise zâmbind moșul său. Să-l aduci să-l văd și eu la față.

Băiețușul de-atunci a prins fuga, a ajuns la trestiiș, l-a văzut de-aproape cum se leagănă, a auzit cum foșnește din frunzele uscate, s-a uitat, a căutat prin trestiiș, dar vântul nu l-a văzut, nu l-a găsit, și, dezamăgit, s-a întors cu mâinile goale la bunicii său.

— Nu l-ai aflat?

— Nu-i!

— Păi tu credeați că-i cineva viu? Vântul, măi băiete, e o putere a aerului.

Și-aduce aminte că n-a înțeles nimic și a rămas tare nemângâiat.

Nu înțelege Nicu multe nici până acum: ce sunt vânturile, de unde vin, cum bat și unde se duc?

Și acum e mărișor, peste o jumătate de an va merge la școală. De când cu pășania din copilărie n-a mai cutezat să întrebe pe nimeni ce sunt vânturile.

Nu știa ce sunt, dar îi plăceau toate. Păzea noatenii lor, vreo trei sterpe și un berbec bulbucat, la cap cu coarnele mari, răsucite de vreo trei oră, pe o costiță plină de spini, la marginea unei păduri. Cunoștea acum toate vânturile.

Cea mai mică adiere, boarea, abia pleca firele de păis, nu putea mișca nici frunzele spinilor, nu avea cântec, auzit poate numai de găzele mărunte și smălțuite, care se urcau pe firicelele de iarbă, cu picioarușele lor ca o părere și le clătina boarea odată cu firul de iarbă.

El zicea că nici boarea nu putea să fie mută, când toate celelalte vânturi își aveau cântecul lor. Își încorda auzul, se pleca cu urechea pe pajște, dar nu auzea nimic. De bună seamă auzeau însă găngăniile, care la adierea boarei parcă înviau toate de unde erau ascunse prin iarbă și începeau să se miște și să se împrăstie în împărăția verdeții.

Unde era iarba mai înaltă se înfiora și ea la adierea boarei, și se închina ușor. Nevăzută și abia simțită de obicei, ce răcoare înviețoare îi aducea în obraji când erau călduri mari! În potopul acela din căldurile verii, în cuptorul ce dogorea sub soare, de unde aducea boarea răcoarea aceea, ca de pe alt tărâm?

Nu știa, dar nici nu se întreba cu stăruință, ci numai așa, de mântuială. Se bucură că se răcorește și el.

Uneori, după-amieziile, când începeau să se lungească umbrele căpițelor din luncă, pe unde își păștea acum, în treacăt, noatenii, boarea trăgea mai tare, purtând mireasma fânului proaspăt din căpițe. Boarea mai mare părea că înviează acum și oițele lui, care retezau cu hărnicie firicele nouă de iarbă din cositură. Nu avea să pască mult pe-aici, până vor căra oamenii fânul, apoi luncile vor fi oprite, să crească otova.

Lui Nicu îi plăcea adierea asta mai tare, o inspira cu lăcomie și-i părea că-l... întinerește, se gândea el, dacă ar fi putut fi mai tânăr.

Spre seară mai pricepea răcoarea boarei, parcă ar fi adus-o

dîn pădurea vecină; în toíul amiezíí însă, și departe de pădure, nu avea de unde o răscolí.

Dín ceea ce văzu cât a păscut oițele pe costișa plínă de spíní, înțelese că boarea adie numai pe pământ, nu se rídică departe în aer, nu ajunge până la coroanele arborílor, ba níci tufele de spíní nu le clătește. Maí înțelese că boarea nu schimbă vremea, nu aduce norí, nu vestește ploí.

Ea răcorește pe lucrătoríí osteníți și încălzíți în dogoarea zílelor de vară. Deși rămăsese rușinat de pășania dín copilărie, când a voít să príndă vântul, íí tot venea și acum să se gândească la boare ca la o fííntă vie, pe care nu o putea vedea, dar parcă o símțea ușoară, tinerícă și fragedă.

Vânturíle erau de multe felurí. Nícu, pe lângă oițele lui, toată zíua sub cer, avu vreme să le cunoască și să se împrietenească cu toate. Cu toate cele ce băteau dín prímăvară până toamna târzíu.

Íí plăcea vântul ce bătea dín arípí aspre, care venea de către răsărít, învolvura coama păduríí și rídica în pale lâna de pe noateníí lui, dar maí cu seamă de pe cele trei sterpe, și de pe berbece, care aveau lâna maí mare.

Învolverată, coama păduríí părea sură, nu făcea valurí, nu alerga cum alergau pe coastă lanuríle de grâu verde înspicat. De câte orí le vedea pornínd în valurí Nícu zâmbea, căcí íși aducea amínte de-o poveste cu un om cam țicnít, pe care í-a spus-o tatăl său. Omul a avut și el o holdă, într-un loc sínguratic pe un deal, unde nu maí erau și alte semănăturí, și într-o zí s-a dus să vadă cât a maí crescut grâul. Dar bătea vântul de la răsărít. Holda verde unduía în valurí, care păreau că fug peste muchía dealului. Míntosul aleargă acasă, íși luă secerea și dădu fuga la holdă și începu a o secera așa verde, să nu-í fugă toată peste deal.

Doamne, dar ce múnune era să prívești când bătea vântul ásta semănăturíle de pe deal, să le vezí cum grăbesc și aleargă toate spre culme, și totuși nu se clíntesc dín locul lor. Nícu n-a văzut níci marea, níci un lac maí mare, să poată vedea valuríle de apă, cí numai bălți. În bălți, și când bătea vântul tare, apa

abia se încrețea.

Privind mereu fuga lanurilor de grâu, uitându-se la coama pădurii frământată și sură, ascultând cântecul potolît al copacilor de pe marginea pădurii, Nícu își uita nu numai de oiștele lui, ci și să mai mănânce. Turmulîța lui nu era departe, se răsîra numai pe costișă, oiștelor le plăcea să mănânce pe răcoare. Și vîntul ăsta de la răsărit era totdeauna răcoros.

De la o vreme prindea putere și începea să miște și crengile pădurii, nu numai coama de frunze. Atunci se isca și alt cântec, în locul freamătului de mai înainte, un fel de vâjâit domol și adormitor, să-l ascuți cu ceasurile, își zicea Nícu.

Vîntul ăsta de la răsărit era sec, uscat, și când pornea, copilul începea să cunoască din câte a văzut, că se pune vreme secetoasă. Bătea o zi-două, fugărea norii înalți pe cer, apoi se însenina, vîntul înceta și vremea începea să se încălzească. Se pune vreme uscată, bună de fân și de seceră.

Dar când vîntul se pornea de la apus, când aducea mireasmă de umezeală, de ploaie, Nícu începu să știe că se schimbă vremea, că vor veni ploii. Vîna, numai să nu tîna mult, cu zilele, să-î înmoaie straietele în toată ziua, să-î fleșcăiască gurguiul opincuțelor, încât să se tot împiedice de el. Vîna și vînturile aducătoare de ploaie, să mai crească iarba pe costișă. Las' să plouă, că oîlor le place să pască în ploaie, să le mai spele lâna!

Ș-apoi vîntul ăsta de la apus nu e statornic, nu bate regulat în același fel, zile în șir. Pornește de cele mai multe ori năbădăios, frământă pădurea cu dușmănie, apoi deodată piere și răsună ploaia pe coama neagră și lînștită a pădurii.

Dacă ar răsuna numai! Dar cîntă, și pe câte glasuri! Cum să le prinzi pe toate? Și trăbă să le prîndă, că-î tremură sufletul la fiecare întorsătură de cântec.

Mînunea cea mare e cum răzbește vîntul până în înălțimi și mîna norii, îi scoate mereu de după măgurile de la apus și-î mîna în turme marî — parcă-s turme grele de bivolî — și-î duce cine știe unde, peste păduri? Că norii sunt purtați de vînt,

Nícu nu se mai îndoiește: a văzut de atâtea orí că dacă un nor dín care cíuruie ploaia a trecut pe deasupra lui, ploaia — până ce vântul aduce altul tot așa de vânăt-negru — cade mai rar, în pícuri mai míci, în ațe subțírí. Cum se suie vântul la așa înălțímí și cum are putere să poarte noríi?

Dar noríi oare ce vor fí? Dacă-s dín apă, cum stă apa în văzduh și nu cade, numai câteodată? Dar el a văzut că sunt vânturí care se suie cu mult mai sus, deasupra norílor celor negrí. Prín spărturí care se fac uneorí în întunerícul de sus, el a văzut nourași albí chívar la porțile cerului. Eí sunt duși de vânturí în altă parte, nu pe un drum cu ceí greí de ploaie...

Apoi víforele de vară, care aduc furtuníle cele marí, cu fulgere și trăsnete dese, cu durduíturí ce se țin lanț, nu mai știí: în cer sau sub pământ, de unde își íau ele puterea cea grozavă, cu care încovoáie copacíi păduríi și urlă cutremurător prín întínderea nesfârșítă a codrílor? De unde vín așa de víforoase, așa de mânioase, uneorí secí, fără ploaie, de cele mai multe orí însă cu descărcări de ploaie, ca și când s-ar rupe cerul și curge ca dín găleată?

Curg șiroaie groase ca funíile de la car și răsună cu larmă grea în pădure, de parc-ar fí la capătul lumíi.

Vreme grea, purtată de vífor ca un blestem peste lume: culcă lanuríle de grâu, strâmbă și rupe fírele de porumb, răstoarnă copacíi, umple pădurea de uscăturí, încât au ce aduna săracíi o jumătate de an.

Luí Nícu îi place víforul cu fulgere și trăsnete, cu rupere de norí, numai să nu țină ploaia prea mult, să-l răzbească la píele, deși se adăpostește mereu sub vreun stejar bătrân de la margínea păduríi — împotríva poruncíi ce í-a dat-o tatăl său să nu alerge sub arborí când e vreme tare.

Da! Luí tatăl său í-í ușor să zícă, dar el nu-í aici în potop ca Nícu, și apoi de ce-ar trăsni chívar în stejarul sub care se adăpostește el?

Vorbesc și oamenii marí câte de toate. De când paște oíle pe costíșe el n-a văzut să trăsnească în níci un copac!...

Hei! Dar ce frumos e după ce stă ploaia și se lîmpezește cerul! Aerul parcă-î mai subțire și văzduhul mai albastru. Și după ce a trecut și víforul în drumul lui, se înstăpânește o lîniște și pace în care răsună mai lîmpede și mai tare clopoțelii de pe cei trei noateni ai lui...

Odată, tot gândindu-se ce sunt vînturile și pentru ce bat, își zise că trăbă să fie măturătoarele și aerisitoarele văzduhului, căci după ele aerul era totdeauna mai curat. Și apoi, acasă la ei, de câte ori mirosea greu pe lângă grămada de gunoi de grajd, iar după vînt nu se mai simțea nimic...

Îi plăceau lui Nícu și vînturile iernii, dar mai mult să le audă șuíerînd și fluierînd în streășină decît afară, unde îi tăiau obrazii ca briciul. Îi plăcea să vadă cum învăluie fulgii de nea și cíorile din văzduh, dar de víscol se temea. Víscolul le scotea totdeauna fum din cuptor și casa se răcea pînă aeriseau. Víscolul acoperea câmpul în troiene de zăpadă, aducea lupii pînă-n sat — cum auzea vorbîndu-se în casă în vreme de víscole mari...

...Și după ce începu să umble la școală nu știu mai mult despre vînturi, pînă în clasa a patra, când le vorbi dascălul despre mîșcarea aerului. Níci atunci nu prícepu mare lucru și tot mai mult îi zăcea la ínimă o poveste, ce í-a citit-o dintr-o carte străină un băiat care umbla la școală la oraș.

După ístoria din cartea aceea vînturile își aveau zeul lor, pe unul Eol, care le ținea închise într-o peșteră și le dădea drumul numai cînd voia el... Pe vremea aceea, poate, oamenii vedeau vînturile. Și lui Nícu parcă í-ar fi plăcut să trăiască pe vremea aceea.

ÎNTÂIUL DRUM

Flutură rar câte un fulg de nea prín văzduhul sur. Se opresc

pe-o clipă nehotărâți, apoi coboară iar și iar se opresc. Parcă le pare rău după înălțimea din care vin, se simt străini în lume și se tem de ce vor afla, jos, pe pământ.

Uneori îi prinde o undă de vânt și-i mătură, de nu se mai văd și trece o vreme până ce îndrăznesc să coboare alții. Îi mătură și din curte, de pe pământul înghețat pe care s-au așezat, ușor, ca niște scame de pene.

Nu e frîg. A fost înainte cu câteva zile, până a înghețat țina. Acum e bine. Se tot încearcă să ningă, și nu poate. Se pare că iarna și-a uitat din anul trecut cum să-și scuture cojocul.

Lelea Anuța e necăjită tare. Copilul cel mic, sugaciul, orăcăie ca o broască în leagăn. I-a dat să sugă, dar n-a vrut. Își încrețește și-și strâmbă obrăjorii și strigă tare, parcă speriat.

Îl ridică iar din leagăn și-i dă sânul plin și alb, dar broscoiul se ferește, se învînește la obraz, și zblără din răsputeri.

Așa o fierbe de azi dîmíneață.

— Ce te doare, puile, ce te doare? Of, Doamne! De ce vor mai avea dureri și copiii?

Îl pune iar în leagăn și loniță, frățiorul cel mare, se și repede să-l legene în locul mamei sale, cuprînsă de trebî, cât nu mai știe unde-i este capul.

— Haia, haia! Haia, haia! mormăie cadentat copilul.

— Mai încet, mai încet, loniță, că-l răstorni.

Leagănul se balansează uneori, să ajungă cu fundul deasupra.

loniță mormăie tot mai tare și cât poate el de gros, să acopere plînsul sugaciului, să-și poată vedea mamă-sa de lucru.

— Haia, haia! Haia, haia!

Rar, aruncă ochii pe fereastră. Parcă ningă mai bine. Vântul țiuie uneori în streășina lungă, și fluieră scurt prin horn, și atunci flacăra din vatră se tupilează pe-o clipă, se topește repede, coborînd pe tăciunii, ca și când ar fi gata să se stingă. Dar în clipa următoare învie iar.

Leagănă cu putere, cu stăruință mare. Poate adoarme cel mic. El vede și simte că mamă-sa e îngrijorată, dar de la o vreme îi vine greu și lui să mai audă plînsul frățiorului: parcă

Í-a ínrat prín urechí până în mijlocul capuluí.

— Gríjește, mă, că-l daí peste cap! Leagănă maí încet.

Cum să legene maí încet? De la o vreme se uítă cu dușmănie la cel ce zbíară mereu.

Mamă-sa íese și vîne și íar íese. Are treabă în tíndă, în cămară, prín curte după lemne. Au făcut foc în camera dínaínte și aici fierbe și mîncarea pe vatră. Rar prîvește și ea prín geam: nínge íar și acum. Rar, dar vîntul se íntetește.

Ínr-un târzíu sugacíul a adormít.

— Íncet, Ioníță, de tot încet!

Ioníță ar lăsa bucuros leagănul și s-ar duce la fereastră să vadă cum nínge. Dar dacă se deșteaptă și plînge íar? Acum e așa de bine în cameră, în líníștea mare ce s-a pus. Prîvește cu încântare jocul flăcărílor pe vatră, deasupra lemnelor ínnegríte. Par când săbíuțe ascuțíte, când săbíí late, când fuíoare despletíte. Și rar, vîntul fluieră prín horn și parcă scuípă în foc.

Lelea Anuța íncepe deodată să caute cu ínrígurare prín solníța agățată ínr-un cuí. Nu află ce caută, o ía díń cuí, o íntoarce cu capul în jos și o scutură pe masă. Dar nu se scutură decăt câteva fíre de sare. Trece în tíndă, caută în oale, ínră în cămară, răscolește pretutíndení și íar vîne. E nelíníștítă, íngríjorată.

— Măí Ioníță, n-aí văzut tu pe undeva sarea?

— În solníță, mamă.

— Nu maí este în solníță. S-a ísprávít.

— Poate în tíndă, în oala de fíer, cea crăpată.

— Nu maí este nící acolo.

Copíluł se gândește: unde a maí văzut el sare? Dar nu-și aduce amínte să fí văzut ínr-alt loc.

— N-am cu ce săra nící mămálíga, nící mîncarea. Ce să fac? Aș da o fugă până la prăvălíe, dar mă tem că se va deștepta copíluł.

La gândul să rămână síngur cu cel díń leagăn, Ioníță se acrí tot. Ce să facă dacă se va trezí urlând? Alta era cu mamă-sa acasă: putea să plîngă cât de tare, nu se temea de vreo prímejdíe.

— Să mă duc să cer împrumut de la vecîna, mamă!

— Du-te și vino repede!

Dar vecîna nu avea, chiar acum o pusese în fasole și mămăligă, pe care a avut-o.

Și nu avea nici cealaltă vecînă.

— Va veni tatăl tău de la pădure și nu pot face mâncarea.

Și, necăjită, lelea Anuța începu să caute iar. Nu află nimic.

— Știi ce, mamă? Nițã doarme acum și nelegănat, mă duc eu la prăvălie să cumpăr sare.

— Tu?

— Știi că am mai fost și cu dumneata.

— Cu mine ai fost, dar singur nu. Singur nu știi nici unde e prăvălia.

— Ba știu. Cunosc casa. Are table verzi la ferești.

— Are, da' pân-acolo, prin câte hudite trăbă să treci? Te vei rătăci și nu vei mai ști veni nici acasă.

Ioniță zâmbi.

— Cum să nu știu? Las' pe mine. Dă-mi bănușii și o traistă și îndată-s cu sarea acasă.

Ce să facă mamă-sa? Nu se îndură să lase pe cel din leagăn. Era bolnăvior, de bună seamă, și trebuia să vadă și de mâncare.

Își aruncă ochii pe fereastră. Níngea mai des, cu fulgi mari, lănoși. Vântul se mai potolise.

— Ia-ți pieptarul și îmbracă-ți clícínul cel bun. Ia-ți și căciula.

Copílu se repezi să se îmbrace.

Mamă-sa deschise lada și adună din lădița ei, cu mare silă, douăzeci de bani de aramă. Căută o traistă mică și i le dădu lui Ioniță.

— Să-ți ieși și băta, să nu-ți iasă în drum vreun câine.

— Mí-o íau, zise curajos copílu, aruncându-și traista după cap. Îmbrăcat, cu căciula în cap, părea mai mare de cincinci ani trecuți cât avea.

Banii de aramă îi legă mamă-sa în colțul năfrămuței lui cu rîndunele și i-o puse în buzunarul clícínului.

— Aicí sunt douăzci de baní, Ioníță. Tu să daí năfrămuța lui Jupânul și-í va număra el. Să-í spuí numai atâta: m-a trímís mama să-í daí sare de baníí legați aici.

— Păí, eu nu pot spune: să-mí daí sare de douăzeci de baní?

— Ba poți, numai să nu uíți până acolo.

Ioníță se símți jígnít.

— Da', mamă, eu știu și număra până díncolo de douăzeci.

— Și tíí, cu greșelí.

— Acum nu maí greșesc. Dumneata nu m-aí auzít de mult cum număr.

— Bíne, bíne! Tu să daí năfrămuța Jupânuí, să dezlege baníí și să-í numere el. N-ar fí rușíne să-í numerí tu și să greșești?

Lelea Anuța íeși cu el dín tíndă, să-l ducă până la portíță.

Dar cum íeși în curte — altă îngrijorare: níngea tot maí tare.

— Mă Ioníță, eu zíc să nu te maí ducí tu nícaíerí.

— Ba mă duc!

— Dar nu vezí cum nínges?

— Las' să níngă, doar ís cu căcíula!

Bătă avea zdravăná, cu măcíucă, o bătă de corn, călítă la foc de tatăl său. Să poftească să se ía vreun căíne de el!

Porní pe ulíță la vale, spre vatra satuluí, unde era prăvălía, íar mamă-sa se grábí în casă la cel dín leagăn. Nu maí era așa de îngrijorată. Dacă se va încurca pe hudíțe, íí va arăta vreun om unde e prăvălía. Apoi, de! Copííul era mărișor acum. Fríg nu era. Vântul încetase aproape.

Cu bătă în mână, cu trăistuța după grumaz, Ioníță mergea vartos prín zăpada moale, care abía albíse ulíța. În urma lui rămâneau urme negre, căcí zăpada í se lua pe tălpíle opínčuțelor.

Ulíța era pustíe. Și peníe de om nící prín curți. Nící un lătrat de căíne. Era o líníște și o pace, cât lui Ioníță íí părea că aude fâșáítul fulgílor de nea, care cădeau tot maí deși și se roteau uneorí ca un potop de fluturí.

Se sílea să-și amintească prin câte hudîțe trebuia să treacă până la prăvălie. Prin vreo patru, ba parcă prin vreo cinci, căci în vatra satului ulițele erau scurte și se încrucășau mereu. Dar încă nu ajunsese până acolo. Mai avea, ulița lor era tare lungă.

Înainte unei porțițe văzu un câine mare, ciobănesc, unul alb, mișos, și își strânse bine băta în mână. Dar câinele nu-i avu grija, părea că nici nu-l văzuse. Ședea liniștit în coadă și se uita și el cum ninge. Părea că pacea și liniștea din văzduh intrase și în el.

După ce trecuse de el, Ionița mai înturnase o dată capul peste umăr: câinele era nemșcat la locul lui.

Dar cum începu să ningă de tare! Și văzduhul parcă se cobora tot mai jos. Se oprí o clipă să scuture căciula. Mai gros de un deget era stratul de zăpadă ce se așezase pe fundul ei.

Se văzu deodată la o încrucășare de ulițe. Pe care să apuce?

Vezi că ulițele și casele albite de zăpadă nu mai semănau cu cele pe care le văzuse el când a fost cu mamă-sa la prăvălie: ajunsese parcă pe un tărâm nou. Totuși nu stătu mult la gânduri și porní pe una. Nu merse douăzeci de pași și nímerí într-alta, care carnea la stînga. La capătul ei întră într-o uliță mai largă, apoi în alta strîmtă de tot. Asta se înfunda într-o poartă. Nu! Pe-aici nu fusese cu mamă-sa. Se întoarse și, tot orbecăind pîn zăpada ce cădea acum ca o perdea, se trezi iar în ulița pe care venise.

Începu să asude. Nu-i era cald, dar începu a se teme că nu va afla prăvălia. Porní înapoi și întră într-altă uliță, pe care nu fusese încă. Dacă ar fi fost, í s-ar fi cunoscut pașii, căci acum lăsa urme adânci în zăpadă.

Nu era țipenie de om, nu zbura nici o pasăre, nu cucuríga nici un cocoș, nu lătra nici un câine. Numaí zăpada cădea în perdele tot mai dese și lumina se micșora, deși încă nici amiază nu era.

Ioníța se oprí și își încordă din nou gândurile. Deodată íí vení în mînte că de-a stînga prăvăliei, nu prea departe, era biserica. Vezi bine! Cum nu s-a gândit până acum?

Va căuta să vadă turnul, dar cum nu știa unde se află, nu știa în ce parte să-l caute. Așa că se învârtí încet în jurul lui și priví în toate părțile.

Dar nu vedea mai departe de-o aruncătură de băț. Sus, perdeaua de zăpadă era parcă și mai deasă.

Începu să asude și mai are. Va mai afla prăvălia?

Porní cu hotărâre pe altă uliță și ajunsese într-o nouă înfundătură. El era singura vîetate care se mișca pe drum, alb tot în potopul de ninsoare care sporea mereu.

Oamenii erau prin case, prin grajduri, făceau prin șuri mestecături de fân și paie pentru vite. Toată lumea era mulțumită că nînge, că au scăpat de gerul sec. Pacea taînică ce cobora odată cu ninsoarea intrase în toți.

Cum trecu de vreo trei orí pe aceleași ulițe, atrase atenția unui bătrîn care privea prin fereastra unei case. Cine să fie copilul ăsta care se tot învârte pe aici? Când îl văzu iar, ieși în drum.

— Ce-í cu tine, măi Prásleo? Ce cauți pe-aici?

— Că nu mă cheamă Práslea, cí Ioniță, suspînă copilul, care era gata de mult să plîngă.

— Fie și Ioniță! Ce cauți?

— M-a trimís mama după sare și nu aflu prăvălia.

— Aí mai fost la prăvălie?

— Am fost cu mama, dar atunci nu era zăpadă și acum nu mai cunosc ulițele.

— Dacă-í așa, vîno după míne.

Bucuros, Ioniță zâmbí și porní după bătrîn. Nu-í mai păsa pe ce ulițe trece. Îndată se trezí înaintea prăvăliei.

— Eí, acuma știí?

Copilul își uită să-í mulțumească bătrînului și intră repede în prăvălie.

În odăița ticsită de rafturi și de míesmele díferíte ale mărfurilor, în aerul acela cíudat pe care Ioniță nu-l mai uitase de când a fost întăia oară la prăvălie cu mamă-sa, copilul se simți parcă mai în putere.

Jupânul de după tarabă îi zise, rídícându-și barba lungă și albă de pe o carte groasă în care cítise:

— Măi copíle, ieși și te scutură afară de zăpadă, nu aici.

Ioniță ieși și se mînună ce strat gros de nea se pusese pe

fundul rotund al căciulii și pe mânecile clăcinului. Opincile încăi erau hăbucite cu zăpadă până la curelele ce-î înfășurau gleznele.

— Să faci bine să-mi dai sare de douăzeci de bani, vorbi Ionuța, intrând și întinzându-î jupânului năfrămuța pe care o scoase din buzunar.

— Ce vrei cu batista asta?

— Acolo-s bani legați într-un colț.

Jupânul luă năfrămuța cu rândunică, dezlegă colțul, luă bani de aramă și-î numără.

— Nu-s, numai optsprezece, zise jupânul cu un zâmbet viclean în colțul gurii.

— Ba-s douăzeci!

— De unde știi tu?

— Păi, mama í-a legat acolo.

— Și í-a numărat ea?

— Mí-a spus că a legat douăzeci de bani să nu-î pierd până la prăvălie.

— Așadar nu í-ai numărat tu?

— Nu!

— Vín și-î numără aici pe tarabă, și vei vedea că sunt numai optsprezece.

— Douăzeci trăbă să fie, așa mí-a spus mama și e știe număra și nu minte.

Zâmbetul se înteeți pe obrazii jupânului cât se mai vedeau din barbă.

— Vínó și numără-í, să nu zící că te-am înșelat.

Ionuța nu se apropie de tarabă.

— Víne vreme că tu știi număra până la douăzeci!

— Ba știu și după douăzeci.

— Dacă știi, vínó și-î numără!

— Copilul se apropie de tarabă și începu a număra banii, tot luând câte unul din grămadă și punându-î de-o parte pe scândură.

— Vezí că-s douăzeci? zise el triumfător. Doar mama nu minte!

— Măe mă-au ieşit numaí optsprezece, zâmbí jupânul. Hai să-í maí număr o dată.

Şí-í maí numără sub supravegherea lui Ioníţă.

— Staí, că aí zís cincísprezece de două orí.

Jupânul râse.

— Se poate să aí tu dreptate, că omul bătrân maí íute greşeşte.

— Păí am dreptate, jupâne! Doar nící eu nu mínt, ca şi mama.

— Şí zící că ştií a număra şi după douăzeci?

— Ştíu până la o sută. Mama nu mă crede, da' eu ştíu. M-a învăţat Mítruţ.

— Cíne-í Mítruţ?

— Un copíl vecín cu noí care umblă la şcoală.

— Eu nu te cred! Eşti prea míc să ştií număra până la o sută. Hai să auzím.

Ioníţă íşi uită şi de sare şi de nínsoare şi începu a număra. Era vorba de ambíţia lui.

— Bravo, măi copíle! Ştií bine. Nu mă mír că aşa de míc te-a trímís mamă-ta după sare pe-o vreme ca asta!

Jupânul í luă trăistuţa, í măsură sarea şi í-o puse pe tarabă. Până luă Ioníţă traísta după cap, jupânul căută prín câteva rafturí şi-í dădu o fluieríce roşie de zahăr. Dar era chíar fluieríce, bătrânul o probă: fluiera ascuţit.

Maí văzuse Ioníţă astfel de fluierící pe la copíi, dar el nu avusese níciodată. O luă în mână, o priví cu admírare, apoi dezíluzíonat o întínse peste tarabă jupânului.

— Nu maí am alţi baní, zíse el supărat.

— Nu trăbă nící un ban. Ţí-o dau pentru că aí ştiút număra până la o sută.

Copílul stătu pe gândurí.

— Ia-o, mă Ioníţă, dacă ţí-o dă jupânul, ce maí staí pe gândurí, vorbí la spatele lui un om care íntrase între tímp în prăvălie.

Copílul se întoarse şi-l văzu pe Ionu Líníí, un om de pe ulíţa lor, care avea în mână o stíclă unsuroasă.

Ioníţă întínse cu neíncredere mâna şi luă fluieríce.

— Ȃsta-í un copil deştept, zíce jupânul; câtu-í de mic şi mí-a numărat până la o sută.

— Păi seamănă cu mamă-sa, care-í deşteaptă foc, răspunse omul, în vreme ce jupânul îi umplu stícra cu gaz.

Ioníţă mulţumí jupânului şi íeşi dí n prăvălíe cu Ionu Líníí.

Níngea şi acum? Potop! În câteva clipe se albírá amândoi.

— N-am maí pomenít aşa nínsoare! se mírá românul.

Ce noroc că veníse şi el la prăvălíe! Acum chíar nu ar maí fí ştiút pe unde să íasă în ulíţa lor.

Numaí eí doi ínaíntau pe drum, prin amarníca nínsoare: curgeau, nu alta, fulgíí lânoşí, marí şi greí, cât aproape se ínnoptase.

— Da' cum de-aí venít tu la prăvălíe, maí Ioníţă?

— Păi tata-í la pădure şi copilul cel mic plânge tare, se vede că-í bolnav, zíce mama. Şí ea n-a putut vení.

— Da' vād că bātă aí bună!

— Păi, cum! Dacă mí-ar fí sărí un câíne în drum?

— Să n-aí gríjă, că acum câíníí zac în culcuşuríle lor şi míroasă zăpada.

— O míroasă? se mírá copilul.

— Păi cum! Să vadă ce fel de íarnă se va pune? Una slabă sau una geroasă. Câíníí cunosc după mírosul celeí díntái zăpezí...

Olío! Dar cum se schímbase şi casa, şi şura, şi curtea şi gardul lor, şi acoperíşul porţíteí, de când a plecat el la prăvălíe! Gata să nu le maí cunoască.

Mamă-sa îl aştepta tare íngríjorată.

— De ce aí stat aşa de mult, maí copíle? Mă temeam că te-ai rătăcít şi nu maí aflí prăvălíe, pe nínsorea asta.

În loc de răspuns, Ioníţă íşi scoase trăístuţa cu sare de după cap, o puse pe masă, apoi duse la gură, íntors către perete, fluíeríceea cea roşie de zahăr şi o probă.

Un íuít ascuţít răsună în cameră.

— Ce-a fost asta? îl íntrebă maícă-sa.

El í arătă fluíeríceea.

— Mí-a dat-o jupânu, fără baní, pentru că í-am numărat până la o sută.

— Aí numărat tu?

— Păí cíne altul, că eram síngur cu jupânu în prăvălie.

Şí Ioniţă avu o síngură părere de rău: că nu putea fluiera şi cel dín leagăn cu fluierícea pe care í-o tot punea la gură.

LA SĂNIUŞ

Numái la o săptămână după Crăciun s-a înstăpânít iarna peste lume, până la margínile zării. S-a pus cu temei, să nu se mai cíntească până vor începe să bată vânturile primăverii. Cojoc gros ca în anul acesta, spun bătrânii, n-a mai avut dumneaí de aní de zíle.

Ulítele satului s-au rídícat, astupând şi pâraie şi şanţuri şi podeştele de la ínrarea curţilor: níci nu mai semănu a ulíte, cí a fâşii late de câmpie acoperíte de covorul alb şi gros.

Toate casele dín sat par mai míci — ca şi când s-ar íi cufundat — şi au căzut într-un somn adânc sub acoperíşurile grele de zăpadă, cu streşínile mai aproape de pământ.

Cíne a văzut satul în toamnă, orí chíar cu două săptămâni ínaínte de Crăciun, nu l-ar mai cunoaşte: e un sat străín. Pare o arătare de pe alt tărâm, străín şi localnicilor, dar mai ales copíilor, care nu se mai satură să privească noua ínfăţişare: porţítele, gardurile, şurile, şoproanele — oríunde a fost un acoperíş — se pítulează acum sub ínvelíşul greu de omăt, cufundate într-o pace adâncă.

Copíii mai míci privesc prín fereastră mínunea de-afară, cei mai mărişori íes şi în curte să vadă, dar repede lí se ínroşesc urechíle.

Odată cu íncetarea nínsorii s-a însenínat şi s-a pus pe un puí de ger să lí se lípească degetele de clanţa de fier a uşii. Intrau curând în casă tropotínd dín cízmulítele tivíte la tureac,

sus, cu piele roșie, și cărora în sat lí se spune: călțuní. Numai fetițele purtau cízmulíțe.

Cerul se înălțase tare deasupra satului, și dín hoarnele ce ieșeau prín acoperíșurile albe se înălțau sulurí drepte de fum. Nu mízca nímic în văzduh. Vânturíle, după ce spulberară câteva zile zăpada, rídícând troíene lungí și ínalte, ca níște întăríturí ale íerníí, se místuiră undeva după orízont.

Nící o mízcare pe ulíțe, câteva zile până a ținut gerul cel mare. Satul părea pustíu, aruncat și íncremenít în groaza asta de o putere peste fíre.

Apoí frígul se slobozí bíníșor și oamenii, scoțându-și sánííle de sub adăpostul șoproanelor, începurá să le încarce cu gunoí.

Aproape în fíecare curte, ínaintea grajdurílor, erau grămezí maí marí sau maí mící de gunoí, după câte víte avea fíecare plugar.

Nu era nící un drum de saníe, dar se făcu în grabă: talpa sáníílor nu se cufunda în zăpada ínghetată, cí luneca pe deasupra eí. În schímbe vítele trebuíră potcovíte. Zíle în șír rásunară cele trei făuríștí dín sat, cântecul cíocanului ținúia ascuțít în văzduh.

Pe ulíțele maí umblate de sáníí se íviră dungí albastre, care străluceau în razele píezíșe ale soareluí cu dínțí, încât îți luau vederea. Era lunecușul lásat de tálpíle late de lemn, care nu erau ferecate cu rafurí de fier, și care, la cotíturí, se întoroíau, părănd că vor să se ínvertă în jurul lor.

Copíí se bucurară maí întái și de muíerea frígului, și de drumul sáníílor făcut pe ulíță. Ieșíră și eí în grabă cu sáníúțele. Unele erau făcute de meșterí buní, cíoplíte frumos, íncheiate temeíníc, altele erau maí dín topor, dovedínd fíecare príceperea părănteluí sau a unuí frate maí mare.

Íntái se íviră maí puține, cu băieți maí măríșorí; apoí tot maí multe, cu copíí și copíle și maí mărunței. Se umplură ulíțele cu cáciiúli de toate formele, cele maí multe, prea marí pentru eí, le cădeau peste ochí și mereu trebuíau să le rídíce cu mâna. Cáciiúla nu se face pentru un an-doi și trebuía s-o croíască maí mare —

credeau părinții — să-î fie bună copilului și când va crește mărișor.

Cei mai mici erau așa de gros îmbrăcați, încât abia-și mișcau brațele, pe care le țineau departe de trup ca și când nu ar fi fost ale lor, ci unele străine.

Rândurii mișcătoare începură să curgă pe ulițe, pe drumul făcut de săniile care duceau gunoii. Unele fugeau mai tare, altele mai încet, după cum erau de tari și ageri de picior cei ce trăgeau săniutele. Se schimbau mereu calli și stăpânii, căci săniile singure nu mergeau fiind ulițele drepte, mai fără povârnișuri chiar, decât erau sub zăpadă.

Din zi în zi săniutele de pe ulițe începură a se rări. Copiii mai mari și chiar cei numai mărișori porneau cu săniutele pe coasta din capul satului din sus, către răsărit. Era o coastă înaltă, largă, de unde puteau pleca, din vârful ei, deodată zeci de săniute și veneau ca trăsnetul până la poalele ei, unde era loc șes, adăpostit — nu ducea pe-aici nici un drum de care. Era, din vremuri vechi, locul de săniat al satului.

Și nu veneau numai copii, ci și feciorași și feciori mari în unele după-amiezi, mai ales duminițele și în sărbători. Ei veneau cu săniii largi cu care aduceau și lemne din pădure, cu patru pari înfipti în capetele tălpilor, cu câteva scânduri drept leasă, și altele pe de lături.

Într-unele se grămădeau și zece inși deodată. Când se urnea din vârful coastei una dintre ele, era adevărat prăpăd: vâjâia ca vijelii. Să nu fi întâlnit în cale nici săniute, nici om, că era primejdie mare.

Știau și ei, și nu intrau pe dâra micilor săniii, ci mai la o parte, căci loc era destul la coborâș. Știau și copiii, și se trăgeau și ei mai deoparte de ele, și multă vreme uitau să se mai sănieze. Și se uitau la fulgerarea săniilor mari, în care chiuiau feciori și feciorași.

Dar se întâmpla uneori, când săniii de cele mari erau mai multe și porneau din vârful coastei una după alta prea aproape, să se ajungă, să se izbească, să se răstoarne și să vezi rostogolîn-

du-se prín zăpadă feciorí marí și feciorași, unii rãzând, alții ocãrând, ba se íscuau maí rar și certe și chár bătãl cu cei vînovați pentru rãsturnare...

... Așa cã nu-í níci o mîrare cã doi bãleți vecíní, copíi de doi aní la școală, prínși verí la Sântoader, trebuírã sã se roage zile în șír pãnã íi lãsarã pãrínții sã se ducã la sãniușul de pe coastã.

Se sãturarã sã se sãnieze pe uliță, în rãnd cu cei míci. Oricãt de repede ar fí alergat calul, nu se putea asemãna cu lunecarea pe coastã în jos. Nu! Níci poveste! Au fost și eí íarna trecutã de vreo douã orí, cu un frate maí mare al lui Vasílicã.

Dar anul ășta fratele lui Vasílicã era în armatã, iar Nículiță, tovarășul lui, nu avea maí mare decãt o sorã. Dar o fatã mare cum sã vînã cu eí la sãniat pe coastã? Ar fí rãs-o toți feciorii, socotea Nículiță.

Așa cã anul acesta trebuiau sã se ducã síngurí.

Sã se ducã dacã-í vor lãsa pãrínții, dar eí se socotírã mult pãnã sã le dea voie.

— Dacã pãrínții ceva, níci sã nu maí veníți acasã. Sã plecați în lume! Cíne a maí vãzut așa copíi neascultãtorí!

Plecarã supãrați, pãnã ce íeșírã dín curte. Mergeau cu sanía lui Vasílicã. Era maí tare și maí frumoasã.

— Mãi! Ne-au lãsat!

— Bîne cã ne-au lãsat!

— Acum hái s-o tulím!

Se făcurã amãndoi caí și pornírã în fugã cãtre coasta sãniușului.

Cãnd se apropiarã, stãturã cu rãsuflarea oprítã; nu de alergare, cí de mîrare cum veneau, ca dín praștie, sãniușele pe coastã, la vale. Cínci, șase, opt, în zece rãndurí, drepte, líníe, coborau și într-o clipã erau la poale. La coborăș nu se prea vedeau bîne cei dín sãniușe, cãte doi, cãte trei, chár cãte patru, dar cãnd íncepurã sã urce pe alt drum, cunoscurã mulți copíi de școalã. Ce de cãciulí, maíca mea Doamne, urcau, clãtínãndu-se, coasta!

Era zí de lucru, dar tot venírã și feciorí marí și copílandrí la

săniat. Nu mulți, numai cinci săniî marî. Cu deosebire de acestea trebuiau să se ferească, cum le-au dat în grijă părinții.

Dar nu era nici o pimejdie! Acestea coborau pe alt drum, văzură ei bine. Și, Doamne, cum mai zburau! Parcă le-ar plăcea și lor să fie într-una din ele. Cum vâjâiau spîntecând gerul!

Priviră o vreme cum coboară zburând și săniile marî și cele mici, apoi începură să urce coasta în rînd cu alți copii care ajunseseră cu săniuțele jos.

Parcă, parcă le-ar fi oleacă frică! Anul trecut în fruntea saniei a stat fratele lui Vasilică, ei doi la spatele lui. Acum, care va sta în frunte și care la spate? Amândoi nu încăpeau la un loc.

Cât priviră de jos ei văzură că cei doi ce ședeau în fruntea săniutei dădeau uneori și din pîcoare, când cu unul, când cu celălalt.

— Oare de ce fac așa? întrebă, încă jos, Vasilică.

— Știu eu?! Poate să facă să nu lunece sania prea tare.

— Ori poate s-o facă să coboare drept, vorbi Vasilică.

— Se poate și asta.

Ajunși în vârful coastei, se mai sfătuiră care să șadă înainte. Vorbeau tare și cam înfricați.

— Să șadă cel care conduce! zise un băiat din apropiere, care-i auzise sfătuindu-se. Care dintre voi se știe sania mai bine?

— Vasilică, zise Niculiță.

— Ba Niculiță știe mai bine.

— Ați mai fost singuri cu sania pe coastă?

Cei doi nu răspunseră, ci clătinară numai din cap, privind înfiorați cum porniră de lângă ei vreo trei săniute încărcate, lunecând cu repeziciune mare.

— Cel care șade în față trăbă să știe conduce, vorbi același băiat, apropiindu-se de sania lui, unde îl așteptau doi ortaci.

Să conducă! Ce să conducă? Sania dacă pornește odată, se duce ea de capul ei. Și încă cum!

Cei doi nu mai vorbiră nimic, se uitară cum șed în săniute, în care erau numai doi ca și ei și se urcară la întâmplare. Se

trezî în fața Vasílică, iar la spatele lui Nículiță.

Lunecușul era destul de mare de unde porneau săniuțele. Sanía lor abía o mișcară, și lunecă într-o parte.

— Staí, Vasílică, să o oblesc, stígă Nículiță.

Se coborî, o îndreptă, se urcă dín nou, dar când mișcară săniuța, o luă costîș de cealaltă parte.

Un băiat mai mărișor se apropie de ei și-í zise celui dín fața, pe care nu-l cunoștea:

— Trăbă să-í dai direcția cu picíoarele ținute înainte, să n-o lași să se abată níci la dreapta, níci la stânga, până pornește odată bine. După ce a pornit odată, se duce ea de capul ei în líníe dreaptă.

După multe încercări, cei doi vecíní reușiră să pornească săniuța în líníe dreaptă. Până níci nu s-au gândít bine cum s-a întâmplat, au ajuns la poala coastei.

Obrajíí le ardeau de bucurie și ochíí le scânteiau.

Au grăbít spre culme și, după câteva drumurí, Nículiță zise:

— Acum tu știi, las' să șed eu înainte.

— Șezi și învață și tu, nu-í mare lucru.

Se pare că tot era mare, căci pe la mîjlocul coastei, cum, cum-nu, săniuța se întoroi, alta o ajunse dín spate și copíí dín amândouă se treziră clafe peste grămadă.

— Mă, trăbă să ții picíoarele gata și, după ce a pornit sanía, să n-o lași când vrea s-o ía într-o parte. E lunecuș mare și ușor se abate dín drum, zise supărat un băiat mai mare care venise cu sanía a doua, rídícându-se cam șchiopătând.

Cu toată sílínța și gríja, sub conducerea lui Nículiță se mai răsturnară de două orí, și atunci trecu la cârmă dín nou Vasílică și nu mai pățiră nímic.

Către seară erau ruptí de osteneală amândoi, când íí văzu la poala coastei un văr al lui Nículiță, unul Ilíe, fecíor june care venise și el la săniat cu alți trei cu o sanie de cele marí.

— Sunteți veniți de mult? íí întrebă el.

— De mult.

— Isprăviți acum, nu mai urcați și mergeți acasă. Dar înainte

urcați-vă în sania noastră și vă sănițați o dată, și cu ea.

Ei se codiră să urce în sania cea mare pe coastă, în sus, dar ardeau de dorința să vină o dată și cu ea, să vadă cum vine de repede.

— Urcați-vă, că sunteți osteniți. N-aveți grijă, nu veți fi grei.

Cei doi vecini și tovarăși ascultară, ajunseră pe culmea coastei, se așezară în sanie la mijloc, în jurul lor patru feciori în picioare și vărul lui Nículița la cârmă.

Când porniră în chiotele celor mari, le păru că trec amețitor prin ceva fierbinte, așa le tăia obrajii curentul ce-l făcea sania, despícând fulgerător aerul.

— V-a plăcut? îi întrebă Ilie.

— Vine mai iute ca a noastră!

— Vezí bine! cu cât e mai grea cu atâta fuge mai repede. Mai vreți o dată?

— Mai!

Și mai vrură, de patru ori, până ce Ilie îi duse la săniuța lor și-i porni spre casă.

Se însera, când intrară cu săniuța în curtea lui Vasílică și puseră sania sub șopron.

— Acum se vine, cu noaptea-n cap? le strigă din ușa tinzii mama lui Vasílică. Așteptați de-acum să vă mai lăsăm! Sunteți niște copii care nu aveți nici o măsură.

Cei doi tovarăși se înfricară, cunoscură de pe glas că mama lui Vasílică nu era mânioasă, ci numai se făcea. Știau ei: când era mânioasă, țipa ascuțit și iute.

— Da' n-ați pățit nimic?

— N-am pățit.

— De șchiopătat văd că nu șchiopătați. Dar haideți în casă, să vă văd la lumina lămpii: întregi sunteți, ori ba?

Cei doi tovarăși zâmbiră. Știau că n-are ce vedea. S-au lovit, la a treia răsturnare, unul la frunte, celălalt la un ochi, dar nu-i mai dureau de mult.

Intrară hotărâți în lumina lămpii înaintea femeii, care mai

învârtí ceva prín tîndă, de unde-í întrebă:

— Nu v-aţi răsturnat?

Copííí se prívírá cu îñteles: ce să-í maí spună?

— Nu, răspunseră eí.

— Nu v-a ajuns altă saníe dín urmă?

— Nu!

Gospodína ínră în cameră, cu năframa cam pe-o ureche, — cernuse o sítă de făínă şi era năframa neagră nínsă puţín de pulbere fínă. Se duse în faţa lor şi íí príví în lumína lămpíí.

Dar abía-şi aruncă ochíí şi-şi plesní palmele: al eí, Vasílícă, avea umărul obrazuluí drept vânăt, iar celălalt avea un cucuí în frunte.

— Vaí, blestemaţílor, v-aţi îñteles să maí şi míñţíţí! Se apropíe de copílul eí şi puse degetul pe pata vânătă:

— Da-aící ce-í? Apoí apăsă cu degetul pe cucuíul dín fruntea luí Nículíţă: Şí aící ce-í?

Copííí rămaseră năucíţí: cum nu-í maí durea nímíc de mult, nu ştíau că le-a rămas vreo urmă. Íşí şi uítaseră de durere.

— Nu-í nímíc! răspunseră eí hotărâţí.

— Aşa? Nímíc? Maí míñţíţí o dată? Şí ea luă la repezeală oglínjoara agăţată de perete şi le-o ţínu înaínte pe rând. Nu-í nímíc? Haí! Nu-í nímíc nící aící?

Tovarăşíí se mínnară de semnele rămase.

— Da' nu mă doare deloc, zíse Vasílícă.

— Nící pe míne, spuse tovarăşul.

— Nu vă doare acum, dar v-a durut. Şí de ce aţi míñţít? V-aţi răsturnat, nu-í aşa? ◆

— Ne-am răsturnat, răspunseră eí blegoşaţí.

— Să vă maí cereţí voi la sáníat pe coastă! Nu-í aící drumul? Vreţí să vă schílăvíţí, să rămâneţí neoamení, cu o mână orí cu un pícíor rupt! Să vă maí aud numaí că-mí vorbíţí să maí mergeţí acolo!

Ceí doí tovarăşí íarăşí nu se nelíníştíră; mama luí Vasílícă se făcea numaí şi acum că-í mânăoasă, dar nu era. O cunoşteau

eí după glas.

— Așteptați numai să vă vadă și ceilalți. Pe tine, Vasílică, tatăl tău, iar pe tine, Nículiță, tatăl tău și mama ta! Mí se pare că în seara asta plâng și la noi și la voi mâțele!

Vorbínd, ieși în tindă și se întoarse îndtă cu doi bulzi de mămăligă cu brânză, pe care-í pregătise de cu ziuă, iar când sosiră copíii îi puse să se încâlzească.

— Luați și mâncați, că veți fi înghețați. Așa copíi míncinoși cine a mai văzut? Să vă mai cereți voi să mergeți la săniat pe coastă! Să vedeți ce papară veți mânca!

Copíii mâncară bulzii și Nículiță se duse acasă. Mamă-sa níci nu băgă de seamă cucuíul dín fruntea lui. Bucuros, copíul se dezbracă și se suí repede în pat și își trase țolul peste cap. Începu să sforăie îndată. De-acum nu-í mai păsa: până dímíneață umflătura aceea pe care o pípăia cu degetul sub țol va trece și va merge iar la săniat cu Vasílică.

POGĂNICIUL

A rămas orfan de tată la doisprezece ani. Avea trei frați mai mici și mamă-sa, lípítă de săracă, trebuí să-l dea slugulíță în sat. La ea nu avea ce păzi: níci cap de oaie, dar încă de vítă mare.

Copíul crescuse mărișor pentru vârsta lui și era deștept foc, n-ar fi crezut nímení la câte se pricepea. Se învârtea ca o sfârlează prín curtea stăpânului și numai înghețaí cu ce íspravă íntra în casă. Băgă de seamă, díntr-o aruncătură de ochí, care lucru nu era la locul lui, sub șopron, în grajd, pe lângă clăile cu fân, la grămada de lemne, la cotețele porcilor, la cuiarul găinilor, și le punea toate în bună rânduială.

Slujba lui, cât se înverzea câmpul și dădea frunza tufíșurilor, era să pască întái oíle cu mieí mici, apoi, după înțarcat, să

meargă cu vitele stăpânului la pășune.

Dar până nu se iveau încă colțul ierbií, îndată ce se dezgheța, se zvânta și începeau arăturile de primăvară, slujba lui era să fie pogănicí, să mîne vitele la plug, să tragă toate și să țină brazda.

Stăpânul lui, un țáran cu stare, învăța la jug aproape în fiecare primăvară o pereche de junci sau junící. Moștenise obíceíul ăsta de la înaintașii lui în gospodărie, care nu vindeau nicíodată viteí nici măcelarilor care cutreierau satul în fiecare iarnă și primăvară, cí îi țineau să crească, și, după ce-í învățau la jug, îi duceau la târg și-í vindeau cu preț bun.

Stăpânul copilului, unul Precup, ținea la obíceíul ăsta, și așa, în toată primăvara, avea lípsă de un băiețuș care să mîne vitele la plug, să le facă să tragă toate și să țină brazda, sub supravegherea lui care era la coarnele plugului.

Perechea neînvățată încă o prindea între boii de la rudă și vacile dín frunte, cu tânjala mai subțire, mai ușoară, îmbelciugată de celelalte două, așa că nu prea puteau sări dín brazdă, nici să se înțepenească pe picioare, căci le trăgeau vacile marí dinaíntea lor, iar dín urmă le ajungeau coarnele boilor.

Totuși era mare zoolă și frământare, zile în șir, și pogănicíul răgușea cât stríga la ele.

Era ușor să răgușească, pentru că aerul era încă rece de tot, iar el, cum se frământa pe lângă vite, se încălzea și, când își scotea căciula, capul í aburea. Și trebuía să și-o ridíce adeseorí.

De multe orí, pe juncul sau juníca de către om trebuía s-o ducă de corn, pentru a ținea cea dín afară brazda. Vitele tînere se băteau repede la grumají, jugul le ajungea dureros și încercau mereu să íasă dín rând.

În jug nu le puneau întâia oară, când începeau arăturile de primăvară. Prín curte, pe ulíță, purtau adeseorí jugul, prins într-o tânjală, uneorí chíar la ruda carului, pentru a obíșnuí pe juncií neînvățați sau pe juníce. Totuși, numaí când íeșeau dín munca grea a aratului de primăvară, stăpânul Precup í putea láuda că ștíu a trage în jug.

Dar până ajungea la lauda lui, prín câte greutăți trebuía să

treacă bîetul pogănicí!

Nu-í vorbă, avea și Precup bícíul pe umăr, strîga și croía și el cu bícíul perechea care învăța, dar greul cădea tot pe Níchífor, pe băiatul pogănicí.

Nu era ușor să ducă de corn víta de către om. Precup ținea un soi de víte marí, care la trei aní nu mai păreau junci și juníce, cí boí și vací în toată legea. Copílu! ajungea cu greu la cornul lor, mai cu seamă când víta își rídica sau își smucea capul. Și, adeseorí, íi era destul să-și încordeze grumajíi pentru a se scutura de pogănicí.

Era grea și ostenitoare slujbă și pe vreme líníștită, dar când băteau vânturíle reci, arzătoare, ale începuturílor de primăvară! Și Precup era cel dîntái plugar în sat care răsturna brazda, abía că se ducea zăpada. Și de câte orí arătura luí era acoperítă de covorul alb al íerníi, care se întorcea să mai vadă ce-í prin țară!

Stăpânul trebuía să vadă, chíar dacă nu era prea bucuros, că pogănicíul era sprínten și curajos, neobosít și îndemánatic.

Alt copí! în locul luí nu ar mai íi cutezat să prîndă juncul de corn după ce s-a scuturat o dată de mâna luí. Dar Níchífor nu se dădea bătut. Íar și íar și se salta în vârful opíncílor să ajungă la corn, íar când nu ízbutea făcea un salt și tot îl prîndea.

Purta bícíul pe spate, dar rareorí îl folosea, decăt să pocnească cu el. Și pocnetele erau rare, pentru că dín apropierea celor șase víte nu putea pocní, fíind prea aproape de ele. Numái când — pentru un răstímp — cele tînere se mulcomeau și țineau brazda, se depărta puțin de plug și-și ínceerca pleasna cea nouă.

Ce pustíu era ínsă pe câmp, pe ogoare, în văzduh! Pustíu și sur pretutíndenea. Și fríg! Nící cíocârlía nu se rídica încă în văzduh, numái cíorí treceau dín când în când și se lăsau pe arătură, íar prin văzduh trecea croncănínd spre pădurí vreun corb, rar de tot.

Níchífor símțea că toată fírea era moartă încă, nící míreasma de íarbă verde, nící de ploaie, nící o strălucíre a

soareluí. Cerul era mereu cenuşiu, neclíntít, şi rareorí fluturau câţíva fulgí de nea.

Precup avea vorbă în fíecare primăvară cu nevasta şi cu soacra pentru aratul prea tímpuriú.

— Nu-í nící un câştíg. Zadarníc samení de acum orzul şi ovăzul — daí hrană cíorílor. Cíne maí íese cu plugul odată cu tíne?

— Omul le lăsa să vorbească şi-şi vedea de treburíle luí.

— Ducí şi pe copíluł ăsta cu íarna-n cap, încât víne degerat seara, cu buzele şi mâíníle crăpate, víne, sărăcuţul, frípt de vânturíle primăveríí. Ce va zíce bíată mamă-sa? Că l-a dat pe mâna unuí nesăturat care...

— Care vrea să facă om díne el, să ştıţí voi! le tăía vorba. Ce zící tu, Níchífore?

Copíluł, în căldura díne casă, símţea durerea díne degete, îl píşcau maí tare crăpăturíle de pe buze şi de pe mâíní, dar nu se arăta.

— Dacă ar fí după Precup, aţí pleca cu plugul în toíul íerníí, zícea bătrâna.

Când se sătura de gura lor, bărbatul se proptea pe pícióare şi întreba:

— Numáí anul ăsta am íeşít prea în grabă la plug?

— Păí, chíar asta spuneam şi noí, că în tot anul fací așa.

— Şí mí-au mâncat cíoríle sămânţa? S-a făcut rău orzul şi ovăzul? Nu am avut noí clăíle cele maí multe la secere?

— Am avut.

— Păí, ce maí vorbíţí? Tacă-vă plíscul că ştıú eu ce fac! Eu nu mă amestec în treaba voastră: când vă apucaţí de tors fuíorul, când puneţí războíul, când înălbíţí pânza. Nu vă amestecaţí nící voi unde nu vă fíerbe oala.

Alteorí cele două femeí căínau juncíí sau junícíle pe care le dejugau seara, în curte, Precup şi Níchífor.

— Le puí şi tu la munca cea maí grea să ínveţe la jug! Uíte cum sunt de zolíte şi de osteníte junícíle!

— Da' când vreţí să le ínvăţăm?

— La lucru maí ușor, că-í păcat să chínuí víta crudă.

— N-o chínuíe nímení, că trage între boí şi vací. Maí mult se plímbă decât trag.

— S-or plímba! zícea bătrâna pípáínd grumazul bătut de jug al junculuí. Uíte ce-í aici.

Omul nu le maí răspundea, cí ducea cu Níchífor vítele în grajd şi le dădea de mâncare.

Dímíneaţa plecau íar, când abía se lumína. Pământul unde arau era departe de sat, cale de-un ceas şi maí bine.

Era adevărat ce zíceau femeíle: încă nu începuse nímení la arat. Dar, de când se ştie satul, tot dín neamul luí Precup íeşeau ceí dítâi cu plugul.

Plugul era pus pe cobíle, aşa-l duceau şi-l aduceau de la câmp, şi pe cobílă era legată şi sarcína de fân pentru víte. Mare sarcínă, pentru şase capete.

Precup îl lăsă pe Níchífor să se cuibărească pe fân, dar pogăniciúl nu putea rămâne multă vreme nemíşcat, îl pătrundea frígul şi sărea în drum, încercându-şi pleasna cea nouă, în toată slobozenia, în urma pluguluí.

— Bună pleasnă í-ai făcut, Níchífore.

— Bună!

— Pagubă că, pe lângă brazdă, nu prea aí loc să pocneşti.

— Să am, ar trage vítele maí bine, şi juncíí.

— Cred şi eu.

Peste sat maí stăruía fumul de cu seară şi ceaţa noptíí. Cerul era jos şi întunecat, un aer rece, un fríg uscat. Respirarea celor şase víte ţuşnea pe nări ca nişte fuíoare albe.

Níchífor se maí urca uneorí pe sarcína de fân, apoi când îl pătrundea frígul íar cobora şi pocnea dín bící.

Ajunşi íar în brazdă, luí Níchífor íí părea că juncíí au, la început, aceeaşi símţire ca şi el: le era sílă să plece íar. Dar după două-trei brazde íntrau şi eí în rítmul cunoscut, dín zí în zí tot maí bine, tot maí uşor.

De la o vreme, juncul de către om nu-şi maí ferea cornul de mâna luí; luí Níchífor íí părea chíar că îl prívşte cu príeteníe, cu ochíí luí negrí, marí, înlăcrímaţi parcă. Părea că-í spun:

„Ce să facem? N-avem ce face!“ Adică níci juncul, níci el, Níchífor.

La amiază le punea juncilor fânul cel mai bun, otava, dacă aduceau și otavă. Și ce plăcere era pentru pogănici să șadă pe ruda boilor și să se uite cum mâncau juncii! Dar ce bucurie să șadă, ce plăcere, după atâtea ceasuri de umblet!

Când începea să mănânce í-ar fi plăcut să-și poată deschide mai bine gura, dar, o vreme, cum buzele-í erau crăpate tare de vânt, nu o putea deschide bine și trebuia să-și taie cu briceagul bucăți mici de pâine, până í se mai deștepeneau buzele.

Vânturile astea, de la crăpatul primăverii, parcă níci nu erau vânturi, cí adierí tăioase de pe zăpadă, de pe gheață, care se strecurau prin aer nevăzute, ca niște șerpí subțiri cu límbi ascuțite.

Vânturile! Dacă n-ar fi vânturile astea secetoase și înghețate!

Da, vânturile și umblatul cel mult alătura de vite, adeseori prin bruși tari, încă nedezghețatí de tot! Nu-í mírare că înspre seară í tot veneau în gând versurile auzite nu mai știa de la cine:

— Sfínte, Doamne, soarele,
Că mă dor picioarele.

Poate tot un pogănici a íscodit și vorbele astea!...

Dar ce bucurie pe Níchífor când juncii sau junícíle erau date bine la brazdă, când trăgeau întins cu celelalte, când se învățaseră cu jugul! În toată seara le mângâia pe bărbie când le dejuca, iar în íesle se strecura, adeseori fără ștírea stăpânului, și câte un braț de otavă.

Și apoi ce supărare pe capul lui, când venea târgul de la Ispas, când Precup ducea de obicei la vânzare juncii sau junícíle!

Cu săptămâni înainte era tot întunecat, încât stăpâna, orí mamă-sa, zicea adeseori:

— Ce să fie cu copilul ăsta de-í tot cu voie rea?

— Poate-l doare ceva. Níci nu mai mănâncă cumsecade.

— I-am spus eu lui Precup, că-l prea zolește la plug cu íarna în cap.

Precup însă vedea pe Níchífor că îndată ce nu avea altă treabă, era tot pe lângă perechea de vânzare. Le scârpína pe grumají, le țesăla, le hrănea bine.

— Așa le grijește, de parcă-s ale lui! zícea stăpânul.

— Păi, nu le-a învățat el la jug? răspundeau femeíle. Și acum când ís învățate, le vínzí!

Dar câtă vreme a stat Níchífor slugulíță la Precup, în doi aní n-au vândut vítele tínere. Într-un an au ținut juncíi și au vândut boíi cei marí, în cel următor au ținut junicíle și au vândut vacíle. Pogăniciului íi trecu supărarea.

Cele două femeí se țíneau cu gura de Precup, când mergea la târg cu juncíi sau junicíle:

— Să nu uíți să-í cumperí și băiatului ceva.

— Ce să-í mai cumpăr? Pălărie í-am cumpărat.

— Să-í cumperí o pereche de bocanci, să aíba și el dumínica o încălțămínte în picíoare. Să mai íasă și el dín opínci.

Precup se îmbufna:

— Dacă vor íeși toți dín opínci, n-o să fie bine de noi, tu muíere!

PLOAIE CU ȘIROAIE

De trei zíle se pusese zăduf mare. Și mai ínainte s-a apríns cerul senín și dogorea văzduhul, dar, dín când în când, tot se mai ísca o arípă de boare și adía prín cuptorul lui íulíe.

Dar de trei zíle s-au încuíat porțile văzduhului și s-a coborât peste lume o cloceală, un năduf greu, care scurta respírarea, care cobora parcă de pe tărámurí cu bolíști grele, și mírosea a glod, a putrezícíune.

Prín curții, la umbra gardurílor, cáinii scoteau límbí de-un

cot, ca niște panglici fine de catifea roșie, în vreme ce flămânzările li se zbăteau de respirarea deasă. În țărâna de sub streșini se scaldau găinile, cu penele răschirate, când lăsându-se pe-o parte, când pe alta, cu sprâjînul picioarelor, ridicând mereu nouașii de praf.

Vrăbiile se pîtului prin cuiburile din acoperișurile de paie ale șurilor, ori se vârau adânc în streșinile de spini și paie ale gardurilor. Rar se lăsa o țarcă în vârful unui par, cârăia repezit și slăbănog de câteva ori și își lua zborul. Și mai rar se rătăcea o mierlă galbenă în câte-un nuc, dar nu fluiera după obicei, ci se miolăia urât, ca pisicile, semn că-i era scârbă și ei de cloceala asta.

Era încă devreme, dar năduful era înăbușitor. Ulitele erau pustii. Peste sat liniște mare și un fel de ceață alburie, care de trei zile se tot îndesa în înălțimi, cât nu se mai vedea seninul curat, ci unul spălăcit de tot.

Pe podmolul de lut de sub streășina lungă de paie a casei, moș Vintilă adormise cu pipa în gură, rezemată de piept, cum i se plecaseră capul. Petrișor, nepotul, în mână cu o crenguță de nuc, alungă muștele ce încercau să se așeze pe fața și pe ochii bătrânului. Erau și muște mari, verzi, care se izbeau ca alicele de perete și de capul bătrânului. Petrișor era gata să le plesnească cu creanga de nuc. Îl apăra bine pe moșul său. Bătrânul, în vremea din urmă, adormea ușor cât ce ședea și-i tare scârbă de muște. Îi asigurase lui Petrișor câte două nucii și un măr, de fiecare dată când îl păzea de muște. Nu le-a putut suferi toată viața, iar acum era neputincios în fața lor cât ce așipea.

Petrișor știa că, dacă moșul său se trezea la o piscătură de muscă, nu mai căpăta nimic; așa că era mereu cu ochii în patru, câtă vreme dormea sau moțăia bătrânul.

Și acum, pe zăpușeala asta, muștele parcă obosiseră și zburau ca turbate.

Petrișor se mira de fiecare dată de unde scociorăște moșul său nucile și merele, căci după știința lui nu mai avea de la

Paşti níci de unele, níci de altele. Cât a putut l-a pândit pe bătrân să vadă de unde le scoate, dar n-a putut afla. Când níci nu se gândea, moş Vintilă deschidea palma şi-í întindea bunătaşile.

Azi bătrânul nu aţipise prea mult pe podmol, sub streaşina casei. Aerul era mai greu, mai înecăcios ca ieri şi alaltăieri. Se ridică cu greu de pe podmol, făcu câţiva paşi în curte, puse palma streaşină şi cercetă cu băgare de seamă cerul, mai ales către apus. Şi, după multă căutare, descoperi, în sfârşit, ce căutase zadarnic de două zile: chiar la apus, pe culmea Măgurií marí, se pusesse o pată mare, întunecată, care părea că creşte mereu.

— Azi, cât ce trece de amiază, vine potopul, măi Petrişor. Dă fuga în grădina şi adă mohorul pe care l-am cosit, azi dímíneaşa, pentru vişei şi du-l în şură, să nu-l ude.

— Da' chiar plouă, moşule?

— Plouă! Şi încă ce ploaie! Potop o să vie. Bine-í că se dezleagă, în sfârşit, încuietorile cerului; numai să nu bată gheaţa.

Când se întoarse nepotul din grădina, bătrânul era în casă, în camera de dinainte, şi-í dădu cele două nucí şi mărul.

— Încă nu plouă, moşule, da' soarele abia se mai vede din ceaţă.

În vreme ce vorbi muşcă din măr şi se gândi că moşul său are de bună seamă o ascunzătoare aici, în ladă, sau în vreo lavită.

— Încă nu plouă, că mai întâi trăbă să se adune furtuna cu puterile ei în jurul samburelui celui negru de la asfíntit, când porneşte să vină în galopul cel mai mare, să-l ajungă pe Sântilíe cu trăsnetele lui.

Lui moş Vintilă, când era zăpuşeala mare, îi plăcea să şadă în odaia asta, cu toate ferestrele astupate cu năfrămí negre, ca să nu umble musca şi să rămână răcoarea de-dímíneaşa. Aerul era mai subţire, mai uşor de respirat.

Bătrânul fu de părere să mănânce de amiază până nu se dezlănţuie potopul, şi copilul fu bun bucuros, căci de mult îi era foame.

Ospătară, la masa dîn tîndă, mămăligă rece cu brînză și cu ceapă, băură apă rece dîn ulciorul de lut, lumînînd frumos dîn smalțul verde.

Cînd gîlgăi moș Vîntîlă cea dîn urmă îngھیٲitură, în plîmbarea mărului lui Adam, mare cât o vertebră, se sparse departe întăiul tunet, care hurducă parcă capătul pămîntului.

Afară se coborî în grabă o întunecîme, cât părea că se face seară și numaidecât pomii începură să se îndoae și într-o cliپă dîn curte, de pe uliٲă mai ales, se ridîcară nori de praf.

Moș Vîntîlă luase năframa cea neagră de la fereastra ce răspundea în curte și se uita cu încordare. Fulgerele sporeau, se încolăceau vînete prin norii ce veneau învăluٲi și grei, ca niște turme de bivoli înpăimăntaٲi, și cerul se surpa acum în toată cliپă, cînd aici, cînd acolo, tot mai aproape.

— Vreme tare, măi Petrișor!

Copîlul se speriasc, ghemuٲ într-un colٲ.

— Nu mai trăsnește, moșule?

— Mai trăsnește, cum să nu, că-î mare prăpădul. Numaî de n-ar bate gheaٲa.

Se miră că nu se surpă odată cerul și nu pornește ploaia. Era cu ochii prin geam tot în curte: să vadă, sar de la pămînt întăii picurii? Dacă săreau, era gheaٲă.

Zadarnic pândi el cu ochii în curte, căci ploaia se descărcă dîntr-una peste tot satul, răpăitoare, bubuٲoare, vâjăietoare, asurzitoare. Nu erau picurii nici de gheaٲă, nici de ploaie, ci sfori groase, întinse, și ele împânzیرă în cîteva cliپe văzduhul, dîn cer pînă în pămînt, întunecînd lumea.

Copîlul rămase cu gura căscată; nu mai auzise, nu mai pomenise așafurtună. O vreme pomii se mai îndoیرă, crengile se învăluiau ca și cînd ar fi vrut să se smulgă dîn trunchii, vîntul ducea pieziș perdelele sforilor de ploaie. Apoi vîntul trecu, pomii se lînștiră, iar ploaia părea că numaî acum începe să se descarce cu toată puterea.

Moș Vîntîlă, făcîndu-și o cruce largă, veni de la fereastră.

— Ce te zgăiești așaf, măi copile? Putea să bată gheaٲa

continuau să clocotească în șanțurile adânci, zvârlind deasupra spinării sure.

Mírosea a glod, dar era răcoare. Ce răcoare! Ce prospețime! Și níci o muscă nu míșca.

În curând cerul se curățí de norí, și în cer lumínă un soare tânăr, proaspăt.

— Bíne c-a venit curată, măi băiete. Acum te poți duce să daí mohor la víteí. A trecut de mult de-amiază.

Heí! Dar ce plăcere să umblí desculț prín bălțuțele și tina călduță de prín curte! A dat mohor la víțeluși, dar a mái întârziat prín bălțuțele calde.

Trase cu urechea. Parcă nu mái vuiau atât de tare pâraiele dín șanțurile de pe uliță. A deschís portița; vezí bíne că nu! Apa a scăzut și în șanțurí.

Când ploua mái puțin și pâraiele astea erau mái míci, de câte orí n-a ínturat cu pícióarele în apa călduță. Poate mái scade apa și acum!...

Până í-a spus lui moșu-său ce fac víteí, până s-a mái ínvártít prín odaie, când și-a aruncat ochíi în uliță văzu copíi desculți, numai în cămășuțe, cu capul gol, bălăcíndu-se în pâraiele dín șanțurí. Íși rídícau cămășuțele până la brâu și umblau veselí prín apa călduță.

Ieși în grabă și el. Știa că moșul său îl lăsa, numai să aibă grijă să nu-și stropească cu apa aceea glodoasă cămașa. Când íeși el la portiță, și de-o parte și de alta a uliței, șanțurile erau înfloríte cu copíi.

Și acum râsul lor umplea ulița.

ADORMIREA MĂRIUȚEI

Sărbătoarea Constantín și Elena cade către sfârșitul lui mái, când primăvara e pe ducă, dar tot mái are încă destule florí și prín grădíní și pe câmp. Prín grădíní íasmínul abía acum

înflorește, trimițând până departe mireasma lui dulce și tare, din delicatesele lui mici potire albe. Bujorii, gherghinele și-au dezvelit în soare florile aprinse, mari și roșii. Garoafele sângerii miresmează ușor straturile și adieri subțiri din parfumul lor pătrund până în suflet. Vioarele albe și roșii, cu rozetele carnoase, delicatese, abia și-au deschis câte-un ochi; ele vor înflori pe îndelete, dar aerul e plin de pe-acum de mirosul lor. Peste toate se ridică și plutește ca o ceață nevăzută mireasma rezedei înflorite de curând, mărunțel și sfios, peste care au dat năvală sute de albine, zăpăcite de-atâta dulceață.

Da, grădinile sunt încă în floare și către sfârșitul lui mai, iar câmpul nu rămâne în urma lor. În iarba înaltă, ce se apropie de coasă, înflorește acum ochiul bouului în fire singurate, sau în tufe, cu petalele desfăcute și albe, cu miezul rotund și galben, cât un bănuș de aur nou — un fel de crizantemă sălbatică ce împodobește, de-acum până la coasă, luncile și fânețele. Se ridică cutezător ciucurul roșu al trifoiului, deși numai culoarea e de capul lui, încolo n-are nici o aromă. Înflorește acum coada șoricelului — o floare în ciorchine albe, cu mireasmă dulce, care aduce aminte de iasmîn. Și se ridică sau se leagănă, în rând cu iarba undulată de vânt, pâlcuiri de sânziene galbene și albe, cu mirosul lor pipărat și amețitor.

După un obicei vechi al satului, în ziua praznicului de Constantin și Elena se ținea examenul de sfârșit de an. Venea vara și cei mai mulți părinți aveau nevoie de copiii lor să-î trimită cu vitele la pășune, sau cu noatenii.

Ca de obicei, și în anul ăsta, cu o zi înainte de examen, dascălul ieși cu școlarii pe câmp să aducă cele mai mari ramuri verzi din pădure, iar ceilalți să adune flori, să împodobească școala. De câte ori plecau din clasă și din curtea școlii, la excursie pe câmp, fiecare școlar și școlăriță își avea tovarășul, același de la întâiul drum.

Acum, în prezia praznicului, când porni dascălul cu toți școlarii la câmp, Anuța Surdului se trezi singură, fără tovarășă.

Se zăpăci că nu ştia ce să facă. Se uita în dreapta, se uita în stânga: toate copilele aveau tovarăşe, nici una nu era singură.

Îşi duse pumnişorii la ochi şi începu a suspina.

— Ce-î, tu Anuţa, ce-î cu tine? o întreabă dascălul.

— Păi, n-am tovarăşă, domnule!

— Da' cine ţi-e tovarăşă? N-va venit la şcoală?

— Nu, domnule. Nu poate!

— Cum? De ce nu poate?

— E Măriuţa Bologoaei, domnule!

— Aşa! Ea este! Sărăcuţa de ea!

Dascălului i se muie glasul: Măriuţa Bologoaei era bolnavă de trei săptămâni.

Luă de mână pe Anuţa Surdului şi o duse la două fete, care erau în rândul din curte al şcolariilor şi se ţineau de mână.

— Anuţa n-are soaţă, le zise el, că tovarăşa ei, Măriuţa, e bolnavă, ştiţi şi voi. Luaţi-o cu voi. Veţi fi trei în rând.

Şcolariii ieşiră cuminti, în rânduri frumoase, în uliţă şi luară drumul spre câmp, să aducă ramuri verzii şi flori să împodobească şcoala pentru examenul de mâine.

În vremea asta, Măriuţa zăcea albă ca o floare vestejită, în pătucul ei de lângă fereastră. Rugase pe mamă-sa să-i pună aşternutul aproape de fereastră, să poată vedea în curte, să poată vedea cerul senin şi, prin văzduh, zborul rânduniciilor. Sub streşina casei lor erau, de mulţi ani, trei cuiburi de rândunici, şi suveicile, cu coadă neagră, înforfecată, mereu ţeseau linii nevăzute prin aer, întorcându-se mereu la cuiburile lor.

De câte ori le vedea întorcându-se şi le auzea cîrîpînd mărunţ pe marginea cuiburilor, pe Măriuţa o gâdila la inimă, şi un zâmbet i se înfiripa în jurul gurii cu buzele arse de febră.

Cât erau de frumoase, de zvelte şi de dulci! Şi cum cîrîpeau de mărunţ! Oare ce gândesc ele când vorbesc aşa cu puîşorii lor de pe marginea cuibului? Le pare bine de ei? Se bucură? Cum să nu se bucure, dacă-î iubesc! Uite, toată ziua aleargă să le aducă de mâncare! Oare ce le dau de mâncare? mamă-sa

î-a spus că musculițe, pe care le prînd dîn zbor. Nu-î mîrare că le pot prînde, dacã zboarã așã de repede!

Cum stã pe spate, cu capul pe pernã, vede prîn geam și în înaltul cerului. Acolo se rotește uneorî un uliu mare, care se mistuie nu se știe unde în vãzduh, și iar se aratã. În pariî dîn gard se lasã uneorî — nu știe, stau într-un picior, orî cum — țãrci sau coțofene cu coada lungã, cu aripiile tivite cu negru, și cãrãie repezit, și se tot închinã. Se ceartã aprîns o vreme, apoi fãlfãie dîn aripi și pleacã într-altã parte.

Mãriuța știe cã țãrcile cautã și cuiburile cu ouã de gãini, și, dacã le aflã, nu mai rãmân în urma lor decãt cojiile.

Fie! Da' pãsarile-s frumoase, pãcat cã nu știu cãnta frumos! Baremî așã cum fluierã mierla galbenã ce se oprește adeseorî în nucul dîn grãdina lor. Adevãrat cã uneorî și mierla se prosteste și miorlãie ca mãțele.

De trei sãptãmãni, toatã primãvara de-afarã nãvãlește, prîn fereastra asta, în sufletul Mãriuței.

Peste zí mamã-sa îi aduce dîn grãdinã flori proaspete. A început cu florile de pãpãdie, care-și revarsã mai întãi aurul în iarba verde; au urmat curãnd ramuri de pãducei înfloriți, apoi potopul de flori de círeș, de vișini, de perî și de merî. Mãriuța voia sã albã mereu în pat, pe perini, lângã capul ei, o floare, o crenguță înfloritã. Le mirosea cu nesaș, iar cãnd nu o vedea mamã-sa și le lípea de obrazii fierbînti. Cãt erau de rãcoroase!

— Mãriuța mamei, nu țî-e foame?

Ea clãtina dîn cap.

— Un strop de lapte!

Același semn.

— Un pãhãruț de apã!

— Apã!

Își muia buzele, înghițea cãt o pãsaricã.

— Lasã paharul aici, pe fereastrã, mamã.

— Ajungî cu mãna la el?

Fãcea semn dîn cap cã ajunge.

Pe mamã-sa o mãnca supãrarea de cãnd se îmbolnãvise

copíla. Era sură la obrazí, ochíí íi căzuseră în orbíte, slăbíse.

— Bagă de seamă că o să te îmbolnăveşti şi tu! zicea bărbat-său.

Ea făcea semn cu mâna că nu-í mai pasă de nímíc, chíar să moară, dacă nu í se mai rídícă dín pat copíla. Nu mai aveau alt copíl.

Nu se ştıa dín ce se îmbolnăvise Măríuţa. Într-o zí se întorsese cu durere mare de cap de la şcoală şi ăsta fusese tot semnul. Copíla căzuse la pat şi nu-l mai părăsí. În sat nu era doctor, oraşul era departe şi baní să plătească o căruţa şi pe doctor, de unde să leíe?

Măríuţa îngھیtea cu sílă puţin lapte şi bea apă. Apă multă: ar fí stat cu buzele şi cu límba tot în pahar.

Copíla părea că-í dusă mereu cu gândul, că se rísípeşte în primăvara de afară. În altă parte a camereí, de unde să nu poată vedea afară, nu putea răbda patul. Mamă-sa încercă în zadar, când vremea afară era urâtă şi rece, să o ducă de la fereastră. Dar puţíne zile fură fríguroase şi întunecoase de trei săptămăni, de când Măríuţa căzu la pat.

Íncă a doua săptămână se rătăcí un cuc în grădína lor şi ea-l întrebă în gând: „Căţí í-a da, pân' s-a măríta?“ Şí pasărea íşi spuse numele cadenţat, în răstímpurí egale, de zece orí. Acum era de opt aní. Aşa că se va măríta când va fí de optsprezece — socotí ea — şi un zămbet lumínos íi ínundă obrazíí palízí şi subţíatí.

Nu vorbí nímănuí de taína ce í-o spuse cucul. Se símţea bine şi líníştítă în sufletul său cu síguranţa asta. Apoi nu símţea níci o durere, níci nu-şí dădea seama că-í bolnavă. Íl părea, de când stătea în pat, că e o... altă copíla.

Nu-í mai Măríuţa de pân-acum. Şí-í părea că se face tot mai uşoară, ca un abur, şi se rísípeşte, se rísípeşte în primăvara de afară.

În cele trei săptămăni venea uneorí tovarăşa eí de bancă, Anuţa, care nu locuía departe, pe aceeaşi ulíţă. O trímítea şi dascălul să vadă ce mai este cu ea, şi dacă-í mai bine să-í arate

ce să mai învețe din carte, să nu rămână în urmă de ceilalți școlari din clasa ei, acum când se apropia, ba era chiar aici, examenul.

Anuța veni de două ori cu carte, în care puse semne, să-î arate Măriuței ce să mai citească.

Dar Măriuța nu înțelese nimic din ce-î spuse tovarășa sa. Se uită ca la un lucru străin, la cartea de citire în care Anuța punea semnele. Ce să facă ea cu cartea aceea?

— Să citești, să știi și tu la examen, o îndemnă Anuța.

La examen? Ce putea fi asta?

A treia oară, tovarășa de bancă nu mai veni cu cartea. I-a adus niște flori de liliac învolt, albe ca spuma.

Bolnava zâmbi și-și întinse amândouă mâinile după rămurelele înflorite, și-și îngropă obrăzuțul, rămas numai cât un pumn de copil mic, în ele. Numai acum băgă de seamă Anuța cât erau de subțiri, de firave, brațele Măriuței. Și-î intra o răceală în tot trupul, și se grăbi acasă.

Cât stătea la bolnavă nu vorbeau nimic împreună. Măriuța părea că nu o cunoaște, ori că nu are să-î spună nimic. Era mereu cufundată în lumea ei cea nouă.

Numai primăvara de afară o trăgea cu putere. Ar fi tot privit, ar fi tot ascultat, pipăindu-și mereu florile proaspete de pe perină și răcorindu-și uneori cu ele obrajii aprinși.

Cu trei zile înainte de examen, bolnava nu mai bău nici picurul de lapte de până atunci. Nu-î mai trebuia decât apă, cu lîngurița, căci din pahar sau lîngură mare nu mai putea sorbi acum.

Părea că nu o mai cunoaște nici pe mamă-sa. Nu mai vorbea. Dar urmărea și acum zborul și asculta întins cîrîpîtul rînduniciilor. Iar într-un rînd, când cocoșul lor cucurîgă din răspuțeri, chiar sub fereastră, ultimul zâmbet trecu pe fața ei...

Cînd se înapoieară școlarii de la cîmp cu ramuri verzi și cu flori sălbatice, Anuța se repezi să-î aducă un mînunchi cu ochiul boulu, garoafe, sânziene și coada șoricelului. I-î pregătise afară de florile pe care le adunase pentru școală.

Curtea era pustie, tînda era goală, pretutîndenea lînişte, nîci o mişcare. Copîla se înfîioră toată şi se strecură cu mare teamă în odaia bolnavei.

Mama Măriuşei stătea la căpătăiul ei cu o lumînîţă de ceară aprînsă în mână. Dar, oare, era mamă-sa? Nu mai semăna! Asta era o femeie uscată şi bătrână.

Îi veni să iasă repede pe uşă, dar ochii îi rămaseră pironiţi pe fruntea Măriuşei. Ce albă era! Şi cum juca deasupra flacăra lumînîţei peste ochii închîşi... Copîla adormise pe veci, şi mamă-sa nu credea.

* * *

A treia zi, pe-o vreme senină şi caldă, o duseră la groapă. Dascălul, deşi se ţinuse examenul, adună pe toţi şcolarii s-o însoţească. Pe copile le învăţase un „vers”, care se cântă la fete tîner.

Mama Măriuşei o împodobí cu cununîţa de mireasă pe cap.

În curte, după ce se ísprăví prohodul, dascălul porní corul şcolăriştelor:

Frunză verde busuîoc
N-avuí în lume noroc!
Busuîoace, nu-nflorí,
Că n-are cîn-te plíví.
Busuîoc, floare frumoasă,
N-are cîn-să te-amíroasă,
Níci la brâu de-ací-n coala
Nu te-a purta cíneva,
Níci la grîndă nu-í mai sta,
La ícoane níci aşa!

Mai departe corul unison al copílelor nu mai putu contînuia cu toate stăruínşele dascălului: ízbucnîră toate în plâns şi după ele începură şi femeile dín curte.

Patru fecíoraşi luară sícriul pe sub care trecuseră două năfrămí lungi, şi porní cu Măriuşa la címitír.

NIȚĂ DE LA COASTA MORII

Hotarul satului e tare deluros, carele urcă și coboară mereu — de departe părand că le poartă niște valuri largi și potolite. Nu sunt înălțimi mari și coborâșuri iuți, se ară destul de ușor, și pământul e negru, roditor destul, dacă-î gunoît tot al treilea an. Coaste mari, cu fruntea-n cer, abia sunt două: Măgura mare și Coasta Morii.

Cea dintâi e pășunea satului, mai potrivită pentru oi și capre, decât pentru vite mari. Iarba e rară, săracă, și la secetă arde toată, încât pășunea se schimbă într-o întindere roșcată, pe care numai tufele rare de spini mai poartă sămânța de verdeață.

Oamenii au noroc cu Coasta Morii în vreme de secetă: aici sunt păduri mari și tăieturi tinere, pe care la strâmtoare mare vitele sătenilor nu le cruță, deși îi globește de-î arde. Ce să faci? Să lase vitele să le moară de foame?

Sub Coasta Morii nu e nici o moară, nu curge nici un râu. Râu și moara sunt la vreo cinci kilometri de-aici. Dar îi spune așa, pentru că pe sub ea duce drumul la moară și aici e și mizuina cu satul vecin, e cel din urmă loc cu nume de pe hotarul lor.

Până sus, la culmea împădurită, ce pare o sprânceană nesfârșită a cerului, coasta e goală, pustie, cu surpături de nisip, cu măsele uriașe de piatră gălbuie, ce iese din pământ și se prăjesc la soare, cu fire rare de ierburi seci și de păiș. Pe-aici urcușul e greu. Dar, din partea dîmpotrivă, pădurile coboară lîn pe întinderi nesfârșite și ajung până la șes, la râul cu moara, înghițind și drumul ce duce la moară.

La poalele urcușului greu, între pruni și meri, se pîtulează casa pădurarului, și câteva acareturi zgulite și sperioase acoperite cu paie vechi, înnegrîte de vreme.

Nu trece car la moară — vara, sanie — iarna, să nu se oprească la poarta pădurarului.

— Uhu! Măi nene Vísarioane, acasă sunteți?

Dacă nu-î acasă pădurarul, e acasă nevasta, orî feciorașul Culîță, orî băiatul Niță. Cîneva e totdeauna acasă, n-o putem

lăsa pustie, lângă un drum umblat.

— Acasă! Acasă! răspunde cineva din curte. Apoi porțița scârțâie.

— Bună dîmíneața!

— Să dea Dumnezeu!

— Ce-í maí nou pe la moară, nene Vísarioane? Au trecut mulți înaintea mea?

— Nu prea mulți. Trei care.

Altă dată maí multe. Altă dată níci un car.

— Dar nu știí, umblă amândouă roțiíle?

— Umblă.

Alteorí, când era apa mícă, nu măcina decât o píatră.

— Da' pe-aící ce maí faceți?

— O ducem și noí!

— Este ghîndă în păduríle de pe Coasta Moríí?

— Este destulă.

— Se vor prási iar turme de porcí sălbaticí și va fí vaí de cucuruzele noastre.

— Poate nu va fí vaí! Maí sunt pușcași pe lumea asta. Da' prín sat ce-í maí nou?

— Maí nímic!

Orí vorbea pădurarul, orí nevastă-sa, orí fecíorul, băiatul Níță se strecura de pe unde era, se oprea la spatele vorbítorului și asculta cu încordare.

Cunoștea pe cei maí mulți sătení, care treceau pe sub Coasta Moríí cu carele. Asculta și se amesteca mereu în vorbă, maí ales când răspunsuríle la întrebăríle drumețului le dădea mamă-sa, orí frate-său. Dar, uneorí, și când vorbea tatăl său cu omul de lângă car:

— De íerí nu maí umblă o roată. Apa pe írugă a scăzut.

Sau:

— Acum umblă amândouă, de când a dat ploaía.

— Maí sunt la moară oamení și díntr-alte sate.

Așa, și cu alte știrí, se amesteca mereu în vorba celor marí.

De la o vreme, zíceau drumețului:

— Întrebă-l mai bine pe Niță, că el știe mai bine ca noi.

— De unde să știe mai bine un copil ca el? întreba vreun drumeț, care încă nu cunoștea taina băiatului.

— Știe, dă-l în foc, că aproape nu-î zî să nu meargă cu un car până la moară și să se întorcă spre seară cu altul.

— Auzi comedie! Și dumneavoastră îl lăsați să se țină mînz după cară?

— Nu-l lăsăm, dar nu-l putem ține legat de piciorul patului.

— Și nu vă e frică să nu pățească ceva? Apa-î primejdioasă, nu te poți juca cu ea.

— Înnoată ca o rață, arză-l focul, să tot vrea cineva să-l înece, și nu ar putea.

Niță aude și î se lărgește gura mare într-un surâs. Peste neplăcerile ce le avea cu părinții pentru moară, trecuse el de mult. Începuse să scape la moară de când a fost de opt ani, și acum era de doisprezece.

Supărarea cea mare a părinților era că nu-și puteau pune nădejdea în el, când îl trimiteau cu vitele. Se făcea nevăzut, când îl credea mai cuminte și mai liniștit cu slujba sa. Noroc că vitele nu intrau în loc oprît, căci nu era decât pădurea. Iar din pădure pădurarul nu-și putea globi vitele sale.

Atâta lucru știa și Niță, și așa avea curaj să scape de acasă cu vreun car care mergea la moară. Nu-î păsa că n-are traistă cu demîncare după grumajî, morarul îi dădea totdeauna să mîncance. Îngrijorat era numai să poată veni mai devreme, până nu se înoptează, să-și caute vitele prin pădure. De câteva ori s-a înapoiat fără ele și a mâncat niște bătaî, să-î plîngă și mîțele de mîlă. De-atunci nu se mai întorcea seara fără vite și, dacă nu era car de la ei din sat să se întorcă după-amiază, Niță pleca pe jos, și ajungea mai iute ca și cu carul cu boi.

Pusese el pe Joiana, vaca cea mai neastîmpărată dintre vitele lor, un clopot cu limba ascuțită, care se auzea din marî depărtări, și totdeauna afla vitele duse departe prin pădure. Le afla totdeauna în tăieturile cele mai tînere, unde creștea iarba mare și grasă, trifoi și lucernă sălbatică și lujerii cei mai fragezi.

Când intra în curte cu vítele sătule tobă, aí caseí ştıau unde s-au săturat, dar lí s-a urât să-l maí tot înfrunte pe Niţă: ştıau că şí așa era în zadar.

De trei-patru aní îl trăgea aţa la moară. Ar fí putut merge şí pe jos, căcí ştıa prín zăvoíul dín lunca moríí potecí pe care ajungea maí curând decât cu carul. Dar era una dín maríle plăcerí ale víeţíí luí să meargă cocoţat pe sacíí plíní — încolo cu grăunţe, încoace cu făínă călduţă încă.

Drumeţul se trezea numaí cu Niţă că íese díntr-un tufíş de răchíte. Cunoştea pe nume pe ceí maí mulţí.

— Bade Dumítre, mă laşí în car?

— Te las, da' unde te ducí?

— La moară.

— Aveţí şí voi măcíníş?

— Nu avem.

— Păí, cum? Ce să fací la moară?

— Nu fac nímíc, numaí mă uít.

— La ce te uítí?

— N-am la ce? Cum se-nvârt roţíle, cum se-nvârt píetrelle, cum curge făína.

— Hm! D-apoí ceí de-acasă te lasă?

— Mă lasă.

— N-aí nící o treabă?

— N-am. Sunt cu vítele.

— Păí, ele nu trăbăsc păzíte?

— N-au unde merge, numaí în pădure.

Aşa se întâmpla de câte orí era un căráuş nou, care nu-í cunoştea felul. Ceí care îl luaseră o dată cu carul, nu-l maí întrebau nímíc, cí-l lăsau să se urce pe sací.

Ce drum neted şí moale era prín zăvoíul dín lunca moríí! Nícíodată nu se făcea tînă. Dedesubt era un strat de nísíp de pe vremea când a curs odată aici râul moríí. Nu se auzeau roţíle, nící paşíí vítelor, chíar când carul era tras de cai potcovíţí.

Luí Niţă í se părea că pluteşte, íar dacă închídea ochíí íí

părea că stă pe loc. Míreamsa grăunțelor uscate pătrundea prin sací, iar la întoarcere mírosul făiniií proaspete de grâu și de porumb îl amețea.

Íl plăcea să se întindă cât era de lung pe un sac plín, cu fața în sus, cu brațele încrucíșate căpătâi. Dar nu rămânea mult așa. Șezând în carul încărcat cu sací, vedea pe deasupra zăvoíului, îmbâcsít de tufe de răchítă și de sălcíi. Aící se símțea maí stăpân decât în pădurea cea mare de pe Coasta Moríi.

Dínspre râu veneau adierí răcoroase, tot maí umede, cu cât se apropíau. Deodată urechea lui príndea o larmă ușoară, depărtată, maí mult un zvon, și Níță tresărea de bucuríe și de plăcere: cunoștea căderea depărtată a râului prin íazul care-l tăia, de la un țarm la altul, ca o spínare neagră de balaur.

Asculța cu încordare, și de multe orí nu auzea ce-l întrebă omul de pe lângă víte.

— Ce-í cu tíne, măi Níță? Parcă aí amuțit.

— La ce te gândești, măi băiete, de nu maí spuí o vorbă?

— Aí voștrí când au maí dus pe urmă la moară?

— Maí prins-a tatăl-tău víte în tăieturí, în vremea dín urmă?

— Sunt în anul ăsta alune pe Coasta Moríi?

Uníi, când vedeau că nu răspunde, înălțau dín umerí și se mírau de cíudățenia băiatului. Íl vedeau cu fața cam schímbată, cu línii de seríozítate grea, ce nu se potrívea pe obrajíi unui copíl, și se mírau în sínea lor.

Alții nu-l lăsau până nu răspundea.

— Pare că ascultí ceva, măi Níță. Ce tot ascultí?

— Dumneata nu-l auzí?

— Nu! Ce să aud?

— Cum sună íazul.

— Ce spuí? Iazul? D-apoi e încă departe. Tu-l auzí de-aící? Băiatul înclína dín cap.

Omul íși încorda auzul, dar nu príndea níci un zgomot. Era de fíecare dată o mare încântare pentru Níță să príndă de departe murmurul íazului, să-l urmărească, cocoțat pe sací, cum crește în mersul nezdruncínat, lín, al carului pe drumul

pielos. Când mergea sau venea pe jos, nu se putea încânta așa de tare de cântecul íazului, nu-l putea urmări așa de bine.

Și cum se întărea cântecul acela pe măsura apropiării de íaz, până când se pierdea deodată în larma răsunătoare, seacă, totuși, și țipătoare, ca la despîcarea cu securea a blanelor uscate de stejar, a căderii râului spîntecat de împletitura íazului!

Atunci, într-o clipă, Niță sărea din car și alerga la íaz, la marginea râului, deasupra morii.

Omul care-l vedea mai întâi rupând-o la fugă se speria, nu știa ce l-a apucat, oprea carul în drum și se lua fuga după el.

— Ce-í, măi Niță, ce te-a apucat? întreba omul cu sufletul la gură de atâta alergare.

În larma íazului trebuia să-í strige mai de multe ori vorbele, până-í răspundea băiatul.

— Ascult cum vâjâie și răsună!

— Apa?

Niță făcea semn din cap.

— Mí-era frică să nu faci vreo prostie.

În al doilea rând, când îl aducea pe băiatul pădurarului de sub Coasta Morii, nu mai alerga după el, cum nu-í mai aveau grijă nici ceilalți rumâni care îl aduceau la moară și-í cunoșteau năravul.

De câte ori venea la moară, Niță se oprea mai întâi lângă íaz. Vuietul șuvoaielor de apă ce năvăleau prîntre coastele negre ale íazului, ca niște șerpî groși, sclîpîtori de gheață, se prăbușeau de la o înălțime de peste doi metri și se sfărâmau în valuri ce fierbeau cu furie în spuma albă, clocotitoare, împrăștiînd puzderii de stropi în aer. Vuietul acesta neîntrerupt parcă îl ridica pe Niță de la pământ și-l ținea atârnat în văzduh. Atârnat de ce? De nimic!

Nu avea ochi să vadă tot, nu avea urechi să audă tot. Ar fi rămas cu ceaurile să vadă și să asculte mereu, dar știa că-l mai așteaptă și altele. Și când venea într-o altă zi, minunile de la íaz începeau din nou, ca și celelalte.

Al doilea popas al lui era la írugă, unde erau stavilele ce

opreau și dădeau drumul apeii bătute de iaz, la roțile morii. Îi plăcea apa oțelită parcă de alunecușul căderii și de strânsoarea între pereții de blane groase. Părea un balaur încordat, o vîetate sură și grea, pornită la atac. Puterea apeii, a curentului din irugă, sporea pe fiecare metru de apropiere de roți. Înainte de a se repezi în ele, mușcă într-altă stavilă și se aruncă sub roți sfâșiat în două, cu două capete cu coama spumoasă, să și le spargă în lopețile ce le așteptau ascunse în apă, în valuri de spumă, în nurași de negură și în stropi grei care improșcau până departe.

Nița, de când a venit întâia oară la moară cu tatăl său, înlemnii la priveliștea asta, și de-atunci o vede mereu, o urmărește pe-ndelete, și mereu rămâne înfipt pe podețul din fața celor două roți mari și negre, de pe care, când ajung deasupra și cad razele soarelui acolo, ciuruie și raguri nesfârșite de pietre scumpe.

Oamenii vin și trec peste podeț, umblând după treburile măcinșului, și care nu-l cunosc, care îl văd acolo întâia oară se uită la el întrebător, și unii chiar îngrijorați.

— Oare de ce sgăură atâta vreme aici copilul ăsta?

— Știu eu? Pare cam amețit.

— Numai să nu amețească de tot, Doamne ferește, să cadă în apă.

Trece altul, care-î cunoaște nărvul:

— N-aveți nici o grijă! ăsta-î copilul pădurarului de la Coasta Morii. Așa e felul lui.

— E cu tatăl său aici?

— Nu. Vine cu câte un car, cum nîmerește.

— Și de ce vine?

— Iată, se uită și el, vrea să cunoască, pare-se, ce-î pe la o moară.

— Poate o fi cam luat de pe drojdii.

— Nu pare. E un băiat cumînte.

Oamenii vorbesc, trec pe lângă el, dar Nița nu-î vede, nu-î aude. Cum să-î vadă și să-î audă când înaintea lui cele două

capete spumoase ale írugíí se sfarmă mereu în valuri de spumă, în lopețile negre ale roților, și stropíí se rídícă mereu în nouași subțírí, și píetrele scumpe cíuruíe mereu dín înălțímea roților? Și unde maí puí larma, fíerberea aceea nesfârșítă ce se aude dín curentul sfărâmat, pulverízat, care a țâșnít dín írugă cu două capete pletoase?

Să tot vezí și să tot ascultí!

Uneorí, când rămâne prea mult aici, pe podețul dínaíntea roților, parcă í-ar vení o slábícíune la ínímă, se prínde de margíne, de peretele podețului. Íí trece ínsă în grabă.

De altfel rar rămâne prea mult acolo. De cele maí multe orí se trezește cu o mână príetenoasă pe umăr.

— Aí maí venít pe la noí, Nítă?

Vocea asta moale o cunoaște bine și o aude ușor. E bádíța Níchífor, morarul.

— Maí, bade Níchífor! Azí aí apă maí multă, nu-í așa?

— Așa este!

— Se vede că a plouat la munte. E și cam tulbure apa.

— A plouat, vezí bine. Acum víno în moară, staí de mult aici?

Dín vorbele oamenílor dín moară despre copílul care a ínțepenít ínaíntea roților, badea Níchífor află devreme de sosírea lui Nítă. Dar íl lasă în voía lui, ștía că până nu vede ce-í pe-afară nu-l poate țínea în moară. Când íntârzía ínsă prea mult, íeșea să-l caute. Ștía că Nítă maí are íncă destulă treabă în moară.

Copílului pădurarului de la Coasta Moríí íí plăceau, cât ce íntre în clădírea moríí, două lucrurí: míreasma fáíníí proaspete și colbul alb ce era așezat pe toate lucruríle dín moară. Íl trăgea ínlăuntru și-l gádíla oarecum la ínímă huruítul acela potolít, ce se auzea íncă de afară, íar în moară íí umplea auzul.

Era ca pe alt tărâm, de unde n-ar maí fí voít să se íntoarcă acasă.

De când tot venea la moară a observat mereu și a urmărít toată rânduía la măcínatului. Morarul Níchífor, când a văzut

că Nîţă vrea să ştie tot, l-a luat de mână şi l-a dus pretutîndena prin moară, arătându-í toate taínele moríí, ca unuí om mare, mînunându-se de príceperea copílului.

— Măi Nîţă, tu morar aí să te faci, íi zícea de multe orí. Să-í spuí luí tat-tău să mí te dea ucenic.

Copílul zâmbea parcă şi cu urechíle.

— Nu mă lasă! zícea supărat.

— De ce să nu te lase?

— Zíce că trăbă să păzesc vítele.

— D-apoi, nu-í vorbă, că le şi păzeşti tu, zâmbea morarul, ştiínd cum scapă el de-acasă.

În scurtă vreme cunoştea, după ce-í arătă morarul de câteva orí, când era făina prea mare sau prea mărunţă, pípăind-o, când luneca pe urdínşul lucíu, caldă şi mírosoare.

— Bădíţă Níchífore, la roata asta víne făina prea mare!

— Bădíţă Níchífore, cea de grâu víne prea mărunţă.

Morarul se rídica de pe un sac, unde şedea colbăínd dín pípă, cerceta şi vedea că Nîţă are dreptate.

— Íţi spun eu că tu morar o să te faci.

Copílul zâmbea iar. Ce lucru mînunat ar fí să ajungă morar, să poată vedea în toată zíua íazul, íruga, roşíle cele marí şi negre, vâjâítul hurducat al píetrelor de moară ce se ínvârteau ameşítor sus, în podul moríí, sub coşuríle plíne de grăunţe, să audă mereu larma asta díntr-o lume nouă!

În anul al doílea, de când venea pe la moară, ínr-o vreme secetoasă când nu umbla decăt o roată, Nîţă íi zíse morarului:

— Bade Níchífore, în râu este íncă apă destulă, dar curge prea multă prin íaz, fără níci un folos.

— Curge, dar ce să-í faci?

— Să astupí maí bíne íazul, să se abată maí multă apă la írugă.

— Să-l astup, ca după ce va vení un potop să se proptească râul cu putere în íaz şi să mí-l ducă cu totul.

— Da' să nu-l astupí, numái cât e secetă.

— Adícă ce fac azí să stríc mâíne. Dar cíne poate dovedi

atâta și atâta cheltuială?

— Să nu strică. Să puie înaintea iazului niște stăvilare ca la iringă. Când e apa mică, lași stăvilarele de dinaștea iazului până pe fundul râului; când crește apa le ridici și nu-ți mai duce râul nici un iaz. Stăvilarele trăbăsc numaí o dată făcute și rămân acolo ca și la iringă.

Morarul îl privi mirat, trase un fum adânc din pipă și zise:

— Măi-măi! Se vede că tu ești cuminștenia pământului. Așa ceva, cum spuie tu, mai că s-ar putea face.

— Se poate, vorbi vesel copilul, de ce să nu se poată? La iringă de ce se poate?

Altă dată, după ce rămase mult prin podul morii și se tot uita la vârtejul pietrelor, după ce ieși afară și, uitându-se la roți, văzu că nici jumătatea apeí din iringă nu fugea sub roți, și cealaltă năvălea pe jilípul gol, se apropie de morar și zise:

— Bade Níchifore, nu crezi dumneata că s-ar mai putea pune două pietre la moară? Mai mult de jumătate din apă curge fără folos, pe jilípul gol. Ce zici dumneata? Să macini cu patru pietre?

— Da' la la patru pietre le trăbă patru roți, măi Niță. Unde să le puie?

— S-ar putea și cu două roți. Să mai fie un pod și deasupra celor două roți, să se mai pună două în podul deasupra, sub coșurile lor, iar pietrele de sus să fie legate oarecum de cele de jos, să le învârtă acestea.

Morarul râse.

— Măi Niță, mi se pare că tu tot n-o să te faci morar, cí poate un inginer. Știi carte?

Copilul clătina din cap. Se născuse și crescuse în casa de sub Coasta Morii, și satul era la opt kilometri. Cum să umble la școală?

— Dacă nu știi carte e rău, că fără școală nu te poți face inginer.

Niță nu știa ce-i un inginer și nu-i păru rău, el voia doar să se facă morar.

Bădicul Níchífor îl îndrăgise pe băiat și-í arătă toate suruburile moríí. Íí dădea să mănânce de amiază și-í spunea pe ce vreme să pornească spre casă, când nu pleca níci un car de la eí, iar când era vreunul íí spunea dín vreme.

De înotat l-a învățat un fecíoraș al morarului, care umbla prín apă ca peștele. Níță a învățat repede toate felurile de înotare, pe care le ștía acesta, și se lua la întrecere cu el. Nu se temea să se scalde níci sub íaz unde fierbe apa, níci la gura jílipurílor, când apa năvălea în spume de sub roți și făcea la coada moríí valurí marí.

* * *

Odată, când pădurarul Vísaríon vení la moară cu Níță, morarul îl luă pe pădurar la o parte și-í zise:

— Păcat că nu daí copilul ăsta la școală!

— Cum să-l maí dau, că a trecut peste aníí școlíí? Cum să maí învețe cal bătrân? Apói satul e prea departe de noí.

— Níci nu zíc să-l daí în sat la școală.

— Dar unde?

— La oraș!

— Fugí de-aicí, bade Níchífor! Acolo nu l-ar maí prímí în níci o școală. Apói cíne are baní pentru asta? Ímí pare și mie rău că n-a învățat carte, dar ce să-í fac? Unde să fí învățat?

— Ascultă-mă pe míne, Vísaríoane, și dă copilul la școală la oraș. Íntr-un an face toate clasele prímare, adícă ce se învață patru aní în școala satului. E deștept — lucru mare.

— N-am baní, bade Níchífore!

— Vorba ta dín urmă?

— D-apói cum?...

Dar până la urmă pădurarul, cu chíu, cu vaí, vânzând ce-a putut, l-a dus pe Níță la școală, la oraș.

După aní greí de luptă cu sārăcía, dar plín mereu de curaj și de voíe bună, Níță, fíul pădurarului de la Coasta Moríí, ajunsese un íngíner vestít. Norocul lui a fost că și pe lângă orașul în care a învățat trecea un râu, încă maí mare decăt cel de la eí, și aici, la marginea orașului, era o moară și încă cu patru píetre,

și peste râul de aici încăleca un iaz ca o spîinare de balaur uriaș, netedă, lucînd în soare, căci era de beton. Și de cîte ori se simțea ostenit, sau prea necăjit, venea să se rîsîpească, și cu el deodată, se rîsîpeau necazurile lui, în frumusețile sorbite încă dîn copilărie cu atîta patîmă.

Și nu ajunsese numai îngîiner vestit, nu-î lucra numai mîntea, ci și inîma, rîmînînd îndrăgostit de tot ce era frumos, rîmînînd tînăr pînă la bătrînețe.

ÎNTRE STEJARI

La margînea pădurîi era o poiană rotundă, care se rezema cu spatele pe întunerîcul stejarilor bătrîni, cu ramurî groase, strîmbe și încălcîte, iar cu laturea de cître luncî cu un brîu de stejăriș mai tînăr, ca un semîcerc de verdeață lumînoasă. În mîjlocul poienîi străjuia sînguratîc un stejar scorburos, cu trunchiul gros, cu scoarța aspră și crăpată ca niște solzî de pește strîvechî cu multe ramurî uscate, negre, dar cu coroana încă verde, largă și puternică.

În poiană nu creșteau buruîeni și iarbă aspră de pădure, ci iarba fragedă a luncîlor dîn apropiere, semn că semîcercul de stejăriș tînăr, ce strîngea poiana ca-ntr-un braț, nu se prășise de mult și că lunca se înfunda mai înaînte adînc în pădure.

Numele „Între stejari” nu prîvea poiana, ci pîlcul întîns de la margînea pădurîi, în care nu creștea nîcî un alt neam de copac, ci numai stejari bătrîni, dar vîguroși încă, și care erau la dîstanțe marî unul de altul, încînt vedeai prîntre ei pînă departe. La umbra lor nu creșteau tufîșurî, ci numai îerburî înalte și aspre în margînea cîrora te puteai tăia ușor la degete. Aveau niște ferăstraie fîne, cu dînșîi măruntî, ce nu se puteau vedea decît tare de aproape.

Nîcî într-un alt loc dîn pădure nu mai creșteau, pe o întîndere mai mare, un sîngur fel de arborî, ci amestecați: fagî, stejari,

arşari, jugaştri, mai rar chiar şi tei şi mestecenii.

Aşa că, la partea asta de pădure, îi zicea „Între stejari” şi chiar poiana purta acest nume.

Aici era împărăţia graurilor. Stejarii cei bătrâni erau plini de scorburi, de găuri scobite de ciocănitori, şi aici îşi făceau graurii cuibul. An de an ouau, cloceau şi scoteau puii sute şi poate mii de grauri.

Până nu începea ouatul, stolurile lor întunecau pe câteva clipe soarele, aşa zburau de deşi şi de învăluiri peste lunci, peste dealurile învecinate, ca apoi, vâjâind, să se lase ca un nor pe crengile stufoase ale stejarelor celor bătrâni. Mai târziu, zburau tot mai rar în pâlcuri. Apoi se mai arătau în văzduh doar grauri singuratici.

Când ieşeau puii golaşi şi îşi înşirau ciocurile tivite cu zăbale galbene, pe marginea cuiburilor, în poiană, între stejari începea o forfoteală mare. Se ţeseau mereu prin aer părinţii grijulii şi harnici şi le aduceau în cioc hrana aşteptată.

Băiatul pădurarului, Vasilică, pe vremea asta venea mereu cu vitele în poiană şi urmărea, cu încordare, la care găuri din stejari, şi la câte, zburau graurii cei mari cu demânare. Vitele aveau păşune bună aici, aşa că el putea să nu le mai aibă grijă, şi să numere cuiburile graurilor. Dar numărul nu era uşor. Cuiburile erau multe în acelaşi stejar şi câte trei-patru, şi până trecea de la un copac la altul şi aştepta să vină păşările sure cu mâncare în cioc, uita adeseori până la ce număr a ajuns. Aşa că trebuia să înceapă din nou, căci voia să nu greşească nici cu unul, când îl va întreba fratele lui cel mare, Dumitru, câte cuiburi cu puii sunt.

Avea treabă Vasilică, nu glumă! Uneori se uita pierdut la ciocurile tivite cu galben ce se înşirau pe marginea găurilor din stejar, se uita întins până ce veneau părinţii de câteva ori cu mâncarea, şi zâmbea cu toată faţa când îi vedea cum cască cu toţii ciocurile. Când se trezea, nu mai ştia unde a rămas cu numărătoarea.

Din când în când, trebuia să iasă dintre stejari să vadă dacă

mai sunt vitele în poiană, orí au ieşit în luncí. Şí iar úta numărătoarea şí iar începea de la cap, cu stejarul dín mijlocul poieníí în care erau cíncí cuíburí cu puí golaşí.

I-ar fí plăcut să vadă şí puí mai măríşorí! Şí se míra cum sunt toţi de aceeaşí vârstă, toţi golaşí încă.

De la o vreme, când văzu că greşeşte mereu, îşí rupse dín caíetul luí o foaie, îşí puse în buzunar un capăt de creíon rămas dín íarnă, de la şcoală, şí, de câte orí trecea de la un stejar la altul, făcea însemnare pe foaía de hârtie. Dar acum se íví altă greutate: numerele erau aşa de multe unul sub altul, coloane lungí cât foaía de caíet, încât la adunare íí ieşea tot alt rezultat. Când a adunat el la şcoală coloane aşa de lungí de numere? Nícíodată! Şí nu numai el, dar nící şcolarií mai marí n-au adunat. Învăţătorul nu le dădea aşa adunări marí.

Vasílică văzu că nu íese bine nící cu însemnările. Şí, dacă ar fí fost la adunările de azí, díferenţa de numai câteva cífre faţă de cele de íerí, încă treacă-meargă. Dar erau deosebírí de zecí de cuíburí. Chíar în adunarea coloanelor de fíecare zí íí ieşeau sume deosebíte.

Frate-său Dumítru încă nu l-a întreat câte cuíburí de graur a aflat. Încă nící nu ştia că au ieşit puíí. Dar îl va întreba nu peste mult. Şí de ce-í va răspunde, şí cum íí va răspunde atârna un lucru de mare însemnătate.

De mult tot voía Vasílică să-l ducă într-o seară şí pe el, frate-său Dumítru, când mergea cu puşca la margínea păduríí, să pândească la íepurí, să vadă şí el cum ímpuşcă un íepure. Dumítru l-a tot amânat şí, pe urmă, când a văzut că nu poate scăpa de el, í-a zís:

— Te duc dacă-mí spuí câte cuíburí de graur sunt între stejari. Dar să ştii că pe urmă le număr şí eu... Dacă nu veí íí greşit, te duc.

Şí acum asta era nelíníştea şí zdroaba luí Vasílică: să afle toate cuíburíle cu puí şí să nu greşească la numărătoare. De ce ţinea Dumítru aşa de mult să ştie câte cuíburí sunt şí în care

stejarî? Vasílică nu ştia. Poate ca să-l pună pe el la probă, poate că ştia înaintea că vă greşî, şî anume-í cerea, ca să nu-ducă cu el la pândă la iepurî.

Aşa trecură zilele şî puîşorîi creşteau. Vasílică umpluse şî rupsesse multe foí rămase nescrise în caietul lui; de câte orí făcea o adunare pe o foaie, ce nu se potrivea cu cea de íerî, cum aceea nu se potrivea cu cea de alaltáerî.

Le rupea, nu cumva să-í cadă însemnările în mâna lui Dumítu, să vadă ce adunări ştie face! Ce ar mai râde de el şî l-ar mai batjocorî! Las', că-í ştie el felul lui frate-său!

De ceea ce se temea Vasílică, se întâmplă într-o zí. Dumítu îl întrebă:

— Mái Vasílică, n-au íeşít încă puí de graur?

— Au íeşít!

— De ce nu mí-ai spus?

— Sunt încă mící, golaşî şî cu zăbale.

— Aí numărat tu cuíburíle?

Copílul stătu o clípă la îndoială.

— Încă nu, bădişă.

— Vezí şî le numără. Ştii ce înţeles avem. Să nu greşeşti. Şî încă ceva: să bagí de seamă să nu ne trezím fără puí în cuíburí. Cât ce le cresc penele, zboară. De când aí văzut în cuíburí puí?

— Va fí o săptămână.

Atunci grăbeşte-te cu număratul, că peste o săptămână vîn şî eu să număr cuíburíle.

Vasílică începu íarăşî să numere în cap, fără însemnări. Parcă tot nu greşea aşa de tare ca şî cu adunările dín caiet. Vreme de-o săptămână le mai numără în fíecare zí. Vezí bine, tot alte sume îi íeşeau, căcí stejarîi cu cuíburí erau mulţi, íar cuíburíle şî mai multe.

În zíua când se trezí cu Dumítu în poiană, le mai numărased de două orí şî-í íeşí tot alt număr. Pe care dín două să l-í spună fratelui său?

Dumítru păru că și-a uitat de înțeleșul lor. Porní sîngur prîntre stejari, se oprea lângă unul, se oprea lângă altul, se uita la găuríle negre, vedea capetele puílor, iar mergea, iar se oprea. „Le numără!“ își zise Vasílică și îngheță de frícă. El rămase în poiană și de acolo îl urmărea pe fratele său. De frícă își uită și cele două sume ce-í ieșíră la numărătoarea de azí. Ce-í va spune?

Dumítru se întoarse.

— Măine, cel mult poímăine, vor zbura puíi, măi Vasílică. Trebuía să-mí spuí măi devreme când au ieșít. Acum să vedem cât sunt de marí. Văd că în stejarul de aici, dín mîjlocul poieníi, sunt cínci cuíburí, și nu-s prea sus. Haída să te rídíc să-ți bagí mîna în gaură să scoți unul, să vedem cum stă cu penele.

Vasílică rămase lemn.

— Ce? Țí-e frícă? Doar te rídíc eu, și pe urmă puí pícíorul pe umeríi meí, cu o mînă te ții de creanga ceea care-í chíar lângă un cuíb, cu cealaltă scoți un puí. Tu aí mînă mică și íncape ușor.

Dar copílul nu se mîșcă.

— Nu vrei? Nu credeam că ești așa de frícos.

— Nu mí-e frícă, bădítă.

— D-apoi ce?

— Mí-e frícă să nu-l sugrum când îl voi prînde cu mîna și-l voi trage dín gaură.

— Ș-apoi ce?

Vasílică nu măi zise nímic. El văzuse de câte orí ce tărăboí fac grauríi când se apropía vreo țarcă sau vreo cíoară de un cuíb. Și el le-a zburătăcít de câteva orí. Cum să se atíngă de un puí?

Dumítru îl príví cíudat. Ce era cu Vasílică?

— Spune-mí dar câte cuíburí aí numărat, și mă voi urca eu în stejar.

Copílul se zăpăcí și spuse, pe răpușie, vreo trei numere, cum í-au venít în mínte.

— Nu știí?

— Nu știu, de bună seamă. La numărătoare mi-au ieșit tot alte numere.

— Sunt șaiszeci și șapte de cuiburí, aruncă Dumítru vorba. Nu le numărase, dar înțelegea că Vasílică va lua de bună socoteala lui.

Copílu! puse capul în piept și nu mai zise nimic.

— Așa că înțelegerea noastră nu mai rămâne în picioare. Și eu chiar în seara asta ies cu pușca.

— Și nu mă duci?

— Cum să te duc, dacă n-ai numărat cuiburíle?

— Du-mă, zău, bádítă!

Dumítru tăcu o vreme, pârând că se gândește.

— Știi ce, măi Vasílică? Te íau deseară cu míne, dacă ímí scoți un puí dín cuibul ce îți-am arătat. Íatá, facem o nouă ínvoíalá!

Dar copílu! nu voí. Vor vení graurí! când va stríga puíul și-l vor vedea cu mâna în cui! Nu! Nu se poate! Mái bíne nu se duce cu Dumítru deseară, să-l vadă cum ímpușcă íepurele. Ș-apoí nu putea să-l príndă rău, de grumájí, când să-l scoată dín cuib și să-l sugrume? Nu! Mănânce-și Dumítru íepurele!

Fecíorul, când văzu că n-are ce face cu el, se cățără în stejarul bătrân, se prínse cu o mână de creanga ce-í arătase lui Vasílică, își vârî destul de greu mâna în scorbură și scoase un puí. I-l arătă și lui Vasílică: avea pene marí, era gata de zburat.

Dumítru slobozí puíul în scorbură și se pregătea de coborât, când sosíra graurí! alarmați de țípetele puíșorului.

Vasílică, cu sufletul la gură până atunci, scoase un suspín de ușurare. Puíul nu pățise nimic.

— Poate te-ai temut să nu te mănânce graurí! ceí marí, măi copíle?

Seara aceea Dumítru nu avu vreme să íasă cu pușca. Avu ceva de lucru. Dar în dímíneața următoare, díș-de-dímíneață, se repezí între stejari, în mână cu un míc toporaș și cu o traístă după cap, și începu să se cațere în stejari! cu cuiburí, cíoplea íntrarea găurí! unde nu-í íntra mâna, nu știu ce făcea cu puí!,

ce-í băga mereu în traístă, și în vreme de un ceas avu traísta pe jumătate; și se oprí dín lucrul lui.

Gauríí făceau mare tărăboí, zburau în jurul cuíburilor ca ameuții și erau tot mai mulți.

Când vení mai târzíu cu vítele, Vasílică văzu zborul neogoít pe la multe cuíburí, auzí círipíturí în scorburí, puíí íeșeau pe margínea gaurílor și se lăsau în jos în zbor nehotărât. Văzu și urme de tăieturí pe la margínea scorburílor.

Ceva se-ntâmplase pe le cuíburí, de bună seamă! Dar ce? Nu putea ști. Dar ceva cu prímejdíe pentru gaurí. Uíte-í cât sunt de nelíníștiți! Toată zíua a fost supărat. Ce să fie? Țărcí orí cíoare nu se vedeau. O vulpe nu se putea urca așa de sus. Dar chíar dacă s-ar fí urcat, nu í-ar fí íntrat capul pe gaură. Poate să fí tras puíí cu laba? La multe cuíburí știute de el cu puí, acum nu se mai arăta níci unul...

Seara, mamă-sa puse pe masă o cratíța mare, plínă cu tocănița de puí, și o mămăligă cât o rotílă de plug. Avură și doí cosași în zíua aceea. Dumítru se uíta cu coada ochíului la Vasílică. Mírosul tocăniței umplu odaía. Copílului í plăcea lucru mare tocănița de puí cu mămăliguța caldă.

Începură să mănânce.

— Măi, oamení buní, am tot auzít că tocana de gaurí e mínunată, dar până acum n-am mâncat, zíse unul díntre cosași.

— Ba eu am mai mâncat, vorbí celălalt.

— Noí, de când a crescut Dumítru, mâncăm în tot anul o dată pe vremea asta.

Vasílică mânca, asculta, dar nu înțelese până nu vorbí tatăl său de Dumítru. Atuncí mâna în care țínea furculíța, cu un gogoloș de mămăligă cu care înmuíase în cratíța, í ínșepení între masă și gură, îngălbení și-í vení să verse. Mamă-sa îl luă repede de la masă și-l scoase în tíndă.

— Vezí ce pățești dacă mănâncí prea lacom? Haí și bea un pahar de apă!

Dar copílul se lăsă pe víne și nu voí să mai scoată níci o vorbă. Cât ce-l părăsí mamă-sa, íeși în curte, dín curte în

grădínă, șezu pe-o piatră sub nucul cel mare și ízbucní într-un plâns cu sughíturí.

Târzíu îl află Dumítru, care-l căuta peste tot locul.

— Las', Vasílică! Tot o să te duc eu să vezí cum ímpușc íepurele.

Copílu se smucí mâníos dín mâna luí.

— Nu! Nu maí víu cu dumneata. Adică de-aceea voíaí dumneata să vezí cât sunt de marí puíí!

Șí íncepu să plângă cu hohote.

— Tací, maí prostule! Tu nu ștíaí că grauríí sunt buní de mâncare? Ce te míorlăí? Parcă tocană de puí de găínă nu mănâncí?

— Da' nu-s puí de graur! Of! Săracíí de eí!

Șí íar se puse pe plâns.

Nící mamă-sa nu l-a putut ímpăca! Șí toată noaptea a suspínat prín somn.

NEPOATA LUI MOȘ MITRUȚ

E în toíul seceríșuluí. Satul țíuie a pustíu, ulíțele goale așteaptă zadarníc: nící copííí nu maí íes să se joace în praful lor, răscolíndu-l și píerzându-se în nourașíí ce se rídícă deșí, greí, ínecăcíoșí, lumínațí de soare. Afară e un zăduf arzător, și toată suflarea câtă a maí rămas în sat, s-a tras la umbră. E către amíază și soarele e ca o bobotaie de argínt. Câíníí și-au căutat umbră de dímineață și nu s-ar míșca de acolo, chíar dacă ar trece o laie de corturarí pe ulíțe. Găíníle plouate, ca vaí de capul lor, s-au scăldat o vreme în țărâna de pe lângă garduríle cu streășínă, íar acum, cu penele burzuluíte, stau pe-o dungă, cu un pícíor și o arípă íntínsă.

Deșí se apropíe amíaza, purceíí luí moș Mítruț — flămânzíí lumíí — nu míșcă în cotecíorul lor. Sunt cíncí, și stau íntínsí pe-o lature, arătându-și píelea roză de pe pânțele cu fíre rare

de păr bălan, și suflă des, cât parcă í-a fugărit cîneva.

De pe partea lui moș Mítruș ar putea să zacă așa până seara: el nu se mai gîndește să le dea de mîncare. De vreo cîteva săptămîni, părea că nu se mai gîndește la nîmíc. Nící să mănânce.

El dormítează mereu într-un scaun cu spetează, scaun larg, de stejar, pe care îl făcuse încă moșul său, meșter bun pe vremea lui. Acum scaunul pare poleít, așa-í sclípesc brațele. E bine încheíat și acum nu í se mîșcă picíoarele, nu scărțâie.

Moș Mítruș își aduce uneori amînte că în scaunul acela au șezut la bătrînețe mari și moșul său, și tatăl său, și că de acolo au fost rídicați și întinși pe lavíță, cu mîinile cruce pe píept.

Acum í-a sosít rîndul lui să dormíteze în scaunul acela. Și dacá í-a sosít, ce este? Nîmíc. El nu putea vedea moartea decát ca un nîmíc, sau ca o adormíre. Dar mai mult nu vedea nîmíc, nu se gîndea la nîmíc dín víitor. Se zbăteau prín míntea lui numai frînturí dín viața trăită, ca niște adierí ușoare care nu-l tulburau.

Putea rămînea nemîșcat zíua întregă, dacá nu ar avea pază pe nepoată-sa, Línuța, o copilă blondă ca o păpădie, íute și prícepută la multe, deși nu avea încă doisprezece ani.

Mai bucuros s-ar fí dus și ea să învețe a seceră, să adune mánunchíuríle de spíce secerate de către cei mari și să le pună legăturíle făcute de ea. Legăturí știa face dín anul trecut.

În anul trecut, moș Mítruș putea rămînea încă síngur acasă, în toíul lucrului la hotar. Nu era nící o prímejdíe să închídă ochíi fără lumânare. Iarna trecută însă l-a dat gata, a íeșít în primăvară slăbănog și nu s-a mai întremat, dímpotrivă, a tot scobâlțít în puterí.

Cíne să rămîna cu el acasă? Numai Línuța putea rămîne, căci ea era cea mai mícă între surorí.

În întâiele zíle copilă a fost tot supărată, și uneori parcă-í era greu să aíbă gríjă de bătrîn, ceea ce mai ínaínte nu se întâmplase; íi plăcea de bunicul și se străduía să-í afle dín ochí orice dorínță. Dar acum, rămasă síngură cu el, parcă-í era așa de pustíu, cum pustíi íi păreau casa, curtea, grădína. Și parcă

tot pustiul acesta se desprindea din moș Mîtruț, care moțăia mereu în scaunul cu spetează. Pustiul izvora și din gândul că toate copilele de anii ei erau acum la câmp, numai ea trebuia să păzească pe bătrân.

Dar, cu vremea, sufletul ei se liniștii și se însenina, când băgă de seamă cât de neputincios ajunsese bunicul său. Oare cum era cu putința să se ridice cu atâta greutate din scaun și ea să trebuiască să-i stea la îndemână nu cu o cârjă, ci cu două, să i le pună în mână până nu pornea din scaun? De ce i-or fi tremurând așa de tare mâinile, încât vârsa jumătate lingura de zeamă când mânca? De ce nu mai putea înghiți, numai mămligă caldă, sau bucățele de pâine muiate în zeamă? Doamne sfinte, oare așa ajung toți oamenii când sunt tare bătrâni?

Mamă-sa îi lăsa dimineața ciorba gata în oală, Lînuța trebuia numai s-o încălzească la amiază. Și, văzând cum varsă lingura, se gândi să-i dea ea de mâncare, ca la copiii cei mici, dar o vreme nu îndrăzni: parcă și-ar bate oarecum joc de el. Dar într-o zi, văzând că varsă mai tare din lingură, își luă inima în dinți și zise:

— Bunicule, las' să-ți dau eu cu lingura.

Moș Mîtruț nu înțelese și nu zise nimic, iar copila îi luă lingura din mână și, umplând-o în blid, i-o apropiă de gură.

Bătrânul înțelese atunci și o plesni peste lingură.

— Încă nu-s neputincios ca un copil mic. Pot să mănânc încă cu mâna mea! zise el supărat, cu un glas tremurător.

Putea! Vedeă Lînuța cum putea! Acum, supărat cum era, îi tremura mâna și mai tare și, când ajungea cu lingura la gură, sorbea numai aer.

Lînuței îi păru rău că îndrăznise și supărase pe bătrân. Nu știa cum să-l mai împace!

— Bunicule, vreî să-ți fac papară-jumări, din două ouă? Am două proaspete de azi.

— Ce spuî?

Nepoata repetă propunerea.

— Aí două ouă. Şí ce-í cu ele? Pune-le bine în cămară.

— Vreau să-ţi fac o papară, bunicule.

— Păí, da, că tu şíí face papară!

— Ştíu!

Línuţa ştia că bunicului íi place papara cu mămăliguţă caldă. Ştia face; într-o oală mică, ştia face şí mămăliguţă.

N-a încercat să facă síngură, numai când a rămas de pază lui moş Mítruţ, văzând că bunicul său nu poate îngھیí mămăliga rece. Dar acum, încercând de câteva orí, învăţase şí-í făcea la fiecare amiază.

Nu mai zise nímic, îl lăsă pe bătrân la masă, leşí în tîndă şí în curând se întoarse cu o crătícioară. Moş Mítruţ simţi îndată mírosul nou şí ridícă capul.

— Aí ştiut tu să faci?

— Ştiut, moşule. Uíte şí furculíţa şí mămăliga caldă.

Cu furculíţa era mai uşor decât cu língura. Bătrânul mîncă jumătate dín papară.

— Mănânc-o toată, bunicule.

— Míe mí-e destul. Asta-í a ta.

Dín zíua aceea Línuţa-í făcea la amiază şí papară, când avea ouă, dar numai dín câte unul. Ea nu voía să stríce ouăle şí pentru ea. Avea ce mîncă.

După ce mîncă moş Mítruţ, Línuţa íi dădea cele două cîrje şí-í ajuta să meargă iar la scaunul lui.

— Acum mă duc să dau la purceí, bunicule.

— Ce purceí?

— La purceíí noştrí.

Bătrânul o întreba de fíecare dată, aşa că Línuţa înţelese şí nu se supăra că-í pune aceeaşí întrebare, în toată zíua.

În odaíe era răcoare bună. Línuţa astupa în fíecare dímineaţă ferestrele cu năframe negre, să nu bată soarele, să nu zboare musca.

Într-un colţ al laviţeí, íi lăsase mamă-sa de la început o lumíníţa de ceară şí o cutíe cu chíbríturí.

— Să gríjeşti, Línuţa dragă, să aprínzi lumíníţa şí să í-o şíí la cap când veí vedea că suflă greu şí-í cade capul în píept. Să

nu-și iasă sufletul fără lumânare!

Copila ce să știe când va muri? Dar nici nu voia să se gândească la asta. De când se obișnuise să fie singură cu bunícul său, de când văzu că-í poate fi de folos, că-í poate face o mâncare ce-í place, nu mai trăia într-un pustiu și-í trecea ziua íute.

Uneorí, se trezea că bunícul său íi pune întrebări ciudate, la care, de altfel, nici nu aștepta răspunsul, cí punea altele.

— Oare a venit Joána dín ciurdă? Să vezi să nu iasă vițelul dín cotecíorul lui până mă duc cu șusterul.

Línuța știa că Joána avusese vițel mic ínainte cu doi ani, și că acum nici nu mai era la el, o vânduse tatăl-său.

— Am tot zís să-í puneți zgardă la grumají lui Bălan. N-ați ascultat, și acum l-a sfâșiat lupul.

Nepoata își aducea amínte că íntâmplarea cu Bălan a fost ínainte cu vreo patru ani.

— Om de nímică Pavel ăla, v-am spus eu să nu vă faceți de lucru cu el.

Línuța nu mai știa de acel Pavel.

— Păi și popa ăsta ar putea să nu mai bată târgurile în zile de dumínică, cí să-și vadă de biserícă.

Copila nu mai ínțelegea ce vorbește bunícul său...

De vreo câteva zile, moș Mítruș nu mai vorbea singur, nici nu mai mânca, făcea numai semne către cana cu apă, dín când în când.

— Línuță dragă, să gríjești de lumânare, íi zicea acum mamă-sa în toată dímineața când pleca la lucru.

Nepoata lui moș Mítruș era tot mai íntristată. Stătea pe lavíță, aproape de bătrân, lângă lumânare și o aprindea mai de multe orí peste zi și când bunícul său răsufla greu și horcăia.

Acum íar ar fi dorít să fie la secere cu ceílalți. Nu mai avea nímic de lucru, numai să dea de mâncare la purceí. Bătrânul nu mai voia decât apă. Línuța íi turna íntr-o ulcícă și í-o ducea la gură. Bunícul său nu mai putea ține nímic în mână. Pleoapele-í erau

mereu închise. Dar nu bea níci apă, cí mai mult își muía buzele.

Línuța era cu gândul împrăștiat, departe de aici. Își aducea amínte de când era mică și bunicul său o lua pe genunchi și o huița. O lua și în cârcă și umbra cu ea prin odaie. O arunca mai până-n grîndă și o prindea ușor.

— Uíu! Țuc-o moșul!

Când crescuse, îi lua apărarea de câte orí o sfădea mamă-sa.

— Dă-í pace, tu femeie! Ce așteptí mai mult de la un copil ca ea!

Dacă era în casă, n-o lăsa níci odată s-o bată, că mamă-sa era o femeie íute dín fíre și zgândărâtă mereu de cei cínci copii.

„Săracul bunicul! Și acum níci apă nu mai poate bea!” își zicea Línuța.

Uneorí îi părea că odaia s-a umplut cu un aer străin, cu o răceală care-ți prinde ínima. Da! Era íarășí pustíul acela de la început, care se desprindea dín bătrânul ce ședea în scaunul cu spetează, dar acum pustíul era mai mult, mai greu, și pe copilă o furnicau uneorí fíor de spaímă.

Nu-í era frícă de moartea bunicului, nu știa ce-í moartea, dar pustíul acela rece íntra în ea ca într-un adăpost, și parcă nu mai putea íeși.

Se símțea străină în casa lor, care parcă nu mai era a lor, și uneorí se întreba pentru ce stă ea aici lângă bătrân...

La un suspín mai adânc al lui moș Mítruș, Línuța se trezí și aprínse repede lumânăríca de ceară. Dar și de data asta în zadar. Píeptul bătrânului contínuia să se rídice și să coboare.

Uítându-se la fața píerítă a bunicului, Línuța símțí deodată cum dă năvală dín ea plânsul. Íncă nu plânsese până acum lângă bătrân.

Seara, părińtíi o aflară tot plângând pe lavíță, cu lumânarea de ceară în mână. Era píerítă la față și nu răspundea decât cu câte-o vorbă la întrebările părińtíilor.

Seara, când eí credeau că ea doarme, îl auzí pe tatăl său:

— Máine să rămâi și tu acasă. E cam urâtă treabă să lăsăm

o copilă ca ea lângă cineva care trage de moarte. Poate să între în ea o spaîmă pentru toată viața.

— Da' bătrânul nu moare încă, măi bărbate. Tatăl tău a stat pe scaun nemâncat și nebăut două săptămâni. Avem de lucru. Las' că nu moare!

— Cât va mai trăi, cât nu, mâine să rămâi acasă. Și să vină Lînuța cu noi, să-î mai iasă din cap ce vede de-atâtea zile. Rău am făcut că am ascultat de tine. Să fi rămas cu bătrânul Anuța, că-î fată mare.

— Și să fi secerat Lînuța în locul ei?

Omul făcu un semn cu mâna că nu mai are gust de vorbă și ieși din odaie. Mamă-sa se culcă în odaie cu bătrânul, unde dormea și Lînuța. Ruptă de oboseală, căzu îndată într-un somn greu. Deși se simți vinovată că lasă pe copilă cu bătrânul. Dar nu putea rupe de la lucru pe fata cea mare. Cine să secere?

Lînuța nu putea adormi. Se bucura că va rămânea mâine și mamă-sa acasă, nu va mai fi singură cu bătrânul, căci nu avea de gând să se ducă la secere. Simțea că nu se mai putea depărta de bunîcul său. Nu avu nici o bucurie când îl auzi pe tatăl său vorbind de mersul ei la câmp.

De când îl îngrijea pe bătrânul se țesu între el și ea o legătură deosebită de aceea ce-a fost mai înainte și nu o mai putea rupe. Îi era prea milă de el. Mai știa că mamă-sa, cuprînsă mereu de treburi și acasă, își va uita de bunîcul și când va face semn către vasele cu apă nu va fi cine să-î ducă apă în ulcică. De pe partea mamei sale el putea muri chiar fără lumânare.

Și nepoata lui moș Mîtruț nu se va duce la secere. Ștîind-o pe mamă-sa acasă, nu va mai umplea-o pustîul și spaîma. Bunîcul va pleca dintre ei și era bine să nu-l părăsească, își zicea copilă lîniștită acum.

Și se cufundă în somn adînc.

NICU

Casa lui Nîstor e ascunsă între pomi bătrâni în fundul unei

hudîțe. De la ea încolo nu mai este nici o casă, încep fânețele satului. Cu poarta ei de nuiele vechi, măcinată de vremuri, cu spărturi prin care sar câinii — se închide ușița asta strâmtă.

Bine face că se ascunde între pomi casa lui Nistor; nu ar avea ce arăta decât pereții scofâlcii înlăuntru, două ferestre cât palma, ușa de la tindă roasă parcă de câini pe dedesubt, cât pot intra nu numai găinile ouătoare, ci și purceii, gata să răscolească cu răturile lor bălane peste tot.

Casa e moștenire din moși-strămoși, bulgărită și lipită din nou în răstimpuri și în rate, după cum se desprindea vechea tencuială de lut. Văruitul proaspăt o lumina oleacă, dar umflăturile și gropile din pereți nu se puteau astupa, peretele de grădele însuși se cojise.

În curte era și o poiată lăsată pe-o latură, cu acoperișul strâmb, mai prăpădită încă decât casa. De multă vreme nu mai intrară boii în ea, ci numai câte două vacuțe și vreo patru capre.

Nistoreștii aștia sărăciseră din neam în neam, pentru că avuseră cu toții mulți copii. Au tot împărțit moșia rămasă de la bătrâni, până n-au mai avut ce împărți.

Ion Nistor care stăpânea acum casa nu mai avea pământ decât o șirîncuță de pe care scotea două care de porumb în foii. Nu-i ajungea nici până în postul Paștilor. Se împrumuta apoi pentru zile de lucru la vară.

Și aici era tare Ion Nistor; tot la doi ani ducea cu el un lucrător nou, îi mai ajungea un copil bun de muncă.

Acum lucra cu cinci feciorași alătura, iar acasă sub zece ani mai avea patru: tot băieți și aștia. Nici o fată nu se ivi între atâția. Și, Doamne, ce lipsă ar mai fi avut nevasta lui Nistor, Măriuța, de-o fată, să-i ajute în casă, la fiert, la spălat rufe, la grija de copiii mai mici. Dar nu se arăta nici o fată, parcă soarta ținuse tot cu bărbatul său, nu cu ea, și tot lui îi aducea ajutoare.

O căinau pe Măriuța și vecinele, clătînând din cap:

— Doamne, tu vecină, să nu mai vină și o fată! Atâta gloată

de fecíorí și nící un ajutor în casă pentru tíne.

O tot căínară fără nící un folos, până crescú mărișor Nícu, cel de-al șaselea fecíoraș al luí Nístor — până trecuse de opt aní.

De-atunci Măriuța nu se maí lăsă váicărítă de vecíne.

— De-acum, nu-mí maí pasă. Am și eu un ajutor în casă.

— Ce ajutor, vecínă?

— Îl am pe Nícu.

— Pái tot un băíat și el.

— Nu l-aș schímba cu nící o fată dín lume. Mă ajut cu el lucru mare. Da! Și nu numái de-acum, de când e mărișor.

Măriuța spunea adevărul. Nícu abía împlíní cíncí aní și începu să-í sară în ajutor mameí sale la multe treburí. A văzut cât era de necájítă, veșnic cu câte un copíl mic în brațe sau în leagăn, plângací marí pe care nící el nu-í maí putea auzí, dar încă mamă-sa! Cu cel mic în brațe mergea după apă la fântána dín ulíță, cu el în brațe făcea de mâncare, cu el în leagăn cosea sau torcea, legănându-l tare cu pícíorul, să adoarmă maí íute, sau cel puțin să nu maí plângă.

Nícu vedea necazul și zdroaba mameí sale, și de cum trecu de cíncí aní, începu să-í sară în ajutor.

— Las' că-l legăn eu, mamă!

— Leagănă-l, dar nu prea tare, să nu daí leagănul peste cap.

Șí femeía se rídica amețítă de pe scăunelul cu trei pícíoare, și-í lăsa leagănul luí Nícu.

— Las' că merg eu după apă, mamă!

— Nu poți scoate dín fântână.

— Ba pot!

— Să nu încercí să slobozí cu cumpăna găleata în fântână, să te tragă și pe tíne. Așteaptă până víne vreo femeie după apă.

Vreun an Nícu n-a coborât síngur cumpăna în fântână, dar maí târzíu a încercat și a văzut că nu-í așa greu.

— Ce să mă știú face? Nu maí avem nící gaz, nící sare și

plângăcea ăsta nu mai tace, să pot merge cu el să cumpăr.

— Mă duc eu, mamă!

— Te duci tu! Cum să te duci, că nici nu știți singur unde-î prăvălia.

— Am fost o dată cu dumneata și știu.

— Dar nu știți nici cumpăra.

— Ba știu. Iacă așa zic: să faci bine să-mi dai sare de trei creițari și gaz de cincî.

Mamă-sa zâmbi luminată: așa ceruse ea când îl luase mai întâi pe Nîcu la prăvălie cu ea. Uite că nu uitase? Bun cap are!

Nîcu s-a dus întâia oară singur, a cumpărat bine, n-a pierdut nici un ban, și de-atunci numai el mergea la prăvălie.

— Nu mai avem lemne tăiate, se plîngea mamă-sa. Nîcule, ține tu copilul în brațe, să mă duc să tai câteva. În leagăn plînge prea tare.

Luî Nucu-î era frică să țină pe cel mic în brațe; se temea să nu-l scape.

— Las' mamă, că mă duc și tai eu niște lemne.

— Da, să-ți tai mâna orî piciorul.

— Am mai tăiat și când era tata la lemne.

Lemnele lor, ca ale celor mai mulți săteni, erau crengi, vârfuri, ce le rămâneau lor când făceau metri în pădure. Se tăiau ușor, și Nîcu veni în grabă cu brațul plin.

Copilul, după ce mai cresc, era tot cu ochii după mamă-sa: cum i-ar putea ajuta? O vedea slăbită, ostenită de multe ori, trudită rău, o auzea suspinând, oftând, și atunci i se strîngea inima de supărare.

El făcea asemănare între ea și tatăl său cu frații mai mari care veneau de la lucru seara și așteptau nepăsătorî cîna. Erau trudiți și ei, dar nu ca mamă-sa care, de vreun ceas, cu cel mic în brațe se învârtea în tîndă, în jurul focului.

Cu cât creștea îi era tot mai milă de mamă-sa. Totdeauna avea unul mic în brațe sau în leagăn, el așa a pomenit-o, și când rămânea el să legene și mamă-sa era pe-afară, se uita cu dușmănie la cel ce zbiera des și repede ca un broscu. L-ar fi dat bucuros

peste cap, încăi să aibă de ce plânge, dar gândul la mamă-sa îl oprea.

Nícu începu de cu vreme să-í ajute mameí sale, era gata să sară oriunde putea face și el ceva, așa că mărișor acum, trecut de opt aní, mamă-sa se putea lăuda la toate vecínele.

— Păi da! Aș fí voít să am și o fată, dar dacă n-am ce să fac? Mí l-a dat în schimb Dumnezeu pe Nícu.

— Te-ajuți cu el, nu zíc, dar tot nu ca și cu o fată.

— E maí bun decât o fată. Și tí tu, vecínă, ce-í băiatul ăsta pentru míne? E mâna mea dreaptă!

— E sărítor, nu zíc, îl väd și eu. Dar tot nu-í ca o fată. La mâncare, la spălat haíne, la tors, la cusut tot síngură rămâí.

Nucu parcă í-ar fí ghícít gânduríle rele ale vecíneí și, după ce trecu de opt aní, mamă-sa se trezí într-o seară cu el cu furca în cingătoare și torcând.

Izbucní în răs.

— Numaí asta ar maí trebuí, Nícule! Dă-o foculuí de furcă, nu-í pentru băieți.

Vorbínd se apropíe de copíl, se uită la tortul de pe fus, — ajunsese rotofeí fusul — și zíse mírată:

— Păi, níci nu torcí rău, Nícule!

— De ce să nu torc bine? Că nu-í cíne și tíe ce lucru mare. Dumneata nu prea aí vreme de tors, dar eu am destulă.

Măríuța luí Nístor n-a maí zís nímic, copílul a tors tot maí bine, până când ghebele luí nu se maí cunoșteau dínr-ale mameí sale.

— Am spus eu că tu ești mâna mea dreaptă, Nícule, și n-am greșít, zíceá Măríuța bucuroasă, numărând ghebele. Dar la vecíne nu s-a lăudat níciódată cu ísprava asta a luí Nícu.

Era mâna eí dreaptă în multe lucrurí și sărea bucuros oriunde putea să-í fie de ajutor mameí sale. Era mereu atent, cu ochíi după ea, și ajunsese să-í cunoască toate dorínțele, numaí díń privírea ochílor orí dínr-un semn.

Tatál său și frații maí marí se mírau vädându-l că se prícepe

la atâtea lucruri, dar nu-í spuseră o dată o vorbă de laudă: ce făcea el era lucru pentru fete, nu pentru feciori.

Dar mamă-sa le zicea adeseori:

— După voi eu n-am níci un folos. Cíne mí-e de folos e numaí Nícu. El e mâna mea cea dreaptă, așa să știți!

Luí Nícu îi părea bine când o auzea pe mamă-sa vorbind așa și se străduia să-í fie și mai mult de ajutor.

Míla și dragostea asta față de ea, Măriuța nu o simți, níci nu o văzu la níci unul dín copíii săi, níci la cei de peste zece ani, níci la cei sub zece ani. Însuși tatăl lor era de credință că asta-í rânduiala femeii în lume, să aibă mereu copíi mici și să facă treburile casei. Nu s-a gândit o singură dată ce mare greutate și chin era pentru nevastă-sa spălatul atâtor rufe, după atâta lîotă de om. Níci el, níci feciorașií luí, cu care lucra la câmp, nu se gândeau ce viață întunecată duce femeia acasă.

Numaí în Nícu se trezise simțul mílei și al dragostei în măsura în care se arăta și greul vieții ei și datoria luí de-a-í veni în ajutor...

Șí într-o bună zi se apropie în tindă de ciubărul în care fură opărite haínele și începu să le zolească. Mamă-sa era la o vecină, cu cel mic și cu furca. leșise să mai afle și ea ce mai este în lumea asta.

Nícu privise de multe ori cum spăla mamă-sa rufele. Întâi le zolea în leșia dín ciubăr, apoi le ducea la fântână și le bătea cu maíul, și pe urmă iar le spăla cu săpun în apă curată.

El era la întâia lucrare, la zolítul în leșie. Dar începură să-l usture în grabă mâiníle, tăiate de leșia tare. Totuși nu se dădu bătut și lucră mai departe. Greu lucru! Numaí acum vedea el cât e de greu. „Săraca mama“, își zicea el, simțind o mare înduioșare.

Când veni lelea Măriuța, dădu peste el la ciubăr.

— Nu! Asta nu, odată cu capul, Nícule! Nu, dragă, nu! Lasă-le la păcate de haíne. Țsta-í lucru greu!

Ea-l trase de lângă ciubăr, îl îmbrățișă, îl sărută, și deodată

îzbucni în plâns.

— Săracul meu copil! suspină ea. Vrea să mă ajute și la spălat. Săracul meu copil!

Și plângea să nu mai îsprăvească. Nícu o privea mírat. Pentru ce se întrístase așa de tare? Ce o doare, că parcă o durea ceva.

— Ce te doare, mamă? o întrebă el într-un târzíu, punân-du-și mâna arsă de leșie pe máneca mamei sale. — Ce te doare?

— Iníma! Iníma mă doare, Nícule.

Încetă dín plâns și începu să-l sărute pe Nícu cu patímă.

— Dragul meu! Mâna mea cea dreaptă!

SERI SENINE

Pe la începutul lui iúlie se místuiră către míazănoapte și cei dín urmă nouași albi, zdrențuítí, ce se mai zăreau în înaltul cerului, și încremení peste lume o senínătate s-o taí cu toporul. O vreme noptíle mai scuturară rouă, apoi secară și ele. Un răstímp seríle mai adiară boare adusă cíne știe de unde, pe urmă se puseră și ele fierbínți, ca de pe pustíurí de nísíp.

Începuse seceríșul și oamenii sóseau seara tot mai zdrobítí acasă. Mulți începură să se culce afară pe prispă, sau chíar în grădíní, căutând pretutíndení răcoarea unde s-ar putea odíhni mai bine. De altfel, în toate veríle, în toíul căldurílor, dormeau mulți afară. În vara asta însă poate satul jumătate căuta oleacă de răcoare prín grădíní.

De vreo doi aní, băiatul cel mic al lui Dumíttru Líníí, Ioníța, se tot ruga de tatăl său să-l lase și pe el să doarmă afară, cu ceilalți frați mai mari, când începeau călduríle dogorítóare. Tatăl său avea același răspuns:

— Ești încă prea mic. Las' că veí avea tu vreme să dormí și afară!

Ioníța nu dorea să doarmă afară pentru că l-ar fí omorât năduful de peste noapte dín casă. El nu știa dacă-í cald noaptea

orí nu, pentru că de cum punea capul pe perínă până-l trezea mamă-sa, dímíneaşa, dormea tun. Pentru altceva îl ruga mereu pe tatăl său, dar nu-í spunea níci luí. Ioníţă înseta să vadă o dată cerul întreg înstelat, şi nu aşa, câteva stele, cum vedea pe fereastra de lângă patul luí, până nu-l copleşea somnul. El auzíse pe tatăl său vorbínd de „puzdería de stele”; ştia ce e puzdería, îşi închípuía oleacă cum ar fi „cerul puzderíe de stele”, dar el voía să vadă cu ochíi luí.

Anul acesta fu mai norocos. Nu mai era níci o prímejdíe să răcească, chíar dacă ar dormí descoperít, după ce încetase să mai píce roua şi să adíe oleacă de boare.

Ioníţă nu se sătură níci de jumătate la cínă, în seara aceea, atât era de luat de gândul că va dormí la noapte afară.

Fraţíi mai marí nu fură prea bucuroşi că-l vor avea tovarăş, pentru că părinţii lí-l deteră pe Ioníţă în gríja lor.

Cum să-l îngrijească? Eí, dacă adormeau odată, cum erau ruptí de oboseala zílei, ce mai puteau şti de copíi? Cum să aibă gríja să tragă ţolíca pe el, când se va descoperí?

Ioníţă níci nu se culcă afară cu gândul să doarmă, el voía să vadă cerul înstelat-puzderíe, altceva nímic.

Până la cínă era tot prín curte, pe la portiţa, cu alţi copíi, nemaísăturându-se de joc, şi în vremea asta văzu el câteva stele pe cer, íci şi colo, rare de tot, aruncate parcă dín prăpastíe. Era una mică, numai cât o scânteíe, care se ţínea tot după lună tare aproape de ea. Într-alte serí văzu mai multe şi mai dese, până íeşea luna, când se ascundeau toate dín jurul eí. Luna o văzuse sub mai toate formele şi mai tare-í plăcea când era numai cât o secere de argínt, şi când era plínă şi străvezíe, subţíre s-o taí c-un fír de păr.

Strígase şi el destul cu alţi copíi pe la portiţe:

— Lună, lună nouă,
Taíe píta-n două
Şí ne dă şi nouă.
Şí-un pahar de vín

Să ne veselím.

Dar stelele abia de-acum le va putea vedea bine.

Își întinse și el ca și frații lui, peste iarba rară, o pătură, se acoperi cu o țolcă ușoară. La cap avea o perină plină cu otavă proaspătă, căci mumă-sa nu-l lăsa să aducă perina din casă. Se întinse pe spate, în vreme ce frații săi se puseră pe-o latură.

— Vezí și adormí în grabă, măi Ioníță. Să nu-ți fie frică dacă vom adormí noi măi întâi. Tot lângă tine suntem.

— Nu mí-e frică, bádíță Vasíle! Doar suntem în grădina noastră. Da' eu vreau să văd stelele.

— Poate vrei să le numerí?

— Dumneata le-ai numărat?

— N-am putut, c-am adormít. Vezí, poate le poți număra tu, să ne spuí și nouă.

Ioníță zâmbí în sínea lui: le va număra, dar nu-í va spune nímanuí câte sunt. El știa a număra până la o míe, și chiar măi departe. Era în clasa a doua a școlíi dín sat. Dar de ce să le spună și lor câte sunt? Las' să le numere și eí, să nu adoarmă așa în grabă!

Ioníță se míră de la început de-un lucru: cât își înfípse privírile într-un rotocol al cerului, pe lângă stelele văzute la început, se íveau mereu altele, nevăzute măi înainte. Clípeau tot măi dese, tot măi mărunțele, ízvorând parcă díntr-un fund neguros. Păreau la o vreme așa de multe, încât nu măi încăpeau una lângă alta. Unele se stíngeau mereu și iar se apríneau, și unde se vedeau ele cerul părea că cerul se înfundă tot măi departe.

Șí până încremenea privínd într-un rotocol al cerului, în alt cerc, când își muta ochíi acolo, vedea mírat că sunt cu mult măi dese stelele și stelutele cele numai cât níște țínțe, decât fuseseră înainte când se uítă în partea aceea de cer, iar când priví în toată líbertatea bolta întreagă — la vreun ceas de când stătea întíns pe spate — își zíce înfírorat:

— Da! e cerul puzderíe de stele, cum zíce tata!

Níci poveste să-í vînă somnul! Abía de acum va vedea el bine ce-í în cer!

Líníştea grea căzuse peste toate şi îmbrăcase lumea ca un zăbranic nevăzut. Părea a coborî dín văzduh, poate dîntre stele, şi uneorí íi ţíuía luí Ioníţă în urechí. De la o vreme íi păru că o mână nevăzută a semănat în aer, până sus, o altă puzderíe, care nu se vedea, cí se auzea. Trebuía să fie o ploaie de cântece mărunte de greierí venítă de departe.

Lângă el fraţíi luí respírau adânc. Se auzea şi răsufierea vítelor ce zăceau în curte.

Ioníţă prívea întíns cerul. Văzu iar că stelele nu-s pe-o formă de marí, níci de strălucitoare. Unele erau ca cíoplíte în dungí dín care împroşcau raze ascuţite, clípínd mereu; altele erau míci, cât níşte degetare de argínt, care nu trímíteau raze; altele parcă erau numái puncte de negură, care se vedeau pe-o clípă şi iar se ascundeau. Ioníţă urmáři maí multă vreme o stea maí mărişoară, ce bătea în roşu, apoi pe alta care lumína verde, pe altele care parcă s-au adunat la sfát, în câte-un mic şi frumos pâlc, iar altele se înşíraseră în líníi şi ígurí...

Da! Ce vede el acum cu uímíre trăbă să fie Carul Mare, pe care í l-a arătat de câteva orí tatăl său pe cer, dar pe care el atuncí nu l-a putut descoperí între celelalte stele. Da! El trăbă să fie. Uíte cele patru roţi, uíte ruda strâmbă cu cele trei stele! Stele marí şi lumínoase, roţile maí ales trei, şi destul de departe una de alta.

Seamănă cu un car cu ruda strâmbă, dar cu un car gol, nu cu unul la care sunt înjugaţi boí.

Dar acolo, sus de tot, în adâncul cel maí depărtat, pâlcuşorul acela de ţínte de argínt să fie Cloşca cu puíi? Şí pe aceea í-a arătat-o într-o seară tatăl său, dar el atuncí nu a putut-o descoperí. Ea trăbă să fie, numaícât şi Cloşca nu-í maí mare decât puíşoríí eí.

Multă vreme s-a uítat Ioníţă, întíns în fundul bolţíi, la brâul lat de negură chíndísít cu steluţe şi cu ţínte, şi care de la un loc se desface în două ramurí; un drum care taie bolta în două, şi

despre care știa de la tatăl său că e Calea Laptelui. Lui Ioniță i-a plăcut de mic cerul înstelat, și tatăl său, când a văzut că-i place, i-a spus unele lucruri despre stele. De ceea ce s-a mirat mai mult atunci Ioniță, a fost de unde știa tatăl său cum le cheamă. Dar acum nu se mai mira. El se lămurí de mult: d'apoi de unde știm noi cum cheamă soarele, luna, luceafărul? Știm și gata!

Ceea ce văzuse când privise mai îndelungat în același cerc de stele — cum răsăreau tot altele și se îndeseau — descoperí acum pretutîndenea, în Calea Laptelui, oriunde-și arunca și-și ținea mai mult ochii într-un loc: adevărate roiuri de albine de argint, fumurii unele, ca și când níci nu ar avea fíință.

Somnul nu se apropia de el. Fusesse așa de însetat să vadă cerul noaptea, cerul întreg, cerul puzderie de stele, cum zicea tatăl său, încât nu se mai sătura să-l privească.

De la o vreme simți că s-a răcorit puțin aerul, părea că s-a subțiat. Acoperit cu țolica, nu-i era răcoare: se descoperí până la brâu și respiră adânc! Ușor se simțea! Abia acum își dădu seama ce năduf a fost în aer mai înaintea. Oare în toate nopțile a fost așa? Și în casa, unde a dormit până acum, tot așa cloceală a fost? De aceea ieșeau cu toții să doarmă afară? El n-a știut, n-a simțit nimic. Cum să știe dacă adormea butuc, cât ce punea capul pe perină!

Ioniță cerceta mereu bolta cerului suflată de puzderie de stele. De câte ori privea într-o parte, îi părea că n-a mai văzut-o până acum. Era mereu nouă, parcă tot cu alte stele.

Să le numere?

Un zâmbet larg i se risipi pe față! Ce prostie să creadă că poate număra stelele! Asta a înțeles-o îndată ce s-a întins pe spate și a văzut cerul înstelat deasupra lui. Să știi număra nu până la o mie, ci fără sfârșit, și tot nu ai putea să afli câte stele-s pe cer. Și cum să le numeri, când pe fiecare clipă unele răsar, altele se ascund? Dreptate avea bunică-sa când zicea: „Cine poate spune câta-i frunză în codru, cât nisip în mare și câte stele-s pe cer? Numai prostul se poate lăuda că știe!”

Prostul, da!

Dar frate-său încă nu-í prost, dacă í-a cerut să-í spună şí lui dacă le numără?

— Nu-í prost bădiţa, a glumít, de bună seamă! íşí zise tot el.

De atâta vreme întins pe spate, parcă înţepenise, deşi-í părea că el nu mai este în trupul acesta mic şí ţeapăn, de sub ţolícă, cí se împrăştiasse în văzduh.

Deodată tresări speriat: cocoşul lor cucurígă de undeva, tare aproape. Apoi, după el, altul şí altul, dín toate părţile satului, împânzíndu-se în văzduh, un glas mai subţire, altul mai gros, altele cu răsunet în guşe: şí, ţínându-se după cei mari, cocoşei dín primăvara asta trâmbiţau şí ei subţire şí scurt, ca şí cu nişte jucării, încât lui Ioníţa í vení să râdă.

Ştia el că la miezul nopţii şí în zori cântă cocoşii, dar nu ştia ce vesteau acum: dímíneaţa sau miezul nopţii?

El nu-şí mai putea da seama, se símţea oleacă zăpăcít, apoi în scurtă vreme începu să caşte şí adormí buştean.

Când se trezí dímíneaţa târzíu, fraţii lui nu mai erau de mult aici.

Se duse în casă, flămând ca un lup.

— Vezí şí te spală întâi, íi spuse mamă-sa când îl văzu că dă năvală la blídul cu lapte şí cu mămăligă de pe masă.

— Eí, acum te-ai săturat de stele?

Ioníţa nu răspunse, dădu repede cu oleacă de apă pe la ochi şí se apucă de treabă la masă. Toţi ceilalţi mâncaseră de mult.

— Nu ţi-a fost fríg afară?

— Nu. Ce fríg?

— Da' către zíuă s-a răcorít puţin.

— Nu ştiu, dar am fost acoperít cu ţolícă. La noapte iar mă culc afară.

— Nu ţi-a fost destul? Te veí culca în casă, unde ţi-e locul.

După cínă, Ioníţa se puse pe plâns şí nu se líníşti până ce nu-í vorbí tatălui său.

— Lasă-l să se culce afară, tu muiere, nu-ți mai bate capul cu el. Dîn Ioniță ăsta și așa păcurar vom face și păcurarii dorm tot sub cer. Lasă-l să se obișnuască de pe acum.

Și cât a ținut secetea, Ioniță s-a culcat tot afară, mînunându-se mereu de cerul bătucit cu puzderie de stele. Dar acum nu mai auzea cântatul cocoșilor, nici de miezul nopții, nici de dimineață, adormea curând, alătura de frații săi.

BOURELUL

De nici o vîetate nu se miră Sandu ca de bourel, cum îi spuneau în satul lui la melc. Mînunate erau toate gîngăniile de prin iarbă, dîn grădina lor, de la puzderia furnicilor dîn mușuroaiele răscolite cu un băț, până la coșii verzi, care zboară zbîrnîind de la picioarele lui, fac un arc în cer și iar se lasă în iarbă. Frumușică era și gâza lunguiață, cu aripă tară, tivite cu alb, cu două fire de cornițe subțiri ca ața, care, dacă o lua în mână, făcea: „Secerîș-secerîș”. Oamenii spuneau că vestește apropierea secerîșului. Îi plăcea cum o târâia gros pe nas, ca popa lor în altar, bondarul rotund și greu, îmbrăcat în catifea neagră, cu niște puncte galbene pe la urechi. Fluturii ca fluturii, nu pune mare preț pe ei. Parcă se împiedică mereu în aer cu aripile mari și moi, și zboară fără nici o rînduială. Dar gâzele cele mărunte de prin iarbă, cu aripă vârtoase, poleite în atâtea culori, unele care se luptă să treacă un fir de iarbă, îi iau mereu ochii lui Sandu.

Vorbă să fie! Îi plac lui și gîndacii verzi de pe floarea albă a bozilor, și cei blonzi dîn april, și cei mai cafenii și mai mari dîn mai, care umplu serile aerul, cu zborul lor ce se încurcă și se descurcă mereu, și chiar rădașca, gîndacul cel mai mare, aproape cât o păsărică, cu coarne lungi, dințate, în care poate rupe un gătej uscat, dar care se rătăcește rar prin sat, ci se ține

prîn stejarii pădurilor.

Tot ce se mișcă și-î viu îi place lui Sandu. Adică nu chiar toate vietașile. Râmele ce se târâie pe pământul moale, după ploaie, nu-î plac, și trece pe lângă ele ca și când nu le-ar vedea, dar le vede și-î scârbă; de șerpî i-î frică, dar nu prea are unde-î vedea, iar pe broaștele cele holbate nu le poate suferi, prea seamănă la cap cu femeile bătrâne.

El se uită, privește cu băgare de seamă tot ce vede viu, și, de la o vreme, nu se mai miră așa de tare, ca atunci când le-a văzut întâia oară. Începe să le cunoască.

De bourel însă nu se mai poate mira destul, oricât de adeseori l-ar vedea. Pentru Sandu, bourelul e ciudățenia lumii. Unde mai poate fi o asemenea viétate?

Primăvara prîn buruienile uscate din grădina lor, găsește multe scoici de bourel, dar sunt goale. Le adună și le dă frățiorilor mai mici, să se joace cu ele. Soră-sa, Măriuța, pe cele mai mici le înșiră într-o așă, gaurându-le cu acul, și le pune, în loc de mărgele, la grumajî. Câte o scoică se sfarmă la împunsul cu acul, în care are arnici roșu, dar nu-î nici o pagubă, îi aduce el altele, sunt destule prîn iarba uscată de lângă gardul grădiniî.

El le ridică mereu, ușoare ca o coajă de ou, și tot adună, poate tot va afla vreuna cu bourelul înăuntru. Dar caută zadarnic: toate sună a gol. Unde vor fi bourenii din ele? Dacă-î casa lor, pentru ce au părăsit-o? Și ei unde sunt acum? Unde au iernat?

Mai târziu, când crește iarba și buruienile năpădesc grase și înalte pe lângă garduri, iată că vede unele scoici mișcându-se. Se pune buburuz și se uită cu băgare de seamă: e bourel de bună seamă! Iată-î cornițele! Iată-î trupul moale, chiar ieșit bine din găoace. Se târâște încet, parcă mai mult stă pe loc și pipăie mereu înainte cu cornițele care au la capăt un sâmbure mic, negru, ca o picătură, ca gămălia unui ac. Dacă încerci să-l atingi cât de ușor, c-un firicel de iarbă, cornițele î se sug repede, și trupul se trage în găoace. Acum îl poți lua în mână,

nu mai mișcă nimic, nu se mai vede nimic. Găoacea e grea și rece.

Dacă-l puî în iarbă și o vreme nu te mai atîngi de el, iar își scoate întâi cornițele, tot pipăie și le lungește mereu, și apoi iese și o parte dîn trupul sur, moale și cleios, și începe a se târî, lăsând în urma lui o potecuță alburie.

Își duce casa în spate, scoica alb-vineție. Sandu nu poate ști cât mai este în găoace dîn trupul bourelului. A încercat el de mai multe ori să-l scoată, să vadă cât e de lung, dar melcul s-a tras cu putere mare în scoică, lunecându-i prîntre degete. Ce rece era și cum s-a umplut pe degete de mîzgă! Dacă văzut așa, n-a mai încercat. Mai bine să se uite cum își scoate cornițele și cum se târăie iar.

N-are ochi, nu are glas, nu știî ce mănâncă, n-are picioare și, totuși, e și el o vietate. N-are nici un oscior în trupul lui, numai căsuța-i tare. Oare cum și-o face? Ori întră în vreuna goală? Dar pe cele goale nu eî le-au făcut?

Ce-i mai place lui Sandu, la melc, sunt cornițele. Tare seamănă cu cele ascuțite ale unei vițelușe de-a lor. Și cum simt de iute orice atîngere. Parcă ele călăuzesc pe bourei în drumul lui.

Și iată și ciudățenia cea mai mare: un puî de bourel, numai cât un nod, și el cu o părere de căsulie în spinare și cu niște cornițe, mînunăția lumii! Mai sunt și astea cornițe? Ceva mai gîngăș n-a văzut Sandu de cându-i el. Și pipăie și ele, și simt, căci la orice atîngere de-un firicel de iarbă se trag repede.

Cîne a mai văzut asemenea ispravă? Îți vine să râzi, dar te cuprinde și o jale când vezi că un neputincios ca el a și pornit sîngur în lume. Puîșorii de găină îi apără și-i hrănește cloșca săptămâni de-a rîndul; cei de rîndunică, dîn cuibul de sub streășina casei lor, stau frumos cu capetele pe marginea cuibului și deschid toți ciocurile, când aud de departe încă cîrîpîtul mamei lor. Rîndunica, într-o clipă lasă hrana ce-o aduce, încă dîn zbor, în ciocul tivit cu galben al unui puî. S-a uitat el bine Sandu: deși toți puîi în ciocurile deschise, pasărea cu coada-n

foarfecă nu greșește niciodată: nu dă de două ori dup-olaltă la același golaș.

Așa se îngrijesc viețuitoarele de puii lor.

Dar de puilul de melc nu poartă nimeni de grijă, și, așa de mic și neputincios, e lăsat de capul lui în lume. Ce rânduială va mai fi și asta? Sandu nu crede că e o bună rânduială.

Tot urmărește mișcarea înceată a nodului viu — cu căsuța cu tot nu-î mai mare ca un nasture mic — și îi vin în mînte niște vorbe auzite de la copiii mai mari:

— Bour, bour, bourel,
Scoate coarne de vițel
Și te du la Dunăre
Și bea apă turbure.

Alții încep așa:

— Bourel, bourel,
Scoate coarne de vițel.

Sandu le știe într-amîndouă formele. Dar nu știe ce-î, nici b o u r, nici D u n ă r e. Înțelege atât că bourelul la cornițe seamănă cu vițelușa lor și că, dacă îl mână să bea apă din Dunăre, asta trăbă să fie o apă. Dar unde o fi, pârâu ori vale, cum să meargă bourelul pîn-acolo? Și apoi, bea el apă? Cu ce să bea? N-a văzut să aibă gură!

...Fîind așa, cum să nu se mînuneze Sandu de melc mai mult decît de toate viețuitoarele ce le cunoaște?

El încă n-a văzut nici arici, nici broască țestoasă. Pe la ei nu s-au pomenit broaște țestoase, arici erau, dar rar se arătau, și numai seara târziu, când el dormea.

I-au spus copiii mari care umblaseră la școală ce sunt aceste viețuitoare, că dascălul li le-a arătat și în chip, și că își duc și ele casa în spate. Broasca țestoasă are crescută în spate o scoică tare osoasă, ariciul o piele groasă, în care sunt împlântați sute de ghîmpî ascuțiți ca spini, și că la primejdie se adună și una

și altul sub adăpostul din spate, încât nu se mai vede nimic din trupul lor. Dar cele două viețuitoare au și picioare, și gură, și ochi, ba broasca țestoasă are și coadă.

Sandu a încercat să-și închipuie vietățile din carte, de care îi vorbiseră copiii, dar nu putea face nici o asemenea cu bourelul: bietul de el era și mic, și fără picioare, și fără ochi și gură. Apoi avea cornițe, iar acele nu aveau.

Rămânea cu ceasurile să se uite la bourei. Văzu că-s de toate mărimile, de la puii aceia plăpânzi până la melcii mari, cu trupul sur, învârgat parcă, și cu grumaz vânjos, care-î aducea aminte de grumazul taurului din curtea de vaci, când venea seara de la păscut, tot boncăluind și sucind capul vânăt, cu coarnele țepișe.

Hei! De unde să știe Sandu că pe vremuri, prin munții și pădurile bătrâne de pe la ei, trăia un bou sălbatic, căruia bătrânii îi ziceau b o u r, că și copiii de român din vremurile acelea au trebuit să cunoască fiara din codru, să vadă cum are coarnele, pentru a asemana cornițele bourelului cu coarnele ascuțite și țepișe ale bourului!

Iată, poate va învăța la școală că azi numele de bour n-a mai rămas în limbă decât în versurile acestea de joc copilăresc:

Bour, bour, bourel,
Scoate coarne de vițel.

Ba, dacă-î vorba de știința lui Sandu, a rămas și într-o colindă pe care o știe și el, și care zice:

Colo jos, la mândru loc,
Este-un strat de busuțoc
Cu cărarea prin mijloc,
Da' cărarea cine-o face?
Da' o fiară împungace,
Un bour
Cu părul sur,
Cu copite potcovite,

Cu coarnele-ntr-auríte.
Da' în coarne
Ce vezí, Doamne?
Galben leagăn de mătasă
Pentru Sora cea frumoasă.

El la colíndat punea totdeauna în leagăn pe soră-sa cu numele Sora. Dar alți colíndători, alți copii care știau colínda, puneau alt nume, pe al unei surorí, pe mamă sau chíar pe buníca, dacă voía colíndătorul să se pună bine cu bătrâna, să-í umple buzunarele cu nuci și cu mere...

Sandu se miră el de multe câte le vede la eí în grădínă. Se miră mult și de niște furnící, cărora le cresc arípí și zboară, și de săculeții albi ce se împrăștie când scormonește în unele mușuroaie. Se reped ca pípărușii furnícíle la sacíi de trei orí mai marí și mai greí decât ele... prínd cu gura și aleargă cu eí.

Dar cele care au arípí se-nțelege că pot și zbura! Când le vor fí crescut? Asta nu-í treaba lui să știe. Vorba e că au! Dar cele care duc săculeții au gură cu care te și mușcă, și se opíntesc dín pícíorușe la povară.

Dar bítul bourel? Ce víetate va mai fí și el: fără pícíoare, fără gură, fără ochí, fără glas. Numái cornítele-s de el!

Șí toate víețuítóarele pot fugí dín culcușul lor, când e prímejdíe, numai bourelul nu se poate despărți de culcușul lui.

REFERINȚE ISTORICO-LITERARE

E o mică schiță, scrisă cu mai multă îngrijire de limbă și de stil, de cum obișnuiește acest minunat povestitor, și în care se revelă cu o putere din ce în ce mai mare o întunecată și adâncă imaginație. Într-însa, Agârbiceanu ne povestește ultimele clipe ale unei biete babe — baba Mâia — care bolește singură într-o căsuță de la o margine de sat și moare încercând zadarnic să pună mâna pe luminița (noi am zice: lumânărica), pe care i-o pusese alături, împreună cu chibriturile, fiica ei, Salvina, când plecase după muncă la oameni. Mult timp plouase și, neavând de lucru, Salvina, fată bătrână, trebuise să rămână cu ea în casă, fără nici de unele. Greu apăsa asupra bătrânei vremea rea, mai cu seamă că simțea cât se săturase fiica ei de această bolire; dar iată vine vremea cea bună, afară se vede soarele, Salvina pleacă lăsându-i lapte de băut și „luminița“, iar baba își simte sufletul cuprins de-o bucurie, de-o nădejde, de-un dor de viață, ce parcă are să i se împlinească; bea lapte, se simte întremată, colindă cu mintea ulițele satului, vorbește cu cutare și cu cutare despre viața din sat, din care o smulsese boala — o simte iar în juru-i — e o fericire nespusă pentru ea, că mai poate atinge măcar cu gândul realitatea: drumul, casele, oamenii, cerul, soarele... Dar în mijlocul acestei neașteptate vieți, moartea venise pe neașteptate; și zadarnic întinde acum mâna după lumânărică: bătrâna se rostogolește din pat și moare, în odăița mică, întunecoasă și părăsită, în care, cu o clipă mai înainte, pătrunsese parcă toată bucuria vieții, cu nespășite ei speranțe și doruri. Această analiză sufletească, atât de originală și atât de simplă, nu-și poate găsi perechea decât în scrierile lui Tolstoi, neîntrecutul descriitor al ultimelor momente ale vieții.

Mihail DRAGOMIRESCU, Luminița de I. Agârbiceanu, în Convorbiri literare, III, nr. 1, 25 ianuarie 1909.

Peste întreaga operă a lui Agârbiceanu se ridică... două din povestirile sale: Luminița și Fefelega.

În Luminița asistăm la clipele din urmă ale babei Mâia, uitată de vreme și de moarte, uscată, gârbovită; de teama iadului n-are altă dorință decât să poată aprinde luminița sfântă înainte de a muri; începând să se

stingă din picioare și fără să fie bolnavă, i se păru că devine tot mai ușoară, că se urcă parcă în văzduh ca pe o aripă; întinzând atunci mâna grăbită spre luminița de ceară, baba răsturnă ulcica, așa că muri fără ultima-i mângâiere.

În Fefelega e schițată viața unei femei nenorocite, ce-și agonisește bucata ei de pâine muncind cu Bator, un cal tot atât de bătrân și de nenorocit ca și dânsa. A muncit astfel din greu până ce și-a îngropat bărbatul și cei cinci copii, rând pe rând; nemaiavând apoi pentru cine munci, Fefelega și-a luat calul de căpăstru și s-a dus cu el la târg, ca să-l vândă. Cu banii primiți, s-a întors în sat să împodobască sicriul celei din urmă copile moarte. Prin duioșie, prin finețea observației, prin intuiție psihologică, amândouă schițele sunt strajele înaintate ale literaturii lui Agârbiceanu.

E. LOVINESCU, Literatura Ardealului. Cu prilejul povestitorului I. Agârbiceanu, în Convorbiri literare, XLIV, nr. 7, septembrie 1910.

Tratând aceste conflicte tragice și dezvăluind rănilor grele lăsate de război, Agârbiceanu s-a așezat ca observator în centrul epocii noastre. Povestirile sale te captivează, te tulbură, te înalță, te întăresc sufletește. Durerile morale ale altora, autorul le simte ca pe ale sale, le-nțelege adânc și le redă cu sinceritate. Ai crede că dintr-un respect religios pentru suferințele — văzute, nu născocite — ale semenilor săi, Agârbiceanu se ferește de orice meșteșugire, ca de o profanare... Eroii săi au inimi viteze (clasă sănătoasă!...): rănilor cele mai grele sfârșesc prin a se cicatriza. În sufletele întregi, suferințele morale au putere elementară, dar și forțele regeneratoare nu se lasă mai prejos...

Îl numesc diletant pe Agârbiceanu, fiindcă operele sale nu sunt scrise cu maxima încordare a minții și a sufletului, ci în ceasurile pe care i le-a lăsat libere alte ocupațiuni și preocupări...

Dacă durerile de după război ale Ardealului — pe care în mod firesc atât de bine îl cunoaște — el le-ar studia oarecum științificește, strângând material, dacă apoi, izolându-se pe vreun an de zile, ar organiza acest material în cadrul unui roman și ar scrie acest roman chibzuind, meditănd, frământându-se și șlefuiind fiecare rând, atunci ar crea o operă de scriitor de vocație, o operă care ar rămâne vie pentru generațiile următoare.

Dar și așa cum este, opera sa stă, în literatura noastră actuală, pe planul întâi; iar prin sinceritatea simțirii sale și prin noblețea sa morală, Agârbiceanu întrece pe toți ceilalți scriitori de astăzi“.

H. SANIELEVICI, Citind pe Agârbiceanu, în Adevărul literar și ar-

tistic, VI, nr. 234, 31 mai 1925.

Ion Agârbiceanu este scriitorul care, alături de Sadoveanu, a oferit cu generozitate — timp de peste o jumătate de secol — o bogată și substanțială literatură mai multor generații de cititori. Această literatură — în ceea ce are ea mai revelator — vine parcă din însuși izvorul inepuizabil al spiritului popular, are ceva din aureola aceluși epos anonim în care trăiesc, sintetizate, trăsăturile esențiale, specifice omului din popor, experiența lui de viață.

Povestitor prin excelență, Agârbiceanu e un maestru al genului scurt și tocmai această parte a operei sale îl definește cel mai adecvat și ne obligă să-l recunoaștem ca pe un mare poet al vieților umile, al durerilor înăbușite, al unei lumi ce-a trăit în bună măsură într-un fel de împărăție a întunericii, ca să folosim expresia lui Dobroliubov. Aici, în povestire, Agârbiceanu — cu toate că e atât de legat de anumite împrejurări locale și de o anumită epocă — are multe afinități cu scriitorii ruși, ca Gogol, Tolstoi, Cehov, Gorki, a căror concepție și viziune de adâncă umanitate și poezie l-au impresionat în mod hotărâtor. Scriitorul ardelean cunoaște și el, ca și ceilalți mari povestitori, secretul narațiunii, acea artă subtilă și durabilă a evocării concentrate, a sintezei dintre epic și liric, în care materialul de viață se ordonează în modul cel mai firesc în vederea unei maxime eficiențe artistice. Știe să înfățișeze, cu elemente puține, viața și destinele omenești cu acel farmec aparte pe care îl posedă numai personalitatea scriitorului profund umanist. Și un astfel de scriitor este Agârbiceanu. La el emoția estetică nu poate fi despărțită de atitudinea etică, de compasiune și simpatie, de încrederea în valorile rezistente ale sufletului omenesc. Povestirile sale — după cum se știe — evocă sau zugrăvesc întâmplări și oameni dintr-o epocă revolută, oameni de condiție umilă de obicei, suferind toate nedreptățile și constrângerile unui regim nedrept, obligați adeseori să crească diform și să trăiască într-un cumplit primitivism. Agârbiceanu a avut pentru astfel de personaje obidite o privire sigură și înțelegătoare, de o rară căldură poetică, lipsită însă de idilism; aici atinge culmile artei sale, dăruind literaturii noastre o serie de tablouri realiste de o adâncă frumusețe, care prin specificul lor, prin culoarea și accentul lor, întregesc peisajul poetic național.

Iată două povestiri, una despre o femeie sărmană (Fefelega), cealaltă despre un cal bătrân și orb (Cerșitorul). Câtă noblețe și umanitate cuprinde fiecare din ele! Despre Fefelega s-au rostit multe aprecieri elogioase și e socotită pe bună dreptate o capodoperă a prozei noastre scurte. Ea face parte dintre bucățile pe care le citești și le recitești, cu uimirea de a găsi în acel univers restrâns al eroinei atâtea lucruri nebănuite,

cu înțelesurile și amara lor frumusețe. Privirea noastră, formată la școala cinematografului și deprinsă cu observarea mai atentă a amănuntelor semnificative, a detaliilor discrete, dar grăitoare, vede în Fefelega un film de o tragică măreție, adecvat și celor mai moderne exigențe, prin sobrietatea mijloacelor utilizate, prin atmosfera lui pătrunzătoare. Aceasta e numai una din sugestiile pe care ți le propune astăzi povestirea amintită. Pentru un cineast, aci se află un filon ce merită a fi exploatat, putând duce la rezultate din cele mai fericite.

Cerșitorul, povestea calului bătrân și orb, părăsit de stăpân să-și caute singur hrana, e la fel de tristă, pentru că soarta acestui animal se confundă, de fapt, cu soarta multor oameni pe care Agârbiceanu i-a descris în alte povestiri, arătându-i în aceeași stare jalnică, inumană, la periferia vieții și a societății. E un poem al durerilor mute, neluate în seamă, cum puține s-au scris la noi. Aș spune, ca încheiere, că trebuie să luăm mai mult aminte la aceste frumuseți care trec pe lângă noi și nu le observăm, la posibilitățile și învățătura ce se ascund în numeroasele povestiri ale maestrului. E o lume care nu a rămas numai un document de epocă; ea trăiește în filele scriiturii sărbătorit și ne solicită dragostea și fantezia.

Victor FELEA, Citindu-l pe Agârbiceanu, în Steaua, XIII, nr. 9, septembrie 1962.

Există ... numeroase aspecte în povestirile lui Agârbiceanu care arată că el știe să utilizeze cuvântul în vederea obținerii unor efecte artistice. Eroul din povestirea Dragoste veche revine la aceeași idee, pe care o exprimă într-o formulare aproape invariabilă și care ilustrează imposibilitatea de a evita ratarea. Alteori, ca în povestirea Popa Vasile, Agârbiceanu aruncă lumină, doar prin câteva frânturi de frază, asupra unui teritoriu vast al suferinței omenеști.

Oralitatea este, fără îndoială, una din trăsăturile caracteristice ale stilului lui Agârbiceanu, cum este și a lui Slavici, predecesorul său. Oralitatea apare în primele scrieri căutate, uneori, chiar cu insistență. Pornea, când proceda așa, de la ideea că scria „frumos“, pe câtă vreme, prin excesul de oralitate, nu făcea decât să încetinească istorisirea întâmplărilor. Locuțiunile populare îi sunt la îndemână și, cum lumea evocată este cea de peste munți, cuvintele cu circulație locală se întâlnesc frecvent. Particularitățile de grai local nu par, însă, să fie în opera sa mai numeroase decât în cea a lui Sadoveanu și chiar Gala Galaction. Nu aceasta este însă problema principală. Agârbiceanu face, comparativ cu alți scriitori, o prea mare risipă de cuvinte. Ea se explică prin nerevenirea asupra

manuscriselor, prin nesupunerea lor la reelaborări. Și tocmai acestea fac gloria marilor artiști ai cuvântului.

Dimitrie VATAMANIUC, Povestirile, în Ion Agârbiceanu, București, Editura Albatros, seria Micromonografii, 1970, p. 84.

Povestirea lui Agârbiceanu cucerește adevărul nostru, reînnoită și inepuizabilă ca satisfacții estetice, deoarece constituie un univers uman divers și convingător prin dramatismul fiecărei vieți în parte, și pentru că, aidoma povestirii de totdeauna, ne invită la reflecția despre valorile ireductibile ale ființei. Femei muncite de necazuri, din aceeași lume cu Fefelega (Vârvoara, Copilul Chivei), oameni înfrânți și loviți de viață, ajunși la capătul rezistenței lor fizice (Fișpanul, Săracul Toni), sunt în același timp portrete definitive. Scriitorul este un portretist și a învățat arta lui din creația marilor realiști ai secolului al XIX-lea. Unele au dimensiuni de simbol sau reclamă un strâns paralelism cu limbajul plastic. Bunica aduce-aminte de procedeele picturii flamande, de tonurile ei întunecate și exacte, de sobrietatea ei, în general. În schimb Bunica Iova ne duce cu gândul spre pasta mai luminoasă și mai fluidă a picturii veacului trecut.

Agârbiceanu e adesea cehovian, asociindu-ne o literatură a provinciei (Maupassant, bunăoară). O inevitabilă apropiere se impune când e vorba de povestirea inspirată din mediul micilor slujbași. Pictura acestui mediu reține automatismul sufletec și epuizarea, vidul interior sau anchilozarea, paralizarea și atrofierea sentimentelor generoase proprii omului. O anume democratizare sufletească e însoțită de reacții dezarticulate de fantoșe, de unde nota depresivă prezentă și la Cehov. (Bolnavii, Dragoste veche, Întârziatul, O zi rea).

Se pot explica unele geneze, deoarece câteva povestiri prevestesc (tematic sau prin structuri pregătitoare) unele opere mai ample de mai târziu. Arhanghelii nu e străin de povestiri cu întâmplări triste (Duhul băilor, Costinaș), sau de altele prefigurând datele conflictului: consecințele îmbogățirii. Vâlva băilor și, mai ales, Lada (cu tot caracterul ei vizibil didacticist) pregătesc motivele din roman.

Și în aceeași direcție a observațiilor de mai sus, un număr compact de povestiri pregătesc nervul satiric și liniile caricaturale dedicate stigmatizării acide a micii și marii burghezii românești din Transilvania. În tradiția unui Caragiale, scriitorul ardelean (bun cunoscător și al literaturii ruse din secolul trecut) dezvăluie neputința micii burghezii de a reuși în viață, deși voința de parvenire îi decide acțiunile (Milionul). Sau condamnă ipocrizia burgheză, filistinismul ei moral (Morală publică, Un candidat,

Distanța în societate etc.).

Cele mai multe din aceste povestiri de tip satiric au valoarea unui exercițiu pentru romanele sale, dintre care Sectarii este un moment interesant în aria romanului satiric (operând cu modalitățile pamfletului).

Ion VLAD, Treptele povestirii [II]. Miraculoasele însușiri ale povestirii: I. gârbiceanu, în *Descoperirea operei, Cluj, Editura Dacia, 1970, p. 140-141.*

Multe volume de nuvele și schițe ale scriitorului Ion Agârbiceanu sunt consacrate în temei vieții satului, cu țărani apăsăți și obișduiți până la sânge de neomenoasele orânduiei capitaliste. Durerile sfâșietoare ale sufletelor simple nu degenerază niciodată sub pana scriitorului în melodrame. Agârbiceanu, după cum a menționat critica, are un desăvârșit tact artistic. Două din nuvelele lui Agârbiceanu, Fefelega și Luminița, pot fi considerate flori nu numai ale nuvelisticii române, ci și ale celei universale.

Prin umanizmul și poezia lor suavă multe din schițele și nuvelele lui Agârbiceanu ne amintesc de nuvelele marelui scriitor italian Giovanni Verga, în care, la fel, lirismul și realizmul se contopesc în chip desăvârșit. Iată de ce culegerile de nuvele ale scriitorului s-au bucurat și se bucură de o mare popularitate printre cititori.

Vasile COROBAN, Ion Agârbiceanu — Studii, eseuri, recenzii, Chișinău, Editura Cartea moldovenească, 1968, p. 303—304.

Dacă tragediile trăite de atâtea femei de la oraș în epoca lui Ion Agârbiceanu nu fac obiectul interesului său, povestirile inspirate din viața satului sunt rareori lipsite de tenta mohorâtă a tristeților de tot felul care covârșesc sufletul femeilor din Transilvania acestei epoci.

Sătencele din proza lui Ion Agârbiceanu sunt îmbătrânite de suferințe și sărăcie, biete epave umane, victime ale unor patimi mărunte, crescute ca plantele veninoase în mediul întunecat de neștiință al satului de altădată. Mătușa Stana, altădată doftoroaia satului, a rămas singură pe lume și s-a dedat beției. În monologul ei poticnit, mai pâlpâie încă o firavă lumină a conștiinței: „Să te-mbeți ca beutorii!... Ticăloasă!...”

O Nuță adulteră, o noră răutăcioasă, o soacră rea, o babă Mâie, zăcând pe patul ei imund, cu suprema dorință de a muri cu lumânarea aprinsă, sunt câteva din chipurile pe care cade fugara lumină a interesului, desprinzându-le o clipă din fresca ternă a satului, refugiat în eresuri și bigotism. Nuvela Stana este un mic roman cu o puternică tensiune psihologică, purtător al mesajului de condamnare a războiului care distruge

și dezumanizează, sfărâmând cele mai puternice legături de familie, dezlănțuind instinctele cele mai josnice. Numai în contextul războiului setea bestială de plăceri a Stanei ajunge să calce în picioare sentimentele tuturor, oprobriul satului înteg și toate îndatoririle ei de soție și mamă.

Poate că în toată proza scurtă a lui Ion Agârbiceanu un portret mai migălit ca al Bunicăi [...] nu găsim: „Bărbia galbenă, încrețită, se reazimă de ștergarul alb înnodat sub ea, de pieptul tras înăuntru, iar deasupra bărbiei, gura largă stă smerit închisă, păzită de nasul lung, fără culoare. Cele două puncte de argint viu, ce licăresc mereu din fundul capului, par două luminițe depărtate, ce bat în stingere. Pe obrajii vechi, din mijloc, pornesc încrețiturile — o mulțime — și trag spre coada ochiului. Altfel, izvorând de la îmbinarea nasului cu umerii obrazilor, se răsfiră pe toată fața, ca tot atâtea râulețe. Ștergarul alb e tras până peste frunte. Nici un fir din cuviosul argint al bătrânețelor nu scapă de sub acoperământul lui. Cele două dungi ușoare de sprâncene rare se tot ascund și iară ies de sub învelișul alb.“

Una dintre cele mai puternice creații ale acestui scriitor însă este Fefelega. Ceea ce dă acestui personaj maximă capacitate de a răscoli sufletele ... este tocmai execuția lui lapidară. În fața noastră, Fefelega trăiește ultimul act al cutremurătoarei sale drame. Cu chip imobil, ca de statuie, pe care nici un gând și nici o simțire omenească nu se mai reflectă, Fefelega poate fi luată în tragicul cuplu pe care-l alcătuiește cu Bator, anexa neînsuflețită a calului care poartă povara. Munca istovitoare, batjocura și nedreptatea n-au înfrânt-o. Dragostea pentru soțul și copiii ei, măcinați de oftică, a susținut-o. De-a lungul unei vieți întregi, singurele evenimente au fost înmormântările succesive, sporind încremenirea chipului și pustiul din sufletul ei. Dar azi, când ultimul copil — Păunița — ia drumul cimitirului, resortul automatului se frânge și o undă de lacrimi îi umezește ochii. Podoabele de înmormântare le va avea tot cu ajutorul singurului ei prieten, Bator, și recunoștința față de cal îi umezește a doua oară ochii.

Nici fetele tinere din povestirile lui Agârbiceanu, prinse în aceeași perioadă istorică, nu au parte de un destin mai fericit. Puține dintre ele trec pe ecranul operei, în primăvara vieții, zâmbind. Cele mai multe par desprinse dintr-un coșmar dantesc.

Lina n-a avut tinerețe, natura n-a pus nici un farmec în ființa ei. Părinții au murit amândoi de oftică; trei dintre frați s-au risipit în lume după pâine. Ea a rămas să-l îngrijească pe Ion, bolnav și el, cerșind lapte de la vecine. După moartea lui, cu mintea rătăcită de lipsuri și deznădejde, intră păzitoare la vaci, dar în curând sfârșește în patul înghețat din coliba

pustie.

Sora lui Simion e schilăvită din tinerețe de propriul ei frate, ca să-i lase lui averea. A venit în cârji să se împărtășească, nădăjduind că o va ierta Dumnezeu de suferințe. În mintea ei de sclavă mutilată, silită să stea în duhoarea din coșarul mieilor; nu încapă decât un gând: să nu-i iasă vreun miel din coșare când va deschide ușa. Blestemele cumnatei ar mânia-o și ar fi păcat, că a luat împărtășanie.

Eroinele lui Ion Agârbiceanu, în fresca prozei sale, își înscriu patetica mărturisire despre o epocă dureroasă a satului românesc și dezvăluie capacitățile de narator și portretist ale acestui fecund scriitor.

Emilia Șt. MILICESCU, Eroinele lui Ion Agârbiceanu, în Ramuri nr. 1, ianuarie 1980.

În concentrarea beletristică și în profunzimea ei umană, Fefelega (1908) este esențială ca o fabulă de Esop și problematică precum Moartea lui Ivan Ilici. În puținătatea ei formală, model artistic asemenea poemului Lacustră de Bacovia. Căci există la Agârbiceanu un realism elementar și sintetic, ce dă viziunilor sale epice o densitate pe care nu o au decât ideile poetice și care este de fapt propriu narațiunii populare.

Ion NEGOIȚESCU, Istoria literaturii române, Editura Minerva, București, 1991, p. 201.

...Ion Agârbiceanu... este mai ales un observator al vieții de toate zilele, în tradiția lui Ioan Slavici, nu fără afinități cu reprezentanții școlii naturaliste și debitor marilor prozatori ruși, în special Dostoievski. Ferindu-se de orice idealizare, scriitorul alcătuiește, pe cea mai întinsă porțiune a nuvelisticii sale de inspirație rurală, — după un debut romantic cu De la țară (1906), — o pânză vastă pe care se înșiruie priveliști de infern. Închegate, obișnuit, fiecare în jurul a câte unui singur personaj, narațiunile recrutează din adâncurile obscure ale satului de pe vremuri o diversitate de figuri omenеști reduse la numitorul comun al suferinței, înfăptuind o galerie vastă de portrete în cărbune. Fiecare portret este chipul unei dureri. Nu rareori, străbătând imensa colecție de portrete întunecate, atenția cititorului e izbită violent de adevărate viziuni de coșmar, desprinse parcă din tablourile lui Goga...

Dumitru MICU, Scurtă istorie a literaturii române, vol. 1, Editura Iriana, București, 1994, p. 351.

Scriitor inegal și monoton, Agârbiceanu rămâne totuși un pictor origi-

nal, fie și miniaturist, al lumii transilvane, al Fefelegăi și al hocmanilor din minele de aur din Țara Moșilor; un povestitor remarcabil când așterne peste realitate o lume de fantasmă și de închipuiri.

Al. PIRU, *Istoria literaturii române, Editura Grai și suflet — Cultura Națională, București, 1994, p. 143.*

Plasat între două din monumentele prozei românești — Ioan Slavici și Liviu Rebreanu —, Ion Agârbiceanu se detașează totuși net de profilul acestora: mai îndrăzneț prin proiectele-i epice decât Slavici, dar mai puțin adânc în sondajele psihologice și sociale decât Rebreanu, el e mai liric decât amândoi, mai receptiv e la zona de fantastic și de mister a lumii țărănești, păstrând totuși o atitudine candidă, optimistă și tonică în fața existenței. Spiritualismul viziunii și atracția pentru temperamentele pasionale îl apropie de Gala Galaction, cu care împărtășește condiția de scriitor-prelat, mai puțin manifest în abordarea laturii speculative-mistice și savant-teologice prezentă în opera confratelui său. El rămâne mai aproape de percepția cosmică „păgână” a lui Mihail Sadoveanu, cu a cărui operă se înrudește printr-o comună sensibilitate țărănească și o identificare cu formele vechii noastre civilizații rurale. Masivitatea cantitativă a creației, vasta ei geografie, varietatea topologică și îndelunga prezență în mișcarea literară a secolului îl impun pe Ion Agârbiceanu ca pe unul dintre prozatorii români cei mai semnificativi, prin viziune, etos și specific național.

Mircea ZACIU, *Ca o imensă scenă, Transilvania..., Editura Fundației Culturale Române, București, 1996, p. 227.*